

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2024 metų veiklos ataskaita

2025

**Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga
Nacionalinė žmogaus teisių institucija**

**Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių
2024 metų veiklos ataskaita**

2025-03-14 Nr. LS-35

Vilnius

TURINYS

SEIMO KONTROLIERIŲ ĮŽANGOS ŽODIS	4
SEIMO KONTROLIERIŲ MANDATAI	6
I. SEIMO KONTROLIERIŲ VEIKLOS NAGRINĖJANT SKUNDUS ATASKAITA	7
2024 M. SKUNDŲ NAGRINĖJIMO STATISTINIAI DUOMENYS	7
1. SKUNDUOSE DĖL INSTITUCIJŲ NETINKAMO VEIKIMO KELTOS IR SEIMO KONTROLIERIŲ INICIATYVA ATLIKTUOSE TYRIMUOSE NAGRINĖTOS SVARbiausios PROBLEMOS	17
1.1 NETINKAMAS VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJOMS PRISKIRTŲ FUNKCIJŲ VYKDYMAS	18
1.2 NETINKAMAS INSTITUCIJOMS PATEIKTŲ PRAŠYMŲ NAGRINĖJIMAS	26
1.3 NORMINIO TEISINIO REGULIAVIMO IR INDIVIDUALIŲ TEISĖS AKTŲ TRŪKUMAI, NULĖMĖ ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ PAŽEIDIMUS	34
1.4 TARPINSTITUCINIAI GINČAI, NULĖMĖ ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ PAŽEIDIMUS	38
1.5 TYRIMAI MIGRACIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO SRITYJE	39
1.6 TYRIMUOSE DĖL LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĖ ATLIEKANČIŲ NUTEISTŲJŲ NUSTATYTOS PROBLEMOS	44
2. SEIMO KONTROLIERĖMS TARPININKAUJANT SĖKMINGAI IŠSPRĘSTŲ PROBLEMŲ PAVYZDŽIAI	55
3. SEIMO KONTROLIERIŲ SIŪLYMAI DĖL TEISINIO REGLAMENTAVIMO TOBULINIMO	63
II. SEIMO KONTROLIERIŲ VEIKLA VYKDANT NACIONALINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOS FUNKCIJAS	69
1. SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGOS, KAIP NACIONALINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOS, REAKREDITACIJA	69
2. ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES STEBĖSENA	70
3. TYRIMAI SEIMO KONTROLIERIŲ INICIATYVA DĖL PAMATINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ UŽTIKRINIMO	72
4. VEIKLA SIEKIANT NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ SUDERINIMO SU LIETUVOS RESPUBLIKOS TARPTAUTINIAIS ĮSIPAREIGOJIMAIS ŽMOGAUS TEISIŲ SRITYJE	75
5. INFORMACIJOS APIE ŽMOGAUS TEISES SKLAIDA, MOKYMAI, BENDRADARBIAVIMAS SU NACIONALINĖMIS INSTITUCIJOMIS IR PILIETINE VISUOMENE	76
6. BENDRADARBIAVIMAS SU TARPTAUTINĖMIS ORGANIZACIJOMIS IR INSTITUCIJOMIS, KITŲ VALSTYBIŲ OMBUDSMENAIS IR NACIONALINĖMIS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOMIS	84
III. NACIONALINĖS KANKINIMŲ PREVENCIJOS VYKDYMO ATASKAITA	88
1. PATIKRINIMAS LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĖS ATLIKIMO VIETOJE	89
2. PATIKRINIMAI SOCIALINĖS GLOBOS ĮSTAIGOSE	91
3. PATIKRINIMAS PASIENIO UŽKARDOJE	97
4. REKOMENDACIJŲ VYKDYMO KONTROLĖ	99
IV. PASIRENGIMAS ĮGYVENDINTI NACIONALINIO PRANEŠĖJO DĖL PREKYBOS ŽMONĖMIS FUNKCIJĄ	100
V. KOMANDA	103

SEIMO KONTROLIERIŲ ĮŽANGOS ŽODIS

Įstaigos vadovė, Seimo kontrolierė dr. Erika Leonaitė

Seimo kontrolierė dr. Jolita Miliuvienė

Pristatydamos 2024 m. Seimo kontrolierių įstaigos veiklos ataskaitą, žvelgiame į nuveiktus darbus ir kaip į pasiekimus, ir kaip į lakmuso popierėlius, didele apimtimi matuojančius žmogaus teisių iššūkius Lietuvoje.

Kaip nacionalinė žmogaus teisių institucija pernai ir toliau siekėme, kad Lietuvos teisinė sistema būtų suderinama su tarptautiniais bei Europos žmogaus teisių apsaugos standartais, vykdėme nacionalinę kankinimų prevenciją atlikdamos patikrinimus laisvės apribojimo įstaigose ir, be abejo, aktyviai rūpinomės, kad valstybės ir savivaldybių įstaigos sąžiningai tarnautų žmonėms. Svarbu paminėti ir tai, kad nuo šių metų Seimo kontrolierių mandatus papildė dar vienas – nacionalinio pranešėjo dėl prekybos žmonėmis – mandatas, tad jo perėmimui pradėjome ruoštis dar 2024 m. vasarą.

Visam Lietuvos žmogaus teisių laukui praėję metai buvo itin reikšmingi dėl vykusių Seimo ir Prezidento rinkimų, sprendėme, kas mums atstovaus

Europos Parlamente. Šie pokyčiai vyko sudėtingame kontekste – jau kurį laiką stebime, kaip įtakingose Europos ir pasaulio valstybėse stiprėja žmogaus teisėms prieštaraujantys judėjimai ir politinės jėgos. Politinį klimatą tik dar labiau kaitino besitęsianti Ukrainos kova už laisvę ir kituose pasaulio regionuose vykstantys karai, kurie mus neišvengiamai paliečia, atskleiddami žmogaus teisių užtikrinimo spragas.

Pernai Seimo kontrolierių įstaiga gavo 1 407 skundus. Net ketvirtadalis visų skundų buvo gauti dėl nepakankamo nuteistųjų ir suimtųjų teisių užtikrinimo. Nors šios visuomenės grupės interesai viešojoje erdvėje nėra dažnai minimi, o ypač – ginami, negalime pamiršti, kad žmogaus orumo užtikrinimas laisvės apribojimo vietose yra būtinas. Jis reikalingas ne tik siekiant užtikrinti teisinės valstybės principus, bet ir skatinant nuteistųjų resocializaciją. Todėl džiugu, kad pavyko pasiekti pokyčių nuteistųjų informavimo, galimybės

susipažinti su Lietuvos ir pasaulio aktualijomis ir kitose srityse.

Kalbant apie užsieniečių padėtį Lietuvoje dabartiniame geopolitiniame kontekste, ir toliau stebime vilkinamus prieglobsčio suteikimo, leidimų gyvenimui išdavimo procesus. Tos pačios metai iš metų pasikartojančios problemos, atrodo, nėra sprendžiamos pakankamai efektyviai. Prieglobsčio prašytojai (-os) ir migrantai (-ės) dėl tokio atsakingų pareigūnų neveikimo yra sistemingai pastatomi į sudėtingą padėtį, nors jau ir taip priklauso labiau pažeidžiamai visuomenės grupei.

Visgi dažnėjantys kreipimaisi dėl nepakankamai gero viešojo administravimo užtikrinant asmenų teises ir dėl valstybės bei savivaldybių įstaigų procesų vilkinimo mums indikuoja, kad žmonės vis geriau susipažįsta su savo teisėmis ir yra pasirengę jas ginti. Toks ir yra mūsų tikslas.

Kad Lietuvoje raštingumas šiomis temomis dar labiau augtų, 2024 m. toliau vystėme ryšius su pilietine visuomene, nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis. Kiekvienos ir kiekvieno iš mūsų tapatybę sudaro daugybė aspektų, dėl kurių tam tikromis aplinkybėmis galime atsidurti mažiau palankioje padėtyje, tačiau tinkamos prevencinės priemonės gali padėti sumažinti galimybę susidaryti žmogaus teises pažeidžiančioms situacijoms ar bent padėti pasiruošti į jas reaguoti.

Rezultatų penei pavyko pasiekti tik tikslui atsidavusios komandos ir visų bendradarbiaujančių institucijų, įstaigų bei organizacijų dėka. Tikimės, kad ankstesnių patirčių išryškintas problemas galėsime toliau spręsti šiemet. Taigi, linkime atidumo ir atkaklumo siekiant užtikrinti visų žmonių teises.

Įstaigos vadovė, Seimo kontrolierė

dr. Erika Leonaitė

Seimo kontrolierė

dr. Jolita Miliuvienė

SEIMO KONTROLIERIŲ MANDATAI

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 73 straipsnyje nustatyta, kad Seimo kontrolieriai tiria piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo.

To paties straipsnio antra dalmi kitus Seimo kontrolierių įgaliojimus pavesta nustatyti įstatymų leidėjui Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatyme (toliau ir – SKĮ).

SKĮ 3 straipsnyje įtvirtinta, kad Seimo kontrolieriai vykdo veiklą keturiose srityse (turi keturis mandatus).

Tyrimai dėl gero viešojo administravimo

1

Gina žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinanti žmogaus teises ir laisves, prižiūri, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms.

Žmogaus teisių padėties stebėseną

Atlikdama nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas, skatina pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms.

2

Kankinimų prevencija

3

Vykdo nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietoje pagal Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą.

Kovos su prekyba žmonėmis stebėseną

Vykdydama nacionalinio pranešėjo kovos su prekyba žmonėmis klausimais (toliau – nacionalinis pranešėjas) funkciją, nuo 2025 m. sausio 1 d. atlieka kovos su prekyba žmonėmis stebėseną.

4

I. SEIMO KONTROLIERIŲ VEIKLOS NAGRINĖJANT SKUNDUS ATASKAITA

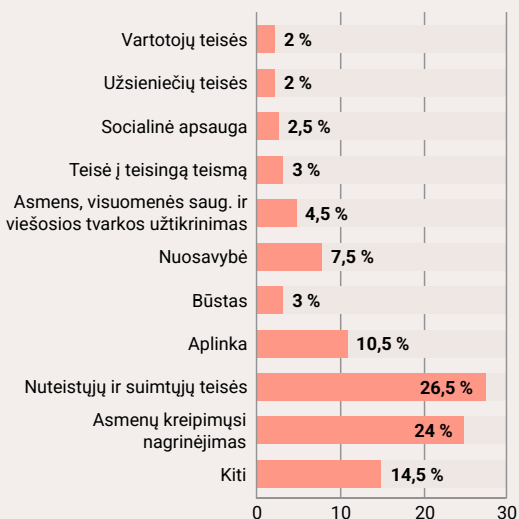
2024 M. SKUNDŲ NAGRINĖJIMO STATISTINIAI DUOMENYS

2024 metais Seimo kontrolierių įstaigoje iš viso gauti 2 637 fizinių ir juridinių asmenų kreipimaisi, kurių pagrindu buvo pradėtos 1 407 skundų bylos. Absoliuti dauguma besikreipiančiųjų yra fiziniai asmenys, pagal juridinių asmenų skundus 2024 m. užvestos 93 bylos (iš jų 83 bylos pagal juridinių asmenų skundus baigtos). Į pareiškėjų kreipimusis, kurie nėra laikomi skundu, teikiamu Seimo kontrolieriams, atsakoma Seimo kontrolierių įstaigos darbo reglamente nustatyta tvarka.

Skundo byla baigiama išnagrinėjus skundą iš esmės; skundo pagrindu tarpininkaujant pareiškėjui kreipiamasi į kitą instituciją tam, kad pareiškėjo keliama problema greičiau ir tikslingiau būtų išnagrinėta, arba atsisakius nagrinėti skundą.

Užvesta skundų bylų	1 407
Baigta skundų bylų:	1 382
Pateikta Seimo kontrolierių rekomendacijų	2 053

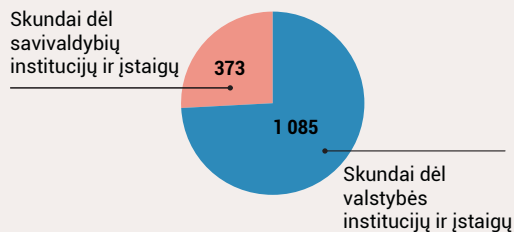
2024 m. gautų skundų grupavimas pagal sritis

1 pav. Gauti asmenų skundai pagal sritis.

Pagal 2024 metais Seimo kontrolierių gautų skundų problematiką, 26,5 proc. sudarė skundai dėl nuteistųjų ir suimtųjų teisių, 24 proc. – skundai, susiję su asmenų kreipimusi netinkamu nagrinėjimu valstybės ir savivaldybių institucijose (laiku nepateikiami atsakymai į pareiškėjų kreipimusis, neišsamūs, formalūs atsakymai ir kt.), 10,5 proc. – su aplinkos, 7,5 proc. – su nuosavybės klausimais (1 pav.).

2024 m. gautų skundų grupavimas pagal skundžiamas institucijas

2 pav. 2024 m. gautų skundų pasiskirstymas.

Su valstybės institucijų pareigūnų veikla buvo susiję 1085 skundai, o su savivaldos institucijų – 373 skundai¹ (2 pav.).

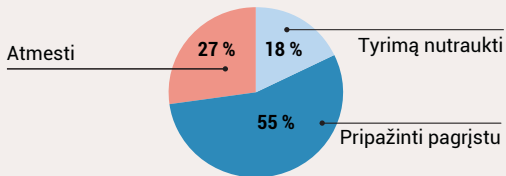
2024 M. SKUNDŲ BYLŲ NAGRINĖJIMAS

Išnagrinėję skundo bylą iš esmės, Seimo kontrolieriai priima vieną iš šių trijų sprendimų: skundą (jo dalį) pripažinti pagrįstu (-a), skundą (jo dalį) atmesti (pripažinti nepagrįstu (-a)), skundo (jo dalies) tyrimą nutraukti. Pastebėtina, kad skundo tyrimas nutraukiamas ir tais atvejais, kai Seimo kontrolieriui pradėjus tyrimą,

¹ Kai kurie Seimo kontrolierių įstaigoje gauti skundai, pagal kuriuos pradamas tyrimas, teikiami ir dėl valstybės, ir dėl savivaldybių institucijų, todėl skundų, išskyrus juos pagal valstybės ir savivaldybių institucijas, bendras skaičius yra didesnis nei užvestų skundų bylų skaičius.

skunde keliamos problemos išsprendžiamos gera valia.

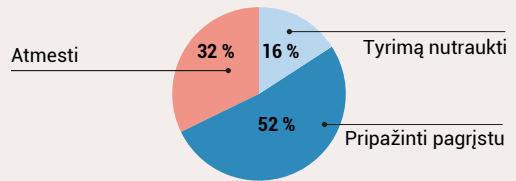
2024 m. Seimo kontrolierės, ištyrusios skundus iš esmės, priėmė 255 sprendimus; iš jų 55 proc. atvejų priėmė sprendimą pripažinti skundą pagrįstu, 27 proc. atvejų skundą atmetė, o 18 proc. atvejų skundo tyrimą nutraukė (3 pav.).

3 pav. Sprendimų, priimtų ištyrus skundą iš esmės, rezultatai.

2024 m. gauti skundai dėl valstybės institucijų

Išnagrinėjus skundus dėl valstybės institucijų ir įstaigų, jų pareigūnų veiklos, daugiau nei pusė, t. y. 52 proc. iš esmės tirtų skundų, buvo pripažinti pagrįstais, 32 proc. jų atmesti, 16 proc. – tyrimas nutrauktas (4 pav.). Dažniausiai tyrimas nutrauktas, kai Seimo kontrolieriui skunde keliamos problemos išspręstos gera valia arba paaiškėjus, kad skundas yra ar buvo nagrinėjamas teisme.

4 pav. Priimtų sprendimų dėl valstybės institucijų ir įstaigų pasiskirstymas.

Skundų tyrimų statistika pagal ministerijas ir jų valdymo sritims priskirtas įstaigas

Ministerija ir jos valdymo sričiai priskirtos įstaigos ir institucijos	Gauta skundų	Atsiskaityta nagrinėti	Tarpininkauta	Išnagrinėta skundų iš esmės	Priimta sprendimų	Pagrįsti skundai	Atmesti skundai	Tyrimas nutrauktas	Pateikta rekomendacijų
Teisingumo	486	216	173	80	100	43	47	10	381
Aplinkos	194	64	90	35	44	35	4	5	365
Vidaus reikalų	119	60	41	21	23	9	7	7	93
Socialinės apsaugos ir darbo	42	26	13	0	0	0	0	0	30
Sveikatos apsaugos	37	17	14	6	6	3	0	3	39
Ekonomikos ir inovacijų	20	12	8	0	0	0	0	0	18
Susisiekimo	16	12	5	2	2	2	0	0	17
Finansų	11	6	3	1	2	1	1	0	4
Kultūros	11	1	8	1	1	1	0	0	20
Švietimo, mokslo ir sporto	10	6	4	1	1	0	0	1	8
Žemės ūkio	8	4	4	2	2	1	1	0	7
Užsienio reikalų	7	4	3	2	2	1	0	1	9
Krašto apsaugos	7	3	3	1	1	1	0	0	5
Energetikos	2	1	1	0	0	0	0	0	2

2024 metais Seimo kontrolierių įstaigoje daugiausia skundų gauta dėl Teisingumo, Aplinkos ir Vidaus reikalų ministerijų ar joms pavaldžių įstaigų ar jų pareigūnų veiklos (neveikimo).

Iš Teisingumo ministerijos valdymo sričiai priskirtų įstaigų išsiskyrė Lietuvos kalėjimų tarnyba ir jai

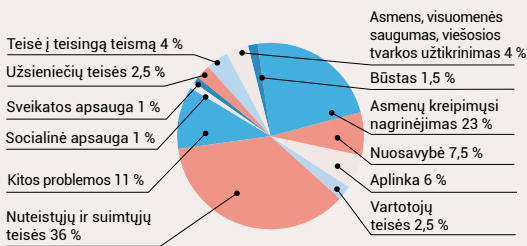
pavaldžios įkalnimo įstaigos (gauti 453 skundai). Vien tik iš Lietuvos kalėjimų tarnybos Šiaulių kalėjimo gauta 116 skundų.

Iš Vidaus reikalų ministerijos valdymo sričiai priskirtų įstaigų išskirtinas Migracijos departamentas (gautas 51 skundas) ir Policijos

departamentas su policijos komisariatais (gauti 43 skundai).

Iš Aplinkos ministerijos valdymo sričiai priskirtų įstaigų pažymėtina Nacionalinė žemės tarnyba (gauti 75 skundai) ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija (gauti 49 skundai).

Skundų dėl valstybės institucijų ir įstaigų problematika

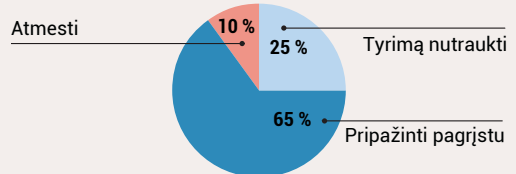

5 pav. Asmenų skundai dėl valstybės institucijų (pareigūnų) pagal sritis.

Pareiškėjų skunduose dėl valstybės institucijų ir joms pavaldžių įstaigų (jų pareigūnų) veiklos (neveikimo) dominavo nuteistųjų ir suimtųjų teisių užtikrinimo (36 proc.), tinkamo asmenų prašymų nagrinėjimo ir informacijos teikimo (23 proc.) ir aplinkos (6 proc.) klausimai (5 pav.).

2024 m. gauti skundai dėl savivaldos institucijų

Išnagrinėjus skundus dėl savivaldos institucijų ir įstaigų, jų pareigūnų veiklos, 65 proc. iš esmės tirtų skundų buvo pripažinti pagrįstais, 10 proc. jų atmesti ir 25 proc. skundų tyrimas nutrauktas (6 pav.).

6 pav. Priimtų sprendimų dėl savivaldos institucijų ir įstaigų pasiskirstymas.

Skundų tyrimų statistika pagal savivaldybes ir joms pavaldžias įstaigas

Lentelėje pateiktos savivaldybės, dėl kurių pačių ir (arba) joms pavaldžių įstaigų 2024 metais sulaukta daugiausia skundų².

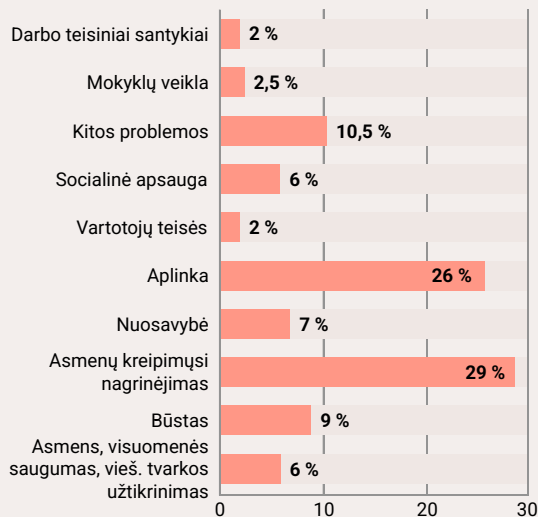
Savivaldybė	Gauta skundų	Atsisakyta nagrinėti	Tarpininkauta	Išnagrinėta skundų iš esmės	Priimta sprendimų	Pagrįsti skundai	Atmesti skundai	Tyrimas nutrauktas	Pateikta rekomendacijų
Vilniaus miesto	169	68	79	19	25	16	1	8	238
Kauno miesto	26	13	12	1	1	1	0	0	29
Vilniaus rajono	18	4	10	4	6	4	0	2	32
Klaipėdos miesto	17	7	9	1	1	0	0	1	25
Ukmergės rajono	13	8	3	3	4	1	2	1	11
Šiaulių miesto	12	3	7	1	1	1	0	0	15
Kauno rajono	10	1	6	2	2	2	0	0	23
Kaišiadorių rajono	10	3	4	0	0	0	0	0	5
Trakų rajono	9	4	4	1	1	1	0	0	17
Klaipėdos rajono	9	4	5	0	0	0	0	0	23
Kretingos rajono	8	4	3	0	0	0	0	0	7
Palangos miesto	6	1	3	2	3	3	0	0	24
Jonavos rajono	6	3	3	0	0	0	0	0	5
Prienų rajono	5	2	2	1	3	2	1	0	10
Panevėžio miesto	5	3	3	0	0	0	0	0	8
Anykščių rajono	5	3	2	0	0	0	0	0	7

² Dėl kurių gauta ne mažiau nei 5 skundai per metus.

Daugiausia skundų sulaukta dėl Vilniaus miesto savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų. Daugiau nei pusė juose keliamų problemų buvo sprendžiamos tarpininkavimo būdu. Iš esmės išnagrinėta 19 skundų, kuriuose nagrinėta po keletą problemų, dėl kurių priimti 25 sprendimai, iš jų – net 64 proc. pripažinti pagrįstais.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2024 metais negauta ir neišnagrinėta nė vieno skundo dėl Akmenės, Biržų, Ignalinos, Jurbarko, Kalvarijos, Pagėgių, Panevėžio, Pasvalio rajonų bei Rietavo ir Druskininkų savivaldybių bei joms pavaldžių įstaigų pareigūnų veiksmų.

Skundų dėl savivaldybių institucijų ir įstaigų problematika

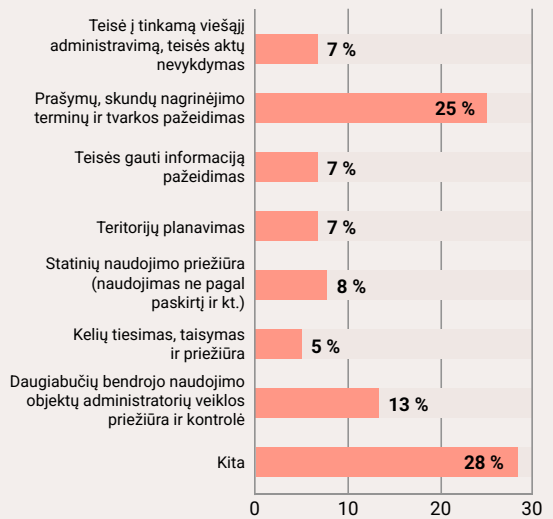

7 pav. Asmenų skundai dėl savivaldybių institucijų ir įstaigų (pareigūnų) veiklos pagal sritis.

Pareiškėjai, skųsdamiesi dėl savivaldybių institucijų ir joms pavaldžių įstaigų (jų pareigūnų) veiklos (neveikimo), prašymuose dažniausiai kėlė netinkamo asmenų prašymų nagrinėjimo ir informacijos pagal prašymus teikimo klausimus (29 proc.), aplinkosaugos klausimus, įskaitant statinių priežiūrą (26 proc.), būsto klausimus, įskaitant administravimo priežiūrą ir kontrolę, socialinio būsto klausimus (9 proc.), nuosavybės apsaugos (7 proc.), socialinės apsaugos ir viešosios tvarkos

užtikrinimo, kuri, be kita ko, apima saugaus eismo organizavimą (po 6 proc.), klausimus (7 pav.).

Iš esmės išnagrinėtuose skunduose Seimo kontrolierė dažniausiai sprendė su netinkamu pareiškėjų prašymų nagrinėjimu, daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų administratoriaus veikla ir statinių priežiūra susijusius klausimus (8 pav.).

8 pav. Iš esmės ištirtų skundų pasiskirstymas pagal problematiką.

Tyrimai Seimo kontrolierių iniciatyva

Seimo kontrolierių įstatymu Seimo kontrolieriams suteikta teisė pradėti tyrimus savo iniciatyva, kai iš visuomenės informavimo priemonių ar kitų šaltinių pateiktos informacijos galima daryti prielaidas apie galimą pareigūnų piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar kitaip pažeidžiamas žmogaus teises ir laisves. Proaktyvūs tyrimai Seimo kontrolierių iniciatyva turi ypatingą prevencinį pobūdį, nes net ir negavęs skundo dėl konkrečios problemos, Seimo kontrolierius gali pradėti tyrimą, jeigu mano, kad tam tikru atveju galėjo būti pažeistos žmogaus teisės, o pradėtas tyrimas gali padėti ne tik apginti pažeistas teises, bet kai kuriais atvejais ir išvengti galimų panašių pažeidimų ateityje.

Seimo kontrolierius tyrimą dėl pažeidžiamų žmogaus teisių savo iniciatyva gali pradėti ir tada, kai

pareiškėjui kilusios problemos nepavyko išspręsti tarpininkaujant, taip pat toks tyrimas gali būti pradėtas išanalizavus tarpininkavimo metu gautą informaciją, iš kurios paaiškėja galimi žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai.

Šie tyrimai suteikia galimybę greitai ir efektyviai reaguoti į galimus žmogaus teisių pažeidimus. Be to, dažniausiai jie būna susiję ne su pavienių asmenų situacija, bet su didele jų grupe arba netgi nemaža visuomenės dalimi. Paprastai šių tyrimų metu atliekama itin išsami tam tikros problemos analizė. Tai suteikia galimybę atskleisti teisinio reglamentavimo trūkumus ar netobulumus ir pateikti siūlymus dėl atitinkamų teisės aktų tobulinimo.

2024 metais Seimo kontrolierės savo iniciatyva pradėjo 13 tyrimų (7 dėl valstybės institucijų ir 6 dėl savivaldybių institucijų):

- ♦ dėl Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atsakymo pareiškėjai nepateikimo daugiau nei pusę metų³;
- ♦ dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos Vilniaus kalėjime esančių nuteistųjų teisės naudotis riboto interneto prieiga⁴;
- ♦ dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo nustatyto teisinio reguliavimo aiškumo ir pakankamumo (ar aiškiai apibrėžti dokumentai, kurių pagrindu registruojamos specialiosios žemės naudojimo sąlygos, ar sudarytos prielaidos tinkamai informuoti žemės valdytojus apie tokių sąlygų įregistravimą ir kt.);
- ♦ dėl arešto bausmę atliekančių nuteistųjų teisių susirašinėti, apsipirkti, bendrauti su artimaisiais ribojimų⁵;
- ♦ dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos pareigūnų neveikimo nepriimant sprendimo dėl suimtųjų ar nuteistųjų izoliavimo ar atskiro vienu nuo kitų laikymo, kai jie dėl asmeninių savybių gali daryti įtaką kitiems nuteistiesiems;
- ♦ dėl galimai savavališkų statybų Palangoje, kai

nurodytame sklype registruoti 7 pastatai yra garažai ir sandėliai, tačiau jų vietoje įrengtos gyvenamosios patalpos;

- ♦ dėl galimo mirštančio asmens ir mirštančio asmens artimųjų teisių pažeidimo, nesudarant galimybių sveikatos priežiūros įstaigoje oriai atsisveikinti su mirštančiuoju;
- ♦ dėl galimai savavališkai įrengtos lietaus kanalizacijos ir dėl to lietaus nuotekų ardomo šlaito ir atraminės sienelės Vilniaus senamiestyje;
- ♦ dėl Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos nepagrįsto delsimo atlikti daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektų valdytojo veiklos kontrolę ir namo naudojimo kontrolę, dėl šios funkcijos galimo nevykdymo kituose daugiabučiuose namuose⁶;
- ♦ dėl Asmens su negalia gerovės tarybų steigimo Lietuvos Respublikos savivaldybėse;
- ♦ dėl Joniško rajono savivaldybės administracijos veiksmų, nuo 2015 m. tinkamai nevykdant viename iš skundų nurodyto prastos (ir šiuo metu galimai avarinės) būklės daugiabučio namo naudojimo priežiūra;
- ♦ dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos veiklos (neveikimo), užtikrinant asmens su negalia teises į aplinkos prieinamumą, įrengiant nuovažą;
- ♦ dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos veiklos (neveikimo), priimant sprendimus dėl asmeninio asistento pagalbos teikimo ir jos trukmės.

2024 metais Seimo kontrolierės iš viso užbaigė 15 savo iniciatyva pradėtų tyrimų, gvindendamos po keletą problemų. Dėl kiekvienos iš jų priimti sprendimai (iš viso – 23): 16 atvejų pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitokio netinkamo viešojo administravimo faktai buvo patvirtinti, 4 atvejais – atmesti, kaip nepasitvirtinę, o dėl 3 problemų buvo nuspręsta tyrimą nutraukti, nes tyrimo metu išnyko skundžiamos aplinkybės arba, tarpininkaujant Seimo kontrolierei, tiriamos problemos buvo išspręstos gera valia.

³ Tyrimas baigtas 2024 m. gegužės 9 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-98.

⁴ Tyrimas baigtas 2024 m. gegužės 16 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-162.

⁵ Tyrimas baigtas 2024 m. gruodžio 10 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-508.

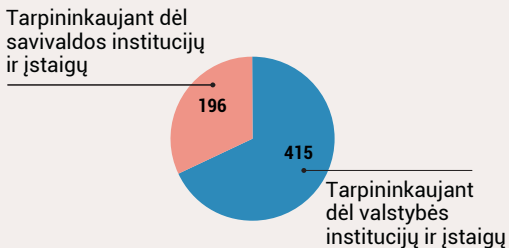
⁶ Tyrimas baigtas 2024 m. rugpjūčio 29 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-349.

Seimo kontrolierių tarpininkavimas

Nustatę, kad gautą skundą tikslinga nagrinėti kitoje institucijoje ar įstaigoje arba kad pareiškėjo keliamą problemą pavyktų išspręsti operatyviau, Seimo kontrolieriai dažnai tarpininkaudami kreipiasi į atitinkamas institucijas ar įstaigas, teikdami rekomendacijas dėl pareiškėjo keliamų problemų sprendimo.

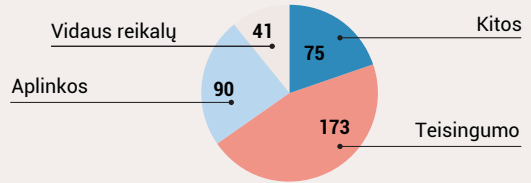
2024 m. Seimo kontrolierės tarpininkavo sprendžiant 600 skundų (apie 43 proc. visų gautų skundų). Seimo kontrolieriui tarpininkaujant, neretai pareiškėjo skunde iškelta problema išsprendžiama greičiau, suinteresuotoms institucijoms geranoriškai sutinkant bendradarbiauti. Tarpininkavimo veiksmingumą rodo tai, kad tik 16,5 proc. pareiškėjų į Seimo kontrolierius kreipėsi pakartotinai.

Spręsdamos skunduose įvardytas problemas, Seimo kontrolierės į valstybės įstaigas tarpininkaudamos kreipėsi 415 kartų, o į savivaldybės įstaigas – 196 kartus⁷ (9 pav.).

9 pav. Skundų dėl valstybės ir savivaldos institucijų veiklos nagrinėjimas tarpininkaujant.

Seimo kontrolierė valstybės institucijų ir įstaigų pareigūnų veiklai tirti E. Leonaitė dažniausiai tarpininkavo sprendžiant Teisingumo (173), Aplinkos (90) ir Vidaus reikalų (41) ministerijose ir jų valdymo sritims priskirtose įstaigose pareiškėjams kylančias problemas (10 pav.).

10 pav. Daugiausia tarpininkauta dėl šių valstybės institucijų ir jų valdymo sritims priskirtų įstaigų pareigūnų veiklos.

Iš Teisingumo ministerijai pavaldžių institucijų išsiskyrė Lietuvos kalėjimų tarnyba ir jai pavaldžios įkalinimo įstaigos (tarpininkauta 165 kartus). Vien tik dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos Šiaulių kalėjimo tarpininkauta 51 kartą.

Iš Aplinkos ministerijai pavaldžių institucijų pažymėtina Nacionalinė žemės tarnyba (tarpininkauta 34 kartus) ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija su skyriais (tarpininkauta 26 kartus).

Iš Vidaus reikalų ministerijai pavaldžių institucijų išskirtini Migracijos departamentas (tarpininkauta 19 kartų) ir Policijos departamentas (tarpininkauta 10 kartų).

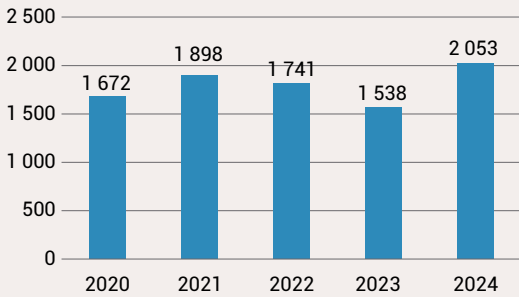
Apžvelgiant savivaldos institucijas, 2024 metais Seimo kontrolierė J. Miliuvienė daugiausia tarpininkaudama kreipėsi į Vilniaus miesto (79), Kauno miesto (12) ir Vilniaus rajono (10) savivaldybes ir joms pavaldžias įstaigas (12 pav.).

2024 m. teiktos rekomendacijos

Seimo kontrolierių įstatymo nuostatos suteikia Seimo kontrolieriams teisę teikti siūlymus (rekomendacijas), kuriuos privalo nagrinėti institucija ir įstaiga arba pareigūnas. Institucijos ar pareigūnai, kuriems toks siūlymas (rekomendacija) adresuojamas, apie nagrinėjimo rezultatus privalo informuoti Seimo kontrolierius.

2024 metais Seimo kontrolierės iš viso (po skundų tyrimo ir tarpininkavimo atvejais) pateikė 2053 rekomendacijas.

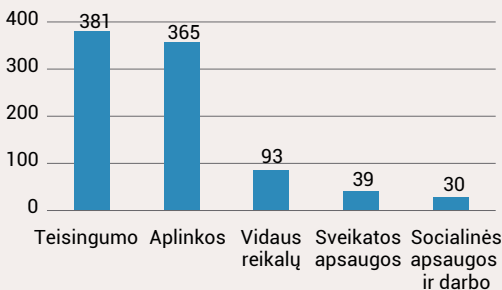
⁷ Kai kurie Seimo kontrolierių įstaigoje gauti skundai, pagal kuriuos tarpininkaujama, kreipiantis į atitinkamas institucijas, teikiami ir dėl valstybės, ir dėl savivaldybių institucijų, todėl tarpininkavimų pagal institucijas skaičių suma yra didesnė nei bendras tarpininkavimų skaičius.

11 pav. Seimo kontrolierių institucijoms pateiktų rekomendacijų skaičius 2020 m.–2024 m.

Tai, kad lyginant su ankstesniais metais, daugėja valstybės ir savivaldos institucijoms teikiamų rekomendacijų skaičius (11 pav.), liudija, kad skundai, teikiami Seimo kontrolieriams, sudėtingėja, tiriant skundus nustatoma daugiau sričių ir probleminių aspektų, kuriems spręsti teikiamos rekomendacijos valstybės ir savivaldybių institucijoms siūlant imtis tam tikrų priemonių nustatytoms problemoms išspręsti. Rekomendacijų gausėjimą paaikškina ir tai, kad, kaip matyti iš Seimo kontrolierių praktikos, teikti tam tikras rekomendacijas, kurios padėtų išspręsti pareiškėjo problemą, taip pat yra veiksminga ir tarpininkavimo atvejais.

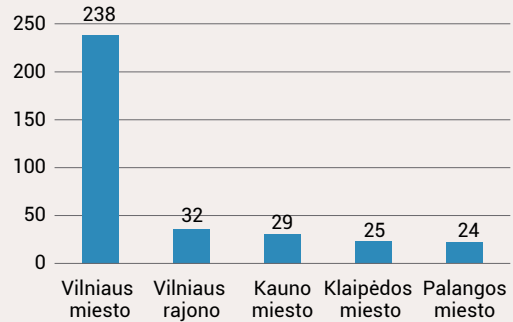
Seimo kontrolierė E. Leonaitė daugiausia rekomendacijų pateikė dėl Teisingumo (381), Aplinkos (365), Vidaus reikalų (93), Sveikatos apsaugos (39) ir Socialinės apsaugos ir darbo (30) ministerijų ir jų valdymo sričiai priskirtų institucijų (12 pav.).

12 pav. Ministerijos ir jų valdymo sričiai priskirtos institucijos, kurioms pateikta daugiausia rekomendacijų.

2024 m. sprendžiant skundus dėl savivaldos institucijų daugiausia rekomendacijų pateikta Vilniaus miesto (238), Vilniaus rajono (32), Kauno miesto (29), Klaipėdos miesto (25) ir Palangos

miesto (24) savivaldybėms ir joms pavaldžioms įstaigoms (13 pav.).

13 pav. Savivaldybės ir joms pavaldžios įstaigos, kurioms pateikta daugiausia rekomendacijų.

Institucijų pateikta informacija apie Seimo kontrolierių rekomendacijų vykdymą siekė 99 proc.

Paprastai į Seimo kontrolierių pateiktas rekomendacijas yra atsizvelgiama. Tačiau kartais dėl tinkamo rekomendacijų įgyvendinimo į institucijas tenka kreiptis pakartotinai, teikiant papildomus argumentus, rengiant susitikimus, pagrindžiant teikiamų rekomendacijų svarbą visuomenei ir kt.

Po skundų tyrimo iš esmės, institucijoms pateikta 390 Seimo kontrolierių rekomendacijų.

Seimo kontrolierės rekomendacijomis (224) atkreipė pareigūnų dėmesį į **įstatymų arba kitų teisės aktų nesilaikymą**, biurokrazizmą arba žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus viešojo administravimo srityje; taip pat siūlė imtis priemonių, kad būtų pašalinti įstatymų arba kitų teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos. Pvz., kad ateityje asmenų kreipimaisi į instituciją būtų nagrinėjami laikantis atitinkamų teisės aktų reikalavimų – atsakymai pateikiami laiku, motyvuoti, nurodoma tinkama apskundimo tvarka; teritorijų planavimo dokumentai būtų suderinti laikantis teisės aktuose nustatytos procedūros ir terminų; komunalinių atliekų surinkimas ir tvarkymas vyktų vadovaujantis teisės aktais ir pan.

Didelę rekomendacijų dalį (100) sudarė **siūlymai** kolegialiai institucijai arba pareigūnams įstatymų nustatyta tvarka **priimti sprendimus**, kurie nepriimti dėl piktnaudžiavimo ir (arba) biurokrazizmo. Pvz., išnagrinėti asmens kreipimąsi, kuris nebuvo laiku ir (ar) tinkamai išnagrinėtas ir pateikti

pareiškėjui motyvuotą atsakymą; nevilkinant priimti sprendimą dėl valstybinės žemės pardavimo; imtis aktyvių veiksmų, kad valstybinė žemė būtų atlaisvinta; spręsti dėl privažiavimo kelio prie pareiškėjo žemės sklypo suformavimo; spręsti dėl kelio servituto administraciniu aktu nustatymo; nevilkinant patikrinti žemės sklypo kadastro duomenų bylą; atlikti patikrinimą ir nustačius, kad patalpos naudojamos ne pagal paskirtį, įpareigoti savininkus pakeisti patalpų paskirtį; atlikti statybos valstybinę priežiūrą ir nustačius, kad statyba vykdoma be statybą leidžiančio dokumento, imtis veiksmų pagal kompetenciją, teisės aktuose numatytais atvejais priimti sprendimą atlikti daugiabučių namų administratorių veiklos patikrinimą ir statinio priežiūrą, patikrinimo rezultatus įforminti tinkamos formos aktu ir kt.

Viena veiksmingiausių priemonių siekiant ilgalaikių pokyčių yra Seimo kontrolierių teikiamos

rekomendacijos valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms (26) **pakeisti įstatymus ar kitus norminius teisės aktus**, varžančius žmogaus teises ir laisves. Pavyzdžiui, keisti vidaus reikalų ministro įsakymu patvirtintus aprašus dėl numerių statiniams ir žemės sklypams, taip pat pavadinimų gatvėms, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, aplinkos ministro patvirtintas Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklės, apsvarstyti tikslingumą koreguoti teisinį reguliavimą dėl terminų, per kuriuos vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija, gavusi prašymą, turi kreiptis į vartotoją, prašydama pateikti trūkstamus dokumentus ir informaciją, reikalingus ginčiui nagrinėti, aiškiai ir nedviprasmiškai reglamentuoti kalėjimuose atliekamų patikrinimų / kratų / apžiūrų atlikimo naktį tvarką, tobulinti kalėjimuose taikomą nuteistųjų laiškų, siunčiamų valstybės, savivaldybių ir tarptautinėms institucijoms, priėmimo išsiųstą tvarką ir kt.

Rekomendacija	Rekomendacijų skaičius	
	Valstybės institucijoms	Savivaldos institucijoms
Atkreipti pareigūnų dėmesį į teisės aktų nesilaikymą, biurokratizmą ar žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus viešojo administravimo srityje bei siūlyti imtis priemonių, kad būtų pašalinti nustatyti pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos	141	83
Kolegialiai institucijai ar pareigūnui siūlyti priimti sprendimus, kurie nepriimti dėl vilkinimo ar biurokratizmo	61	39
Seimui, Vyriausybei, kitoms valstybės ar savivaldybių institucijoms ir įstaigoms pakeisti įstatymus ar kitus norminius teisės aktus, varžančius žmogaus teises ir laisves	22	4
Pateikti informaciją, medžiagą ir dokumentus, apie tyrimo metu pradėtų taikyti priemonių įgyvendinimo rezultatus ⁸	19	9
Valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų pareigūnams ar ekspertams pateikti išvadą pagal kompetenciją ⁹	5	1
Kolegialiai institucijai, įstaigos vadovui ar aukštesniajai pagal pavaldumą institucijai ir įstaigai skirti nusižengusiems pareigūnams tarnybines nuobaudas ar priimti sprendimus dėl darbo pareigų pažeidimo	4	0

⁸ Pavyzdžiui, informuoti apie triukšmo grįžtamosios kontrolės rezultatus; pateikti atliktos statinio priežiūros aktą ir pan.

⁹ Pavyzdžiui, Aplinkos ministerijai pateikti išvadą, ar galimas neatlygintinas valstybinės žemės naudojimas statinių eksploatacijai, ar galimas statinio kapitalinio remonto darbų valstybinėje žemėje vykdymas, neturint žemės patikėtinio sutikimo.

Tarpininkavimo būdu sprendžiant skundo problemą, pateiktos 1658 Seimo kontrolierių rekomendacijos dėl viešojo administravimo gerinimo, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės. Pavyzdžiui, prašoma pateikti atsakymą pareiškėjams rūpimais klausimais tuomet, kai nėra aiški institucijos pozicija dėl pareiškėjo keliamos

problemos, raginama tinkamai vykdyti institucijoms priskirtas funkcijas, imtis priemonių pareiškėjų skunde keliamoms problemoms spręsti, taip pat priemonių, kad analogiškos situacijos nepasikartotų ateityje, atlikti reikiamus patikrinimus, išduoti prašomus dokumentus ir pan.

Skundai, kuriuos atsisakyta nagrinėti

Iš 2024 m. gautų skundų bylų, 597 atvejais pareiškėjo skundą atsisakyta nagrinėti. Dažniausios skundo atsisakymo nagrinėti priežastys – skundo problemos sprendimas nepriskirtinas Seimo kontrolierių kompetencijai arba ginčas dėl to paties dalyko yra nagrinėjamas teisme.

Skundas turi būti nagrinėjamas kitoje institucijoje – 61 proc.

Pavyzdžiui, pareiškėjas, prieš kreipdamasis į Seimo kontrolierius, nėra kreipęsis į instituciją, įgaliotą spręsti konkrečią problemą; skundas nagrinėtinas kitoje institucijoje dėl tai institucijai teisės aktais priskirtos kompetencijos (pavyzdžiui, skundžiamasi dėl vaiko teisių ar lygių galimybių pažeidimo, žvalgybos institucijų veiksmų ar kt.); teisės aktuose nustatytas privalomas apskundimas konkrečiai institucijai išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka.

Skundą turi nagrinėti teismas – 13 proc.

Pavyzdžiui, skundžiamas sprendimas dėl žemės formavimo ir pertvarkymo projekto patvirtinimo, valstybinės žemės pirkimo–pardavimo, nuomos sutarčių sudarymo ir vykdymo, servituto nustatymo, mokesčių apskaičiavimo pagrįstumo, Nekilnojamojo turto registro duomenų teisingumo, administracinio nusižengimo protokolo surašymo, priimto nutarimo teisingumo.

Skundžiami civiliniai-teisiniai santykiai – 7 proc.

Pavyzdžiui, skundžiamasi dėl sandorių (pirkimo–pardavimo, nuomos, vartojimo) sąlygų, dėl paslaugų teikimo sutarties sudarymo, dėl ESO paslaugų teikimo, dėl netinkamo aptarnavimo teikiant viešąsias paslaugas, dėl sąskaitose pateikiamų mokėtinų sumų ir kt.

Skundžiami ne pareigūnų veiksmai – 3 proc.

Pavyzdžiui, skundžiamasi dėl fizinių ar privačių juridinių asmenų veiklos: sodo bendrijos pirmininko veiksmų, uždarytų akcinių bendrovių, teikiančių viešąsias paslaugas, darbuotojų veiksmų (pvz., baseinų, šilumos tiekimo bendrovių darbuotojų), vaikų gerovės centro buhalterijos, notarų veiksmų.

Skundžiamasi dėl darbo teisinių santykių – 2 proc.

Pavyzdžiui, skundžiamasi dėl atleidimo iš darbo, neteisingo veiklos vertinimo, tarnybinių nusižengimų tyrimų nepradėjimo, neteisingai organizuojamų konkursų į laisvas pareigas, pretendentų atrankos.

Skundas yra ar buvo nagrinėjamas teisme – 2 proc.

Prieš kreipdamasis į Seimo kontrolierius, asmuo yra pasinaudojęs teise jo teises galimai pažeidžiantį sprendimą apskųsti teismui, ir tuo klausimu yra priimtas teismo sprendimas arba teismo procesas nėra pasibaigęs.

Skundžiamasi dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių veiksmų ir sprendimų – 1,9 proc.

Pavyzdžiui, skundžiamasi dėl prokuroro veiksmų atliekant ikiteisminį tyrimą ar jo priimtų sprendimų, policijos komisariato pareigūnų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo (dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo).

Skundžiamasi dėl kito asmens teisių pažeidimo – 1,8 proc.

Pavyzdžiui, skundžiamasi dėl draugo, sutuoktinio, kito artimo giminaičio, neturint reikiamo įgaliojimo jiems atstovauti, pažeistų teisių ir interesų, kito nuteistojo sąlygų, skundžiamasi dėl abstrakčios situacijos, kurioje nėra aišku, kaip pažeistos būtent pareiškėjo teisės ir laisvės.

Skundžiami teismų sprendimai – 1,3 proc.

Seimo kontrolieriai netikrina teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumo ir teisėtumo.

Kitos priežastys – 7 proc.

Skundžiamasi dėl Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos), teisėjų veiklos, savivaldybių tarybų (kaip kolegialių institucijų) ir žvalgybos institucijų veiklos; skundas paduotas praėjus vienerių metų terminui nuo skundžiamų veiksmų padarymo ar skundžiamo sprendimo priėmimo, jeigu Seimo kontrolierius nenuosprendžia kitaip; skundas yra anoniminis.

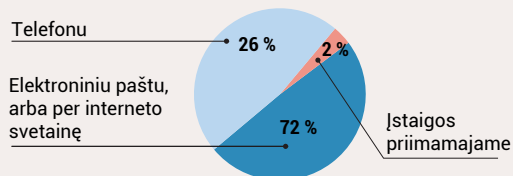
Gyventojų konsultavimas

Seimo kontrolierių įstaigos priimamajame kasdien apsilanko žmonių, kurie kitose institucijose negauna atsakymų dėl jiems rūpimų problemų. Priimamojo pagrindinė funkcija – operatyviai suteikti pareiškėjams reikalingą informaciją bei pagalbą sprendžiant jiems aktualius klausimus.

Seimo kontrolierių įstaigoje 2024 metais konsultacija suteikta daugiau nei 800 asmenų.

Pareiškėjai į Seimo kontrolierių taip pat kreipiasi gavę iš atitinkamos institucijos jų netenkinančius atsakymus. Lankytojams dažnai teikiama

informacija ir apie institucijų priimtų sprendimų apskundimo tvarką. Pareiškėjui, kuris nesugeba aprašyti skundžiamų aplinkybių, priimamajame visada padedama surašyti skundą.

14 pav. Asmenų aptarnavimo Seimo kontrolierių įstaigoje būdai.

1. SKUNDUOSE DĖL INSTITUCIJŲ NETINKAMO VEIKIMO KELTOS IR SEIMO KONTROLIERIŲ INICIATYVA ATLIKTUOSE TYRIMUOSE NAGRINĖTOS SVARBIAUSIOS PROBLEMOS

Seimo kontrolieriai žmonių teisę į gerą viešąjį administravimą gina tirdami asmenų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo. Tai konstitucinis mandatas, kylantis iš Konstitucijos 73 straipsnio, kuriame apibrėžiama Seimo kontrolierių paskirtis ir kompetencija. Ji detalizuojama Seimo kontrolierių įstatyme.

Į Seimo kontrolierius besikreipiančių asmenų **skundų** dėl valstybės ir savivaldybių institucijų neveikimo ar netinkamo veikimo **nagrinėjimas** sudaro didžiąją Seimo kontrolierių veiklos dalį. Seimo kontrolieriai, siekdami, kad asmens teisė į tinkamą viešąjį administravimą taptų reali, o valdžios įstaigos iš tiesų tarnautų žmonėms, tirdami skundus objektyviai vertina skundžiamas aplinkybes ir priima atitinkamus sprendimus, teikia valstybės ir savivaldybių institucijoms rekomendacijas, analizuoja informaciją apie šių rekomendacijų įgyvendinimą ir prireikus imasi priemonių užtikrinti jų efektyvų įgyvendinimą. Seimo kontrolieriai taip pat aktyviai reaguoja į visuomenės informavimo priemonėmis arba kitais būdais gaunamą informaciją apie galimą pareigūnų piktnaudžiavimą, biurokratizmą ar kitaip pažeidžiamas žmogaus teises ir laisves viešojo administravimo srityje. Tokiais atvejais Seimo kontrolierius gali pradėti **tyrimą savo iniciatyva**.

Atsižvelgiant į tai, kad detaliam skundo tyrimui iš esmės dažnu atveju būtina gauti papildomus institucijų paaiškinimus, atlikti patikrinimus, prašyti kitų institucijų pateikti išvadas pagal savo kompetenciją, siekiant kuo greitesnio skundą pateikusio asmens problemos sprendimo plačiai taikoma ir **tarpininkavimo praktika**. Seimo kontrolierių teisė tarpininkauti tarp asmens ir jo problemos nesprenžiančio pareigūno yra tradicinė ombudsmenų teisė, įgyvendinama visame pasaulyje. Ši teisė numatyta ir Seimo kontrolierių įstatyme, pagal kurio nuostatas, Seimo kontrolieriai gali tarpininkauti, siekdami, kad asmens problema būtų išspręsta gera valia. Tarpininkaudamas tarp asmenų ir valstybės arba savivaldos įstaigų bei teikdamas rekomendacijas dėl to, kaip turėtų būti išspręsta skundą pateikusio asmens problema, Seimo kontrolierius atkreipia pareigūnų dėmesį į jų darbo trūkumus, pažeidžiamas žmogaus teises viešojo administravimo srityje. Jeigu taikant tarpininkavimo procedūrą pareiškėjo problema neišsprendžiama, o rekomendacijos nevykdomos, skundas tiriamas iš esmės.

Apibendrinant **2024 metais** išnagrinėtus pareiškėjų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų biurokratizmo¹, konstatuotina, kad juose keliamas problemas galima suskirstyti į šias grupes:

- 1) netinkamas valstybės ir savivaldybių institucijoms Konstitucijoje ir įstatymuose priskirtų funkcijų vykdymas, nulėmęs asmens teisių ir laisvių varžymus;
- 2) netinkamas institucijoms pateiktų asmenų prašymų nagrinėjimas (į asmenų prašymus buvo neatsakoma arba nepagrįstai vilkinamas atsakymo pateikimas, atsakoma neišklaidžiai, vengiama pateikti atsakymą pagal paklausimo turinį, reikalaujama perteklinių duomenų, nurodomi kiti formalūs prašymo nenagrinėjimo pagrindai, nenurodomas teisinis atsakymo tenkinti prašymą pagrindas);
- 3) teisinio reguliavimo trūkumai, nulėmę teisės į gerą viešąjį administravimą ar kitus žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus;
- 4) institucijų tarpusavio ginčai, kai dėl dviejų ar daugiau institucijų nesugebėjimo susitarti, kas turėtų spręsti iškeltą problemą, ji likdavo apskritai nenagrinėta.

¹ Pagal SKJ, **biurokratizmas** – tokia pareigūno veika, kai vietoj reikalų sprendimo:

- laikomasi nereikalingų ar išgalvotų formalumų,
- nepagrįstai atsisakoma spręsti pareigūno kompetencijai priklausančius klausimus,
- vilkinama priimti sprendimus ar atlikti savo pareigas bei
- kitaip blogai ar netinkamai valdoma (atsisakoma informuoti asmenį apie jo teises, sąmoningai pateikiamas klaidinantis ar netinkamas patarimas ir t. t.),
- nevykdomi arba blogai vykdomi įstatymai ar kiti teisės aktai.

Be to, kaip ir keletą pastarųjų metų nuo pat migracijos krizės pradžios, Seimo kontrolierių įstaigoje gaunama nemažai nusiskundimų dėl Migracijos

departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnų veiksmų (neveikimo), nagrinėjant prieiglosčio suteikimo, leidimų gyventi išdavimo, pilietybės suteikimo ir kitus klausimus. Taip pat viena iš sričių, kurioje kasmet sulaukiama itin daug skundų, yra skundai dėl laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų teisių ir laisvių pažeidimų, todėl šios srities skundai aptariami atskirai.

Kaip minėta, beveik trečdalyje pareiškėjų skundų keliamų problemų siekta padėti išspręsti ne pradėdant išsamų tyrimą, kurio atlikimas užtrunka iki kelių mėnesių, o tarpininkaujant pareiškėjui ir tiesiogiai kreipiantis į instituciją, kompetentingą spręsti nurodytą klausimą. Paprastai institucijos linkusios įsiklausyti į Seimo kontrolierių nuomonę. Šio skyriaus pabaigoje pateikiama keletas pavyzdžių, iliustruojančių, kaip pareiškėjo keliamos problemos buvo geranoriškai išspręstos, Seimo kontrolierėms atkreipus į jas dėmesį.

1.1. NETINKAMAS VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJOMS PRISKIRTŲ FUNKCIJŲ VYKDYMAS

Nagrinėdamos pareiškėjų skundus, Seimo kontrolierės konstatavo, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ne visuomet tinkamai vykdė joms Konstitucija ir įstatymais priskirtas funkcijas, nesilaikė teisės aktuose joms nustatytų reikalavimų ir taip nepaisė konstitucinio valstybės įstaigų tarnavimo žmonėms ir atsakingo valdymo imperatyvų.

Seimo kontrolieriai ne kartą yra akcentavę, kad valstybės ir savivaldybių institucijos, vykdydamos joms priskirtas funkcijas, privalo dirbti rūpestingai ir atidžiai, veikti taip, kad būtų laikomasi visų teisės aktų nuostatų. Konstitucijoje įtvirtintas atsakingo valdymo principas suponuoja tai, kad visos valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, taip pat turi tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus.

Praėjusiais metais pareiškėjai neretai skundėsi, kad atsakingos institucijos netinkamai vykdė statinių naudojimo ir daugiabučių namų administratorių priežiūrą ir kontrolę, valstybinės statybos

priežiūros ir žemės naudojimo kontrolę, netinkamai sprendė teisės būti informuotam klausimus, neveikė pakankamai aktyviai ir tinkamai sprendžiant aplinkosaugos ir kitus klausimus.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Teisė į švarią aplinką. Įvertinusi žiniasklaidoje pasirodžiusią informaciją apie tai, kad iš naujų namų Pilaitėje į šalia esančią pievą srūva nuotekos, be kita ko, dėl to, kad į neužbaigtos statybos namus leista įsikelti gyventojams, nors tų namų buitinių nuotekų tinklai dar nebuvo sujungti su Vilniaus miesto centralizuotais vandens ir nuotekų tinklais, taip pat tai, kad be statybą leidžiančio dokumento pastatyti buitinių nuotekų valymo įrenginiai, Seimo kontrolierė E. Leonaitė atliko tyrimą savo iniciatyva. Tyrimo metu vertinti Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos (toliau – ir VTPSI) ir Aplinkos apsaugos departamento darbuotojų veiksmai (neveikimas), neužtikrinant bankrutavusios statybų bendrovės Vilniaus mieste, Pilaitės mikrorajone, statytuose daugiabučiuose ir vienbučiuose gyvenamuosiuose namuose bei aplinkinėse teritorijose gyvenančių gyventojų teisės į saugią bei švarią aplinką.

Atlikusi tyrimą Seimo kontrolierė konstatavo, kad minėta situacija susidarė dėl to, kad gyventojams leista įsikelti į nebaigtos statybos namus ir naudotis savavališkai įrengtais buitinių nuotekų valymo įrenginiais, dėl ko ir susidarė į aplinką patenkančios buitinės nuotekos. Taigi šios situacijos galėjo būti išvengta, jei VTPSI tinkamai ir laiku būtų įvertinusi esamą padėtį bei ėmusi institucijai teisės aktuose nustatytų pareigų statybos valstybinės priežiūros procese įgyvendinimo.

Aplinkos apsaugos departamentas savo ruožtu už nustatytus aplinkos taršos buitiniams nuotekomis pažeidimus jokiam subjektui netaikė administracinės atsakomybės. Seimo kontrolierės nuomone, tokiu būdu buvo nepaisyta atsakomybės neišvengiamumo principo, įtvirtinto Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatyme. Nors šio departamento iniciatyva buvo suorganizuotas tarpinstitucinis pasitarimas susidariusiai situacijai spręsti, šio pasitarimo metu aptartų priemonių taikymo kontrolė nebuvo nuosekli bei pakankama ir tai lėmė pasikartojančius aplinkos taršos nagrinėjamoje teritorijoje atvejus.

Seimo kontrolierė pastebėjo, kad statytojo savavališkai pastatyti nuotekų valymo įrenginiai turi būti demontuoti kaip savavališkos statybos padariniai, tačiau šiuo metu teritorijoje nesant pagal statybos projektą įrengtos vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo infrastruktūros, nelegalus vandens gręžinys bei savavališkai įrengti nuotekų valymo įrenginiai gyventojams yra vienintelė galimybė turėti geriamąjį vandenį bei šalinti sukaupiamas nuotekas. Todėl ypač svarbus Aplinkos apsaugos departamento vaidmuo vykdant naudojamos siurblinės tinkamo eksploatavimo kontrolę dėl aplinkos taršos buitiniams nuotekomis prevencijos.²

VTPSI Seimo kontrolierę informavo, jog statytojui surašytas privalomasis nurodymas įvykdytas ir buvę savavališkai įrengti valymo įrenginiai yra pašalinti, o statybvietė sutvarkyta. Aplinkos apsaugos departamentas nuolat vykdo naudojamo buitinių nuotekų sistemai priskiriamo šulinio tinkamo eksploatavimo kontrolę, iki bankrutavusios statybų įmonės įsipareigojimus perėmusi įmonė įvykdys prisiimtus įsipareigojimus dėl pastatų prijungimo prie Vilniaus miesto centralizuotų vandentiekio ir nuotekų tinklų.

Teisė į gerą kaimynystę. Seimo kontrolierės kartais gauna skundus ir tuomet, kai dėl taikios kaimynystės nepavyksta susitarti su gretimo ar netoliese esančio sklypo valdytojais, kai jie pažeidžia asmens teisę laisvai ir jam tinkamiausiu būdu disponuoti turima nuosavybe arba kai su savo nuosavybe el-

giasi tokiu būdu, kad pažeidžiamos kaimyno teisės ir teisėti lūkesčiai, o valstybės ir savivaldos institucijos nesiima spęsti susidariusios situacijos arba daro tai netinkamai. Seimo kontrolierės, gavusios asmenų skundus, tikrina, ar valstybės ir savivaldybių institucijos tinkamai reagavo į susiklosčiusias situacijas ir pareiškėjų skundus dėl kaimynų veiksmų, kai pastarųjų vertinimas pateko į atitinkamos institucijos kompetenciją.

- ◆ Pareiškėja skunduose Seimo kontrolierėms nurodė, jog su jos žemės sklypu besiribojančiame žemės sklype Palangos centre pastatytame vienbučiame gyvenamajame name galimai neteisėtai buvo atliktas remontas ir įrengti 7 atskiri būstai, t. y. namas tapo daugiabučiu. Palangos miesto savivaldybės administracija negalėjo pateikti išsamaus atsakymo, ar tokie remonto darbai yra leidžiami.

Atlikus tyrimą, konstatuota, kad savivaldybės administracija, atlikusi namo naudojimo patikrinimą ir nustatčiusi, jog namą įsigijo ir jame gyvena ne viena šeima, vienbučiame name iš tiesų yra įrengtos 7 atskiros gyvenamosios patalpos, nepagrįstai nekonsultavo Statybos įstatymo nuostatų, pagal kurias statinių naudotojai privalo statinį (jo dalį) naudoti pagal nustatytą jo paskirtį, pažeidimo ir nesiėmė atitinkamų veiksmų (nesurašė administracinio nusižengimo protokolo, neteikė reikalavimų trūkumams pašalinti). Taip savivaldybė sudarė prielaidas namo bendraturčiams išvengti atsakomybės, galimai pažeisti pareiškėjos bei kitų gretimai esančių pastatų savininkų turtinius interesus, gyvenimo sąlygas.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

² 2024 m. sausio 19 d. pažyma Nr. 4D-2022/1-639.

Atsakydama į Seimo kontrolierės prašymą pateikti ekspertinę išvadą, Aplinkos ministerija informavo, kad, pasikeitus teisiniam reguliavimui, savivaldybės privalo spręsti dėl atsakomybės už statinio naudojimą ne pagal paskirtį (kai vienbutis namas naudojamas kaip daugiabutis), kai nustatomos tokios sąlygos: 1) vienbučiame name įrengtos bent 3 izoliuotos gyvenamosios patalpos, turinčios atskirus įėjimus; 2) tos patalpos atitinka butui keliamus reikalavimus (turi gyvenamąjį kambarį, virtuvę, dušą, tualetą); 3) tas patalpas naudoja atskiri asmenys. Šioje situacijoje tai, kad pastato bendraturčiai pasirašo susitarimą dėl naudojimosi tvarkos nustatymo, nėra pagrindas pripažinti, kad pastatas naudojamas pagal paskirtį (t. y. yra vienbutis namas, kartu valdomas kelių savininkų).³

- Kitu atveju į Seimo kontrolierę kreipėsi asmuo, skųsdamasis VTPSI pareigūnų veiksmais (neveikimu), nagrinėjant jo prašymą dėl kaimyno atliekamų sklypo reljefo formavimo darbų, kai buvo gerokai sukeltas kaimyno sklypo aukštis ir suformuotas nuolydis į gretimą sklypą.

Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad klausimai dėl žemės sklypo reljefo formavimo, susijusio su statinio statyba pagal projektą, patenka į VTPSI kompetenciją, nes statybos valstybinė priežiūra apima ir nebaigto statyti statinio statybos vykdymo teisėtumo tikrinimą. Skundo tyrimo metu Seimo kontrolierė konstatavo, kad VTPSI pareigūnai, gavę prašymą dėl statybos patikrinimo atlikimo, priėmė sprendimą nutraukti prašymo nagrinėjimą kaip nepriskirtą jų kompetencijai, t. y. nesiėmė jų kompetencijai priskirtų veiksmų. Prašyme nurodytas aplinkybes, susijusias su žemės sklypo reljefo formavimu, VTPSI pareigūnai išsamiai įvertino tik atlikę pakartotinį statybos patikrinimą žemės sklype po Seimo kontrolierės kreipimosi.⁴

Teisė būti informuotam. Pareiškėjas Seimo kontrolieriui skundėsi, kad Prienų savivaldybėje ne-

gavo informacijos apie tai, kada ir kodėl buvo pakeistas kaimo, kuriame jis turi nuosavybę, pavadinimas, to nederinus su vietos bendruomene, nors toks reikalavimas numatytas teisės aktais. Apie tai, kad pareiškėjo turima nuosavybė yra nebe Želkūnų, o Rūdiškių kaime (pasikeitus Prienų ir Alytaus rajonų riboms), jis sužinojo Registrų centre registruodamas kitus dokumentus.

Ištyrusi skundą, Seimo kontrolierė J. Miliuvienė konstatavo, kad galiojantys teisės aktai nenustato pareigos savivaldybėms asmeniškai informuoti suinteresuotus asmenis apie numatomus pakeisti ir (arba) pakeistus adresus, minėta informacija turi būti paskelbta savivaldybių interneto svetainėse, seniūnijų skelbimo lentose; taip pat numatyta galimybė papildomai informuoti gyventojus pasirinktais būdais. Tyrimo metu nustatyta, kad savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas, kuriuo buvo pakeistas pareiškėjui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo adresas, buvo priimtas praėjus beveik 6 metams nuo Vyriausybės nutarimo, kuriuo buvo nustatytos (pakeistos) savivaldybės gyvenamųjų vietovių teritorijų ribos, bei praėjus 10 metų nuo konsultacijų, kurių metu gyventojai galėjo pareikšti savo pastabas (pasiūlymus) dėl gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų pakeitimo, organizavimo.

Seimo kontrolierė skundą pripažino pagrįstu ir pabrėžė, kad savivaldybė, įvertinusi pirmiau minėtą informaciją, veikdama atsakingai ir rūpestingai, turėjo įvertinti ir aplinkybę, jog per 6–10 metų laikotarpį galėjo pasikeisti žemės sklypų, kuriems įsakymu buvo keičiami adresai, savininkai, kad naujieji žemės sklypų savininkai nedalyvavo prieš dešimtų metų organizuotose gyventojų konsultacijose dėl gyvenamųjų vietovių ribų pakeitimo ir jiems nebuvo žinoma (negalėjo būti žinoma), jog keitėsi gyvenamųjų teritorijų ribos, dėl ko ateityje bus keičiami ir žemės sklypų adresai. Savivaldybė, vadovaudamasi atsakingo valdymo (gero administravimo) principu, įtvirtinančiu viešojo administravimo subjekto pareigą imtis aktyvių veiksmų vykdant administracinę procedūrą ir asmens teisę būti informuotam, turėjo imtis aktyvių veiksmų ir papildomai informuoti suinteresuotus asmenis apie numatomus pakeisti ir (arba) pakeistus adresus.

³ 2024 m. lapkričio 26 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-30; 4D-2023/1-385.

⁴ 2024 m. vasario 6 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-295.

Atkreiptinas dėmesys, kad formalus informavimas apie pasikeitimus nebūtinai yra tinkamas – jis gali būti neprieinamas arba nepakankamas.

Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį ir į tai, kad teisė būti tinkamai (ne vien formaliai) informuotam apie numatomus pakeisti ir (arba) pakeistus adresus yra glaudžiai susijusi su kitų asmens teisių įgyvendinimu: socialinių paslaugų ar administracinės informacijos gavimu, korespondencijos teise (siuntų ir laiškų pristatymu), ūkinės veiklos laisvės realizavimu ir kt. Asmeniui negavus informacijos apie numatomus pakeisti ir (arba) pakeistus adresus, gali būti sutrikdyta komunikacijos su valdžios įstaigomis (įskaitant teisėsaugos institucijų pranešimus, lemiančius asmens teisinės padėties pasikeitimą) ar susižinojimo su kitais asmenimis galimybė.

Seimo kontrolierė Vidaus reikalų ministerijai rekomendavo įvertinti, ar nėra tikslinga papildyti galiojantį teisinį reglamentavimą, nustatant terminus, per kuriuos savivaldybės turėtų priimti sprendimus dėl adresų pakeitimo nuo Vyriausybės nutarimų, kuriais yra pakeistos atitinkamos savivaldybės gyvenamųjų vietovių teritorijų ribos, priėmimo, kad būtų užtikrinama, jog administracinis procesas nebūtų pernelyg užtęsimas.⁵

Vidaus reikalų ministerija informavo numatanti tobulinti atitinkamus poįstatyminius teisės aktus ir nustatyti konkrečius terminus, per kiek laiko turi būti suteikti ar pakeisti adresai tais atvejais, kai nustatomos ar keičiamos gyvenamųjų vietovių teritorijų ribos.

Daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų administravimo priežiūra ir kontrolė yra gana opi problema, dėl jos į Seimo kontrolierių įstaigą kreipiamasi kasmet. Informacijos trūkumas apie daugiabučiuose namuose atliekamus remonto

darbus, neefektyvi rangovų kontrolė, nereagavimas į gyventojų nusiskundimus dėl prastai atliktų remonto darbų (nesandaraus stogo, drėkstančių sienų, griūvančio balkono, inžinerinių sistemų pažeidimų ir pan.) ir per didelės jų kainos – tokio pobūdžio skundus nuolat gauna Seimo kontrolierių įstaiga. Gyventojai taip pat skundžiasi, jog daugiabučio namo administratorius ar bendrija neorganizuoja susirinkimų aktualiems namo priežiūros klausimams aptarti, sprendimai priimami be gyventojų žinios, nėra teikiamos veiklos ar panaudotų lėšų ataskaitos. Daugiausia skundų gaunama iš didžiųjų Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė nagrinėdama asmenų skundus pastebėjo ne tik daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos priežiūros bei kontrolės funkcijos vykdymo trūkumus, bet ir atkreipė atsakingų pareigūnų dėmesį į tai, kad vadovaujantis Konstitucija ir atsižvelgus į Konstitucinio Teismo praktiką daugiabučių namų tinkamas eksploatavimas bei jų išsaugojimas yra ne tik privatus savininkų, bet ir viešasis interesas. Taigi ypač svarbu, kad savivaldybės, vykdydamos funkcijas, susijusias su šio viešojo intereso tinkamu įgyvendinimu, veiktų vadovaudamosi Konstitucija, teise, tinkamai vykdytų joms Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus, veiktų atsakingai tam, kad būtų užtikrintas minėtas viešasis interesas, o būtų ir kitų patalpų savininkai gautų kokybiškas, jų interesus atitinkančias daugiabučių namų priežiūrai būtinas paslaugas.

Asociatyvi „Pexels“ nuotr.

⁵ 2024 m. gegužės 23 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-1180.

Seimo kontrolierės nuomone, savivaldybių administracijos turėtų vykdyti nuolatinę daugiabučių namų administravimo priežiūrą, taip pat užtikrinti, kad subjektai, atliekantys statinių techninę priežiūrą, laikytųsi teisės aktų. Turėtų būti sudarytos sąlygos gyventojams aktyviau dalyvauti sprendimų priėmimo ir taip prisidėti prižiūrint namų administratorių, bendrųjų pirmininkų veiklą. Pastarieji privalo reguliariai teikti gyventojams informaciją apie vykdomus darbus, jų įkainius, taip pat informuoti apie priimtus sprendimus.

- ♦ Vienu tokio tyrimo pavyzdžiu galėtų būti pareiškėjo skundas dėl netinkamos daugiabučių namų, esančių Šalčininkų rajone, bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos, prižiūrint namo techninę būklę, ir Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos darbuotojų veiksmų (neveikimo), galimai nevykdant administratoriaus veiklos priežiūros ir kontrolės. Pareiškėja skundėsi prasta namo būkle, nurodė, kad namo stogas daugelį metų neremontuojamas, nėra vandentiekio, su kitais gyventojais nepavyksta susitarti dėl bendrų patalpų tvarkymo. Seimo kontrolierė, negavusi tinkamo paaiškinimo iš savivaldybės, pradėjo tyrimą savo iniciatyva.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos darbuotojai nevykdė jiems teisės aktais šioje srityje priskirtų įpareigojimų ir nepaaiškino to priežasčių. Nustatyta, kad 2020–2023 m. savivaldybė netvirtino daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų administratorių ar kitų valdytojų planinių patikrinimų planų, tokį planą patvirtino tik 2024 m. Seimo kontrolierei pradėjus tyrimą, taip pat nevykdė planinių ir, gavusi gyventojų nusiskundimus, neplaninių valdytojų veiklos patikrinimų, nerengė šios veiklos ataskaitų. Taip pat paaiškėjo, kad savivaldybė 2020–2024 metais nepakankamai vykdė daugiabučių namų naudojimo priežiūros funkciją, pavyzdžiui, neužtikrino pateiktų reikalavimų efektyvios kontrolės. Tik mažiau nei pusė jų buvo įgyvendinti. Tyrimu nustatyta ir tai, kad šioje savivaldybėje nėra registruojami daugiabučio namo techninės priežiūros patikrinimų aktai, neaprašoma statinio techninė būklė ir pastebėti konkretūs defektai (tik pateikiama apibendrinta išvada), taip

nesudaromos galimybės palyginti kiekvienais metais atliekamos konkrečiau statinio naudojimo priežiūros rezultatų, užtikrinant veiklos tęstinumą ir efektyvumą.

Seimo kontrolierė savivaldybės administracijai pateikė rekomendacijas, kuriose siūlė pavišinti bendrojo naudojimo objektų valdytojų priežiūros ir veiklos ataskaitą, informuoti, kokių priemonių savivaldybės administracija imsis ateityje, kad užtikrintų efektyvią administratorių veiklos priežiūrą, taip pat reaguotų į gyventojų skundus.⁶

Atsakydama į Seimo kontrolierės rekomendacijas, savivaldybė informavo, kad nustatė planuojamų tikrinti bendrojo naudojimo objektų valdytojų atrankos kriterijų ir rizikos veiksnių sąrašą, įsipareigojo parengti bei paskelbti 2024 m. valdytojų priežiūros ir veiklos kontrolės ataskaitą, pakartotinai atliko skunde nurodyto daugiabučio namo naudojimo priežiūrą, surašė patikrinimo aktą bei pateikė reikalavimus namo administratoriui, kurių vykdymą savivaldybė įsipareigojo kontroliuoti.

- ♦ Seimo kontrolierė J. Miliuvienė atliko tyrimą savo iniciatyva ir dėl Palangos miesto savivaldybės administracijos veiklos (neveikimo) vykdant jai priskirtas funkcijas, susijusias su daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos priežiūra ir kontrole per pastaruosius 5 metus. Tyrimas atliktas nustatčius, kad savivaldybė vengia vykdyti ankstesnio tyrimo metu pateiktas Seimo kontrolierės rekomendacijas ir vengia atlikti neplaninį daugiabučio namo administratoriaus veiklos patikrinimą.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad savivaldybės pareigūnai patikrinimus vykdė ne visa teisės aktuose nustatyta apimtimi, nebuvo sudarę savivaldybės teritorijoje veikiančių valdytojų sąrašų; netaikė visų galimų planavimo atrankos kriterijų; ne teisės aktuose nustatytu laiku skelbė valdytojų planinių patikrinimų planus arba jų iš viso neskelbė; nevykdė paskelbtų planų; neskelbė planinių patikrinimų ataskaitų.

⁶ 2024 m. rugpjūčio 29 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-349.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Seimo kontrolierė savivaldybės administracijos direktoriui rekomendavo patvirtinti ir savivaldybės interneto svetainėje paskelbti valdytojų, kurių veiklą planuojama tikrinti, atrankos kriterijų ir rizikos veiksnių sąrašą, 2024 metų planinių valdytojų veiklos patikrinimų planą, 2023 metų valdytojų priežiūros ir veiklos kontrolės ataskaitą, užtikrinti, kad būtų vykdomi patvirtinti metiniai valdytojų veiklos patikrinimų planai, nustatyta tvarka ir laiku būtų atsiskaitoma už šių planų vykdymą, skelbiamos ataskaitos ir kt.⁷

Palangos miesto savivaldybės administracijos direktorė informavo, kad patvirtintas 2024 m. tikrinamų daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos planinio patikrinimo sąrašas ir šie įsakymai paskelbti savivaldybės interneto svetainėje, taip pat paskelbta ataskaita apie 2023 m. veiklą.

- ♦ Išnagrinėjusi pareiškėjo skundą dėl Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų (neveikimo), kreipusis dėl ilgalaikio stogo remonto darbų neatlikimo ar netinkamo atlikimo (pavyzdžiui, čerpės keičiamos ne tose vietose, kuriose prateka vanduo), neužtikrinant elektros sistemos apsaugos nuo vandens ir kt., Seimo kontrolierė J. Miliuvienė pastebėjo daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų valdytojų veiklos priežiūros bei kontrolės

funkcijos vykdymo trūkumus. Ji taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad savivaldybės tarybos patvirtintų taisyklių 19 punkto nuostatos nepagrįstai labiau nei numatyta pavyzdinėse taisyklėse susiaurina valdytojų veiklos neplaninių patikrinimų vykdymo pareigą, todėl, Seimo kontrolierės nuomone, tai neužtikrina daugiabučių namų tinkamo eksploatavimo viešojo intereso, neatitinka suinteresuotų tinkama valdytojų veikla asmenų teisėtų lūkesčių.

Seimo kontrolierė, atsižvelgusi į pirmiau nurodytas aplinkybes, savivaldybės administracijos direktoriui rekomendavo patikslinti Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos patvirtintas taisykles, kad jos atitiktų pavyzdines taisykles.

Šio tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad daugiabučiame name pasirinkus bendrojo naudojimo objektų administravimo būdą sudarant jungtinės veiklos sutartį, sudarytos sutarties įgaliojamam asmeniui nėra teisės aktais nustatytos prievolės apie tai informuoti savivaldybę, o valstybės įmonė Registrų centras atsisakė suteikti savivaldybės administracijai informaciją apie jungtinės veiklos sutartį su dalyvių sąrašu bei apie įgaliojimą. Atsižvelgusi į tai, Seimo kontrolierė pateikė rekomendacijas Aplinkos ministerijai ir Teisingumo ministerijai.⁸

Aplinkos ministerija išnagrinėjusi Seimo kontrolierės rekomendacijas informavo, kad ji yra parengusi Daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymo pakeitimus, kuriais būtų išspręstos ir pažymoje išryškintos problemos. Teisingumo ministerija, išnagrinėjusi Seimo kontrolierės rekomendacijas, informavo, kad yra pasirengusi reikiamus pakeitimus įtraukti į Nekilnojamojo turto registro įstatymo pakeitimo įstatymą, tačiau atkreipė dėmesį į poreikį užtikrinti duomenų apimties mažinimo principą.

Statinių priežiūros funkcija yra glaudžiai susijusi su daugiabučių namų administratorių veiklos kontrole, nes kai kuriais atvejais pastatų nepriežiūra ir netinkamas administravimas yra vienas

⁷ 2024 m. kovo 13 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-1034.

⁸ 2024 m. birželio 14 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-256.

kito pasekmė, o daugiabučio namo bendrųjų patalpų valdytoji netinkamai atliekant savo funkcijas, kyla grėsmė namo techninei būklei, tuo pačiu – ir name gyvenančių asmenų gerovei ir teisei į saugią aplinką.

Antai, išnagrinėjusi pareiškėjos skundą dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų (neveikimo) konkretaus namo naudojimo priežiūros klausimais, kai pareiškėja skundėsi, jog namo administratorius neatlieka stogo remonto darbų, Seimo kontrolierė J. Miliuvienė konstatavo, kad nagrinėjamu atveju savivaldybės administracija, tinkamai įgyvendindama teisės aktų reikalavimus, 2020–2023 metais turėjo atlikti ne mažiau kaip 4 nurodyto daugiabučio namo techninės priežiūros patikrinimus, tačiau atliko tik du – 2020 ir 2023 metais. Akcentuota tai, kad dar 2020 m. savivaldybės administracija akte pažymėjo nustatytus namo stogo būklės defektus ir pareikalavo „nurodytų defektų šalinimą įtraukti į planus“, tačiau vėliau nekontroliavo, kaip šie jos reikalavimai vykdomi. Savivaldybės administracija tik 2023 m. pabaigoje akte pateikė reikalavimus „organizuoti ir atlikti Namų stogo remonto darbus“, tačiau, pagal šio tyrimo metu gautus duomenis, namo stogo remonto darbai nebuvo atlikti, savivaldybės administracijos reikalavimas dėl namo stogo remonto atlikimo nebuvo įvykdytas.

Seimo kontrolierė rekomendavo savivaldybės administracijos direktoriui iki 2024 m. gruodžio 31 d. atlikti namo techninės priežiūros patikrinimą, taip pat nustatyti, ar įvykdyti reikalavimai dėl namo stogo remonto, ar namo stogas atitinka teisės aktų reikalavimus, prirėkus, teikti papildomus reikalavimus administratoriui.⁹

Savivaldybė informavo Seimo kontrolierę, kad specialistai numatė atlikti namo techninės priežiūros vykdymo patikrinimą, kartu patikrinant, ar įvykdyti anksčiau valdytoji teikti reikalavimai dėl namo stogo remonto, ar namo stogas atitinka teisės aktų reikalavimus.

Aplinkos apsauga. Pareiškėja skunde Seimo kontrolierei nurodė, kad jos valdomame žemės sklype yra AB „Suskystintos dujos“ priklausančių statinių, kurie yra apleisti ir neprižiūrimi, pavojingi, todėl turėtų būti nugriauti ir išregistruoti, tačiau nei VTPSI, nei VERT nevykdo joms priskirtos statinių priežiūros funkcijos ir nesiima veiksmų, kad situacija būtų išspręsta.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė E. Leonaitė konstatavo, kad VERT klaidingai nusprendė, jog minėtame žemės sklype esantys statiniai nėra energetikos objekto statiniai, kurių naudojimo priežiūrą turi atlikti VERT, ir nepagrįstai dėl šių statinių priežiūros ir kontrolės kreipėsi į VTPSI ir Kėdainių rajono savivaldybę. Į Aplinkos ministeriją išaiškinimo, kuri institucija atsakinga už netinkamai eksploatuojamų degalinės statinių ir konstrukcijų išmontavimą, VERT kreipėsi tik po 8 mėnesių nuo pareiškėjos prašymo spręsti klausimą. Tokiu būdu VERT neužtikrino visuomenės aplinkos apsaugos interesų bei sudarė prielaidas riboti pareiškėjos ūkinės veiklos laisvę.¹⁰

Seimo kontrolierė rekomendavo VERT įvertinti, ar nebūtų tikslinga papildyti atitinkamą teisinį reguliavimą, reglamentuojant, kad neplaninius patikrinimus, kaip ir planinius, galima būtų atlikti ir nedalyvaujant energetikos įrenginių savininkui ir (ar) eksploatuotojui. VERT, reaguodama į šias

⁹ 2024 m. rugpjūčio 16 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-492.

¹⁰ 2024 m. rugpjūčio 29 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-269 [turi būti Nr. 4D-2024/1-269].

rekomendacijas, įsipareigojo priimti atitinkamus teisės aktų pakeitimus ir informuoti Seimo kontrolierę.

Prieinamumo užtikrinimas asmenims su negalia.

Į Seimo kontrolierę kreipėsi Lietuvos paraplegikų asociacijos atstovas, nurodydamas, kad „Vilnius Outlet“ prekybos centro automobilių stovėjimo aikštelėje prie B įėjimo buvo panaikintos 2 asmenų su negalia automobilių stovėjimo vietos, jas rezervavus maisto kurjeriams. Asociacija kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybę, prašydama atlikti statinių naudojimo priežiūros funkciją ir išsiaiškinti, kodėl taip nutiko, tačiau savivaldybė atsakė, jog ji nekontroliuoja techninių eismo reguliavimo priemonių (ženklų stovėjimo aikštelėje įrengimo).

Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė J. Miliuvienė konstatavo, kad savivaldybė netinkamai interpretavo pareiškėjo prašymą. Pareiškėjo kreipimasis į savivaldybę susijęs su asmenų su negalia galimybių neapsunkintai patekti į prekybos centrą užtikrinimu. Seimo kontrolierė pabrėžė, kad visais atvejais turi būti siekiama, jog asmenys su negalia nepatirtų neproporcingos ar nepagrįstos naštos siekdami naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis. Tyrimo išvadose pabrėžta, jog savivaldybės administracija privalėjo atlikti statinio naudojimo priežiūros patikrinimą ir įsitikinti, kad prekybos centro automobilių stovėjimo aikštelėje panaikinus asmenų su negalia automobilių stovėjimo vietas ir jas priskyrus maisto kurjerių naudojimui, buvo išlaikytas prekybos centro statybos projekte numatytas asmenų su negalia automobilių stovėjimo vietų privalomas skaičius.¹¹

Savivaldybei įgyvendinant Seimo kontrolierės rekomendacijas ir atlikus patikrinimą nustatytas automobilių stovėjimo vietų, skirtų asmenims su negalia, trūkumas; prekybos centro techniniam priežiūrotoji surašytas statinio techninės priežiūros patikrinimo aktas, kuriuo pateiktas įpareigojimas užtikrinti prekybos centro automobilių stovėjimo aikštelių neįgaliųjų stovėjimo vietų skaičiaus atitiktį prekybos centro projekte numatytam skaičiui.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Teisė naudotis nuosavybe. Seimo kontrolierėms pateiktameskundeasmuo nurodė, kad negali tinkamai naudotis jam nuosavybės teise priklausančiu žemės sklypu, kai skundžiamos institucijos – NŽT ir Vilniaus miesto savivaldybė – nesprendžia pareiškėjui aktualaus klausimo dėl privažiuojamojo kelio į jo žemės sklypą įrengimo galimybių.

Tyrimo metu nustatyta, kad savivaldybė pareiškėjui, norinčiam pradėti rengti žemės sklypo formavimo ir pertvarkymo projektą, kėlė teisės aktais nepagrįstus reikalavimus (pateikti informaciją apie žemės sklypui tarnaujantį daiktą), o jų neįvykdžius, nepagrįstai nutraukė pareiškėjo prašymo nagrinėjimo procedūrą. Savivaldybė net ir gavusi informaciją apie servitutą iš urėdijos, pareiškėjui nepateikė jokie galutinio atsakymo, taip pažeisdama pareiškėjo teisę į gerą viešąjį administravimą.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

¹¹ 2024 m. gegužės 16 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-1255.

Tyrimo metu nustatyta ir tai, kad pareiškėjui privažiuoti prie jam priklausančio žemės sklypo per valstybinę žemę nėra įmanoma ne tik dėl faktinės situacijos (t. y. realiai nesant jokio išvažinėto kelio), bet ir dėl teisinių priežasčių. Taip atsitiko, nes NŽT tinkamai neįvertino realių projekte numatyto sprendinio dėl kelio servituto nustatymo įgyvendinimo galimybių.¹²

Skundžiamoms institucijoms teiktose rekomendacijose nurodyta tarpusavyje aptarti ir rasti bendrą sprendimą dėl atliktinų veiksmų pagal joms priskirtas vykdyti funkcijas bei tokiu būdu užtikrinti pareiškėjo teisę turėti žemės sklypą su privažiuojamuoju keliu.

1.2. NETINKAMAS INSTITUCIJOMS PATEIKTŲ PRAŠYMŲ NAGRINĖJIMAS

Priimdamos sprendimus dėl asmens pateikto prašymo valstybės ir savivaldybių institucijos turi veikti paisydamos Konstitucijoje įtvirtinto valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms imperatyvo, taip pat laikytis gero viešojo administravimo principo. Tai reiškia, kad valstybės ir savivaldybių institucijos gautus asmenų prašymus pateikti tam tikrą informaciją, išduoti prašomą dokumentą ar išspręsti kitą jiems rūpimą problemą privalo nagrinėti atidžiai, rūpestingai, atsakymus pareiškėjams pateikti per teisės aktuose nurodytus terminus, o jei šių terminų nepavyktų laikytis – informuoti pareiškėją apie termino pratęsimą, pateikti suinteresuotam asmeniui objektyvią ir teisingą informaciją jį dominančiu klausimu, į prašymą ar skundą atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodant visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.

Nesilaikant teisės aktuose nustatytų pareiškėjų prašymų nagrinėjimui taikomų reikalavimų, valstybės ir savivaldybių institucijų veiksmai, kai iš tiesų nesiekama padėti besikreipiančiam asmeniui įgyvendinti jo teises, o formaliai ir biurokратиškai

vykdomos viešojo administravimo funkcijos, nepagrįstai vilkinamas pateikto prašymo nagrinėjimas, pripažintini neteisėtais. Į valstybės ar savivaldybių institucijas besikreipiančių asmenų prašymų neišnagrinėjus laiku, pateikiant abstrakčią, neišsamią informaciją, dėl perdėtų reikalavimų taikymo delsiai išduoti prašomus dokumentus gali būti pažeidžiamos asmenų teisės ir laisvės.

Apibendrinant Seimo kontrolierių 2024 m. nagrinėtus skundus, kuriuose pareiškėjai kėlė netinkamo jų valstybės ar savivaldybių institucijoms paduotų prašymų nagrinėjimo klausimus, pažymėtina, kad dažniausiai institucijos nesilaikė teisės aktuose įtvirtintų atsakymo pateikimo asmeniui ar prašymo išnagrinėjimo pateikimo terminų, taip pat kėlė nepagrįstus, formalius reikalavimus, sudarančius kliūtis gauti reikiamą informaciją ar dokumentą, suprantamai nepaaiškindavo, kodėl pareiškėjo prašymas negali būti patenkintas. Įgyvendinant pateiktų rekomendacijų kontrolę būdavo matyti, kad vien išsamaus, teisės aktų reikalavimus atitinkančio atsakymo pateikimas (pavyzdžiui, kaip apskaičiuojamas tam tikras mokestis ar skirtina socialinė pašalpa) būtų padėjęs išvengti tolesnių asmens skundų ir nusivylimo valstybės ir savivaldos institucijomis.

1.2.1. Teisės aktuose įtvirtintų terminų nesilaikymas

Didelę dalį Seimo kontrolierių gaunamų skundų sudaro skundai dėl to, kad valstybės ir savivaldybių institucijos nesilaiko teisės aktuose nustatytų pareiškėjų prašymų nagrinėjimo terminų, pareiškėjai nėra informuojami apie termino pratęsimą ir ilgą laiką lieka nežinioje. Situacijos, kai sprendimai dėl pareiškėjų pateiktų prašymų nėra priimami nustatytais terminais, gali lemti žmogaus teisių pažeidimus, pavyzdžiui, nepagrįstus socialinių teisių ar teisės į nuosavybę ribojimus. Užvilktas ir nekompetentingai atliktas skundo priimtinumą vertinimas gali atimti iš asmens galimybę ginti savo teises teisme. Seimo kontrolierės tyrimuose laikosi pozicijos, kad terminai suteikia stabilumo bei aiškumo teisiniuose santykiuose. Asmenys, besikreipiantys į viešojo administravimo subjektą, pagrįstai tikisi, kad jų prašymai ne tik bus išsamiai išnagrinėti, jiems bus pateikti motyvuoti atsakymai (sprendimai), bet ir to, kad

¹² 2024 m. spalio 24 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-923; 4D-2023/1-940.

atsakymai jiems bus pateikiami per teisės aktuose nustatytus terminus.

Situacijos, kai sprendimai dėl pareiškėjų pateiktų prašymų nėra priimami nustatytais terminais, gali lemti žmogaus teisių pažeidimus, pavyzdžiui, nepagrįstus socialinių teisių ar teisės į nuosavybę ribojimus

Seimo kontrolierės, nors ir pripažindamos valstybiniam sektoriui būdingus iššūkius, ypač susijusius su dideliais darbo krūviais ir kvalifikuotų specialistų stoka, netinkamai veikiančiomis elektroninėmis sistemomis, nuolat atkreipia dėmesį į būtinybę imtis priemonių, kad institucijų veiklos trūkumai nesukurtų neigiamų pasekmių pareiškėjams, taip pat pareiškėjai būtų informuojami apie pratęstus jų prašymų nagrinėjimo terminus ir to priežastis. Siekiant mažinti teisės į gerą viešąjį administravimą pažeidimų atvejus taip pat būtina skirti dėmesio pirminiam prašymų bei skundų turinio įvertinimui, taip pat elektroninių sistemų priežiūrai.

Nuosavybės apsauga. 2024 m. išsiskyrė skundai dėl NŽT pareigūnų neveikimo, per teisės aktuose nustatytus terminus nepateikiant atsakymų į asmenų prašymus, skundus, neinformuojant asmenų apie jų prašymų, skundų nagrinėjimo terminų pratęsimus. Spręsdama šią problemą, Seimo kontrolierė kreipėsi į Aplinkos ministeriją ir prašė informuoti, kokių priemonių yra (bus) imamasi, kad NŽT pareigūnai, nagrinėdami asmenų prašymus, skundus, laikytųsi teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir terminų, o esant objektyviam pagrindui būtų priimami sprendimai dėl prašymų, skundų nagrinėjimo termino pratęsimo ir asmenys apie tai būtų laiku informuojami.

Aplinkos ministerija informavo apie vykdomą valstybinės žemės valdymo, naudojimo ir administravimo reformą, kuri turėtų pagerinti teikiamų administracinių paslaugų kokybę. Šios reformos metu dalis NŽT funkcijų buvo perskirstyta Valsybės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai (VTPSI) bei savivaldybėms, ir tai, pasak ministerijos, turėtų padaryti valstybinės žemės valdymo ir

administravimo procesus efektyvesnius. Aplinkos ministerija taip pat pranešė, kad NŽT atnaujino asmenų aptarnavimą rajonuose, kur gyventojai priimami reguliariai iš anksto nustatyto laiku, be to, sudarė galimybę prašymus teikti ir konsultacijas gauti elektroninių ryšių priemonėmis.

- ♦ Seimo kontrolierė E. Leonaitė tyrė skundą, kuriame pareiškėjas skundėsi NŽT pareigūnų veiksmais (neveikimu), nepateikiant atsakymo į 2024 m. vasario 5 d. prašymą dėl įsiterpusių valstybinės žemės sklypų mėgėjų sodo teritorijoje pardavimo.

NŽT teritorinis padalinys, gavęs asmens prašymą parduoti valstybinės žemės sklypą, esantį mėgėjų sodo teritorijoje (toliau – žemės sklypai), per 10 darbo dienų turi patikrinti, ar Juridinių asmenų registre registruota sodininkų bendrija, ir per 2 mėnesius parengti sprendimo parduoti valstybinės žemės sklypą projektą ir pirkimo–pardavimo sutarties projektą. Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad tokie sprendimai neparengti praėjus 4 mėnesiams nuo pareiškėjo kreipimosi.¹³

NŽT, įgyvendindama Seimo kontrolierės pateiktas rekomendacijas, informavo, kad žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartis patvirtinta 2024 m. rugpjūčio 29 d. Be to, NŽT perskirstė atitinkamo skyriaus darbus, susijusius su prašymų dėl valstybinės žemės pardavimo sutarčių sudarymu ar pakeitimu, organizuoja konkursus esamoms laisvoms pareigybėms užimti.

- ♦ Seimo kontrolierė E. Leonaitė pagrįstais pripažino dviejų pareiškėjų skundus, NŽT teisės aktuose nustatytais terminais neparengiant naudojamos kitos paskirties valstybinės žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties projekto. Nors vienas iš pareiškėjų į NŽT dėl nurodyto žemės sklypo pardavimo kreipėsi dar 2023 m. gegužės mėn., tokios sutarties projektas nebuvo parengtas iki pat Seimo kontrolierės tyrimo pabaigos (2024 m. liepos mėn.). Seimo kontrolierė nustatė, kad NŽT nesilaikė teisės aktuose nustatytų terminų, per kuriuos turėjo atlikti

¹³ 2024 m. liepos 2 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-311.

faktinį duomenų patikrinimą vietoje, o tai padariusi, nors ir patvirtino pareiškėjui parduotiną žemės sklypo dalį, visus metus neapskaičiavo parduodamo žemės sklypo dalies vertės. Kitu atveju reikiamos žemės pardavimo procedūros vis dar nebuvo baigtos praėjus 9 mėnesiams nuo prašymo gavimo NŽT.¹⁴

Susipažinusi su Seimo kontrolierės rekomendacijomis, NŽT informavo, kad žemės sklypo pardavimo sutarties projektas jau yra parengtas ir perduotas tvirtinti notarui. Aplinkos ministerija, kuriai buvo rekomenduota imtis priemonių užtikrinti, kad NŽT jai priskirtas funkcijas vykdytų veiksmingai, informavo apie pirmiau minėtą įvykdytą reformą.

- ♦ Dar viename Seimo kontrolierės E. Leonaitės atliktame tyrime gero viešojo administravimo principo pažeidimas dėl teisės aktuose nustatytų terminų nesilaikymo konstatuotas nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl NŽT laiku nepateikiamo atsakymo į pareiškėjo prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo Palangos mieste.

Seimo kontrolierė, ištyrusi skundo aplinkybes, konstatavo, kad NŽT atsakingi pareigūnai atsakymą į pareiškėjos prašymą pateikė tik gavę Seimo kontrolierės paklausimą, praėjus trims mėnesiams nuo pareiškėjo prašymo gavimo dienos. Pareiškėjas nebuvo informuotas apie prašymo nagrinėjimo termino pratęsimą ir jo priežastis. Seimo kontrolierė akcentavo, kad struktūriniai NŽT pertvarkymai nėra pagrindas ir teisėta priežastis NŽT pareigūnams nesilaikyti teisės aktų reikalavimų ir pažeisti pareiškėjos teisę į gerą viešąjį administravimą.¹⁵

- ♦ Tai, kad nesilaikoma terminų dėl pareiškėjo prašymo nagrinėjimo ir žemės sklypo formavimo ir pertvarkymo projekto rengimo, konstatuota ir dar viename tyrime. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė nustatė, kad Vilniaus rajono savivaldybės administracijos direktorius įsakymą (sprendimą) pradėti rengti žemės sklypo formavimo ir

pertvarkymo projektą priėmė praėjus 66 darbo dienoms nuo pareiškėjo prašymo gavimo savivaldybėje, nors tą pagal teisės aktus privalėjo padaryti per 15 darbo dienų.¹⁶

Reaguodamas į Seimo kontrolierės rekomendacijas, Vilniaus rajono savivaldybės meras informavo, kad pareiškėjui reikalingas žemės sklypo formavimo ir pertvarkymo projektas yra patvirtintas.

- ♦ Vilniaus rajono savivaldybė pripažinta nesilaikiusi gero viešojo administravimo principų ir nagrinėjant kitos pareiškėjos užklausą dėl tolimesnės projektavimo ir statybų eigos ir po trijų mėnesių pateiktą skundą dėl atsakymo į pirmąjį prašymą nepateikimo. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė, ištyrusi skundo aplinkybes, konstatavo, kad savivaldybės administracijos atsakingi pareigūnai atsakymą pareiškėjai pateikė praėjus 6 mėnesiams nuo prašymo gavimo.

Kartu konstatuota, kad vienas iš pareiškėjos teiktų prašymų pagal turinį laikytinas skundu dėl pareiškėjos pažeistų teisių (dėl per teisės aktuose nustatytą terminą negaunamo atsakymo į prašymą), dėl ko turėjo būti pradėta administracinė procedūra. Tačiau ši procedūra pradėta nebuvo, o skundas pavestas nagrinėti savivaldybės administracijos specialistui, dėl kurio neveikimo pareiškėja ir teikė skundą. Tokiais savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmais (neveikimu) buvo pažeista pareiškėjos teisė į gerą viešąjį administravimą.¹⁷

Ūkinės veiklos laisvė. Kai valstybės ar savivaldybių institucijos vilkina pareiškėjų prašymų nagrinėjimus, delsia pateikti atsakymus ar pateikia neišsamius ir nemotyvuotus atsakymus, dėl ko pareiškėjai yra priversti kreiptis dar kartą, gali būti sudaromos prielaidos suvaržyti ūkinės veiklos laisvę, negauti reikiamo finansavimo ar paprasčiausiai informacijos, reikalingos ūkinei veiklai vykdyti.

Tirdamos pareiškėjo skundą dėl negaunamo atsakymo į prašymus, teiktus Kauno rajono savivaldybei ir Aplinkos projektų valdymo agentūrai dėl

¹⁴ 2024 m. balandžio 9 d. pažyma Nr. 2024/1-208 ir 2024 m. liepos 4 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-318.

¹⁵ 2024 m. balandžio 18 d. pažyma Nr. 2024/1-191.

¹⁶ 2024 m. liepos 4 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-478.

¹⁷ 2024 m. spalio 31 d. pažyma Nr. 2024/2-940.

informacijos apie nutolusios saulės elektrinės parko Kauno rajone vystymą, Seimo kontrolierės nustatė, kad šios institucijos nesilaikė teisės aktuose nustatytų prašymų nagrinėjimo terminų, pareiškėjui pateikė neišsamius atsakymus. Visų pirma, savivaldybė pareiškėjo prašymą kompetentingai institucijai nagrinėti persiuntė ne per 5 darbo dienas, o vėluodama, be to, nepaaiškino pareiškėjui, kodėl Kauno rajone nėra parengta nutolusių saulės elektrinių įrengimo galimybių studija. Visų antra, Aplinkos projektų valdymo agentūra, nustačiusi, kad pareiškėjo prašymas turi trūkumų (neaiškiai suformuluoti klausimai), negrąžino pareiškėjui prašymo nustatyto laiku trūkumams šalinti, taip pat nustačiusi, kad reikiamą informaciją pareiškėjui gali pateikti Energetikos ministerija, jo prašymą persiuntė praėjus keturiems su puse mėnesio.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Seimo kontrolierės pripažino, kad minėtos institucijos pažeidė gero viešojo administravimo principus.¹⁸ Abi institucijos informavo, kad imsis priemonių, jog tokios situacijos nepasikartotų ateityje (supažindino darbuotojus su prašymų nagrinėjimo tvarka, rengė mokymus).

Teisė į gerą administravimą. Kitu atveju į Seimo kontrolierę E. Leonaitę kreipėsi pareiškėjas dėl Energetikos ministerijai pateiktos paraiškos kvietimui „Iškastinį kurą naudojančių katilų keitimas namų ūkiuose (Vilniaus regionas)“ nagrinėjimo vilkinimo.

Pareiškėjas siekė gauti ES lėšų kietojo kuro katilui į šilumos siurblių pakeisti, keletą kartų kreipėsi į ministeriją, teiraudamasis paraiškos nagrinėjimo rezultatus, tačiau jam buvo sakoma, kad nėra pakankamai darbuotojų, kad jo paraiška būtų išnagrinėta laiku.

Atlikus tyrimą nustatyta, kad Energetikos agentūra, gavusi pareiškėjo paraišką, nustatytais terminais nepriėmė atitinkamo sprendimo dėl paraiškos, t. y. jos laiku neįvertino (vertinimą atliko praėjus 3 mėnesiams nuo jos gavimo), taip pat laiku ir tinkamai nepratęsė paraiškos vertinimo termino bei tinkamai apie tai neinformavo pareiškėjo. Seimo kontrolierė konstatavo, kad tokie Energetikos agentūros veiksmai pažeidė pareiškėjo teisę į gerą administravimą ir teisėtus pareiškėjo lūkesčius.¹⁹

Reaguodama į Seimo kontrolierės rekomendacijas, Energetikos agentūra įsipareigojo nevilkinti paraiškų nagrinėjimo ir sekti paraiškų nagrinėjimo terminus.

Vartotojų teisės. Seimo kontrolierė E. Leonaitė išnagrinėjo keleto pareiškėjų skundus dėl Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (toliau – VTAT) pareigūnų biurokratizmo, vartojimo ginčo nagrinėjimo terminų nesilaikymo.

Viename iš skundų pareiškėjai kreipėsi į VTAT dėl nekokybiškai atliktų grindų atnaujinimo darbų. Darbus atlikusi įmonė darbo broką pripažino, tačiau atsisakė atlyginti išlaidas. VTAT kreipėsi į darbus atlikusią įmonę, tačiau toliau jokios informacijos pareiškėjui neteikė. Galiausiai paskyrus ekspertą, turintį įvertinti darbų būklę, buvo paprašyta papildomų dokumentų (sutarties, panaudotų medžiagų aprašymo ir informacijos apie grindis iki atnaujinimo darbų). Juos pateikęs, jokio sprendimo pareiškėjai iš VTAT nesulaukė.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė konstatavo, kad ginčas VTAT buvo išnagrinėtas beveik 3 kartus viršijant įstatyme nustatytą 90 dienų terminą ir jo nustatyta tvarka nepratęsęs. Seimo kontrolierės nuomone, nepateisinama yra tai, kad gali kilti ir kyla tokių situacijų, kai asmenys turi laukti neapibrėžtą laiką, kol VTAT priims sprendimą dėl vartojimo ginčo. Tokia VTAT veikla nedera su geru

¹⁸ 2024 m. balandžio 4 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-88; 4D-2024/2-130.

¹⁹ 2024 m. liepos 30 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-468.

administravimu, atsakingu valdymu ir nelaikytina tinkamu tarnavimu žmonėms.²⁰

Kultūros paveldas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė pagrįstu pripažino pareiškėjos asociacijos „Klaipėdos žalieji“ skundą dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos pareigūnų veiksmų (neveikimo), laiku nepateikus atsakymo į pareiškėjos prašymą. Pareiškėja teiravosi, ar plovyklos statyba vizualinėje apsaugos pozonio teritorijoje buvo derinta su departamentu, nes statybininkams, kurie rengėsi statyti plovyklą, nuėmus žemės sluoksnį, po juo atsivėrė senų pastatų pamatai.

Seimo kontrolierė, ištyrusi skundo aplinkybes, konstatavo, kad atsakingi pareigūnai atsakymą į pareiškėjos prašymą pateikė tik skundo tyrimo metu, praėjus trims mėnesiams nuo prašymo pateikimo. Departamento padalinio atsakingas pareigūnas, nagrinėjęs pareiškėjos prašymą, nesėmė priemonių pranešti pareiškėjai apie prašymo nagrinėjimo termino pratęsimą ir jo priežastis.

Seimo kontrolierė pažymėjo, kad departamento rašte pateikti paaiškinimai dėl personalo trūkumo ir padidėjusio prašymų bei skundų skaičius negali būti laikomi pateisinančiomis priežastimis nesilaikyti teisės aktų reikalavimus.²¹

Teisė gauti administracinio nusižengimo bylos medžiagą. Tirdama skundą dėl galimo Vilniaus AVPK vilkinimo leisti susipažinti su administracinio nusižengimo bylos medžiaga, Seimo kontrolierė J. Miliuvienė, pavadavusi Seimo kontrolierę E. Leonaitę, nustatė, kad, pagal teisės aktus, prašymas dėl susipažinimo su administracinės bylos medžiaga turi būti išnagrinėtas per 15 darbo dienų²², o terminas apskųsti priimtą nutarimą administracinio nusižengimo byloje yra 20 kalendorinių dienų nuo nutarimo išsiuntimo.²³ Nagrinėjama atveju susidarė situacija, kai nors prašoma

administracinio nusižengimo bylos medžiaga pareiškėjui buvo pateikta nepraleidus nustatyto darbo dienomis skaičiuojamo termino, bet praėjus 19 kalendorinių dienų nuo prašymo Vilniaus AVPK pateikimo dienos. Ją pareiškėjas gavo paskutinę termino apskųsti nutarimą skirti administracinę nuobaudą teismui dieną. Taip buvo apsunkinta pareiškėjo galimybė pasinaudoti konstitucine teise į gynybą, nes pareiškėjui laiko tinkamai parengti skundą teismui praktiškai neliko.

Seimo kontrolierė konstatavo, kad nors pareiškėjui administracinio nusižengimo bylos medžiaga ir buvo pateikta formaliai nepraleidus nustatyto termino, toks ilgas informacijos (fakto, ar administracinio nusižengimo bylos duomenys yra įkelti į Administracinių nusižengimų registrą) tikrinimas ir, nepaisant pakartotinių pareiškėjo prašymų, delsimas pateikti bylos medžiagą iki paskutinės apskundimo teismui termino dienos, akivaizdžiai nedera su geru viešuoju administravimu ir pareigūnų pareiga dirbti rūpestingai.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį, kad policijos generalinio komisaro nustatytas 15 darbo dienų terminas atsakyti į prašymą susipažinti su administracinio nusižengimo bylos medžiaga, iš esmės sutampantis su 20 dienų kalendorinių terminu nutarimui administracinėje byloje apskųsti, yra neproporcingai ilgas ir sudaro prielaidas apriboti asmens konstitucinę teisę į teisminę gynybą. Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, iš konstitucinės teisės į teisminę gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla ir valstybės institucijų pareiga

²⁰ 2024 m. rugpjūčio 8 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-481

²¹ 2024 m. rugsėjo 26 d. pažyma Nr. 2024/1-892.

²² Lietuvos policijos generalinio komisaro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. 5-V-21 patvirtinto Administracinio nusižengimo bylos išrašo ir (ar) pažymos apie asmens padarytus administracinius nusižengimus išdavimo tvarkos aprašo 16 punktas.

²³ Administracinių nusižengimų kodekso 623 straipsnis.

užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali. Nors teismas gali atnaujinti dėl objektyvių priežasčių praleistą terminą, tai yra teismo diskrecija, be to, sukuriama papildoma našta teismams, kuriems tenka spręsti ne tik skundo priimtinumą, bet ir praleisto termino atnaujinimo klausimą. Atsižvelgdama į nustatytas aplinkybes, Seimo kontrolierė policijos generaliniam komisarui rekomendavo apsvarstyti galimybę sutrumpinti terminą prašymų pateikti administracinio nusižengimo bylos medžiagą nagrinėjimui.²⁴

Atsakydamas į Seimo kontrolierės rekomendaciją policijos generalinis komisaras informavo, kad 15 darbo dienų terminas buvo nustatytas įvertinus ne tik teisinį reglamentavimą, bet ir turimus žmogiškuosius išteklius prašymams nagrinėti. Policijos departamento Informacijos teikimo skyrius kas mėnesį išnagrinėja daugiau nei 1 tūkst. prašymų susipažinti su administracinio nusižengimo bylos medžiaga, todėl sutrumpinus terminą, Policijos departamento Informacijos teikimo skyrius nepėtų nustatytais terminais išnagrinėti prašymų.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Istorinės atminties išsaugojimas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo skundą dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro pareigūnų neveikimo, kai pareiškėjas prašė „atlikti išsamų istorinį archyvinį tyrimą bei partizanų žuvimo vietoje pastatyti atminimo ženklą“. Į pirmąjį

prašymą (atlikti išsamų istorinį archyvinį tyrimą) Centras atsakė praleidęs teisės aktuose nustatytus terminus, o į antrąjį prašymą (pastatyti atminimo ženklą) nebuvo atsakyta.

Tyrimo metu nustatyta, kad atsakymas dėl jamžinimo nebuvo tinkamai suderintas (vizuotas) ir neišsiųstas „dėl žmogiškojo faktoriaus klaidos (dėl neatidumo)“. Seimo kontrolierė konstatavo, kad daugiau nei pusmetį pareiškėjas neturėjo jokios informacijos dėl atminimo ženklo pastatymo Lietuvos partizanų žūties vietoje, taigi jo teisė į tinkamą viešąjį administravimą buvo pažeista.²⁵

Vis dėlto esminė pareiškėjo keliami problema tyrimo metu buvo išspręsta – į pareiškėjo prašymą dėl atminimo ženklo pastatymo Lietuvos partizanų žūties vietoje galiausiai buvo atsakyta, prašymas patenkintas ir suplanuota įrengti atminimo jamžinimo ženklus partizanams. 2024 m. gruodžio 7 d. buvo iškilmingai atidengtas atminimo ženklas, skirtas 1950 m. rugpjūčio 22 d. Kuisių kaime žuvusiems Prisikėlimo apygardos Kuni-gaikščio Žvelgaičio rinktinės Tautvydo tėvūnijos partizanams Albinui Šležui-Maironiui ir Juozui Gasparavičiui-Narsučiui atminti.

1.2.2. Formalizmas, pertekliniai reikalavimai nagrinėjant pareiškėjų prašymus

Viena iš biurokratizmo formų yra perdėtas formalumų laikymasis, nesprendžiant klausimo iš esmės. Formalaus, nevisapusiško bei neobjektyvaus, nustatytų reikšmingų aplinkybių visumos neatitinkančio sprendimo priėmimas nedera su gero viešojo administravimo ir valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principais.

Nagrinėjant pareiškėjų skundus, pastebėta, kad kartais institucijos, užuot sprendusios asmenų prašymuose išdėstytą klausimą iš esmės, reikalavo pateiktą prašymą tikslinti keletą kartų, o gavusios patikslintus dokumentus, jų tinkamai neįvertindavo, reikalavo pateikti tam tikros formos prašymą tam, kad į jį būtų atsakyta, arba

²⁴ 2024 m. birželio 25 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-239.

²⁵ 2024 m. kovo 5 d. Nr. 4D-2023/1-1209.

reikalaudavo prašymą pasirašyti būtent tam tikru būdu, nesigilindamos į prašymo esmę.

Dėl pirminės teisinės pagalbos teikimo raštu.

Pareiškėjas skundėsi, kad raštu kreipėsi į Šiaulių miesto savivaldybę, kad jam būtų suteikta pirminė teisinė pagalba ir jis būtų pakonsultuotas, tačiau daugiau kaip dvi savaites nesulaukė jokio atsakymo. Tyrimo metu savivaldybės administracija nurodė, kad Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme (toliau – VGTPĮ) ir Pirminės teisinės pagalbos teikimo Šiaulių miesto savivaldybėje taisyklėse įtvirtinta nuostata, įpareigojanti suteikti teisinę konsultaciją nedelsiant, tačiau ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo kreipimosi dienos, vadovaujamosi tik tais atvejais, kai pareiškėjas atvyksta į savivaldybės administraciją ir tokios pagalbos kreipiasi žodžiu. Į raštu pateiktus kreipimusis atsakoma per Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintą 20 darbo dienų terminą.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė atkreipė atsakingų savivaldybės pareigūnų dėmesį į tai, kad VGTPĮ nenustato skirtingos pirminės teisinės pagalbos teikimo tvarkos priklausomai nuo kreipimosi būdo (raštu ar žodžiu). Taigi savivaldybė neteisingai aiškino ir taikė VGTPĮ nuostatas; ji neturėjo pagrindo raštu pateikto prašymo suteikti pirminę teisinę pagalbą nagrinėti vadovaudamasi kitomis taisyklėmis, nei nustatyta VGTPĮ, ir pirminės teisinės pagalbos teikimui pagal raštu pateiktą kreipimąsi taikyti kitus, pareiškėjo padėtį pabloginančius paslaugos suteikimo terminus. Seimo kontrolierė taip pat konstatavo, kad institucijos vadovo priimtu teisės aktu negali būti nustatyta kitokia valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo tvarka ir terminai, nei jie yra nustatyti VGTPĮ.

Seimo kontrolierė Šiaulių miesto merui rekomendavo imtis veiksmų, kad ateityje raštu pateikti asmenų prašymai dėl pirminės teisinės pagalbos būtų nagrinėjami vadovaujantis VGTPĮ nustatyta tvarka ir terminais – į juos atsakoma per 5 darbo dienas arba per šį laiką pranešama, kada pirminė teisinė pagalba bus suteikta.²⁶ Šiaulių miesto

savivaldybės meras informavo, kad buvo pakeistos Pirminės teisinės pagalbos teikimo Šiaulių m. savivaldybėje taisyklės, nustatant, kad po kreipimosi raštu teisinė pagalba turi būti suteikta per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos, o jeigu tarnautojas dėl objektyvių priežasčių (klausimo sudėtingumo, jo apimties ar kt.) neturi galimybės per 5 darbo dienas raštu suteikti pirminę teisinę pagalbą, šis terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip 5 darbo dienas.

1.2.3. Neaiškių, nemotyvuotų, teisės aktų nuostatomis nepagrįstų atsakymų teikimas

Savo praktikoje Seimo kontrolierės susidūrė ir su tokiais atvejais, kai valstybės ar savivaldybių institucijos atsakymus į asmenų prašymus pateikia, tačiau tai daro gana atmetinai, niekaip nepagrindžia priimto sprendimo teisės aktų nuostatomis, todėl pagrįstai kyla klausimas, ar toks sprendimas yra apskritai teisingas, arba tik formaliai nurodo teisės aktus ir straipsnių numerius, kuriais grindžiamas sprendimas, nepaaiškina jų asmeniui ir tų teisės nuostatų niekaip nesusieja su realia nagrinėjama situacija. Seimo kontrolierių tyrimuose pabrėžta, jog klaidinga būtų preziumuoti, jog visi gyventojai žino teisės aktus tiek, jog užtenka nurodyti nuostatos įtvirtinimo šaltinį; toks atsakymas laikytinas formaliu ir neatitinkančiu gero administravimo principų. Tad teikiant informaciją pareiškėjams, turi būti laikomasi ne tik teisės aktuose įtvirtintų terminų, bet ir kitų teisės aktų reikalavimų, užtikrinamas įstatymo viršenybės, išsamumo, atsakomybės bei profesionalumo principų įgyvendinimas.

Pabrėžtina, jog pareiga motyvuoti priimamus sprendimus yra viena iš žmogaus teisių ir laisvių gynimo garantijų. Tik tinkamai motyvavus sprendimą, suinteresuotas asmuo gali suprasti jo priėmimo priežastis, o neretai ir nuspręsti dėl tolesnio savo pažeistų teisių gynimo. Be to, tinkamai motyvuoti atsakymai ir sprendimai, išsamus kiekvieno asmens situacijos vertinimas ir atsakymo pagal paklausimo turinį pateikimas stiprina asmens ir valstybės ryšį bei didina asmenų pasitikėjimą valstybės ir savivaldybių institucijų veikla.

²⁶ 2024 m. kovo 29 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1247.

Bendrai naudojamų erdvių priežiūra. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė išnagrino skundą dėl Zarasų rajono savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų, sprendžiant pareiškėjų keliamą klausimą dėl automobilių stovėjimo aikštelės, esančios prie daugiabučio gyvenamo namo, remonto.

Tyrimo metu nustatyta, kad savivaldybėje gavus pareiškėjų prašymą spalio mėn., savivaldybės kelių (gatvių) ar takų statybos, rekonstrukcijos ar remonto darbų objektų prioritетinių eilių patvirtinimo priežiūros komisija surengė posėdį tik kitų metų sausį. Komisija pateikė savivaldybei siūlymus dėl remonto darbų prioritетinės eilės sudarymo, į kurią pareiškėjų pageidaujama suremontuoti aikštelė nebuvo įrašyta. Savivaldybė pareiškėjams atsakymą į jų prašymą pateikė praleidusi teisės aktuose nustatytus terminus, be to, nenurodė, kokiais konkrečiais kriterijais vadovaujantis, kiek balų skiriant pagal kiekvieną kriterijų (nurodė tik teisės akto pavadinimą) buvo vertinamas aikštelės remontas; nenurodė priimto sprendimo faktinio pagrindo; nepaaiškino, dėl kokių priežasčių atsakymas į pareiškėjų prašymą nebuvo pateiktas per teisės aktuose nustatytą prašymų nagrinėjimo terminą. Seimo kontrolierė pripažino, kad tokie savivaldybės veiksmai neatitinka gero administravimo principo reikalavimų.

Be to, Seimo kontrolierė pažymėjo, kad minėtos komisijos veiklos nuostatai yra nepakankamai aiškūs. Juose nustatyta, kad komisijos posėdžiai vyksta pagal poreikį, taigi iš jų nėra aišku, per kiek laiko nuo prašymo gavimo komisija turi suorganizuoti posėdį. Seimo kontrolierė pabrėžė, kad teisės aktuose nustatyti aiškūs terminai mažina neapibrėžtumą, užtikrina stabilumą teisinėje sistemoje, t. y. užtikrina, kad administracinės procedūros, nagrinėjant asmenų prašymus dėl vietinės reikšmės kelių, gatvių tiesimo, taisymo ir kt., nebūtų vilkinamos. Atsižvelgusi į tai, ji rekomendavo tikslinti komisijos nuostatus, aiškiai reglamentuojant, kaip dažnai yra rengiami komisijos posėdžiai.²⁷

Įvertinusi Seimo kontrolierės pateiktas rekomendacijas, Zarasų rajono savivaldybės tary-

ba pakeitė atitinkamą teisės aktą ir nustatė, kad komisijos posėdžiai organizuojami pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kas ketvirtį. Taip pat patikino, kad ateityje gauti asmenų skundai (prašymai) bus nagrinėjami ir atsakymai į juos teikiami laikantis teisės aktuose nustatytos tvarkos ir terminų.

Gyvenamosios vietos deklaravimas. Pareiškėja kreipėsi į Seimo kontrolierę dėl Ukmergės rajono savivaldybės darbuotojų veiksmų, netinkamai išnagrinęjus prašymą įtraukti pareiškėją į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, taip pat dėl pažymos dėl įtraukimo į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą neišdavimo; dėl to, pasak pareiškėjos, ji negalėjo gauti socialinių išmokų, negali pasinaudoti rinkimų teise.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė nustatė, kad pareiškėja nebuvo įtraukta į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, nes pati nepateikė nustatytos formos prašymo, jame nenurodė reikiamų duomenų, be kita ko, faktinės gyvenamosios vietos. Kartu atlikus tyrimą konstatuota, kad Ukmergės miesto seniūnija, gavusi pareiškėjos prašymus, raštu pateikė pareiškėjai atsakymus, kuriuose nurodė tik teisės aktų straipsnius, punktus, kuriais vadovaudamasi pareiškėjos negali įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, negali išduoti prašomos pažymos, tačiau nepaaiškino taikytų teisės aktų nuostatų esmės, nesusiejo jų su konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis, nepaaiškino, dėl kokių konkrečiai priežasčių pareiškėjos prašymas netenkinamas. Šiame kontekste Seimo kontrolierė atkreipė

²⁷ 2024 m. birželio 27 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-621.

dėmesį, jog, vadovaujantis gero viešojo administravimo principu, negali būti pagrįstai tikimasi, kad asmuo, kuriam adresuojamas administracinis sprendimas, savaime žinos visų teisės aktų nuostatų, kuriomis grindžiamas tas sprendimas, turinį.

Savivaldybei pasiūlyta pateikti papildomus paaiškinimus pareiškėjai, užtikrinant, kad administraciniai sprendimai būtų aiškūs, motyvuoti, atitiktų nustatytus reikalavimus, ir, gavus nustatytos formos užpildytą pareiškėjos prašymą, spręsti pareiškėjos įtraukimo į gyvenamosios vietos ne-deklaravusių asmenų apskaitą (ir pažymos išdavimo) klausimą.²⁸

Reaguodama į Seimo kontrolierės rekomendacijas, savivaldybė informavo, kad pareiškėja pateikė teisės aktų numatytos formos prašymą, todėl yra įtraukta į asmenų, neturinčių gyvenamosios vietos sąrašą, deklaravo savo gyvenamąją vietą Ukmergės rajono savivaldybės teritorijoje.

Teisė į informaciją. Seimo kontrolierė gavo Kelmės rajono laikraščio žurnalistės skundą dėl mero atsakymo teikti jai informaciją apie konkurso į Savivaldybės kontrolieriaus pareigas organizavimą.

Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė J. Miliuvienė pabrėžė, kad konstitucinė laisvė nekludomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją yra ypač svarbi užtikrinant visuomenės interesą būti informuotai. Siekiant, kad savivaldybės gyventojams būtų pateikiama kuo tikslesnė informacija apie savivaldybėje vykstančius procesus ir viešųjų reikalų tvarkymą, turi būti nekludoma žurnalistams jų tyrimo tikslais ieškoti ir gauti reikiamą informaciją. Todėl savivaldybės institucijos, be kita ko, meras turi pareigą neapsunkinti visuomenės informavimo priemonių atstovų teisės gauti jų tyrimams reikalingą informaciją teisės aktuose nustatyta tvarka ir terminais. Tyrimo metu nustatyta, kad žurnalistei buvo sudarytos kliūtys kuo operatyviau gauti jai reikalingą informaciją, t. y. į pareiškėjos paklausimus ne kiekvienu atveju buvo atsakyta per įstatyme nustatytą terminą, nebuvo pateikti konkretūs atsakymai, nepagrįstai pasiūlyta pa-

reiškėjai ieškoti informacijos savivaldybės interneto svetainėje, nepagrįstai atsisakyta nagrinėti kartotinius pareiškėjos prašymus. Tyrimo metu meras nurodė, kad dėl pareiškėją dominančio konkurso organizavimo vyksta teisminiai ginčai. Seimo kontrolierė pažymėjo, jog, vadovaujantis duomenų išsamumo principu, priešastys, dėl kurių objektyviai užtruko konkurso organizavimas, turėjo būti nurodytos pareiškėjai, užuot delsus pateikti atsakymus.²⁹

1.3. NORMINIO TEISINIO REGULIAVIMO IR INDIVIDUALIŲ TEISĖS AKTŲ TRŪKUMAI, NULĖMĘ ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ PAŽEIDIMUS

Žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus gali lemti ne tik netinkami valstybės ar savivaldybių institucijų veiksmai (neveikimas) joms vykdam teises aktais priskirtas funkcijas, nagrinėjant ir teikiant atsakymus į pareiškėjų prašymus, bet ir neaiškus teisinis reguliavimas, priimti norminiai ar individualūs teisės aktai, kurie neatitinka teisės aktams keliamų reikalavimų ar aukštesnės galios teisės aktuose nustatyto teisinio reguliavimo, arba net aiškaus teisinio reguliavimo nebuvimas.

Konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus subjektams, priimantiems teisės aktus: teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna. Konstitucinis atsakingo valdymo principas, aiškinamas kartu su įtvirtintu valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms imperatyvu, suponuoja ir teisėkūros procedūrų viešumo ir skaidrumo reikalavimus, kurių privalo laikytis valdžią įgyvendinančios institucijos, be kita ko, priimti teisėtus ir pagrįstus teisės aktus (jie turi būti paremti aukštesnės galios teisės aktų nuostatomis, aiškūs, racionaliai motyvuoti ir kt.). Tokių reikalavimų paisymas priimant teisės aktus yra būtina visuomenės pasitikėjimo

²⁸ 2024 m. balandžio 29 d. pažyma Nr. 4D-2024/2-90.

²⁹ 2024 m. vasario 20 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-1207.

valstybe ir teise bei valdžios atsakomybės visuomenei sąlyga.

Tam, kad asmenys galėtų pasitikėti valstybės ir savivaldybių institucijomis ir vadovautis jų priimamais teisės aktais, juose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, darnus, neprieštaringas, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, juose negali būti dviprasmybių. Vėliau priimami teisės aktai turi derėti su anksčiau priimtais (arba pakeisti juos), juolab, kaip yra pabrėžta Konstitucinio Teismo, sąvokos (formuluotės), susijusios su konstitucinių žmogaus teisių įgyvendinimu, jų ribojimu, turi būti itin aiškios, apibrėžtos ir suprantamos.

Tam, kad asmenys galėtų pasitikėti valstybės ir savivaldybių institucijomis ir vadovautis jų priimamais teisės aktais, juose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, darnus, neprieštaringas, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, juose negali būti dviprasmybių.

Neaiškus, dviprasmiškas teisinis reguliavimas sudaro prielaidas skirtingoms institucijoms jį aiškinti ir taikyti skirtingai, pavyzdžiui, manant, kad teisės akte įtvirtinta taisyklė taikoma tik tam tikros situacijoms, o kitoms – netaikoma, arba tam tikra pareiga yra priskirta kitai institucijai, dėl to nė viena iš institucijų nesiima vykdyti tos pareigos. Dėl neaiškaus teisinio reguliavimo gali kilti sisteminių nesklandumų, dėl kurių gali būti pažeistos asmenų teisės ar laisvės.

2024 m. Seimo kontrolierės nustatė, kad dėl nustatytų teisinio reguliavimo trūkumų buvo vilkinamas pareiškėjų prašymų nagrinėjimas, teisės aktuose nesant konkrečių terminų, per kiek laiko turėtų būti atliekami tam tikri veiksmai; dėl neaiškaus statybų teisinio reguliavimo sudarytos prielaidos atsirasti situacijoms, kai nesiimta pašalinti galimai neteisėtoms statybos padarinių arba nesutaroma, kuri institucija už tai yra atsakinga, neužtikrinta asmenų teisė į sveiką aplinką, esant

nesureguliuotoms situacijoms dėl taršos leidimų išdavimo ir panaikinimo.

1.3.1. Neaiškūs, tarpusavyje nederantys teisės aktai, dviprasmiškas, aukštesnės galios teisės aktų neatitinkantis teisinis reguliavimas

Nuo teisinės valstybės principo neatsiejami teisinio aiškumo ir teisinio tikrumo principai suponuoja, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas. Teisės aktų hierarchijos principas reikalauja, kad žemesnės galios teisės aktai neprieštarautų aukštesnės galios teisės aktams, todėl pasikeitus įstatymams ar kitam aukštesnės galios teisės aktui, valstybės ir savivaldybių institucijoms kyla pareiga jų priimamus sprendimus suderinti su jais.

Seimo kontrolierių atlikti tyrimai parodė, jog kai kurių pažeidimų galėjo būti išvengta, jei teisės aktai būtų pakankamai aiškūs ir tikslūs, juose įtvirtintos sąvokos suprantamos ir realiai pritaikomos.

Statybos santykių teisinis reguliavimas. Analizuodama jau minėtą situaciją dėl Pilaitės mikrorajone aplinką teršiančių buitinių nuotekų, atliktame tyrime³⁰ Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad susidariusią situaciją galėjo nulėmti ir Statybos įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto teisinio reglamentavimo dėl statinių naudotojų įpareigojimo nenaudoti patalpų (jų dalies) neužbaigus statinio (jo dalies) statybos nepakankamumas. Statybos įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje vienbučiams gyvenamiesiems namams (įskaitant ir sublokuotus) palikta išimtis dėl galimybės naudoti statinį (jo dalį) ir sudaryti sandorius dėl patalpų perleidimo kitiems naudotojams neužbaigus šio statinio (jo dalies) statybos pagal Statybos įstatymo 28 straipsnyje nustatytą tvarką. Akivaizdu, kad nustatant tokį teisinį reguliavimą buvo neįvertintos visos galimai susiklostysiančios faktinės situacijos ir tokiu būdu galimai be pagrįsto teisinio pagrindo vienbučiai (sublokuoti) gyvenamieji namai vėl nepateko į statinių naudotojų pareigas

³⁰ 2024 m. sausio 19 d. pažyma Nr. 4D-2022/1-639.

leisti naudoti tik užbaigtos statybos statinius nu-
statančios teisės normos reglamentavimo srityje.

Sprendžiant Pilaitėje susiklosčiusią situaciją, vals-
tybės ir savivaldos institucijoms neaiškumų kilo ir
dėl to, kam priskirta nebaigtos statybos statinių
naudojimo priežiūra ir kontrolė. Seimo kontrolierė
pažymėjo, kad Vietos savivaldos įstatyme savi-
valdos institucijoms priskirta statinių naudojimo
priežiūros funkcija suformuluota lakoniškai ir gali
būti traktuojama plečiamai; vis dėlto iš Statybos
įstatymo ir Teritorijų planavimo ir statybos valsty-
binės priežiūros įstatymo nuostatų galima spręsti,
kad nebaigtų statyti statinių naudojimo priežiūros
funkcija galimai vis tik yra priskirtina Inspekcijos
kompetencijai. Įvertinusi tai, Seimo kontrolierė re-
komendavo aplinkos ministrui išanalizuoti šio ty-
rimo metu išryškėjusio teisinio reglamentavimo
nepakankamumo pagrindus ir spręsti dėl poreikio
tobulinti teisinį reglamentavimą šiame tyrime pa-
minėtų ir (ar) kitų teisės aktų kontekste.

Aplinkos ministerija, atsakydama į pateiktas reko-
mendacijas, pažymėjo, kad planuojama peržiūrėti
parengtą Statybos kodekso projektą; šio proceso
metu turėtų būti įvertinti pateikti siūlymai dėl sta-
tybų teisinio reguliavimo tobulinimo.

Vis dėlto pažymėtina, jog atsižvelgiant į tai, kad
teisės aktų priėmimas gali užtrukti, tam tikrais
atvejais būtina nedelsiant atlikti teisės aktų pakei-
timus, nelaukiant, kol bus priimti kiti, tuos teisinius
santykius reguliuojantys, teisės aktai, nes teisės
sistemoje esančios teisės spragos nepagrįstai nei-
giamai veikia teisinių santykių dalyvių padėtį.

Aplinkos apsauga. Seimo kontrolierė J. Miliuvie-
nė atliko tyrimą savo iniciatyva dėl Alytaus rajono
savivaldybės tarnautojų galimo neveikimo, ne-
sprendžiant Alytaus rajono savivaldybės atliekų
tvarkymo taisyklių nuostatų neatitikties aukš-
tesnę teisinę galią turinčio teisės akto reikalavi-
mams pašalinimo klausimo. Tyrimas pradėtas
savivaldybei neįgyvendinant pareigos reglame-
tuoti privačiame sklype individualaus kompos-
tavimo vietos įrengimui privalomą atstumą nuo
sklypo ribos, kad nekiltų konfliktnių situacijų tarp
gyventojų ir institucijų ištekčiai nebūtų naudojami
tokiems ginčams spręsti. Tokia būtinybė atsirado

aplinkos apsaugos ministrui po Seimo kontro-
lierės tyrimo pakoregavus Biologiškai skaidžių
atliekų kompostavimo, anaerobinio apdoravimo
aplinkosauginius reikalavimus bei nustačius pri-
valomą reikalavimą buityje susidarantių biologiš-
kai skaidžių atliekų kompostavimui vietą sklype
parinkti ne arčiau kaip 2 metrų atstumu nuo greti-
mų sklypų ribos.

Seimo kontrolierė pabrėžė vietos savivaldos ins-
titucijų pareigą laikytis teisėkūros sistemiskumo
principo, kuris reikalauja, kad žemesnės teisinės
galios teisės aktai neprieštarautų aukštesnės tei-
sinės galios teisės aktams.³¹ Reaguodama į Sei-
mo kontrolierės rekomendacijas, Alytaus rajono
savivaldybė nustatė reikiamą teisinį reguliavimą.

1.3.2. Teisės aktų spragos

Seimo kontrolierių tyrimuose pasitaikė ir tokių
atvejų, kai prielaidos asmenų teisių ar laisvių pažei-
dimams kilo dėl nepakankamai išsamaus teisinio
reguliavimo, ar tokio teisinio reguliavimo, kuria-
me nebuvo įtvirtinta atitinkama institucijos arba
asmens teisė ar pareiga, ir tai nulėmė ginčo tarp
asmens ir institucijos atsiradimą. Tam tikro san-
tykio nesuregulavimas teisės akte sukelia teisinį
neapibrėžtumą, nežinojimą, kaip elgtis tam tikroje
situacijoje. Teisės spragos gali atsirasti dėl įvairių
priežasčių, be kita ko, dėl teisės aktą priimančio su-
bjekto klaidos. Paaiškėjus, kad tam tikrame teisės
akte esama teisinio reguliavimo spragos, tą teisės
aktą priėmusiai institucijai kyla pareiga pakeisti
aktą taip, kad jame spragos neliktų.

Taršos leidimų panaikinimas. Seimo kontrolierė
E. Leonaitė, atlikusi tyrimą dėl Aplinkos apsau-
gos agentūros veiksmų (neveikimo), ilgą laiką
nesprendžiant klausimo dėl taršos integruotos
prevencijos ir kontrolės leidimo (toliau – taršos
leidimas) panaikinimo įmonei, valstybiniame žė-
mės sklype neteisėtai vykdančiai statybinių atlie-
kų perdirbimo ir sandėliavimo veiklą, pažymėjo,
kad 10 mėn. terminas, per kurį Agentūra priėmė
sprendimą dėl taršos leidimo panaikinimo, yra per

³¹ 2024 m. vasario 8 d. pažyma Nr. 4D-2023/2-1041.

ilgas, taip pat, kad abejotina, jog informacija, dėl kurios Agentūra pakartotinai kreipėsi į Nacionalinę žemės tarnybą (toliau – NŽT) ir Vilniaus miesto savivaldybės administraciją, buvo būtina ir reikšminga minėtam sprendimui priimti. Seimo kontrolierės nuomone, tokie Agentūros, kaip ir NŽTI veiksmai, galimai nesprendžiant neteisėtai įmonės naudojamos valstybinės žemės sklypo dalies atlaisvinimo klausimo, metus neatliekant patikrinimo po administracinio nusižengimo įmonei surašymo, nedera su atsakingo valdymo principu.

Tai konstatavusi, Seimo kontrolierė atkreipė Aplinkos ministerijos dėmesį į tai, kad teisės aktai nereglamentuoja termino, per kurį Agentūra turi (turėtų) priimti sprendimus dėl taršos leidimų panaikinimo, kai nustatoma, jog taršos leidimo turėtojas nebeturi teisės valdyti ar naudoti taršos leidime nurodytai ūkinėi veiklai naudojamo nekilnojamojo turto ar jo dalies ir (ar) įrenginio ar jo dalies.

Atsižvelgusi į tai, Seimo kontrolierė Aplinkos ministerijai rekomendavo svarstyti klausimą dėl teisės aktų pakeitimo (papildymo).³²

Aplinkos ministerija, įvertinusi pateiktas rekomendacijas, informavo, kad kartu su Agentūra planuoja tikslinti taršos leidimų naikinimą reglamentuojančias nuostatas, be kita ko, detalizuojant Agentūros veiksmus ir terminus, per kuriuos Agentūra privalo priimti sprendimus, susijusius su taršos leidimų galiojimo naikinimu.

Teisė į sveiką aplinką. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo pareiškėjo skundą dėl nemalonaus kvapo, sklindančio iš netoliese esančio daržovių ūkio, dėl kurio neįmanoma vėdinti namų ir leisti laiko lauke, ir Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – NVSC) Kauno departamento pareigūnų neveikimo, sprendžiant nurodytą problemą. Daugiau nei dvejus metus nagrinėję pareiškėjo prašymus, NVSC Kauno departamento pareigūnai taršos kvapais nenustatė.

Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė konstatavo, kad NVSC padalinys pareiškėjo skundą dėl susiklos-

čiusios situacijos nagrinėjo nepagrįstai ilgai (2 metus), netikrino nurodytų aplinkybių vietoje, kvapų kontrolės procedūrų atlikimas nebuvo aiškus, išvados padarytos iš per dvejus metus paimtų tik dviejų oro mėginių. Pareiškėjas neinformuotas apie jo skundo dalies persiuntimą nagrinėti Aplinkos apsaugos departamentui, sprendimai dėl skundo tyrimo pratęsimo (terminas pratęstas 17 kartų) neinformatyvūs. Atlikus šį tyrimą, įvertinus aplinkybes, gautą informaciją, Seimo kontrolierei kilo klausimas, kodėl tokie veiklai, kurią vykdo daržovių ūkis, nėra nustatytos kvapų valdymo sąlygos, vykdomai veiklai neprivalomas taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas ar taršos leidimas.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Seimo kontrolierė taip pat padarė išvadą, kad asmenų skundams dėl ūkinėje komercinėje veikloje skleidžiamų kvapų gyvenamosios aplinkos ore nagrinėti nėra nustatyti aiškūs terminai (kada kvapų kontrolė turi būti baigta ir kada asmenims turi būti pateiktos išvados, nes trunkamieji veiksmai nereiškia, kad kontrolė gali tęstis neterminuotai), nėra nustatytos priemonės, kurios skatintų tikslą pasiekti efektyviausiomis priemonėmis. Seimo kontrolierė konstatavo, kad dėl kvapų kontrolės atlikimo termino nebuvimo, NVSC veikla, tęsiant kvapų kontrolės procedūras neribotą laiką, sudaro prielaidas vilkinimui, pagrįstai kelia asmenų pasipiktinimą, nepasitikėjimą NVSC veiksmais, taip pat kad kvapų kontrolės atlikimo tvarka (procedūros) neužtikrina realios situacijos tinkamo, savalaikio įvertinimo ir problemos sprendimo, ir tuo

³² 2024 m. balandžio 23 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-421.

pažeidžia teisinės valstybės principo, teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo imperatyvų suponuojamus reikalavimus teisėkūros subjektui priimti aiškų, pagrįstą, nedviprasmišką teisinį reguliavimą.

Atsižvelgusi į tai, Seimo kontrolierė NVSC direktoriui, be kita ko, rekomendavo tikslinti teisės aktus, reglamentuojančius asmenų skundų, kuriuose skundžiamasi iš ūkinėje komercinėje veikloje naudojamų stacionarių taršos šaltinių skleidžiamais kvapais gyvenamosios aplinkos ore, nagrinėjimą, kvapų kontrolės atlikimo tvarką, procedūras, terminus. Rekomenduota ir veiksmingai spręsti pareiškėjo nurodytą problemą (atlikti pakartotinę kvapų kontrolę), NVSC ir Aplinkos apsaugos departamento paaiškinti, kodėl tokiai ir panašioms ūkinėms veikloms nėra nustatomos kvapų valdymo sąlygos, neprivalomas taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas ar taršos leidimas.³³

Išnagrinėjęs Seimo kontrolierės rekomendacijas, NVSC informavo, jog planuojama parengti sveikatos apsaugos ministro įsakymų, reglamentuojančių kvapo koncentracijos ribinę vertę gyvenamosios aplinkos ore ir kvapų kontrolės gyvenamosios aplinkos ore taisyklių pakeitimo projektą. Bendradarbiaujant su Aplinkos ministerija, planuojama diegti papildomas kvapų prevencijos priemones, išplėsti sąrašą veiklų, kurioms reikalinga taršos leidimo specialioji kvapų valdymo dalis.

NVSC taip pat pranešė, kad pakartotinai atlikta skundžiamos bendrovės valstybinė operatyvioji visuomenės sveikatos saugos kontrolė, paimti oro mėginiai kvapo koncentracijai nustatyti iš ūkinėje veikloje esančių taršos šaltinių; kvapo koncentracijos gyvenamosiose aplinkose viršijimų nenustatyta.

1.4. TARPINSTITUCINIAI GINČAI, NULĖMĘ ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ PAŽEIDIMUS

Nagrinėjant pareiškėjų skundus, nustatoma, kad kai kuriais atvejais žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus nulemia institucijų nenoras bendradarbiauti tarpusavyje arba nesugebėjimas susitarti,

kuri institucija turėtų imtis nagrinėti pareiškėjo keliamą klausimą, kokie įpareigojimai konkrečiai institucijai kyla iš teisės aktų. Tokie institucijų veiksmai (neveikimas) taip pat laikytini turintys biurokratizmo, kuris sudaro prielaidas pažeisti valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms imperatyvą, požymių.

Pabrėžtina, kad negalimi atvejai, kai viešojo administravimo institucijos neranda bendro pareiškėjui aktualios problemos sprendimo būdo ir palieka pareiškėjo problemą neišspręstą. Esant tokiai situacijai yra pažeidžiamas teisinio tikrumo principas. Riziką, atsirandančią dėl valstybės institucijos klaidų, privalo prisiimti pačios valstybės ar savivaldybių institucijos, klaidų negalima taisyti suinteresuotų asmenų sąskaita. Netinkamų valstybės ir savivaldybių institucijų veiksmų pagrindu kilę padariniai gali būti panaikinami ne tik teismo nustatytos ir priteistos žalos atlyginimo (pinigine) forma, tačiau ir institucijos naujai įgyvendinamomis priemonėmis (priimant reikiamus sprendimus ar atliekant būtinus veiksmus) padarytoms klaidoms pašalinti.

Keblumų valstybės institucijoms bendradarbiaujant tarpusavyje daugiausia kilo žemės administravimo santykių srityse. Institucijoms nevykdant pareigos tarpusavyje bendradarbiauti, dažnu atveju pareiškėjo klausimas iš viso nebuvo sprendžiamas ir taip buvo suvaržytos pareiškėjų nuosavybės teisės, apsunkintas jos įgyvendinimas. Neretu atveju institucijų tarpusavio ginčus nulemdavo, kaip minėta, neaiškus teisinis reguliavimas, kurį institucijoms interpretuojant skirtingai, nė viena nesimėdavo veiksmų pareiškėjo problemai spręsti.

Aplinkos apsauga. Sodininkų bendrija kreipėsi į Valstybinę miškų urėdiją ir NŽT, prašydama spręsti klausimą dėl miško griovio priežiūros darbų atlikimo, nes valstybinėje (miško) žemėje esantys neprižiūrėti, nevalyti, užnešti krituliais medžiais, užaugę augmenija bei medžiais lietaus vandens nutekėjimo / surinkimo kanalai trukdo bendrijos narių sklandžiam sodininkavimui. Bendrija minėtų institucijų prašė leisti (duoti valstybinės žemės patikėtinio susitikimą) savo lėšomis atlikti miško kanalo išvalymą. Skunde Seimo kontrolierei nurodyta, kad tiek urėdija, tiek NŽT bendrijos prašymų

³³ 2024 m. liepos 29 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-545.

tinkamai nenagrinējo, o tik nukreipdavo viena kitai, argumentuodamos, jog tai ne urēdijos ar ne NŽT kompetencija.

Atlikusi tyrimā, Seimo kontrolierē E. Leonaitē konstatavo, kad šiuo atveju buvo reikalinga atlikti būtinuosius miško priežiūros ir miško groivio valymo darbus. Tai savo tikslu panašūs, bet skirtingi procesai, turējē sālygoti kompetentingū institucijū tam tikrus veiksmus. Vis tik miško tvarkymo darbū sāvoka nēra niekur apibrēžta, nēra nurodytas šiuos darbus turintis atlikti subjektas. Taigi skundžiamū institucijū atitinkamā neveikimā galējo lemti atitinkamo teisinio reguliavimo trūkumas.

Seimo kontrolierē taip pat pažymējo, kad skunde aprašytā situacijā, nulēmē ir vieningos bei aiškios institucijū pozicijos dēl miško groivio tvarkymo darbū atlikimo nebuvimas: bendrija buvo priversta pati persiūsti tarpusavyje nebendradarbiaujančioms institucijoms jū pateiktus atsakumus, institucijos atitinkamus sprendimus priēmē neatsižvelgdamos į kitos institucijos nurodytus argumentus, remdamosi skirtingomis teisēs aktu nuostatomis ir visiškai neieškodamos bendro sprendimo dēl bendrijai aktualios situacijos. NŽT ir urēdijos tarpinstitucinis bendradarbiavimas, galējēs padēti institucijoms išsiaiškinti susidariusios situacijos niuansus ir priimti tinkamus sprendimus, nevyko, o visa administracinē našta dēl tarpinstitucinio informacijos bei dokumentų keitimosi buvo perkelta bendrijai. Tai laikytina sodininkū teisēs į gerā viešājį administravimā pažeidimu ir neleistinu biurokratizmu.

Seimo kontrolierē rekomendavo Aplinkos ministerijai inicijuoti atsakingū institucijū atstovū susitikimā (darbo grupē) siekiant susitarti bei apibrēžti NŽT patikėjimo teise valdomoje žemėje esančiuose valstybiniuose miškuose miško tvarkymo darbū atlikimo ir leidimū (sutikimū) tokiems darbams atlikti išdavimo įgyvendinimo procesā. NŽT direktoriui nurodyta pavesti atsakingiems pareigūnams kuo skubiau išnagrinēti bendrijos prašymā ir pateikti institucijos pozicijā dēl galimybės / negalėjimo bendrijai atlikti žemēs sklype esančio miško groivio tvarkymo darbus bendrijos lēšomis ir pajėgomis arba iš-

duoti leidimā kitam subjektui atlikti reikiamus darbus.³⁴

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

1.5. TYRIMAI MIGRACIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO SRITYJE

Atskirai pažymėtini su migracijos politikos įgyvendinimu susiję tyrimai. Atsižvelgiant į geopolitinį kontekstą, migracijos srityje buvo itin sustiprintos priemonės, nukreiptos į valstybės nacionalinio saugumo užtikrinimą. Vis dėlto, kaip akcentuojama atliktuose Seimo kontrolierės E. Leonaitės tyrimuose, teisės viršenybės ir gero valdymo principai neperanda aktualumo ir įgyvendinant tokias priemones.

Visos valstybės institucijos, įskaitant veikiančias migracijos politikos srityje, yra saistomos teisinės valstybės, teisės viršenybės, valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms, gero administravimo, atsakingo valdymo ir kitų konstitucinių principų.

³⁴ 2024 m. gruodžio 5 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-455.

1.5.1. Prašymų nagrinėjimo procedūrų teisėtumas

Šiuopožiūriutikslingai išskirti detyrimus, kurių metu į nacionalinio saugumo užtikrinimą nukreiptos procedūros, susijusios su papildomu asmens vertinimu dėl galimai keliamos grėsmės valstybės saugumui, vienu atveju buvo taikomos be įstatyme, o kitu – be jokiamo teisės akte įtvirtinto pagrindo.

Laikino leidimo gyventi Lietuvoje išdavimas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo skundą dėl Migracijos departamento vilkinimo naujai įforminti leidimą laikinai gyventi Lietuvoje. Kontrolierė nustatė, kad paaiškėjus, jog prašymą pateikęs asmuo atitinka Valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) patvirtintame sąraše nustatytą kategoriją, Migracijos departamentas vadovavosi ne Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (toliau – UTPĮ) nuostatomis dėl prašymų nagrinėjimo, o vidaus reikalų ministro patvirtintu Leidimų laikinai gyventi išdavimo tvarkos aprašu³⁵. Pagal tuo metu galiojusias UTPĮ nuostatas leidimas laikinai gyventi turėjo būti naujai įformintas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo prašymo priėmimo Migracijos departamente dienos, taip pat nebuvo numatyta prašymą pateikusio asmens patikra dėl grėsmės Lietuvos saugumui. Tačiau praktikoje Rusijos ir Baltarusijos piliečių buvo prašoma užpildyti klausimyną ir buvo kreipiamasi į VSD dėl išvados.

Konkrečiu Seimo kontrolierės tirtu atveju susiklostė situacija, kai nuo 2019 m. leidimą laikinai gyventi Lietuvoje šeimos susijungimo pagrindu turėjusi Baltarusijos pilietė, pasibaigus jos paso galiojimo laikui, kreipėsi į Migracijos departamentą su prašymu naujai įforminti leidimą laikinai gyventi. Jai buvo nurodyta užpildyti klausimyną, o užsitęsęs prašymo nagrinėjimui Baltarusijos pilietė turėjo išvykti iš Lietuvos. Jau skundo tyrimo metu, praėjus beveik trimis mėnesiams nuo prašymo priėmimo Migracijos departamente, jos leidimas gyventi Lietuvoje buvo panaikintas VSD išvados pagrindu.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Kadangi VSD veiksmų vertinimas nepatenka į Seimo kontrolierių kompetenciją, Seimo kontrolierė vertino tik Migracijos departamento veiksmus. Migracijos departamentas informavo, kad, nagrinėjant į VSD nustatytą kategoriją patenkančių asmenų prašymus naujai įforminti leidimą laikinai gyventi, vadovaujama UTPĮ nuostatomis, reglamentuojančiomis pirmą kartą dėl leidimo laikinai gyventi teikiamų prašymų nagrinėjimą. Atsakydama į tai, Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį, kad, taikant UTPĮ nuostatų neatitinkančią prašymų nagrinėjimo procedūrą, yra pažeidžiamas ne tik įstatymo viršenybės, bet ir teisėtų lūkesčių apsaugos principas. Tokiais atvejais, nors ir nepasikeitus duomenims apie užsieniečių, be įstatyme įtvirtinto pagrindo, tam tikra apimtimi iš naujo vertinama besikreipiančiojo situacija ir galimybė gauti leidimą gyventi Lietuvoje. Pastebėta ir tai, kad kreipusis į VSD dėl išvados pateikimo, UTPĮ įtvirtintas 10 dienų terminas tampa objektyviai neįgyvendinamas.

Seimo kontrolierė taip pat konstatavo, kad tokia situacija, kai praktikoje vienos kategorijos prašymų nagrinėjimui taikomos kitokių prašymų nagrinėjimui numatytos procedūros ir, vadovaujantis poįstatyminiu aktu, nesilaikoma įstatyme numatytos tvarkos ir terminų, nėra tinkama ir neatitinka Teisėkūros pagrindų įstatymo nuostatų bei šiame įstatyme įtvirtintų principų. Todėl Seimo kontrolierė vidaus reikalų ministrei rekomendavo inicijuoti teisinio reglamentavimo tobulinimą, užtikrinant UTPĮ ir Leidimų laikinai gyventi išdavimo tvarkos aprašo nuostatų atitiktį įstatymo viršenybės, teisinio tikrumo, teisinio

³⁵ Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1V-329 (su vėlesniais pakeitimais).

aiškumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principams, kartu aiškiai sureguliuojant prašymų naujai įforminti leidimus nagrinėjimo procedūrą, kai atliekamas papildomas užsieniečių vertinimas.³⁶

Po Seimo kontrolierės tyrimo UTPJ buvo papildytas nuostata, kad kilus pagrįstų įtarimų dėl užsieniečio keliamos grėsmės valstybės saugumui, Migracijos departamentas, nagrinėdamas prašymą pakeisti leidimą laikinai ar nuolat gyventi arba naujai įforminti leidimą laikinai gyventi, gali kreiptis į VSD dėl grėsmės valstybės saugumui įvertinimo. Tokiu atveju prašymo nagrinėjimo terminas sustabdomas iki informacijos gavimo, bet ne ilgiau kaip 2 mėnesiams³⁷. Šie pakeitimai įsigaliojo nuo 2024 m. liepos 1 d.

Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimas. Kitu atveju Seimo kontrolierė E. Leonaitė, nagrinėdama pareiškėjo skundą dėl galimo Migracijos departamento vilkinimo išnagrinėti prašymą išduoti pabėgėlio kelionės dokumentą, nustatė, kad pareiškėjui, Rusijos Federacijos piliečiui, po teismo proceso administraciniame teisme buvo suteiktas pabėgėlio statusas ir leidimas nuolat gyventi Lietuvoje. Pareiškėjui pateikus prašymą išduoti pabėgėlio kelionės dokumentą, jo buvo paprašyta užpildyti klausimyną, o po dviejų dienų prašymo nagrinėjimas sustabdytas ir kreiptasi į VSD dėl išvados, ar užsienietis kelia grėsmę valstybės saugumui. Po beveik 5 mėnesių, po pakartotinių Migracijos departamento kreipimųsi, VSD pateikė išvadą, kad pareiškėjas kelia grėsmę valstybės saugumui, todėl Migracijos departamentas pradėjo prieglobsčio panaikinimo procedūrą.

Tyrimo išvadose Seimo kontrolierė akcentavo, kad, pagal Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo tvarkos aprašo³⁸ nuostatas, prašymas išduoti (pakeisti) kelionės dokumentą turi būti išnagrinėtas ir kelionės dokumentas turi būti išduotas (pa-

keistas) ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo pateikimo Migracijos departamente dienos, o prašymo nagrinėjimo procedūra gali būti stabdoma tik tuo atveju, jeigu atliekamas tyrimas dėl dokumentų tikrumo. Šiuo atveju Migracijos departamentas, stabdydamas prašymo nagrinėjimo procedūrą, vadovavosi ne prašymų išduoti kelionės dokumentą nagrinėjimo tvarka, o UTPJ nuostatomis dėl prašymo nagrinėjimo sustabdymo, taikytinomis nagrinėjant prašymus išduoti ar pakeisti leidimą gyventi. Nei ĮUTP, nei Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo tvarkos apraše nėra numatyta, kad priimant tokį prašymą užsienietis turi pildyti specialų klausimyną, taip pat ir nėra numatyta prašymo nagrinėjimo procedūros stabdymo ar pratęsimo galimybių, kol laukiama kompetentingos institucijos išvados dėl keliamos grėsmės valstybės saugumui. Įvertinusi nustatytas aplinkybes, Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad situacija, kai taikoma įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatų neatitinkanti procedūra, yra nesuderinama su įstatymo viršenybės, teisėtų lūkesčių apsaugos ir gero viešojo administravimo principais.³⁹

Vidaus reikalų ministerija, įvertinusi Seimo kontrolierės rekomendacijas, informavo, kad teisinio reglamentavimo tobulinti netikslinga, o Migracijos departamentui nurodyta atskirti kelionės dokumentų išdavimo procesą nuo kontrolės procesų.

1.5.2. Įstatyme įtvirtintų terminų nesilaikymas

Valstybės institucijos turi elgtis apdairiai, rūpestingai, kuo operatyviau įvertinti teisės aktuose numatytus galimus atitinkamų procedūrų (veiksmų) atlikimo terminus ir imtis priemonių, kad pareiškėjai kuo greičiau gautų jiems aktualią informaciją, bei klausimas, dėl kurio jie kreipėsi, būtų kuo greičiau išspręstas. Seimo kontrolierė taip pat laikosi pozicijos, kad tais atvejais, kai dėl objektyvių priežasčių sprendimas nėra priimamas per įstatyme nustatytą terminą, institucija turi elgtis rūpestingai ir savo iniciatyva informuoti pareiškėją apie užsitęsusį prašymo nagrinėjimo procesą,

³⁶ 2024 m. balandžio 15 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-39.

³⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Žin., 2004, Nr. 73-2539 (su vėlesniais pakeitimais), 33 str. 31 d., 5 d.

³⁸ Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 1V-408 (su vėlesniais pakeitimais).

³⁹ 2024 m. birželio 11 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-232.

uždelsimo priežastis ir kada numatoma priimti sprendimą. Vis dėlto praktikoje vis nustatomi atvejai, kai šių principų nėra laikomasi.

Prieglobsčio prašymo nagrinėjimas. Tiriant pareiškėjo skundą dėl Migracijos departamento pareigūnų veiksmų vilkinant prašymo dėl prieglobsčio suteikimo nagrinėjimą, buvo nustatyta, kad 2022 m. teismui įpareigojus Migracijos departamentą iš naujo išnagrinėti persekiojimu dėl seksualinės orientacijos grindžiamą Gvinėjos piliečio prašymą, pagal UTPJ, tai turėjo būti padaryta per 3 mėnesius. Praėjus metams ir devyniems mėnesiams pareiškėjo prašymas vis dar nebuvo išnagrinėtas. Pastebėtina, kad dėl šio pareiškėjo Seimo kontrolierė dar 2023 m. tarpininkaudama kreipėsi į Migracijos departamentą ir prašė suteikti jam informaciją apie prašymo nagrinėjimo eigą bei planuojamus išnagrinėjimo terminus. Tuo metu Migracijos departamentas informavo, kad prašymo nagrinėjimas užsitęsė dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojamos praktikos priklausymu LGBTQ+ grindžiamose prieglobsčio bylose ir poreikio suformuoti nacionalinę praktiką, kaip vertinti asmenų, kurie teigia esantys LGBTQ+, patikimumą. Seimo kontrolierei gavus pakartotinį pareiškėjo skundą ir pradėjus tyrimą, gauta informacija, kad Migracijos departamente prašymas per mėnesį buvo išnagrinėtas ir priimtas sprendimas nesuteikti prieglobsčio.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Atsižvelgiant į tai, kad Migracijos departamentui priėmus sprendimą išnyko skundžiamos aplinkybės, skundo tyrimas buvo nutrauktas. Kartu Seimo kontrolierė akcentavo, kad pareiškėjo prašymo

nagrinėjimas užsitęsė labai ilgą laiką ir, net jei tai lemia objektyvios priežastys, pareiškėjai turi teisę žinoti delsimo priimti sprendimą priežastis ir bent preliminarius sprendimo priėmimo terminus.⁴⁰

Leidimo gyventi Lietuvoje išdavimas. Nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl Migracijos departamento pareigūnų veiksmų vilkinant prašymo dėl leidimo gyventi Lietuvoje išdavimo nagrinėjimą, nustatyta, kad, pagal UTPJ, prašymas turėjo būti išnagrinėtas per daugiausiai 5 mėnesius, tačiau pareiškėjo kreipimosi į Seimo kontrolierę metu buvo praėję beveik 9 mėnesiai nuo prašymo priėmimo dienos ir sprendimas vis dar nebuvo priimtas. Seimo kontrolierei pradėjus tyrimą, Migracijos departamentas informavo, kad prašymo nagrinėjimas buvo baigtas, priimtas sprendimas atsisakyti išduoti leidimą gyventi Lietuvoje, o pareiškėjas įpareigotas išvykti į Ukrainą.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė konstatavo, kad Migracijos departamento pareigūnų veiksmai, kai dėl papildomos informacijos pateikimo į pareiškėją kreiptasi praleidus UTPJ nustatytą terminą, pareiškėjo prašymas nebuvo išnagrinėtas per maksimalų UTPJ nustatytą laiką, taip pat pareiškėjas nebuvo informuojamas apie užsitęsusio nagrinėjimo priežastis ir numatomą proceso pabaigos datą, pažeidė UTPJ nuostatas ir buvo nesuderinami su gero administravimo principu.⁴¹

Prašymo prisiekti nagrinėjimas. Tiriant asmens, kuriam Prezidento dekretu buvo suteikta Lietuvos pilietybė, skundą dėl Migracijos departamento pareigūnų veiksmų (neveikimo) vilkinant prašymo prisiekti Lietuvos Respublikai nagrinėjimą, buvo nustatyta, kad atlikti reikiamas procedūras, įskaitant patikrinti aplinkybes dėl kitos valstybės pilietybės netekimo, ir paskirti priesaikos laiką Migracijos departamentas turi per 4 mėnesius nuo prašymo priėmimo dienos. Pareiškėjas į Migracijos departamentą kreipėsi likus tik mėnesiui iki priesaikai nustatyto termino pabaigos, be to, nepateikė dokumentų, patvirtinančių, kad atsisakė Ukrainos pilietybės. Vis dėlto Migracijos departamento sprendimas, kuriuo pareiškėjo prašymas prisiekti buvo netenkintas dėl

⁴⁰ 2024 m. liepos 23 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-500.

⁴¹ 2024 m. gruodžio 12 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-1139.

to, kad buvo praleistas Pilietybės įstatyme įtvirtintas dvejų metų terminas, buvo priimtas tik po daugiau nei 9 mėnesių nuo prašymo priėmimo dienos.

Seimo kontrolierė konstatavo, kad toks ilgas pareiškėjo prašymo nagrinėjimo laikotarpis, nors jau prašymo priėmimo metu buvo aišku, kad iki priesaikos termino pabaigos liko mažiau nei mėnuo ir kad per tokį laiką nebus galima atlikti reikalingų veiksmų, nėra suderinamas su proporcingumo ir gero viešojo administravimo principais.⁴²

Tai, kad pareiškėjai turi teisę gauti informaciją, susijusią su jų prašymų nagrinėjimo procesu, o ši teisė gali būti ribojama tik išimtiniais, teisės aktuose numatytais atvejais, buvo konstatuota ir Seimo kontrolierės E. Leonaitės tyrimuose, susijusiuose su geopolitinės situacijos iššūkių fone vykstančiais, į Lietuvos valstybės saugumo užtikrinimą nukreiptais procesais.

Pilietybės suteikimo procedūros. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo pareiškėjos skundą dėl teisės aktuose nustatytais terminais neišnagrinėto prašymo suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę ir neteikiamos informacijos apie prašymo nagrinėjimo eigą. Skundo tyrimo metu Pilietybės reikalų komisija informavo Seimo kontrolierę, kad Respublikos Prezidento pavedimu, siekiant priimti geriausiai Lietuvos Respublikos interesus atitinkančius sprendimus dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo ar grąžinimo Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečiams, atliekama papildoma detali patikra dėl šių valstybių piliečių.

Tyrimo išvadose Seimo kontrolierė pažymėjo, kad Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečių prašymų svarstymas ir sprendimų dėl jų priėmimas yra sustabdytas ir papildomas vertinimas atliekamas Respublikos Prezidento pavedimu, o tai yra politinio pobūdžio sprendimas, kurio Seimo kontrolieriai negalioja vertinti. Kita vertus, Seimo kontrolierė akcentavo, kad visi viešosios teisės subjektai yra saistomi konstitucinių teisės principų – teisinės valstybės, teisės viršenybės, valdžios įstaigos tarnauja žmonėms ir kt., taip pat gero

administravimo, atsakingo valdymo principų. Atitinkamai Pilietybės reikalų komisijai rekomenduota, vadovaujantis gero administravimo ir atsakingo valdymo principais, nedelsiant informuoti pareiškėjus apie jų prašymų nagrinėjimo ir sprendimų priėmimo sustabdymą, kai tik šios aplinkybės Pilietybės reikalų komisijai tampa žinomos, kartu paaiškinant delsimo priimti sprendimus priežastis.⁴³

Įgyvendindama Seimo kontrolierės rekomendaciją, Pilietybės reikalų komisija pareiškėjams per Lietuvos migracijos informacinę sistemą MIGRIS pateikė informaciją apie jų pateiktų prašymų suteikti (grąžinti) Lietuvos Respublikos pilietybę nagrinėjimo eigą, terminus, sprendimų priėmimo atidėjimo aplinkybes.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Papildomos procedūros VSD. Tiriant pareiškėjų skundus, kuriuose skundžiamasi dėl galimo Migracijos departamento vilkinimo išnagrinėti prašymus dėl leidimo laikinai gyventi ar suteikti prieglobstį nagrinėjimo, nustatomos ir tokios situacijos, kai įstatyme nustatytų terminų nesilaikymą lemia ilgai užsitęsęs išvados pateikimo procesas VSD. Tokiu atveju, nenustačius pažeidimų Migracijos departamento pareigūnų veiksmuose, skundas dėl Migracijos departamento veiksmų atmetamas, o VSD pareigūnų veiksmai nėra vertinami, nes VSD pareigūnų veiksmų vertinimas yra priskirtas ne Seimo kontrolierių, o žvalgybos kontrolieriaus

⁴² 2024 m. gegužės 21 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-187.

⁴³ 2024 m. birželio 4 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-212.

kompetencijai. Vis dėlto įstatymas nedraudžia Seimo kontrolieriui atkreipti įvairių subjektų, įskaitant VSD ir žvalgybos kontrolieriaus, dėmesį į vykdančias funkcijas nustatytas gero viešojo administravimo požiūriu problemines situacijas.

Antai, nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl Migracijos departamento pareigūnų veiksmų vilkinant prašymo dėl leidimo gyventi Lietuvoje išdavimo laikinosios apsaugos pagrindu nagrinėjimą, nustatyta, kad Migracijos departamentas, gavęs pareiškėjo prašymą, nedelsdamas kreipėsi į VSD dėl pareiškėjo grėsmės valstybės saugumui įvertinimo, tačiau VSD nepateikus išvados, prašymo nagrinėjimo procedūra buvo sustabdyta.

Pagal UTPĮ, bendras išvadų pateikimo terminas negali viršyti 28 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo dienos, o galutinis sprendimo dėl prašymo išduoti leidimą gyventi Lietuvoje terminas negali viršyti 5 mėnesių nuo prašymo priėmimo dienos. Tuo atveju, jeigu dėl svarbių priežasčių VSD negali pateikti išvados per nustatytą terminą, jis apie tai turi informuoti Migracijos departamentą. Vis dėlto nagrinėjamu atveju susiklostė situacija, kai VSD nepateikiant privalomos išvados, net ir praėjus daugiau nei 7 mėnesiams nuo prašymo priėmimo dienos, prašymas vis dar nebuvo išnagrinėtas. Tyrimo metu taip pat nustatyta, kad VSD nepateikė Migracijos departamentui informacijos apie vėlavimo pateikti išvadą priežastis ir numatomą išvados pateikimo terminą, todėl Migracijos departamentas pareiškėjui negalėjo suteikti išsamių informacijos apie prašymo nagrinėjimo eigą bei planuojamą sprendimo priėmimo datą.

Seimo kontrolierė pabrėžė, kad sėkmingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir sklandus keitimasis disponuojama informacija yra vienas iš reikšmingų veiksnių, kuris palengvina institucijų funkcijų įgyvendinimą, sumažina klaidingų sprendimų priėmimo tikimybę, užtikrina Konstitucijos nuostatos, kuri įpareigoja valdžios įstaigas tarnauti žmonėms, tinkamą įgyvendinimą.

Tyrimo išvadose Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad Seimo kontrolieriai neturi įgaliojimų tirti žvalgybos institucijų ir jų pareigūnų veiklos, todėl VSD pareigūnų veiksmų nevertino, tačiau atkreipė dėmesį į institucijų bendradarbiavimo svarbą. Seimo kontrolierė pabrėžė, kad sėkmingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir sklandus keitimasis disponuojama informacija yra vienas iš reikšmingų veiksnių, kuris palengvina institucijų funkcijų įgyvendinimą, sumažina klaidingų sprendimų priėmimo tikimybę, užtikrina Konstitucijos nuostatos, kuri įpareigoja valdžios įstaigas tarnauti žmonėms, tinkamą įgyvendinimą. Vadovaudamasi gero administravimo ir atsakingo valdymo principais, Seimo kontrolierė VSD direktoriui pasiūlė tais atvejais, kai paaiškėja, kad vertinimas nebus atliktas per teisės aktuose nustatytą terminą, nedelsiant informuoti Migracijos departamentą apie užsieniečio grėsmės valstybės saugumui vertinimo išvados vėlavimą, taip pat paaiškinti Migracijos departamentui delsimo priimti sprendimus priežastis ir (arba) nurodyti išvados pateikimo preliminarius terminus. Apie atliktą tyrimą ir siūlymą buvo informuotas ir žvalgybos kontrolierius.⁴⁴

VSD, atsakydamas į Seimo kontrolierės siūlymą, Seimo kontrolierė ir žvalgybos kontrolierių informavo, kad papildomų tarpinių dokumentų rengimas ir jų siuntimas sukeltų dar didesnę administracinę naštą VSD, dėl kurios išvadų pateikimas į Migracijos departamento paklausimus užtruktų dar ilgiau. Taip pat nurodyta, kad, atsižvelgiant į itin išaugusį darbo krūvį, kartu su Migracijos departamentu ieškoma sprendimų būdų, kurie leistų efektyvinti VSD išvadų pateikimo procesą. Vienas iš svarstomų variantų yra ilgesnių terminų nustatymas išvadoms dėl užsieniečių keliamos grėsmės valstybės saugumui pateikti.

1.6. TYRIMUOSE DĖL LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ ATLIEKANČIŲ NUTEISTŲJŲ NUSTATYTOS PROBLEMOS

Nuteistųjų ir suimtųjų skundai tradiciškai sudaro didelę dalį Seimo kontrolierių įstaigoje gaunamų skundų. 2024 m. buvo gauti 453 nuteistųjų ir

⁴⁴ 2024 m. liepos 23 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-574.

suimtųjų skundai (116 skundų daugiau nei 2023 m.), tai sudarė kiek daugiau nei ketvirtadalį visų gautų skundų ir daugiau nei trečdalis skundų dėl valstybės institucijų pareigūnų veiksmų. Juose keltos užimtumo, buities sąlygų, motyvų, kuriais remiantis priimti nuteistiesiems nepalankūs pareigūnų sprendimai, nenurodymo, kitos problemos. Seimo kontrolierė E. Leonaitė taip pat atliko du tyrimus savo iniciatyva. Juose vertintos informacijos teikimo lietuvių, anglų ir rusų kalbomis nekalbantiems nuteistiesiems ir suimtiesiems problemos, taip pat arešto bausmę atliekantiems nuteistiesiems taikomų ribojimų proporcingumas. Šie tyrimai plačiau pristatomi II ataskaitos dalyje „Seimo kontrolierių veikla vykstant nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas“.

2024 m. nuteistųjų ir suimtųjų skunduose keltos problemos

Skundo sritis	Skundų skaičius
Skundų, prašymų nagrinėjimas, informacijos teikimas	158
Higienos normas atitinkančių sąlygų užtikrinimas, buitinis aprūpinimas	60
Nuteistųjų perkėlimas į kitą kalėjimą, kitą režimą	52
Kratos, izoliavimas, kitų saugumo priemonių taikymas	47
Konfliktai su pareigūnais	37
Medicininė, psichologinė pagalba	30
Darbinės veiklos trūkumas	29
Teisė bausmės atlikimo vietoje turėti (įsigyti) asmeninių daiktų, maisto	28
Teisė į pasimatymus, susirašinėjimą, trumpalaikės išvykas į namus	26
Drausminių nuobaudų skyrimas	
Maitinimas	17
Sprendimai dėl elgesio rizikos vertinimo	17
Kita	52

* Viename Seimo kontrolierei pateiktame skunde gali būti skundžiamasi dėl kelių aspektų, todėl lentelėje skundų skaičius didesnis, nei įstaigoje gautų nuteistųjų ir suimtųjų skundų skaičius

Didžiąją dalį problemų Lietuvos kalėjimų sistemoje lemia nusistovėjęs formalus, į problemos sprendimą neorientuotas pareigūnų požiūris, neatsižvelgimas į individualią situaciją, materialinių išteklių stoka. Būtinybė tobulinti profesinę kultūrą laisvės atėmimo vietose, skirti daugiau dėmesio pareigūnų bendravimui su nuteistaisiais, siekiant padėti jiems spręsti išskylančias problemas – dominuojanti Seimo kontrolierės tyrimuose ir tarpininkavimo raštuose akcentuojama mintis.

Siekdama tobulinti bausmių vykdymo politikos įgyvendinimą Seimo kontrolierė E. Leonaitė 2024 m. ne tik teikė konkrečias rekomendacijas Lietuvos kalėjimų tarnybai (toliau – Kalėjimų tarnyba, LKT), bet ir inicijavo susitikimus su Kalėjimų tarnybos vadovybe, siekiant išsiaiškinti problemų sprendimo galimybes. Tarp ryškiausių teigiamų pokyčių, pasiektų Kalėjimų tarnybai įgyvendinus Seimo kontrolierės rekomendacijas, paminėtini šie:

- išplėstas per riboto interneto prieigą (RIP) prienamų interneto svetainių sąrašas, įtraukiant svarbiausius naujienų portalus, bei numatyta galimybė Nuteistųjų kolektyvo tarybų nariams periodiškai teikti siūlymus dėl konkrečių svetainių įtraukimo į minimalų RIP svetainių sąrašą;
- informacija apie kalėjimų vidaus tvarką, apie suimtųjų ir nuteistųjų teises ir pareigas išvers-ta į anglų, rusų, ukrainiečių, ispanų, prancūzų, rumunų, latvių, arabų, farsi, turkų ir kartvelų kalbas, taip pat parengti informaciniai lankstinukai šiomis kalbomis;
- pakeista Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcija⁴⁵, nustatant, kad patikrinimai, kratos ir apžiūros nakties metu gali būti atliekamos tik neatidėliotinais atvejais, kilus įtarimui bei turint duomenų apie galimą nusi-kalstamą veiką, kitą teisės pažeidimą ar kilus pavojui asmens sveikatai ar gyvybei.

⁴⁵ 2024 m. birželio 14 d. Kalėjimų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. V-481 „Dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. gruodžio 28 d. įsakymo Nr. V-1070 „Dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

1.6.1. Resocializacijos įgyvendinimo problemos

Viena pamatinių resocializacijos priemonių yra nuteistųjų užimtumas. Bausmių vykdymo kodekse (toliau ir – BVK) nustatyta, kad nuteistųjų užimtumo tikslas yra mažinti neigiamą kalinimo įtaką, suteikti galimybę nuteistiesiems įgyti žinių, įgūdžių ir kvalifikacijų, kurios padėtų jiems lengviau integruotis į visuomenę išėjus iš pataisos įstaigos.⁴⁶ Nuteistųjų užimtumo formos apima darbinę veiklą, mokymąsi, individualią veiklą, dalyvavimą kultūrinėje, švietėjiškoje, sporto ir kitoje veikloje, padedančioje nuteistiesiems resocializuotis, taip pat dalyvavimą nuteistųjų kolektyvo tarybų veikloje.⁴⁷

Tiriant nuteistųjų skundus bei vykdant patikrinimus laisvės atėmimo vietose atsiskleidžia iššūkiai, su kuriais susiduria Kalėjimų tarnyba, siekdama praktiškai įgyvendinti Bausmių vykdymo kodekso nuostatas. Darbo vietų stoka, gamybinių patalpų neturėjimas, užsakymų stoka, užimtumo veiklas vedančių darbuotojų trūkumas lemia, kad įstatymo nuostatos nėra įgyvendinamos visa apimtimi. Šiame kontekste ypatingą susirūpinimą kelia situacijos, kai dėl pareigūnų veiksmų nuteistojo resocializacijos galimybės yra pabloginamos.

Resocializacijos galimybes pabloginantis perkėlimas į kitą bausmės atlikimo vietą

Bausmių vykdymo kodekse nustatyta, kad nuteistieji gali būti perkeliami iš vienos bausmės atlikimo vietos į kitą siekiant palengvinti nuteistojo resocializaciją, taip pat siekiant pašalinti nuteistojo saugumui kylančias grėsmes. Nuteistųjų resocializacija grindžiama nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu. Nuteistųjų resocializacijos tikslai yra užtikrinti veiksmingą nuteistųjų resocializaciją ir mažinti jų nusikalstamų veikų recidyvą. Vis dėlto praktikoje pasitaiko atvejų, kai perkeliant asmenį į kitą bausmės atlikimo vietą, šių reikalavimų nesilaikoma, o atskirais atvejais perkėlimo aplinkybės sudaro regimybę, kad perkėlimo procesas buvo pasitelktas kaip neformali neigiamo poveikio nuteistajam priemonė.

Nuteistojo perkėlimas į kitą kalėjimą, iš esmės pabloginant jo padėtį. Tiriant pareiškėjo skundą dėl perkėlimo iš Alytaus kalėjimo į Marijampolės kalėjimą nustatyta, kad sprendime dėl perkėlimo buvo nurodyta, jog perkėlimo tikslas yra palengvinti nuteistojo resocializaciją, tačiau po perkėlimo jo situacija buvo pabloginta – jis prarado darbą, nuteistųjų tarybos pirmininko pareigas, taip pat buvo perkeltas toli nuo savo šeimos. Be to, nors pareiškėjas informavo atsakingus pareigūnus, kad Marijampolės kalėjime jam bus nesaugu, į tai nebuvo atsižvelgta. Paašikėjus, kad pareiškėjo nurodytos aplinkybės dėl jo saugumui kylančių grėsmių pasitvirtino, po mėnesio jis buvo grąžintas į Alytaus kalėjimą. Vis dėlto čia jam nebebuvo pasiūlyta jokia darbinė veikla, taip pat nebebuvo galimybės užimti nuteistųjų tarybos pirmininko ar nario vietos, nes visos vietos jau buvo užimtos kitų nuteistųjų.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad, remiantis, be kita ko, ir tarptautinių organizacijų rekomendacijomis, sprendimas dėl nuteistojo perkėlimo į kitą kalėjimą turi būti pagrįstas individualiu vertinimu bei priimtas konsultuojantis su pačiu nuteistuoju. Jeigu nuteistasis turi pagrįstą prašymą, susijusį su jo (ne)perkėlimu į konkrečią bausmės atlikimo vietą, tokie prašymai turėtų būti patenkinami. Ypač svarbu, kad visais

⁴⁶ Bausmių vykdymo kodekso 54 str. (Žin., 2002, Nr. 73-3084; TAR, 2022-07-14, Nr. 2022-15495).

⁴⁷ Bausmių vykdymo kodekso 55 str. 2 d.

atvejais prieš perkeliant nuteistą į kitą bausmės atlikimo vietą, būtų atidžiai įvertinti perkėlimo privalumai ir trūkumai. Vis dėlto nagrinėjamu atveju tai nebuvo padaryta. Toks atsainus atsakingų pareigūnų veikimas, neįvertinus visų aplinkybių, neatsižvelgus į pareiškėjo prašyme išdėstytas aplinkybes, ypač dėl kylančios grėsmės jo saugumui ir gyvybei, nedera su pareigūnų pareiga elgtis rūpestingai priimant administracinį sprendimą. Susiklosčiusi situacija netgi sudaro regimybę, kad sprendimas perkelti pareiškėją į kitą bausmės atlikimo vietą galėjo būti priimtas siekiant kitų, nei sprendime nurodyti, tikslų, t. y. pabloginti jo bausmės atlikimo sąlygas, galimai ir dėl aktyviai vykdomų nuteistųjų tarybos pirmininko pareigų keliant maitinimo kokybės klausimus.

Seimo kontrolierė Kalėjimų tarnybos direktoriui rekomendavo atlikti patikrinimą, siekiant išsiaiškinti, kas ir dėl kokių priežasčių netinkamai atliko (neatliko) savo funkcijas, priimant sprendimą dėl pareiškėjo perkėlimo į kitą bausmės atlikimo vietą, ir imtis priemonių pagal kompetenciją. Kartu buvo rekomenduota imtis priemonių užtikrinti, kad ateityje sprendžiant nuteistųjų perkėlimo į kitą kalėjimą klausimą atidžiai būtų vertinamos visos su perkėlimu susijusios aplinkybės, tarp jų ir nuteistojo pozicija perkėlimo klausimu.⁴⁸

Kalėjimų tarnybos direktorius, atsakydamas į rekomendacijas, Seimo kontrolierę informavo, kad atlikus aplinkybių patikslinimą buvo nustatyta, jog nutarimas dėl nuteistojo perkėlimo į kitą bausmės atlikimo vietą parengtas nesivadovaujant galiojančių teisės aktų nuostatomis bei suformuota teismų praktika. Siekiant, kad tokios situacijos nepasikartotų, kalėjimų viršininkams pavesta užtikrinti, kad rengiant nutarimų projektus dėl nuteistųjų perkėlimo būtų įvertintos visos individualios su nuteistuoju susijusios aplinkybės, o nuteistųjų prašymai, kuriuose nurodytos aplinkybės apie grėsmę jų saugumui, būtų perduoti Kalėjimų tarnybos Kriminalinės žvalgybos valdybai.

Galimybių užsiimti darbine veikla trūkumas

Seimo kontrolierė savo darbo praktikoje nuolat akcentuoja, kad darbas yra nuteistųjų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, vienas esminių resocializacijos elementų, padedantis paruošti asmeninę integracijai į visuomenę bei išmokyti nuteistą gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis. Dėl šios priežasties atsakingų bausmių vykdymo institucijų pareigūnai privalo siekti, kad nuteistieji būtų įtraukiami į darbą atsižvelgiant į jų darbingumą ir, kiek galima, į turimą specialybę. Tokia pareiga jiems yra nustatyta ir Bausmių vykdymo kodekse⁴⁹.

Pagal Bausmių vykdymo kodeksą, savarankiškai neįsidarbinę nuteistieji privalo užsiimti bausmės atlikimo vietoje jiems pasiūlyta darbine veikla. Vis dėlto Seimo kontrolierė nuolat gauna nuteistųjų skundų dėl darbinės veiklos galimybių nebuvimo. Susirūpinimą kelia tai, kad kai kuriais atvejais galimybė užsiimti darbine veikla praktikoje tampa savotiška privilegija, o ne būtinybe, taip nukrypstant nuo BVK nuostatų prasmės. Kita vertus, pažymėtina, kad, skirtingai nei anksčiau metais, 2024 m. nebuvo gauta nuteistųjų skundų dėl neigiamų poveikio priemonių taikymo (pvz., trumpalaikės išvykos į namus nesuteikimo) už neįsitraukimą į darbinę veiklą, kai tokia veikla jiems nepasiūloma.

Nagrinėdama nuteistųjų skundus **dėl galimybių užsiimti darbine veikla neužtikrinimo** Seimo kontrolierė laikosi pozicijos, kad bausmės atlikimo vieta, organizuodama nuteistųjų užimtumą, privalo siekti, kad visiems darbine veikla galintiems užsiimti nuteistiesiems būtų pasiūlyta įsitraukti į darbinę veiklą. Kalėjimo pareigūnai, vykdydami šią funkciją, privalo elgtis rūpestingai, turi pozityvią pareigą padėti nuteistajam realiai spręsti jam iškilusius klausimus ir problemas, o pareigūnų bendravimas su nuteistaisiais, informacijos jiems teikimas turi atitikti žmogiškąjį ir socialinį bendravimo lygį. Todėl itin kritiškai vertinamos situacijos, kai nuteistiesiems nesuteikiama suprantama informacija apie galimybes užsiimti darbine veikla, nesant

⁴⁸ 2024 m. rugpjūčio 7 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-450.

⁴⁹ Bausmių vykdymo kodekso 59–61 str.

laisvos nuteistojo prašyme nurodytos darbo vietos nesiūlomos turimos laisvos darbo vietos.

- ♦ Tiriant nuteistojo skundą dėl neužtikrinamos galimybės užsiimti darbine veikla Vilniaus kalėjime buvo nustatyta, kad pareiškėjas kurį laiką dirbo siuvykloje, vėliau iš darbo buvo atleistas; atsiradus laisvų darbo vietų vėl kreipėsi dėl įdarbinimo siuvykloje, vėliau – valgykloje, tačiau kalėjimo administracija jam paaiškino, kad atsižvelgus į nuteistojo asmenines savybes, prašymai įdarbinti nebus tenkinami.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad bausmių vykdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose nenumatyta, jog kalėjimo administracija gali atsakyti suteikti darbą dėl tam tikrų priežasčių, nors yra laisvų darbų vietų ir nuteistasis pageidauja dirbti; priešingai – teisės aktuose įtvirtinta pareiga suteikti darbą. Todėl sprendimai neleisti pareiškėjui užsiimti darbine veikla ir šių sprendimų motyvai (anksčiau skirtos nebegaliojančios nuobaudos, nedalyvavimas resocializacijos priemonėse, iš kurių viena ir yra užimtumas darbine veikla) neatliepia BVK įtvirtintų nuteistųjų užimtumo tikslų bei laikytini prieštaraujanciais gero viešojo administravimo principams. Tyrimo išvadoje konstatuota, kad Vilniaus kalėjimo administracijos atsisakymas įdarbinti vien dėl asmeninių savybių negali būti pripažįstamas kaip tinkamas pareigūnų pozityvios pareigos elgtis rūpestingai įgyvendinimas, todėl skundas buvo pripažintas pagrįstu. Kalėjimų tarnybai rekomenduota užtikrinti, kad kuo daugiau nuteistųjų būtų įtraukiami į darbinę veiklą, o atsisakymai įdarbinti būtų priimami atsižvelgiant į objektyvias aplinkybes, nepiktnaudžiaujant diskrecijos teise ir tinkamai motyvuojami.⁵⁰

- ♦ Šiaulių kalėjime bausmę atliekantis nuteistasis teigė, kad norėtų dirbti ir sumokėti Kalėjimų tarnybai skolą, susidariusią dėl jo konvojavimo į brolio laidotuves, tačiau darbo negauna. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad darbinė veikla pareiškėjui nebuvo pasiūlyta atsižvelgiant į nuteistojo elgesį, asmenines savybes

bei įvertinant pareiškėjui nustatytus saugumo reikalavimus: pareiškėjas yra įtrauktas į linkusių užpulti asmenų įskaitą, išvedant iš gyvenamosios kameros jam uždedami antrankiai, už gyvenamosios kameros ribų nuteistajį lydi ne mažiau kaip du pareigūnai.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad BVK numatytas baigtinis sąrašas nuteistųjų, kurie neįtraukiami į darbinę veiklą, pvz., nuteistieji, kuriems nustatytas 0–40 procentų darbingumo lygis, senatvės pensijos amžiaus sulaukę nuteistieji, ribotai pakaltinami nuteistieji ir kt.⁵¹ Šiame sąrašė nėra nuteistųjų, kurie yra įtraukti į linkusių užpulti ar kitas įskaitas, todėl jie kartu su kitais nuteistaisiais turi būti įtraukiami į darbinę veiklą. Atsižvelgiant į tai, jog pareiškėjas yra įtrauktas į linkusių užpulti įskaitą ir kalėjimo administracijai gali būti sudėtinga užtikrinti jo galimybę dirbti už kameros ribų su kitais nuteistaisiais, jam turėtų būti pasiūlyta tokia darbinė veikla, kuri nesukeltų rizikos nei pačiam nuteistajam, nei kitiems asmenims. Vis dėlto pareiškėjui jokia darbinė veikla nebuvo pasiūlyta nuo jo atvykimo į kalėjimą dienos. Seimo kontrolierės nuomone, tokie Šiaulių kalėjimo administracijos veiksmai negali būti vertinami kaip tinkamas BVK numatytų tikslų ir pareigūnų pozityvios pareigos elgtis rūpestingai įgyvendinimas. Kalėjimų tarnybai rekomenduota imtis priemonių, kad darbine veikla būtų siūlyta užsiimti visiems nuteistiesiems, parenkant atitinkamą veiklą pagal kiekvieno individualią situaciją, o pareiškėjui būtų užtikrinta galimybė užsiimti darbine veikla atsižvelgiant į jo režimo ypatumus.⁵²

Netinkamas informavimas apie galimybes užsiimti darbine veikla. Tiriant Pravieniškių 1-ajame kalėjime bausmę atliekančio pareiškėjo skundą nustatyta, kad pareiškėjas kreipėsi į kalėjimo administraciją prašydamas įdarbinti jį tvarkiniu. Tačiau darbinė veikla pareiškėjui nebuvo suteikta, nes tuo metu laisvos tvarkinio darbo vietos nebuvo, o laisva valytojo pareigybė nebuvo pasiūlyta, nes nebuvo įvardinta pareiškėjo prašyme. Seimo kontrolierė E. Leonaitė padarė išvadą, kad pareigūnai

⁵⁰ 2024 m. vasario 6 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1176.

⁵¹ Bausmių vykdymo kodekso 59 str. 2 d.

⁵² 2024 m. gegužės 10 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-170.

tinkamai nesuteikė pareiškėjui informacijos apie įsitraukimo į darbinę veiklą galimybes.⁵³ Po atlikto tyrimo Kalėjimų tarnyba informavo, kad pareiškėjui buvo suteiktas valytojo darbas.

Pozityvaus užimtumo galimybių ir psichologinės pagalbos stoka

Pozityvaus užimtumo skatinimo priemonės ir psichologinė pagalba nuteistiesiems yra svarbios BVK įtvirtintos nuteistųjų resocializacijos priemonės, todėl nepakankamas psichologinės pagalbos užtikrinimas ir pozityvaus užimtumo priemonių trūkumas sudaro kliūtis užtikrinti tinkamą ir veiksmingą nuteistųjų resocializaciją bei mažinti jų nusikalstamų veikų recidyvą. Vis dėlto, kaip rodo Seimo kontrolierės gaunami duomenys, Kalėjimų tarnyba susiduria su resocializacijos specialistų stokos nulemtais iššūkiais užtikrinant nuteistųjų užimtumo poreikius. Taip pat ne pirmus metus susiduriama su problemomis užtikrinant psichologinės pagalbos teikimą nuteistiesiems.

Teisė gauti psichologo pagalbą ir įtraukimas į užimtumo veiklas. Tiriant Vilniaus kalėjime bausmę atliekančio nuteistojo skundą nustatyta, kad nuteistasis kreipėsi į kalėjimo administraciją su prašymu, kad jį aplankytų psichologas, tačiau tuo metu kalėjime dirbo tik vienas psichologas, todėl praėjus daugiau nei keturiems mėnesiams, psichologo konsultacija nuteistajam vis dar nebuvo suteikta. Taip pat paaiškėjo, kad pareiškėjas ne kartą kreipėsi į kalėjimo administraciją su prašymais dėl įtraukimo į užimtumo programas, tačiau administracija, nenurodydama jokių terminų, tik informuodavo pareiškėją, kad esant galimybei ateityje jis bus įtrauktas į tokias programas, taip pat apgailestavo, jog Vilniaus kalėjime trūksta programų vedančių darbuotojų.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė situaciją, kai psichologinės pagalbos ir įtraukimo į užimtumo veiklas reikia laukti ilgiau nei keturis mėnesius, pripažino netinkama.⁵⁴

Kalėjimų tarnyba Seimo kontrolierę taip pat informavo, kad, 2024 m. liepos 8 d. duomenimis, iš 52 numatytų psichologų etatų užimti buvo tik 13,5, o laisvi – 38,5. Nors siekiama pritraukti specialistus bendradarbiaujant su universitetais, siūlant praktiką studentams ir pan., situacija išlieka sudėtinga. Dėl tokio specialistų trūkumo kalėjimuose psichologinės pagalbos prieinamumas yra labai sudėtingas, tačiau kiekviename kalėjime bausmę atliekantiems asmenims yra sudarytos galimybės gauti psichologinę pagalbą pasitelkiant nemokamas psichologines linijas. Ši informacija nuteistiesiems yra pateikiama atliekant jų pirminį psichologinį vertinimą bei supažindinant juos su teikiamomis psichologo paslaugomis.

Kalėjimų tarnyba taip pat informavo, kad praėjus daugiau nei 7 mėnesiams po kreipimosi pareiškėjui psichologo konsultacija galiausiai buvo suteikta. Konsultacijos metu nuteistais nurodė, kad per šį laiką pavyko rasti savyje vidinių jėgų ir pačiam susitvarkyti su situaciniu stresu. Jis taip pat buvo įtrauktas į įvairias užimtumo veiklas.

Nesudaroma galimybė nuvykti į šeimos nario laidotuves

Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos teismai nuolat akcentuoja, kad dėl laisvės atėmimo nuteistieji neturėtų visiškai prarasti ryšių su išoriniu pasauliu. Priešingai, visi kaliniai turi teisę į tokį kontaktą, o kalėjimo administracija turėtų stengtis sudaryti sąlygas, kad jie galėtų kuo geriau tokius ryšius išlaikyti. Rūpestingas pareigūnų elgesys tampa itin svarbus sudėtingais momentais, tokiais kaip nuteistojo šeimos nario mirtis ar sunki liga. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad kalinių išleidimas humanitariniais tikslais trumpam išeiti iš kalėjimo dalyvauti artimo giminaičio laidotuvėse (kai nėra pavojaus, kad nuteistasis pasislėps) yra pozityvi kalėjimų vadovų pareiga, nes tai, be kita ko, padeda palaikyti ryšius su išoriniu pasauliu.⁵⁵ Vis dėlto, kaip ir ankstesniais metais, gauta skundų, rodančių, kad

⁵³ 2024 m. sausio 16 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1061.

⁵⁴ 2024 m. birželio 13 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-207.

⁵⁵ EŽTT 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Ploski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 26761/95.

praktikoje kyla nesklaidumų sprendžiant dėl nuteistųjų galimybės išvykti į artimųjų laidotuves.

Teisė vykti į artimojo laidotuves. Marijampolės kalėjime bausmę atliekantis nuteistasis skunde nurodė, kad, sužinojęs apie sesers mirtį, žodžiu kreipėsi į Marijampolės kalėjimo Resocializacijos skyriaus pareigūną dėl tarpininkavimo suteikiant galimybę jam išvykti į laidotuves. Tačiau iš specialisto gavo neigiamą atsakymą, kad į laidotuves neišleis, gali tik konvojuoti, jei konvojavimo paslaugas susimokės pats pareiškėjas.

Tyrimo metu Seimo kontrolierė E. Leonaitė nustatė, kad pareigūnai nevertino, ar nuteistajam gali būti suteikiama trumpalaikė išvyka iš bausmės atlikimo vietos, ar tokios išvykos metu reikia nuteistą lydėti. Taip pat nėra duomenų, jog pareigūnai būtų atlikę kokius nors veiksmus, kuriais būtų objektyviai vertinama pareiškėjo asmenybė, siekiant priimti sprendimą dėl išvykimo į sesers laidotuves. Kaip pagrindinę priežastį, dėl ko pareiškėjas nebuvo išleistas į laidotuves, pareigūnai nurodė tik neapmokėtas konvojavimo išlaidas, nes nuteistasis savo asmeninėje sąskaitoje neturėjo pakankamai lėšų. Taigi pareiškėjui buvo pateikta vienareikšmiška informacija apie tai, kad už konvojavimo paslaugas jam reikės susimokėti gana didelę sumą pinigų, ir būtent dėl šios priežasties, įvertinęs vienpusiškai pateiktą informaciją, pareiškėjas raštu neteikė prašymo vykti į laidotuves ir todėl neteko realios galimybės, kad toks prašymas galėtų būti svarstomas bei priimamas sprendimas leisti vykti į laidotuves, galbūt ir be palydos.

Seimo kontrolierė akcentavo, kad sprendimai nesuteikti trumpalaikių išvykų turi būti motyvuoti ir nekelti abejonių dėl to, kad pareigūnai piktnaudžiauja valdžia. Šiuo konkrečiu atveju Marijampolės kalėjimo pareigūnai pareiškėjui nesuteikė net reikalingos informacijos apie tai, kokius konkrečius veiksmus jis turėtų atlikti (bent jau raštu pateikti prašymą), o suteikta informacija (kad konvojuojant nuteistuosius reikia susimokėti dažniausiai dideles konvojavimo išlaidas) buvo neobjektyvi, pateikta neįvertinus visų individualių aplinkybių bei nurodžius tik vieną galimybę – vykti su palyda, apmokant visas konvojavimo išlaidas.

Tokia pareiškėjui pateikta informacija vertintina kaip palanki tik patiems pareigūnams, ir suteikta siekiant kitų, nei nustatyta Bausmių vykdymo kodekso, tikslų, t. y. teikdami informaciją pareigūnai bandė išvengti jiems priskirtų pareigų, spręsti jų kompetencijai priklausančius klausimus, atsisakė objektyviai informuoti asmenį apie jo teises. Atitinkamai pareigūnų veiksmai buvo pripažinti biurokratiškais.

Seimo kontrolierė Kalėjimų tarnybos direktoriui rekomendavo dėl sistemingai pasikartojančių atvejų, kai pareigūnai netinkamai organizuoja pagalbą siekiant nuteistiesiems įgyvendinti teisę išvykti iš bausmės atlikimo vietos Lietuvos Respublikos teritorijoje ne ilgiau kaip dešimt parų dėl artimojo mirties, pavaldžiose bausmės atlikimo vietose inicijuoti šia tema pareigūnų mokymus.⁵⁶

Atsakydama į rekomendacijas Kalėjimų tarnyba informavo, kad Kompetencijų ugdymo valdybai buvo pavesta organizuoti Seimo kontrolierės nurodytos informacijos įtraukimą į mokymų ir kvalifikacijos kėlimo programas. Kalėjimų viršininkams taip pat buvo pavesta organizuoti tarnybinius mokymus pagal atvejo analizę, tokiu būdu užtikrinant tinkamą ir visapusišką rekomendacijos įgyvendinimą.

Privatumo pažeidimai ilgalaikių pasimatymų metu

Įkalintų asmenų ryšiai su artimaisiais (tėvais, sutuoktiniais, gyvenimo partneriais, vaikais ir kt.) yra vienas svarbiausių veiksnių, padedančių pasirošti išėiti į laisvę ir sulaikančių nuo nusikalstamo elgesio. Artimųjų emocinis palaikymas bei jų teikiama parama yra nepaprastai svarbūs tiek laisvės atėmimo bausmę atliekančiam nuteistajam, tiek į laisvę išėjusiam žmogui integruojantis į visuomenę bei priimant laisvėje laukiančius iššūkius. Viena iš ryšio su artimaisiais palaikymo formų yra nuteistojo ilgalaikiai pasimatymai su sutuoktiniu (-e) ar sugyventiniu (-e). Tokių pasimatymų trukmė yra iki 24 val. ir jie turi vykti privatumą

⁵⁶ 2024 m. balandžio 16 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-44.

užtikrinančiomis sąlygomis, t. y. neprižiūrint kalėjimo pareigūnams.⁵⁷

Vis dėlto Seimo kontrolierės atliktas tyrimas parodė, kad praktikoje šių BVK nuostatų laikomasi ne visada. Paaiškėjo, kad Pravieniškių 2-ojo kalėjimo pareigūnai nesilaiko po ankstesniais metais Seimo kontrolierės atliktų tyrimų Kalėjimų tarnybos kalėjimams duotų nurodymų užtikrinti, jog nuteistųjų patikrinimai nakties metu būtų atliekami tik, pvz., kilus pagrįstems įtarimams, kad daromas teisės pažeidimas ar nusikalstama veika. Todėl E. Leonaitė konstatavo, kad Kalėjimų tarnyboje nėra galimybės žmogaus teisių apsaugos standartus atitinkančių patikrinimų naktį vykdymo užtikrinti organizacinėmis priemonėmis ir būtina tobulinti patikrinimų tvarką nustatantį teisinį reguliavimą.

Teisė į privačius ilgalaikius pasimatymus. Pravieniškių 2-ajame kalėjime bausmę atliekantis nuteistasis skunde nurodė, kad kalėjimo pareigūnai pareiškėjo ilgalaikių pasimatymų su sutuoktine metu atlieka naktinius patikrinimus.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad, pagal Laisvės atėmimo vietų įstaigų apsaugos ir priežiūros instrukciją⁵⁸ bei anksčiau Seimo kontrolieriui teiktą Kalėjimų tarnybos bei Teisingumo ministerijos poziciją, patikrinimai naktį gali būti atliekami tik esant tam tikriems pažeidimams ar siekiant juos užkardyti, t. y. esant būtinumui. Tačiau skundo tyrimo metu nei Kalėjimų tarnyba, nei Pravieniškių 2-ojo kalėjimo pareigūnai Seimo kontrolieriui nepateikė duomenų, kad ilgalaikio pasimatymo metu būtų kilęs būtinumas atlikti patikrinimą naktį. Nei prieš atliekant, nei atlikus naktinį patikrinimą jokių pažeidimų, grėsmių ar rengimosi juos atlikti nebuvo nustatyta.

Seimo kontrolierė akcentavo, kad tokie pareigūnų veiksmai, kai patikrinimas atliekamas nakties metu užėinant į ilgalaikio pasimatymo patalpą nesant būtinumo, ne tik trikdo nuteistųjų ir kartu esančių as-

menų poilsį, bet kartu tai nėra proporcinga priemonė saugiai aplinkai kalėjime užtikrinti bei gali lemti teisės į privatumą pažeidimą. Europos kalėjimų taisyklėse nustatyta, kad kaliniams turi būti leidžiama kiek galima dažniau bendrauti bei pasimatyti su giminėmis. Šiam tikslui pasiekti kalėjimo administracija turi pareigą užtikrinti, kad šios teisės būtų gerbiamos iš esmės ribojančiomis kalėjimo sąlygomis.

Seimo kontrolierė atkreipė Kalėjimų tarnybos direktoriaus dėmesį į tai, kad nepagrįstų naktinių patikrinimų problema keliama ne vienus metus, tačiau, nepaisant oficialių Teisingumo ministerijos ir Kalėjimų tarnybos pozicijų dėl naktinių patikrinimų kaip rutininės praktikos nepriimtumo, reali situacija kalėjimuose nesikeičia.

Atsižvelgdama į tai, kad situacija dėl naktinių patikrinimų / kratų / apžiūrų iki šiol nėra pasikeitusi, ir, netgi pakeitus Laisvės atėmimo vietų įstaigų apsaugos ir priežiūros instrukcijos nuostatas, vis dar išlikusi ydinga praktika, kai pareigūnai atlieka patikrinimus naktį kaip prevencijos priemonę, nesant tam būtinumo, nesivadovaudami proporcingumo principu, Seimo kontrolierė konstatavo, kad Kalėjimų tarnyboje nėra galimybės žmogaus teisių apsaugos standartus atitinkančių patikrinimų naktį vykdymo užtikrinti organizacinėmis priemonėmis. Todėl Kalėjimų tarnybos direktoriui rekomenduota aiškiai ir nedviprasmiškai reglamentuoti patikrinimų / kratų / apžiūrų atlikimą naktį nepažeidžiant proporcingumo principo, kad būtų tinkamai užtikrinama ir gerbiama nuteistojo teisė į privatumą, taip pat ir bendraujant su šeima (sutuoktiniu (-e)).⁵⁹

Atsakydama į rekomendaciją Kalėjimų tarnyba informavo, kad Kalėjimų tarnybos direktoriaus įsakymu buvo pakeista Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcija⁶⁰, nustatant, kad patikrinimai nakties metu gali būti atliekami tik neatidėliotinais atvejais, kilus įtarimui bei turint duomenų apie galimą nusikalstamą veiką, kitą teisės pažeidimą ar kilus pavojui asmens sveikatai ar gyvybei.

⁵⁷ Bausmių vykdymo kodekso 34 str. 4 d. 1 p., 5 d.

⁵⁸ Laisvės atėmimo vietų įstaigų apsaugos ir priežiūros instrukcija, patvirtinta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2020 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. V-88 „Dėl Laisvės atėmimo vietų įstaigų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“.

⁵⁹ 2024 m. gegužės 10 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-92.

⁶⁰ 2024 m. birželio 14 d. Kalėjimų tarnybos direktoriaus įsakymu Nr. V-481 buvo pakeistas Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. V-1070, 50 punktas.

Iššūkiai užtikrinant galimybę naudotis riboto interneto prieiga

Kompiuterinis raštingumas šiuolaikinėje visuomenėje tampa būtinu įgūdžiu, pripažįstama būtinybė mažinti „skaitmeninę atskirtį“, internetiniai portalai tampa pagrindiniu informacijos šaltiniu. Šie pokyčiai atsispindi ir kalėjimų sistemoje. Pavyzdžiui, jau prieš kurį laiką Kalėjimų tarnyba atsisakė periodinės spaudos prenumeratų. Todėl, Seimo kontrolierės nuomone, svarbu plėsti nuteistųjų galimybes ieškoti informacijos internete naudojantis riboto interneto prieiga, taip pat užtikrinti sklandų riboto interneto prieigos veikimą. Vis dėlto pasenusi kompiuterinė ir tinklo įranga lemia, kad nuteistieji, siekiantys pasinaudoti riboto interneto prieiga, susiduria su techniniais trukdžiais. Praėjusiais metais taip pat atkreiptas dėmesys į poreikį peržiūrėti per riboto interneto prieigą pasiekiamų svetainių sąrašą, kad jis geriau atitiktų dabartinius poreikius ir galėtų kompensuoti periodinės spaudos atsisakymą.

Galimybės susipažinti su visuomenės aktualijomis. Alytaus kalėjime bausmę atliekantis nuteistasis skundėsi, kad nėra sudaromos galimybės skaityti laikraščius, gauti aktualią informaciją ir susipažinti su visuomenės aktualijomis. Atlikus tyrimą nustatyta, kad nuteistiesiems leidžiama prenumeruoti laikraščius, žiūrėti televiziją, klausytis radijo bei sudaryta galimybė naudotis riboto interneto prieiga (RIP) informacijai iš institucijų, įstaigų ir organizacijų gauti. Taigi pareiškėjo skundas pripažintas nepagrįstu.

Kartu Seimo kontrolierė E. Leonaitė atkreipė dėmesį, kad riboto interneto prieigos svetainių sąrašė yra tik tarptautinių, valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų bei visuomeninių organizacijų interneto svetainės ir nėra nei vienos naujienų dienraščių internetinės svetainės. Didėjančios skaitmeninių technologijų galimybės daro įtaką ir teisės gauti informaciją įgyvendinimo būdams – popieriniai laikraščiai keliasi į skaitmeninę erdvę ir internetą. Seimo kontrolierės vertinimu, nuteistųjų galimybė susipažinti su aktualiais pasaulio įvykiais internete kartu galėtų būti ir papildoma priemonė jų resocializacijos procese, be kita ko, pajvairinanti nuteistųjų prasmingo laisvalaikio leidimą. Remda-

masi šiais argumentais bei Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintu naujovių ir atvirumo permainoms principu Seimo kontrolierė Kalėjimų tarnybos direktoriui rekomendavo apsvarstyti galimybę plėsti riboto interneto prieigos svetainių sąrašą.⁶¹

Atsakydama į rekomendaciją Kalėjimų tarnyba informavo, kad atsižvelgiant į nuteistųjų kolektyvo tarybų pateiktus pasiūlymus bei išreikštą poreikį buvo parengtas atnaujintas interneto svetainių sąrašas, į kurį įtraukti ir žiniasklaidos bei gyvenimo būdo portalai.

Galimybės naudotis riboto interneto prieiga nebuvimas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė atliko tyrimą savo iniciatyva dėl galimybės naudotis riboto interneto prieiga (RIP) Vilniaus kalėjime neužtikrinimo. Tyrimo išvadose konstatuota, kad administracijos veiksmai, kai galimybė naudotis RIP buvo apribota mažiausiai vieną mėnesį, negali būti vertinami kaip operatyvus problemos sprendimas ar kaip tinkamas pareigūnų pozityvios pareigos elgtis rūpestingai įgyvendinimas. Seimo kontrolierė Kalėjimų tarnybos direktoriui rekomendavo pateikti informaciją, kokių konkrečių priemonių imamasi (planuojama imtis), siekiant užtikrinti sklandų RIP veikimą visuose kalėjimuose.⁶² Kalėjimų tarnyba informavo, kad kalėjimuose veikianti tinklo įranga yra techniškai nusidėvėjusi bei atskirais atvejais negali užtikrinti pakankamai stabilaus, spartaus ir kibernetiškai saugaus interneto ryšio, tačiau šiuo metu yra vykdomas etapiškas tinklo įrangos atnaujinimas.

Iššūkiai nuteistųjų užsieniečių bausmės atlikimo sąlygų švelninimo srityje

Nuteistųjų resocializacijos tikslui pasiekti yra svarbu, kad bausmių vykdymas būtų grindžiamas teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principu. Šio principo esmė ta, kad nuteistojo teisinė padėtis, atsižvelgiant į jo nusikalstamo elgesio riziką ir elgesį bausmės atlikimo metu (nustatytų pareigų atlikimą ir draudimų laikymąsi, reagavimą

⁶¹ 2024 m. rugpjūčio 5 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-473

⁶² 2024 m. gegužės 16 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-162.

į resocializacijos priemones), gali būti švelninama. Bausmių vykdymo kodekse įtvirtinta galimybė (reikalavimai, kuriuos turi atitikti nuteistasis) švelninti nuteistojo teisinę padėtį ypač prisideda prie nuteistųjų motyvacijos aktyviai dalyvauti resocializacijos priemonėse, taip koreguojant savo elgesį.

Atsisakymas perkelti užsienietį į atviro tipo bausmės atlikimo vietą. Seimo kontrolierė gavo nuteistojo (užsieniečio) skundą, kuriame jis nurodė, kad kreipėsi į kalėjimo administraciją su prašymu perkelti jį į atviro tipo bausmės atlikimo vietą, nes atitinka visus kriterijus, tačiau buvo neperkeltas, nes yra užsienietis.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad pareiškėjas atitinka visus BVK nustatytus reikalavimus dėl perkėlimo į atviro tipo bausmės atlikimo vietą, tačiau sprendimas dėl pareiškėjo neperkėlimo motyvuojamas tuo, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietoje visi nuteistieji privalo dirbti arba mokytis, o pareiškėjas neturi nei leidimo dirbti, nei leidimo gyventi Lietuvoje, todėl negali dirbti.

Tyrimo išvadose Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad BVK darbo turėjimas nėra nustatyta kaip privaloma perkėlimo į atviro tipo bausmės atlikimo vietą sąlyga. Be to, vertinimas, ar nuteistasis be pateisinamų priežasčių nedirba būdamas atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, galimas tik po to, kai jis jau buvo perkeltas į atviruosius namus arba pusiaukelės namus, o ne prieš priimant sprendimą dėl perkėlimo. Todėl sprendžiant klausimą dėl nuteistojo perkėlimo į atviro tipo bausmės atlikimo vietą neturi būti iš anksto keliama sąlyga dirbti. Be to, bausmės atlikimo metu pareiškėjas nebuvo įdarbintas dėl pateisinamų priežasčių (riboto darbinumo dėl sveikatos būklės ir darbo vietų trūkumo). Atsižvelgdama į šias aplinkybes Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad atsisakymo tenkinti prašymą motyvai prieštarauja BVK nuostatomis.⁶³

Po tyrimo Kalėjimų tarnyba informavo, kad ruošiamas siūlymas dėl galimybės perkelti pareiškėją į atviro tipo bausmės atlikimo vietą.

1.6.2. Tinkamų buities sąlygų užtikrinimas

Nuteistųjų gyvenimo sąlygos bausmės atlikimo vietose yra svarbi prielaida laisvės atėmimo bausmės tikslams pasiekti. Tačiau šių sąlygų lygis yra nemažas iššūkis daugeliui bausmės atlikimo vietų. Pažymėtina, kad kai kuriais atvejais tinkamų gyvenamosios aplinkos sąlygų neužtikrinimas gali būti laikomas netgi nežmonišku ir orumą žeminančiu elgesiu, taigi ir tarptautinių Lietuvos įsipareigojimų žmogaus teisių apsaugos srityje pažeidimu. Itin daug skundų dėl netinkamų sąlygų gaunama iš Šiaulių kalėjime bausmę atliekančių nuteistųjų. Tačiau, nors tinkamų sąlygų užtikrinimas bausmės atlikimo vietose yra priklausomas nuo skiriamų lėšų, skundai atskleidžia ir tokias situacijas, kai pažeidimą lemia ne materialinių išteklių trūkumas, o individualaus nuteistojo situacijos įvertinimo, tinkamai ir laiku organizuojamų viešųjų pirkimų procedūrų ar informacijos teikimo nuteistiesiems stoka.

Netinkamos negalią turinčio nuteistojo kalinimo sąlygos. Šiaulių kalėjime bausmę atliekantis nuteistasis skundėsi, kad nors turi stuburo traumą, yra asmuo su negalia, jo judėjimas yra apsunkintas, tačiau miegama vieta jam buvo paskirta antrajame lovos aukšte, į kurį jam užlipti neįmanoma. Pareiškėjas taip pat nurodė, kad buvo dažnai perkeliamas iš vienos kameros į kitą ir visad turėjo neštis visus savo daiktus ir patalynę, nors jam negalima nešti didesnio nei 7 kg svorio.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

⁶³ 2024 m. kovo 26 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1261.

Kalėjimų tarnyba Seimo kontrolieriui nurodė, kad pareiškėjas nepateikė Neįgalumo nustatymo tarnybos pažymos apie darbingumo apribojimus, taip pat Šiaulių kalėjimo administracija nebuvo gavusi gydytojo rekomendacijų dėl pareiškėjo sveikatos būklės, todėl administracijai nebuvo žinoma, jog jis negali kelti daugiau kaip 7 kg, ir nebuvo sprendžiamas klausimas dėl miegamos vietos pirmajame lovos aukšte skyrimo.

Vis dėlto skundo tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjas pirminio vizito pas gydytoją metu nurodė, kad kenčia stiprius nugaros skausmus, yra patyręs daug traumų. Medicininuose dokumentuose užfiksuota, kad jam išduotas alkūninis ramentas, buvo skiriamas medikamentinis gydymas, nustatytas neįgalumas dėl stuburo patologijos. Taip pat nustatyta, kad pareiškėjas juda naudodamas lazda, nešioja stuburo įtvarą. Jo buvimo Šiaulių kalėjime laikotarpiu iš vienos gyvenamosios kameros į kitą pareiškėjas buvo perkeltas iš viso devynis kartus.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė konstatavo, kad Šiaulių kalėjimo pareigūnų elgesys ir sprendimai skiriant pareiškėjui miegamą vietą antrame lovos aukšte (nepaisant akivaizdaus pasunkėjusio pareiškėjo judėjimo) bei vis perkeliant jį į kitas kameras vertintini kaip neužtikrinantys tokių pareiškėjo laikymo sąlygų, kad nebūtų sukelti didesni ir intensyvesni išgyvenimai už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui atliekant laisvės atėmimo bausmę. Tokie pareigūnų veiksmai neatitinka humanizmo principo bei kelia abejonių, ar pareigūnai tinkamai, apdairiai ir rūpestingai atlieka jiems teisės aktais priskirtas pareigas. Atsižvelgiant į informaciją, kad kalėjimo administracijai nebuvo pateikta rekomendacijų dėl pareiškėjo laikymo sąlygų ir fizinio krūvio ypatumų, Seimo kontrolieriui kilo abejonių, ar sveikatos priežiūros specialistai tinkamai įvertina suimtųjų (nuteistųjų) sveikatos būklę bei ar atsižvelgdami į tai teikia rekomendacijas dėl kalinimo sąlygų.⁶⁴ Po Seimo kontrolierės tyrimo pareiškėjas buvo perkeltas į Kalėjimų tarnybos Slaugos ir palaikomojo gydymo skyrių, o vėliau į Socialinės globos sektorių.

Aprūpinimas būtinosiomis higienos priemonėmis. Seimo kontrolierė gavo ne vieną skundą dėl nuteistųjų neaprūpinimo higienos priemonėmis teisės aktuose nustatytais terminais. Atitinkamai buvo atkreiptas Kalėjimų tarnybos dėmesys į tai, kad susiklosčiusi situacija dėl laiku nesuplanuotų viešųjų pirkimų procedūrų įsigyjant higienos priemonių nuteistiesiems (suimtiesiems) yra netoleruotina. Taip pat Kalėjimų tarnybos direktoriui rekomenduota nustatyti priežastis, dėl kurių buvo apsunkintas nepertraukiamas nuteistųjų (suimtųjų) aprūpinimas asmeninės higienos priemonėmis, ir imtis priemonių, kad ateityje būtų išvengta analogiško pobūdžio trikdžių.⁶⁵

Atsakydama į rekomendaciją, Kalėjimų tarnyba informavo, kad atsižvelgiant į tai, kad asmens higienos priemonių poreikis laisvės atėmimo vietoje yra nuolatinis, šiuo metu yra sukurta asmens higienos priemonių dinaminė pirkimo sistema, kuri įgalina greičiau ir efektyviau vykdyti konkrečius pirkimus, kai to prireikia. Ši sistema leis užtikrinti nepertraukiamą nuteistųjų (suimtųjų) aprūpinimą higienos priemonėmis – vykdant atskirus pirkimus tarptautinio atviro konkurso metu užtrunkama iki keturių mėnesių, o naudojant dinaminę pirkimo sistemą – apie mėnesį.

Nuteistos motinos ir vaiko materialinis aprūpinimas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo nuteistosios skundą dėl nepakankamo vaiko ir motinos materialinio aprūpinimo. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjai ir jos vaikui yra skiriami motinos ir vaiko aprūpinimą reguliuojančiame teisės akte⁶⁶ nustatyti drabužiai, higienos ir kiti vaiko priežiūros reikmenys, tačiau šiame teisės akte nenumatyta, kad nuteistosios motinos turi būti aprūpintos ir vaikiškais vežimėliais.

Seimo kontrolierė taip pat atkreipė dėmesį ir į kitą tyrimo metu išryškėjusią problemą – informacijos ir komunikacijos su pareigūnais stoką.

⁶⁴ 2024 m. birželio 20 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-270.

⁶⁵ Pvz., 2024 m. spalio 23 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-1008.

⁶⁶ Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių 2 priedu patvirtintos Nuteistųjų motinų, kartu su vaikais apgyvendintų bausmės atlikimo vietoje esančiuose vaikų (kūdikių) namuose arba ne bausmės atlikimo vietos teritorijoje, aprūpinimo normos.

Nuteistoji skundėsi, kad paskirtas pieno mišinys netinka jos vaikui, tačiau jai buvo nežinoma, jog dėl mišinio pakeitimo ji turėtų kreiptis į gydytoją ir gauti rekomendaciją mišinio pakeitimui. Nuteistajai buvo neaiškūs ir kiti su vaiko priežiūra bei aprūpinimu susiję klausimai, todėl Seimo kontrolierė suabejojo, ar pareiškėja sulaukia realios pareigūnų pagalbos tenkinant būtiniausias vaiko poreikius.

Atsižvelgdama į tai, kad motinoms su kūdikiais (vaikais) rekomenduojama kasdien išeiti pasivaikščioti ir pabūti lauke, Seimo kontrolierė teisingumo ministrei rekomendavo papildyti vaikus auginančių nuteistųjų motinų aprūpinimo normas⁶⁷, į būtinų priemonių sąrašą įtraukiant vežimėlius kūdikiams, kad būtų užtikrinta nuteistųjų motinų ir jų kūdikių (vaikų) teisė išeiti pasivaikščioti ir būti lauke.⁶⁸ Rekomendacija buvo įgyvendinta.

Sąlygų sportuoti blogu oru nesudarymas. Pareiškėjas skunde Seimo kontrolierei nurodė, jog Alytaus kalėjimo administracija nesudaro tinkamų sąlygų sportuoti, kad kiemelis, kuriame sportuoja, neapsaugotas nuo atmosferos kritulių ir tinkamas sportuoti tik esant geroms oro sąlygoms.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjui yra sudaromos sąlygos sportuoti ir vaikščioti gryname ore, neribojant pasivaikščiojimų ir sporto galimybių kasdien, išskyrus atvejus, kai susiduriama su netinkamomis oro sąlygomis, t. y. lietumi, sniegu, saule (karščiu). Kiemelis, kuriame pareiškėjas sportuoja ir išeina pasivaikščioti, nėra niekaip apsaugotas nuo prastų oro sąlygų ar saulės, tačiau kiemelio kampe yra įrengta stoginė su suoliuku.

Tyrimo išvadose Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo EŽTT praktiką, kad kaliniams turi būti suteikta bent viena valanda pasivaikščiojimo gryname ore kasdien, pageidautina kaip platesnės veiklos už kameros ribų programos dalis, atsižvelgiant į tai, kad mankštos lauke vietos turėtų būti pakankamai erdvios ir, kai įmanoma, jose turėtų būti įrengta pastogė nuo nepalankių oro sąlygų.⁶⁹ Jei blogos oro sąlygos tęsiasi ilgą laiką, nuteistieji, tarp jų ir pareiškėjas, praranda jiems labai svarbią galimybę sportuoti kiekvieną dieną bent vieną valandą. Pripažinusi pareiškėjo skundą pagrįstu, Seimo kontrolierė Kalėjimų tarnybai rekomendavo imtis priemonių ir sudaryti alternatyvias sąlygas sportuoti esant blogoms oro sąlygoms.⁷⁰

Atsakydama į Seimo kontrolierės rekomendaciją Kalėjimų tarnyba informavo, kad Alytaus kalėjimo 6 lokaliame sektoriuje buvo įrengtas stogas, tokiu būdu sudarant palankesnes sąlygas sportuoti esant blogoms oro sąlygoms. Be to, siekiant pagerinti sąlygas, numatyti po stogu esančios dangos pagrindo betonavimo darbai.

2. SEIMO KONTROLIERĖMS TARPININKAUJANT SĖKMINGAI IŠSPRĘSTŲ PROBLEMŲ PAVYZDŽIAI

Seimo kontrolierės, įvertinusios skundo aplinkybes ir nusprendusios, kad asmens skundą tikslingiau nagrinėti kitoje institucijoje, nes būtent tos institucijos kompetencijai priklauso spręsti pareiškėjo skunde išdėstytą problemą, tarpininkaudamos

⁶⁷ Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių 2 priedu patvirtintos Nuteistųjų motinų, kartu su vaikais apgyvendintų baumės atlikimo vietoje esančiuose vaikų (kūdikių) namuose arba ne baumės atlikimo vietos teritorijoje, aprūpinimo normos.

⁶⁸ 2024 m. sausio 4 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1022.

⁶⁹ *Muršič prieš Kroatiją* [DK], pareiškimo Nr. 7334/13, 2016 m. spalio 20 d. sprendimas, 133 punktas.

⁷⁰ 2024 m. liepos 22 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-368.

kreipiasi į kompetentingą viešojo administravimo instituciją, įstaigą ir suteikia galimybę viešojo administravimo subjektui skunde nurodytą problemą išspręsti gera valia. Taip pareiškėjui kilusi problema dažnu atveju gali būti išspręsta ir rezultatas pasiekiamas greičiau. Taikant tarpininkavimo procedūrą sudaromos sąlygos pareiškėjams aktualius klausimus išspręsti per 1–1,5 mėnesio (kai skundų tyrimas trunka iki 3 mėnesių).

Tarpininkavimo būdu teikiant rekomendacijas, kreipiamasi į kompetentingą (-as) instituciją (-as), prašant išnagrinėti skunde nurodytas aplinkybes, atsakyti į Seimo kontrolierių suformuluotus klausimus bei teikiamas rekomendacijas. Gavus atsakymą (-us) iš institucijos (-ų), yra įvertinamas atsakymas ir sprendžiama, ar problema, kelta skunde, yra išspręsta ar tikslinga pradėti skundo tyrimą iš esmės. Daugeliu atvejų, po tokio Seimo kontrolierės tarpininkavimo, asmeniui aktualūs klausimai yra išsprendžiami gera valia. Ši procedūra įgalina Seimo kontrolierės padėti besikreipiančiam asmeniui išspręsti jo problemą greičiau, o institucijai, kuriai adresuojamos rekomendacijos – atkreipti dėmesį į tam tikrus rekomendacijose nurodomus aspektus ir pačiai išspręsti asmeniui aktualią problemą.

Tarpininkavimo procedūra sprendžiant pareiškėjų skunduose nurodytas problemas 2024 m. buvo taikyta reaguojant daugiau nei į trečdalį visų Seimo kontrolierių įstaigoje gautų pareiškėjų skundų.

Pažymėtina, kad Seimo kontrolierių tarpininkavimo atvejai dažniausiai būna sėkmingi. Įvertinus institucijų ar įstaigų gautus atsakymus, matyti, jog institucijos ar įstaigos, į kurias buvo kreiptasi, geranoriškai ėmėsi patikrinti asmens skunde nurodytas aplinkybes, o nustačiusios pažeidimų – ėmėsi atitinkamų priemonių ne tik jiems pašalinti, kontroliuojamų ūkio subjektų veiklai gerinti, bet ir savo veiklai bei vidaus administravimui gerinti.

Teisė gauti informaciją apie administracinio nusižengimo tyrimą.

- ♦ Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavusi skundą dėl Aplinkos apsaugos departamento atsakingų pareigūnų veiksmų (neveikimo), kai pareiškėjui nebuvo leidžiama susipažinti su administracinio nusižengimo byla, kuri buvo pradėta pagal

pareiškėjo žodžiu pateiktą informaciją, kreipėsi į Departamentą, prašydama įvertinti nurodytas aplinkybes.

Departamentas pripažino, kad buvo netinkamai aiškintos Administracinių nusižengimų kodekso nuostatos, todėl buvo nepagrįstai atsisakyta suteikti pareiškėjui prieigą prie bylos dokumentų. Atsižvelgus į tai, pareiškėjui nurodytu elektroniniu paštu buvo pateikti prašytos administracinio nusižengimo bylos dokumentai.

- ♦ Kitame skunde pareiškėjas nurodė, kad per portalą ePolicija.lt pateikė du pranešimus dėl jo atžvilgiu įvykdytų teisės pažeidimų. Ilgą laiką negavęs jokios informacijos, pareiškėjas kreipėsi į policijos pareigūnus, klausdamas apie tyrimų eigą. Gavęs neišsamų atsakymą, pareiškėjas pateikė skundą dėl tyrimo vilkinimo bei prašymą leisti susipažinti su administracinių bylų medžiaga. Per 2 mėnesius negavęs jokio atsakymo, pareiškėjas kreipėsi į Seimo kontrolierę.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė priėmė sprendimą tarpininkaujant kreiptis į policijos generalinį komisarą, prašydama kuo skubiau pateikti pareiškėjui motyvuotą atsakymą, taip pat imtis priemonių, kad būtų užtikrinta pareiškėjo teisė gauti informaciją apie priimtus sprendimus.

Policijos generalinis komisaras informavo, kad atlikus informacijos patikslinimą pasitvirtino, kad pareiškėjui nebuvo pakankamai išsamiai atsakyta į jo prašymą, taip pat nebuvo pateiktas atsakymas į kitą, vėliau pateiktą, prašymą. Informacijos patikslinimo metu konstatuota, kad šiuo atveju Vilniaus AVPK pareigūnai veikė nepakankamai profesionaliai, todėl konkretūs pareigūnai buvo įspėti, Vilniaus m. pirmojo policijos komisariato vadovybė įpareigota pateikti išsamų atsakymą į pareiškėjo prašymą, taip pat atkreiptas dėmesys į patikslinimo metu nustatytus pareigūnų tarnybinės veiklos trūkumus ir nurodyta juos aptarti pareigūnų pasitarimuose bei imtis veiksmingų priemonių, kad panašaus pobūdžio atvejų būtų išvengta.

- ♦ Seimo kontrolierė E. Leonaitė priėmė sprendimą tarpininkaujant kreiptis į policijos generalinį komisarą, prašydama išnagrinėti pareiškėjos skunde nurodytas aplinkybes dėl Klaipėdos AVPK

Palangos miesto policijos komisariato pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai vilkinant eismo įvykio tyrimą ir nesuteikiant galimybės susipažinti su tyrimo medžiaga – įvykio vaizdo įrašų ir apžiūrėto (įtariamo) automobilio nuotraukomis.

Atsakydamas Seimo kontrolieriui ir pareiškėjai policijos generalinio komisaro pavaduotojas informavo, jog patikrinus skundo aplinkybes, nustatyta, kad policijos pareigūnai pradinis eismo įvykio fiksavimo veiksmus atliko nepakankamai kvalifikuotai ir kokybiškai (pvz., nebuvo fiksuota pirminė informacija apie iš įvykio vietos galbūt pasišalinusios transporto priemonės valstybinius numerius). Taip pat nustatyta, kad prašymas pateikti duomenis buvo išnagrinėtas praleidus policijos teisės aktuose nustatytus terminus. Siekiant užtikrinti policijos veiklos efektyvumą ir ateityje išvengti informacijos patikslinimo metu nustatytų trūkumų, pareigūnams, dirbusiems įvykio vietoje, pakartotinai priminti reikalavimai, taikomi įforminant neįskaitinį eismo įvykį, ir inicijuoti papildomi tarnybiniai mokymai. Palangos m. policijos komisariato vadovai supažindinti su situacija ir įpareigoti kontroliuoti, kad pareigūnai, reaguodami į pranešimus dėl neįskaitinių eismo įvykių, vadovautųsi šią policijos veiklos sritį reglamentuojančiais teisės aktais ir atliktų visus pirminius būtinuosius veiksmus.

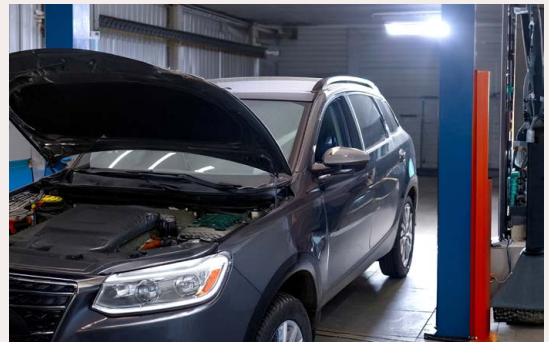
Apsauga. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo asmens skundą dėl elektronikos atliekų perdirbimo įmonės Vilniaus rajone netvarkingai laikomų elektronikos atliekų, kurios teršia gruntą, taip pat dėl priešgaisrinės saugos reikalavimų nesilaikymo. Seimo kontrolierė, siekdama išsiaiškinti skunde nurodytas aplinkybes, kreipėsi į Aplinkos apsaugos departamentą ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos, prašydama atlikti patikrinimus vietoje ir pagal kompetenciją imtis priemonių pažeidimams šalinti, jeigu tokių būtų nustatyta.

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas įmonės vadovui surašė nurodymą dėl objekto gaisrinės būklės pagerinimo ir skyrė administracinę nuobaudą. Aplinkos apsaugos departamentas nustatė, kad įmonė laikė pavojingąsias atliekas pažeisdama teisės aktų reikalavimus, pagal kuriuos jų laikymo vieta (išskyrus eksploatuoti netinkamas

transporto priemones) turi būti įrengta su stogine, kad atliekos būtų apsaugotos nuo kritulių ir tiesioginių saulės spindulių, vėjo ir kitokio neigiamo aplinkos poveikio. Aplinkos apsaugos departamentas įmonei davė privalomąjį nurodymą pašalinti nustatytus pažeidimus, taip pat atsakingiems asmenims taikė administracinę atsakomybę.

Triukšmo ir neteisėtos veiklos kontrolė. Į Seimo kontrolierę kreipėsi Marijampolės savivaldybės kelių gatvių gyventojai nurodydami, kad greta jų atsikraustė nauji kaimynai, kurie jiems nuosavybės teise priklausančiame ūkiniame pastate pradėjo vykdyti autoserviso veiklą, kuri kelia triukšmą, teršia orą, trikdo rimtį. Po pareiškėjų kreipimosi į Aplinkos apsaugos agentūrą autoserviso veikla buvo sustabdyta, tačiau Marijampolės savivaldybei išdavus statybą leidžiantį dokumentą ir asmeniui, vykdžiusiam autoserviso veiklą, pakeitus ūkinio pastato paskirtį į garažų paskirties, veikla vėl buvo atnaujinta. Be to, savivaldybės meras priėmė potvarkį dėl žemės sklypo pagrindinės naudojimo paskirties ir būdo pakeitimo, ir taip atvėrė galimybes vykdyti autoserviso veiklą tarp gyvenamųjų namų.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė kreipėsi į VTPSI, prašydama išnagrinėti pareiškėjų skundo aplinkybes. VTPSI konstatavo, kad mero potvarkis dėl žemės sklypo pagrindinės žemės naudojimo paskirties ir (ar) žemės naudojimo būdo pakeitimo yra neteisėtas, nes priimtas pažeidžiant teisės aktų nuostatas. VTPSI taip pat pažymėjo, kad imsis veiksmų, kad nustatytas pažeidimas būtų pašalintas teisės aktų nustatyta tvarka, be to, kreipėsi į teismą dėl mero potvarkio panaikinimo.

Asociatyvus dirbtinio intelekto sugeneruotas paveikslėlis.

Kelio servituto nustatymas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo pareiškėjo skundą dėl NŽT pareigūnų neveikimo, nesiiimant veiksmų kelio servitutui valstybiniam žemės sklypui nustatyti, kad pareiškėjas teisėtai galėtų patekti į savo žemės sklypą, kuriame vykdo ūkinę veiklą. NŽT teigė, kad pirmiau būtina tikslinti Žemės sklypų formavimo ir pertvarkymo projektų rengimo taisykles, kuriose būtų aprašyta tokių projektų (servitutų nustatymo) rengimo tvarka.

Gavusi Seimo kontrolierės prašytą Aplinkos ministerijos išaiškinimą, kad pareiškėjui reikalingam servitutui nustatyti pakanka galiojančių teisės aktų, tarpininkaujant Seimo kontrolierei NŽT pradėjo kelio servituto žemės sklypui nustatymo procedūrą, kad pareiškėjas galėtų patekti į savo žemės sklypą (jisipareigojo parengti vietovės žemės reformos žemėtvarkos projektą ar žemės sklypų planus, kurie prilyginami žemės reformos žemėtvarkos projektams, kurių pagrindu galės būti priimtas administracinis sprendimas).

Rajono gatvės tvarkymas. Plungės rajono gyventojai skundėsi Seimo kontrolierei dėl Plungės rajono savivaldybės administracijos atsakingų pareigūnų veiksmų (sprendimų), nesilaikant patvirtinto kelių (gatvių) tvarkymo sąrašo eiliškumo.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė tarpininkaudama kreipėsi į savivaldybės merą prašydama paaiškinti, kodėl nesilaikoma patvirtinto prioritetinio vietinės reikšmės kelių (gatvių) tvarkymo sąrašo eiliškumo, ir dėl to yra nuviliami gyventojai, kurie tikėjosi gatvės remonto jau šiais metais, bet gavo neigiamą savivaldybės sprendimą.

Savivaldybė išnagrinėjo Seimo kontrolierės kreipimąsi ir ėmėsi priemonių, kad pagal sąrašą planuota tvarkyti gatvė būtų pradėta remontuoti šiais metais, kaip ir turėjo būti. Savivaldybė suorganizavo gyventojų susirinkimą, kuriame supažindino gyventojus su planuojamais gatvės darbais, aptarė darbų eigą, ir pradėjo gatvės remonto darbus. Šiuo metu esama asfalto dangą jau keičiama į naują asfalto dangą.

Policijos nepriimami procesiniai sprendimai. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo skundą, kad Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato

(Šiaulių AVPK) pareigūnai ne tik atsisako tirti galimus administracinius nusižengimus pagal pareiškėjo pranešimus dėl trukdymo jam atlikti sklypo tvarkymo darbus, bet ir neįformina šių atsisakymų oficialiais procesiniais sprendimais. Pareiškėjas nurodė, kad jis kreipėsi į Šiaulių apylinkės teismą dėl policijos pareigūnų veiksmų, tačiau teismas skundo nepriėmė, paaiškindamas, kad teismui nebuvo pateiktas tinkamai įformintas nutarimas atsisakyti pradėti administracinio nusižengimo teiseną. Teismas nutartyje siūlė policijos įstaigai tinkamai įforminti sprendimus, pareiškėjas taip pat kreipėsi į Šiaulių AVPK, tačiau į jo kreipimąsi nebuvo atsakyta.

Seimo kontrolierė, įvertinusi skunde nurodytas aplinkybes, nusprendė tarpininkaujant kreiptis į Policijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Seimo kontrolierė policijos generalinio komisaro prašė imtis priemonių, kad pareiškėjas kuo greičiau gautų tinkamai įformintus procesinius sprendimus.

Policijos departamentas Seimo kontrolierę ir pareiškėją informavo, kad Šiaulių AVPK pradėjo administracinio nusižengimo teisenas pagal pareiškėjo pranešimus, o vėliau priėmė nutarimus jas nutraukti, taip sudarant galimybę pareiškėjui skųsti šiuos sprendimus teismui. Taigi, tarpininkaujant Seimo kontrolierei pareiškėjas gavo tinkamai įformintus procesinius dokumentus ir galimybę skųsti policijos pareigūnų sprendimus.

Teisės į nuosavybę apsauga. Pareiškėjas skundėsi Zarasų rajono savivaldybės pareigūnų neveikimu, metus laiko nesprenžiant vietinės reikšmės kelio dalies išbraukimo iš pareiškėjo žemės sklypo ribų klausimo. Pareiškėjas įsigijo žemės sklypą, kuriame nebuvo įregistruota nei kelio servitutų, nei vietinės reikšmės kelio dalies, tačiau, užsisakius žemės sklypo kadastrinius matavimus, paaiškėjo, kad į jo žemės sklypo ribas nepagrįstai yra perkelta vietinės reikšmės kelio dalis iš kaimyninio žemės sklypo ribų, ir dėl to jis negali užbaigti savo žemės sklypo kadastrinių matavimų ir disponuoti žemės sklypu. Pareiškėjas kreipėsi į savivaldybę ir pateikė dokumentus, įrodančius, kad kelias buvo nepagrįstai įtrauktas į jo žemės sklypo ribas, tačiau jokių veiksmų nebuvo imtasi.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė kreipėsi į savivaldybės merą prašydama išspręsti skunde nurodytą problemą.

Savivaldybė, reaguodama į Seimo kontrolierės raginimą, nustatė, kad iš tiesų ginčo kelio dalis buvo klaidingai įtraukta į pareiškėjo žemės sklypo ribas, bei nedelsdama priėmė savivaldybės tarybos sprendimą, pagal kurį vietinės reikšmės kelio dalis (apie 0,182 km) buvo išbraukta iš pareiškėjo žemės sklypo ribų.

Ūkinės veiklos laisvės varžymas mero potvarkiu. Lietuvos architektų rūmai (LAR) kreipėsi į Seimo kontrolierę dėl Vilniaus miesto savivaldybės mero priimto potvarkio, kuriuo patvirtintos papildomų medžių apsaugos priemonių taikymo rekomendacijos (nustatytos papildomos procedūros asmenims, siekiantiems gauti statybą leidžiantį dokumentą ir (ar) leidimą šalinti medžius, pvz., turėti ne tik želdinių eksperto, bet ir arboristo ekspertinį vertinimą). Pareiškėjas teigė, kad tokie mero įgaliojimai nėra numatyti įstatymuose, o priimtu potvarkiu pakeičiamas aukštesnės galios teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė tarpininkaudama kreipėsi į Vyriausybės atstovą Vilniaus apskrityje, prašydama, be kita ko, pasiaiškinti, ar pareiškėjo ginčijamas potvarkis neprieštaruja įstatymams, Vyriausybės nutarimams ir kitiems su įstatymų įgyvendinimu susijusiems teisės aktams.

Reaguodamas į Seimo kontrolierės kreipimąsi, Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje paaiškino, kad jo nuomone, ginčyto potvarkio preambulėje nurodytos įstatyminės normos nesudaro juridinio pagrindo rekomendacijoms priimti. Atsižvelgęs į tai, Vyriausybės atstovas pasiūlė Vilniaus merui panaikinti potvarkį. Savivaldybei nesutikus panaikinti ginčijamo potvarkio, Vyriausybės atstovas kreipėsi į teismą, kuris pagal Vyriausybės atstovo prašymą panaikino minėtą mero potvarkį dėl teritorijų planavimo dokumentų rengimo procedūros, nenumatytos įstatymuose.

Viešųjų paslaugų teikimas. Seimo kontrolierės gavo pareiškėjo UAB „Ecoservice projektai“ skundą dėl Lazdijų rajono savivaldybės administracijos ir valstybės institucijų pareigūnų veiksmų

(neveikimo), sprendžiant klausimą dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos įsigijimo ir teikimo savivaldybės gyventojams. Pareiškėja prašė išsiaiškinti susiklosčiusią situaciją, atsižvelgdama į tai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas buvo pripažinęs negaliojančiu savivaldybės su UAB Alytaus regiono atliekų tvarkymo centru sudarytą susitarimą, kurio pagrindu Lazdijų rajono savivaldybės teritorijoje nuo 2021 m. vasario 23 d. mišrių komunalinių atliekų ir maisto atliekų surinkimo ir vežimo paslaugas atlieka minėta bendrovė. Pagal teismų sprendimus, susitarimas nebegalėjo būti vykdomas jau nuo 2023 m. sausio 1 d., tačiau to nei savivaldybė, nei bendrovė nepaisė, ignoruodamos imperatyvių teisės aktų reikalavimus, ir toliau atitinkamai savivaldybė pirkė, o bendrovė teikė atliekų surinkimo ir vežimo paslaugas pagal negaliojantį susitarimą, t. y. nevykdė teismo sprendimo.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė, siekdama išsiaiškinti skundo aplinkybes, kreipėsi į Viešųjų pirkimų tarnybą. Tarnyba atliko savivaldybės veiksmų, įsigyjant komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugas, teisėtumo vertinimą ir nustatė, kad komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos buvo įsigytos ir teikiamos neteisėtai, pažeidžiant Viešųjų pirkimų įstatymą. Po Tarnybos atlikto tyrimo savivaldybė privalo imtis priemonių, kad komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugos savivaldybėje būtų teikiamos ir paslaugos teikėjas atrenkamas laikantis Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimų.

Ortopedinės avalynės kompensavimo mechanizmas. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo UAB Nacionalinio ortopedijos centro direktoriaus kreipimąsi, kuriame abejojama sveikatos apsaugos ministro įsakymo nuostata, pagal kurią ortopedijos įmonė, pagal užsakymą individualiai gaminanti ortopedinę avalynę ir batų įdėklus, privalo atlikti 3D pėdos skenavimą.

Seimo kontrolierė tarpininkaudama kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją, prašydama įvertinti pareiškėjo kreipimesi nurodytas pastabas dėl galimų teisinio reguliavimo trūkumų ir praktines problemas, kylančias dėl tokio reguliavimo taikymo, be kita ko, tai, kad ši priemonė nepadedą

visos avalynės gamybai, taip pat tai, kad ne visi pacientai gali išbūti stovėdami tiek laiko, kiek reikia skenavimui atlikti.

Sveikatos apsaugos ministerija, atsakydama Seimo kontrolieriui, nurodė, kad patikslins atitinkamą teisinį reguliavimą, įtvirtinant išimtį, kuri būtų taikoma tais atvejais, kai pacientams negali būti atliekamas 3D skenavimas dėl sveikatos būklės (pacientas negali ilgesnį laiką išlaikyti nejudamos galūnės arba pacientui dėl pusiausvyros sutrikimų pėdos skenavimas galėtų būti pavojingas).

Neteisėtos statybos Birštono istorinėje dalyje.

Seimo kontrolieriui pateiktame skunde nurodyta, kad Birštono istorinėje dalyje, patenkančioje į Birštono urbanistinį draustinį, atliekami statybos darbai, galimai be teisės aktų nustatyta tvarka išduoto statybos leidimo (rekonstruojant esamą parduotuvę ir nesilaikant teisės aktuose nustatytų atstumų tarp statinio ir gretimo, ir pareiškėjai priklausančio, sklypo). Pareiškėja skundėsi, kad VTPSI pareigūnai atsisakė nagrinėti skundą dėl galimai neteisėtai vykdomos priestato statybos valstybinės žemės sklype.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė kreipėsi į VTPSI, prašydama išsiaiškinti situaciją. Reaguodama į Seimo kontrolierės raštą, VTPSI pakartotinai atliko faktinių duomenų patikrinimą statybos vietoje ir aktu nustatė, kad pastatas neatitinka projekto sprendinių, t. y. statinys pastatytas pažeidžiant esminius statinio projekto, kuriam įgyvendinti buvo išduotas statybą leidžiantis dokumentas, sprendinius.

Gavusi statytojo pranešimą, kad jis pašalina savavališkos statybos padarinius (nugriovė naujai pastatytas sienas) ir sutvarkė statybvietę iki surašant savavališkos statybos aktą, VTPSI dar kartą atliko faktinių duomenų patikrinimą vietoje ir nustatė, kad pastatas buvo išardytas. Inspekcijoje taip pat buvo atliktas tarnybinio nusižengimo tyrimas, kurio metu nustatyta, kad pareiškėjos skundą nagrinėjęs pareigūnas padarė tarnybinį nusižengimą, už kurį VTPSI viršininko įsakymu šiam pareigūnui buvo paskirta nuobauda.

Tinkamų sąlygų sanatorijoje užtikrinimas. Pareiškėjas skunde Seimo kontrolieriui nurodė, jog

su privalomojo sveikatos draudimo lėšomis kompensuojamu siuntimu palaikomajai reabilitacijai nuvykęs į Druskininkų sanatoriją „Eglė“ buvo apgyvendintas neremontuotame kambaryje, jame esanti dušo patalpa ir viso korpuso patalpos nepritaikytos asmeniui su negalia. Pareiškėjui paprašius pakeisti kambarį į tokį, kuris atitiktų higienos normų reikalavimus, sanatorija nurodė papildomai sumokėti priemoną už gyvenimą geresnės kokybės kambaryje. Dėl šios situacijos pareiškėjas kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją, tačiau ji problemos nenagrinėjo.

Įvertinusi tai, kad panašioje situacijoje galėjo atsidurti ne tik pareiškėjas, bet ir kiti asmenys, Seimo kontrolierė E. Leonaitė kreipėsi į sveikatos apsaugos ministrą, siūlydama įvertinti skunde aprašytą situaciją, informuoti, kada paskutinį kartą buvo atlikta sanatorijos nurodytų patalpų kontrolė, bei kokių priemonių bus imtasi sprendžiant minėtą problemą.

Atsakydama į Seimo kontrolierės kreipimąsi, ministerija informavo, kad NVSC buvo pavesta atlikti operatyvinę kontrolę. Ją atlikus, skunde nurodyta informacija pasitvirtino, buvo nustatyti higienos normų pažeidimai. Sanatorijos administracijai buvo duoti nurodymai ir nustatyti terminai pažeidimams pašalinti. NVSC įsipareigojo kontroliuoti pažeidimų pašalinimą. Ministerija taip pat informavo, kad Sanatorija skyrė lėšų viso korpuso kapitaliniam remontui, kurį numato atlikti 2025 m.

Būsto nuomos mokesčio kompensacija. Pareiškėja nurodė pateikusi prašymą dėl būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos, tačiau prašymas ilgą laiką nebuvo nagrinėjamas, buvo prašoma papildomų dokumentų, kuriuos pateikus ir patikslinus prašymą, kompensaciją vis tiek skirti atsisakyta, nes papildomai pateikti dokumentai galimai nevertinti.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė, įvertinusi, jog pareiškėjos situacija greičiau būtų peržiūrėta pačioje savivaldybėje, kreipėsi į ją, prašydama patikrinti, ar iš tiesų pareiškėjos pateikti dokumentai buvo įvertinti tinkamai.

Vilniaus miesto savivaldybė informavo Seimo kontrolierę, kad pakartotinai patikrinus pareiškėjos

pateiktus dokumentus, nustatyta, jog iš tiesų buvo klaidingai įvertintos pareiškėjos gaunamos mėtinės pajamos. Taigi peržiūrėjus pareiškėjos prašymą, jai buvo skirta būsto nuomos mokesčio dalies kompensacija.

Socialinio būsto nuoma. Pareiškėja kreipėsi į Seimo kontrolierę nurodydama, kad iš Vilniaus miesto savivaldybės negauna jokių pasiūlymų socialinio būsto nuomai, nors ji ir du mažamečiai jos vaikai mėnesio gale turės išsikraustyti iš turimo būsto. Įvertinusi sudėtingą pareiškėjos situaciją, Seimo kontrolierė J. Miliuvienė kreipėsi į savivaldybę, teiraudamasi, ar nėra galimybių padėti pareiškėjai.

Savivaldybė Seimo kontrolierę informavo, kad pareiškėja nesutiko nuomotis siūlomo būsto kitame mikrorajone dėl atstumo iki vaikų lankomų ugdymo įstaigų. Vis tik pareiškėjai pateikus dar vieną būsto nuomos pasiūlymą, ji sutiko jį nuomotis, ir rekomendacijų vykdymo kontrolės metu buvo rengiamas savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas dėl būsto nuomos sutarties.

Tarpininkaujant sprestų nuteistųjų skunduose keltų problemų pavyzdžiai

Didžioji dalis nuteistųjų skunduose keliamų problemų kalėjimuose yra sprendžiamos tarpininkavimo būdu kreipiantis į Kalėjimų tarnybą ir teikiant rekomendacijas dėl problemos sprendimo. Tarpininkavimo galimybė itin aktuali tais atvejais, kai reikalingas skubus reagavimas, taip pat kai klausimas susijęs su buitės sąlygomis, neaiškiais priimtų sprendimų motyvais ir pan.

Galimybė pasinaudoti sanitariniais įrenginiais. Seimo kontrolierė E. Leonaitė gavo Pravieniškiių 2-ajame kalėjime bausmę atliekančio nuteistojo skundą, kad yra užrakinamas darbo patalpose be galimybės išsikviesti pareigūną ir pasinaudoti tualetu. Tarpininkavimo raštu kreipdamasi į Kalėjimų tarnybą Seimo kontrolierė atkreipė pareigūnų dėmesį į tarptautinius žmogaus teisių apsaugos standartus, pagal kuriuos visose vietose, kuriose kaliniai gyvena, dirba ar susirenka, turi būti įrengta pagalbos iškvietimo sistema, kuri leistų

kaliniams nedelsiant susisiekti su personalu, ir kaliniai turi turėti galimybę naudotis sanitariniais įrenginiais, kurie būtų higieniški ir užtikrintų privatumą. Tarpininkavimo raštu buvo pateikta rekomendacija įvertinti pareiškėjo užrakinamo darbo vietoje pagrįstumą ir imtis priemonių, kad nuteistiesiems jų darbo metu būtų užtikrinta galimybė pasinaudoti tualetu bei nedelsiant susisiekti su personalu.⁷¹

Kalėjimų tarnyba, išanalizavusi situaciją, kreipėsi į Pravieniškiių 2-ojo kalėjimo viršininką, nurodydama užtikrinti, kad nuteistieji, vykdantys individualią veiklą užimtumo patalpose, visuomet turėtų galimybę esant poreikiui išsikviesti pareigūnus, kurie užtikrintų nuteistųjų išvedimą į tualetą bei efektyvų kitų iškilusių klausimų ar problemų sprendimą.

Bausmės atlikimo sąlygų švelninimas. Pravieniškiių 2-ajame kalėjime bausmę atliekantis nuteistasis skunde Seimo kontrolierei nurodė, kad nors jis ir atitinka visus formaliuosius reikalavimus ir buvo pradėta dokumentų dėl perkėlimo į atvirą bausmės atlikimo vietą derinimo procedūra, tačiau ji buvo nutraukta Kriminalinės žvalgybos valdybos atstovui pateikus niekuo nemotyvuotą vertinimą: „manome, kad asmuo nėra vertas lengvatų daugiau nei gauna“.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė tarpininkaudama kreipėsi į Kalėjimų tarnybos direktorių rekomenduodama įvertinti, ar Kriminalinės žvalgybos valdybos atstovas pagal kompetenciją turi teisę vertinti kontaktinio laisvės atėmimo vietų įstaiigos pareigūno siūlymo dėl nuteistajam taikomų bausmės atlikimo sąlygų keitimo pagrįstumą, ar remiantis „manymo, kad asmuo nėra vertas“ argumentu gali būti nutraukta perkėlimo į atviro tipo bausmės atlikimo vietą procedūra. Taip pat rekomenduota įvertinti, kaip nuteistasis buvo informuotas apie priimtą sprendimą, kokių konkrečių BVK nustatytų sąlygų jis neatitiko.⁷²

⁷¹ 2024 m. liepos 12 d. tarpininkavimo raštas Nr. 4D-2024/1-675/3D-1386.

⁷² 2024 m. birželio 4 d. tarpininkavimo raštas Nr. 4D-2024/1-519/3D-1103.

Kalėjimų tarnyba, išnagrinėjusi pareiškėjo skundą, konstatavo, kad Pravieniškių 2-ojo kalėjimo atsakymas pareiškėjui neatitinka Viešojo administravimo įstatyme nustatytų išsamumo ir įstatymų viršenybės principų. Pravieniškių 2-ojo kalėjimo viršininkas buvo įpareigotas iš naujo svarstyti pareiškėjo baudmės atlikimo sąlygų keitimo klausimą.

Pakartotinis nusikalstamo elgesio vertinimas. Vilniaus kalėjime baudmę atliekantis nuteistasis kėlė klausimą, kodėl pasikeitė pakartotinio nusikalstamo elgesio vertinimo rezultatai (dėl neiškių priežasčių padidėjo rizikos balai, kas gali užkirsti kelią jo teisinės padėties švelninimui), ar nebuvo padaryta klaida. Seimo kontrolierė E. Leonaitė tarpininkaudama kreipėsi į Kalėjimų tarnybą ir rekomendavo išsiaiškinti aplinkybes, susijusias su pareiškėjo socialinio tyrimo išvados priėmimu, bei pateikti atsakymą pareiškėjui.⁷³

Kalėjimų tarnyba, išanalizavusi situaciją, informavo, kad pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas atliktas tinkamai ir pagal kompetenciją, tačiau neigiami pokyčiai dalyse dėl gyvenimo stiliaus ir draugų, emocinės gerovės, mąstymo ir elgesio bei nuostatų nėra pakankamai motyvuoti. Todėl įpareigojo Vilniaus kalėjimo viršininką užtikrinti, kad pareiškėjo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas būtų patikslintas, nurodant neigiamų pokyčių nurodytose srityse motyvus, bei užtikrinti, kad taškai būtų skiriami ir pagrindžiami pagal OASys (angl. *OASys, the Offender Assessment System*) metodikos vadove nurodytus kriterijus.

Sveikatos apsauga. Alytaus kalėjime baudmę atliekantis nuteistasis nurodė, kad baudmę atlieka drausmės grupės sąlygomis, serga cukriniu diabetu, kas reikalauja papildomo maisto (saldainių) sveikatos būklei pagerinti, tačiau pareigūnai neleidžia jų įsigyti, nors pirminės asmens sveikatos priežiūros skyriaus gydytojas tarpininkavo tokiam prašymui. Seimo kontrolierė E. Leonaitė tarpininkaudama kreipėsi į Kalėjimų tarnybą ir rekomen-

davo kuo skubiau imtis priemonių šiai situacijai įvertinti ir priimti reikalingus sprendimus, be kita ko, atsižvelgiant ir į BVK nustatytą reikalavimą vadovautis humanizmo principu.⁷⁴

Kalėjimų tarnyba išnagrinėjusi pareiškėjo kreipimąsi konstatavo, kad teisės aktuose nėra numatyta, jog sveikatos priežiūros skyriaus darbuotojai gali teikti rekomendacijas dėl maisto produktų įsigijimo, nes tai nėra gydymo proceso dalis. Tačiau kartu buvo atkreiptas dėmesys, kad dėl hipoglikemijos rizikos (organizmo būseną, kai gliukozės kiekis kraujyje yra per mažas) cukriniu diabetu sergantiems žmonėms yra rekomenduojama visada turėti kažką saldaus, todėl pareiškėjui buvo pateiktos rekomendacijos už asmenines lėšas įstaigos parduotuvėje įsigyti saldainių. Kalėjimų tarnyba pareiškėjo skundą dėl Alytaus kalėjimo darbuotojų veiksmų pripažino iš dalies pagrįstu ir įpareigojo Alytaus kalėjimo viršininką, atsižvelgiant į gydytojo rekomendacijas, apsvarstyti galimybę leisti nuteistajam įsigyti saldainių kalėjime veikiančioje parduotuvėje, siekiant sumažinti hipoglikemijos riziką.

Poilsio kambarių įrengimas. Pareiškėjas skundėsi, kad Pravieniškių 2-ojo kalėjimo laisvalaikio kambariuose nėra televizorių, todėl nuteistieji negali žiūrėti žinių bei kitų informacinių programų, prasmingai leisti savo laisvalaikio. Seimo kontrolierė E. Leonaitė kreipėsi į Kalėjimų tarnybą rekomenduodama spręsti nuteistųjų užimtumo klausimą ir įrengti televizorius, kaip tai nustatyta teisės aktuose, reglamentuojančiuose tokių kambarių įrengimą.⁷⁵

Kalėjimų tarnyba, atlikusi skundo tyrimą, nustatė, kad Pravieniškių 2-ajam kalėjimui dar 2023 m. pabaigoje buvo nupirkta 30 vnt. televizorių su laikikliais. Todėl Pravieniškių 2-ojo kalėjimo viršininkas įpareigotas užtikrinti, kad atsakingi Resocializacijos skyriaus darbuotojai kuo skubiau informuotų Turto valdymo skyriaus darbuotojus apie televizorių įrengimo konkrečiuose patalpose poreikį.

⁷⁴ 2024 m. balandžio 11 d. tarpininkavimo raštas Nr. 4D-2024/1-333/3D-724.

⁷⁵ 2024 m. kovo 5 d. tarpininkavimo raštas Nr. 4D-2024/1-181/3D-475.

⁷³ 2024 m. rugpjūčio 13 d. tarpininkavimo raštas Nr. 4D-2024/1-786/3D-1584.

3. SEIMO KONTROLIERIŲ SIŪLYMAI DĖL TEISINIO REGLAMENTAVIMO TOBULINIMO

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
1.	4D-2023/ 2-1180	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti vidaus reikalų ministro 2011 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. 1V-57 patvirtinto Numerių pastatams, patalpoms, butams ir žemės sklypams, kuriuose pagal jų naudojimo paskirtį (būdą) ar teritorijų planavimo dokumentus leidžiama pastatų statyba, suteikimo, keitimo ir apskaitos tvarkos aprašo ir Pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, keitimo ir įtraukimo į apskaitą tvarkos aprašo (toliau – Aprašai) nuostatas, numatant terminus, per kuriuos savivaldybės turėtų priimti sprendimus dėl adresų pakeitimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus nutarimą dėl atitinkamos savivaldybės gyvenamųjų teritorijų ribų pakeitimo.	Vidaus reikalų ministerija informavo, kad numato tobulinti Aprašus, nustatydama konkrečius terminus, per kiek laiko turi būti suteikti ar pakeisti adresai tais atvejais, kai nustatomos ar keičiamos savivaldybės gyvenamųjų vietovių teritorijų ribos. Pakeitimo projektas yra parengtas ir pateiktas derinti suinteresuotoms institucijoms.
2.	4D-2023/ 2-1041	Spręsti dėl Alytaus rajono savivaldybės atliekų tvarkymo taisyklių, patvirtintų Alytaus rajono savivaldybės tarybos 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimu Nr. K-353, atitikties Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo, anaerobinio apdoravimo aplinkosauginiams reikalavimams, patvirtintiems aplinkos ministro 2007 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. D1-57, tai yra numatant privalomą reikalavimą, kad butyje susidarantių biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo vieta sklype būtų ne arčiau kaip 2 m atstumu nuo gretimų sklypų ribos.	Alytaus rajono savivaldybės taryba, atsižvelgė į siūlymą ir 2024 m. kovo 13 d. patvirtino Alytaus rajono savivaldybės atliekų tvarkymo taisyklių, patvirtintų Alytaus rajono savivaldybės tarybos 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimu Nr. K-353 „Dėl Alytaus rajono savivaldybės atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimą, kuris įsigaliojo 2024 m. balandžio 1 d.
3.	4D-2024/ 2-621	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti Zarasų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių ir gatvių tiesimo bei taisymo poreikiams vertinti ir darbų programoms sudaryti nuolatinės rajono savivaldybės tarybos komisijos nuostatus, patvirtintus Zarasų rajono savivaldybės tarybos 2020 m. sausio 24 d. sprendimu Nr. T-22, reglamentuojant, kaip dažnai yra organizuojami Komisijos posėdžiai.	Zarasų rajono savivaldybė informavo, kad Zarasų rajono savivaldybės taryba 2024 m. rugpjūčio 28 d. sprendimu Nr. T-175 papildė Komisijos nuostatus, patvirtintus Zarasų rajono savivaldybės tarybos 2020 m. sausio 24 d. sprendimu T-22, numatant, kad Komisijos posėdžiai organizuojami pagal poreikį, bet ne rečiau kaip vieną kartą per ketvirtį.
4.	4D-2023/ 1-421	Siūlyti tobulinti Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisykles, patvirtintas aplinkos ministro 2014 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. D1-259, reglamentuojant sprendimų naikinti taršos leidimus priėmimo terminus, kai taršos leidimai naikinami Aplinkos apsaugos įstatymo 19 ² straipsnio 11 dalies 2, 3, 4, 7, 11 (taršos leidimo turėtojas nebeturi teisės valdyti ar naudoti taršos leidime nurodytai ūkinei veiklai naudojamą nekilnojamąjį turtą ar jo dalį ir (ar) įrenginį ar jo dalį), 12 punktuose nurodytais pagrindais.	Aplinkos ministerija informavo, kad parengė Aplinkos apsaugos įstatymo pakeitimo projektą, į kurį įtraukė ir siūlomą pakeitimą, tai yra įstatymo pakeitimo projekte detalizuojami Aplinkos apsaugos agentūros veiksmai ir terminai, per kuriuos Agentūra privalės priimti sprendimus, susijusius su leidimų galiojimo naikinimu. TAIS 2024 m. spalio 24 d. įregistruotas Aplinkos apsaugos įstatymo Nr. I-2223 15, 19, 19 ² , 19 ³ , 55, 56 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15 ¹ straipsniu įstatymo projektas (reg. Nr. 24-7798(6)). Priėmus įstatymą bus parengtas Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių pakeitimo projektas.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
5.	4D-2024/1-269	Spręsti dėl tikslingumo papildyti, Energetikos objektų, energetikos įrenginių ir vartotojų energetikos įrenginių tikrinimo ir energetikos objektų statinių naudojimo priežiūros tvarkos, patvirtintos Valstybinės energetikos reguliavimo tarybos 2019 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. O3E-230, nuostatas, reglamentuojant, kad neplaniniai patikrinimai galėtų būti atliekami ir nedalyvaujant (atsisako dalyvauti) energetikos įrenginių savininkui ir (ar) eksploatuotojui.	Valstybinė energetikos reguliavimo taryba informavo, kad, atsižvelgiant į Seimo kontrolierės siūlymą, nusprendė tobulinti planinių ir neplaninių patikrinimų atlikimo tvarkos nuostatas.
6.	4D-2022/1-639	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti Statybos įstatymo 47 straipsnio 2 dalies nuostatas, numatant, kad vienbučių (sublokuotų) gyvenamųjų namų naudotojai negalėtų naudoti statinio (jo dalies) ir sudaryti sandorių dėl patalpų perleidimo kitiems naudotojams neužbaigus šio statinio (jo dalies) statybos pagal Statybos įstatymo 28 straipsnyje nustatytą tvarką.	Aplinkos ministerija informavo, kad yra rengiamas Statybos kodekso projektas, kuriame kompleksiskai peržiūrimas visas statybos proceso teisinis reguliavimas, susijęs su statinio gyvavimo ciklo stadijomis, apimantis statinių projektavimą, statybą bei naudojimo priežiūrą. Rengimo metu bus vertinamas ir Seimo kontrolierės siūlymas.
7.	4D-2022/1-639	Spręsti dėl teisinio reglamentavimo, susijusio su nebaigtų statyti statinių naudojimo priežiūros funkcijos įgyvendinimu, tobulinimo, aiškiai priskiriant nebaigtų statyti statinių naudojimo priežiūros funkciją konkrečiai viešojo administravimo institucijai.	Aplinkos ministerija informavo, kad yra rengiamas Statybos kodekso projektas, kuriame kompleksiskai peržiūrimas visas statybos proceso teisinis reguliavimas, susijęs su statinio gyvavimo ciklo stadijomis, apimantis statinių projektavimą, statybą bei naudojimo priežiūrą. Rengimo metu bus vertinamas ir Seimo kontrolierės siūlymas.
8.	4D-2023/1-1068	Tikslinti Valstybinės energetikos reguliavimo tarybos 2014 m. gegužės 26 d. nutarime Nr. O3-140 „Dėl Energetikos įmonių reguliuojamos veiklos patikrinimų tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Nutarimas) nurodyto Viešojo administravimo įstatymo straipsnį, kad jis atitiktų galiojantį Viešojo administravimo įstatymą.	Valstybinė energetikos reguliavimo taryba 2024 m. gegužės 24 d. nutarimu Nr. O3E-745 patikslino Nutarimą.
9.	4D-2023/2-614	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti Prekybos ir paslaugų teikimo Jonišio rajono savivaldybės viešosiose vietose tvarkos aprašo, patvirtinto Jonišio rajono savivaldybės tarybos 2009 m. spalio 8 d. sprendimu Nr. T-229, (toliau – Tvarkos aprašas) nuostatas, nustatant kas, kokia tvarka suderina (pritaria) vietos schemai (planui) ir įrenginio vaizdiniai, kas išduoda atitinkamą suderinimą, kas dėl to turi kryptis, kitos asmenų teisės ir pareigos, siekiant gauti suderinimą (pritarimą).	Savivaldybė informavo, kad rengiant naujos redakcijos Tvarkos aprašą, buvo atsižvelgta į Seimo kontrolierės siūlymą. Savivaldybės taryba 2024 m. birželio 27 d. sprendimu Nr. T-114 patvirtino naujos redakcijos Prekybos ir paslaugų teikimo Jonišio rajono savivaldybės viešosiose vietose tvarkos aprašą ir Jonišio rajono savivaldybės viešųjų vietų, kuriose galima prekiauti ar teikti paslaugas, sąrašą.
10.	4D-2024/1-545	Spręsti dėl tikslingumo tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius asmenų skundų, kuriuose skundžiamasi iš ūkinėje komercinėje veikloje naudojamų stacionarių taršos šaltinių skleidžiamais kvapais gyvenamosios aplinkos ore, nagrinėjimą, kvapų kontrolės atlikimo tvarką, procedūras, terminus.	Sveikatos apsaugos ministerija informavo, kad yra sudaryta darbo grupė, kuri rengia sveikatos apsaugos ministro 2010 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. V-885 patvirtintų Kvapų kontrolės gyvenamosios aplinkos ore taisyklių pakeitimo projektą. Darbo grupė, rengdama projektą, atsižvelgs į Seimo kontrolierės pateiktus siūlymus.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
11.	4D-2024/ 2-256	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti teisės aktus, numatant, kad savivaldybėms būtų suteikta teisė gauti dokumentų, kurių pagrindu registruoti Nekilnojamojo turto registro objektai, kopijas, bei būtų savivaldybėms teikiami jungtine veiklos sutartimi įgaliotų asmenų duomenys.	Aplinkos ministerija informavo, kad Statybos įstatymo pakeitimais yra įteisinta Pastatų duomenų banko informacinė sistema, kuriai duomenys apie daugiabučius namus bus teikiami nuo 2025 m. lapkričio 1 d. Aplinkos ministerija, atsižvelgdama į tai, kad minėta informacinė sistema yra nauja ir duomenų pateikimas į ją užtruks, pasiūlė Teisingumo ministerijai svarstyti galimybę keisti galiojantį Nekilnojamojo turto registro įstatymo teisinį reguliavimą sudarant galimybę savivaldybėms, vykdančioms savo funkcijas, gauti dokumentų, kurių pagrindu registruoti Nekilnojamojo turto registro objektai, kopijas.
12.	4D-2024/ 2-256	Spręsti dėl teisės aktų tobulinimo, numatant, kad daugiabučiame name pasirinkus daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektų administravimo būdą sudarant butų ir kitų patalpų savininkams jungtinės veiklos sutartį, sudarytos sutarties įgaliotas asmuo būtų įpareigotas apie tai informuoti atitinkamą savivaldybę.	Aplinkos ministerija informavo, kad yra parengtas Civilinio kodekso pakeitimo projektas, kuriame numatyta 4.83 straipsnio 3 dalį papildyti nuostata, kad jungtinės veiklos sutartis ir jungtinės veiklos sutartimi įgaliotas asmuo būtų registruojami Juridinių asmenų registre, šie duomenys būtų teikiami savivaldybėms.
13.	4D-2024/ 2-256	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 42 punkto bei kitų teisės aktų nuostatas, nustatant, kad savivaldybės daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų valdytojų priežiūrą ir kontrolę vykdytų pagal Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintas taisykles, kurios vieningai būtų taikomos visoms savivaldybėms.	Aplinkos ministerija informavo, kad parengtas Daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymo Nr. I-798 pakeitimo įstatymo projekto (TAIVS Nr. 24-5389) ir kitų teisės aktų pakeitimo paketas, kuriame numatoma nustatyti, kad savivaldybės vadovautųsi Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintomis taisyklėmis. Projektai pateikti pakartotinai derinti suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei.
14.	4D-2024/ 1-109	Apsvarstyti tikslingumą reglamentuoti terminą, per kurį vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija, gavusi vartotojo prašymą nagrinėti vartojimo ginčą, turi kreiptis į vartotoją, prašydama pateikti trūkštamus dokumentus ir informaciją, reikalingus vartojimo ginčui nagrinėti.	Teisingumo ministerija informavo, kad per Vartotojų teisių apsaugos įstatymo (toliau – Įstatymas) nustatytą 5 darbo dienų terminą vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija turi išspręsti prašymo nagrinėti vartojimo ginčą priėmimo klausimą, tai reiškia, kad per šį terminą turėtų būti įvertinta, ar vartotojo prašymas atitinka Įstatymo nustatytus reikalavimus, o jeigu neatitinka, kreipiamasi į vartotoją dėl trūkumų pašalimo, prašant pateikti trūkštamus dokumentus ir (ar) informaciją. Teisingumo ministerija taip pat atkreipė Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos dėmesį į tai, kad būtų imtasi visų reikalingų organizacinių priemonių, kad vartojimo ginčai būtų nagrinėjami laikantis Įstatyme nustatytų reikalavimų ir terminų.
15.	4D-2023/ 1-1123	Spręsti dėl Nuteistųjų ir suimtųjų prašymų, pareiškimų, skundų ir kitų kreipimųsi administravimo Šiaulių kalėjime tvarkos aprašo, patvirtinto Šiaulių kalėjimo viršininko 2023 m. vasario 24 d. sprendimu Nr. VO-24-12, viršijant įgaliojimus, panaikinimo	Lietuvos kalėjimų tarnyba informavo, kad Šiaulių kalėjimo viršininkas 2024 m. kovo 7 d. sprendimu Nr. VO-24-7 „Dėl Nuteistųjų ir suimtųjų prašymų, pareiškimų, skundų ir kitų kreipimųsi administravimo Šiaulių kalėjime tvarkos aprašo panaikinimo“ panaikino ankstesnį savo sprendimą.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
16.	4D-2023/ 1-1022	Papildyti Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų teisingumo ministro 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1R-444, 2 priedu patvirtintas Nuteistųjų motinų, kartu su vaikais apgyvendintų bausmės atlikimo vietoje esančiuose vaikų (kūdikių) namuose arba ne bausmės atlikimo vietos teritorijoje, aprūpinimo normas, įtraukiant į būtinų priemonių sąrašą ir vežimėlius kūdikiams, kad būtų užtikrinta nuteistųjų motinų ir jų kūdikių (vaikų) teisė išėiti pasivaikščioti ir būti lauke.	Teisingumo ministerija informavo, kad teisingumo ministro 2024 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. 1R-212 „Dėl teisingumo ministro 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. 1R-444 „Dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo ir Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo“, Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių 2 priedas buvo papildytas 2 pastaba: „Pagal poreikį turi būti sudaromos galimybės pasinaudoti vaikiškais vežimėliais (atsižvelgiant į vaiko amžių – su lopšiu arba sėdyne).“
17.	4D-2023/ 1-900	Apsvarstyti tikslingumą tobulinti Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. V-1070, nuostatas, kad iš vienos pusės – pareigūnai tinkamai galėtų vykdyti Bausmių vykdymo sistemos įstatyme nustatytą pareigą atliekant tarnybinės pareigas ir kreipiantis į asmenį prisistatyti, o pareikalavus – parodyti tarnybinį pažymėjimą (ženklą), iš kitos pusės – nuteistiesiems būtų užtikrinama reali galimybė identifikuoti pareigūnus.	Lietuvos kalėjimų tarnyba informavo, kad 2024 m. birželio 6 d. buvo priimtas teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-172 „Dėl teisingumo ministro 2015 m. vasario 26 d. įsakymo Nr. 1R-48 „Dėl bausmių vykdymo sistemos pareigūnų tarnybinės uniformos, kursantų uniformos ir skiriamųjų ženklų pavyzdžių patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriame įtvirtinta nuostata dėl pareigūno uniformoje privalomos pavardės juostelės ženklo. Įsigaliojus minėtam teisės aktui bei aprūpinus pareigūnus tarnybine uniforma, nuteistieji galės lengvai identifikuoti pareigūnus.
18.	4D-2024/ 1-508	Apsvarstyti teisinio reglamentavimo tobulinimo galimybę, leidžiant arešto bausmę atliekantiems nuteistiesiems gauti drabužių ir avalynės priklausomai nuo oro sąlygų pasikeitimo, ir šios teisės neapriboti paskirtosios bausmės trukme (daugiau nei 30 parų).	Teisingumo ministerija informavo, kad praktikoje pastebima atvejų, kai atlikti arešto bausmės asmenys pristatomi juos sulaikant neleidus susirinkti visai bausmės atlikimo trukmei reikalingų daiktų (įskaitant ir konkrečiam sezonui pritaikytų drabužių ir avalynės) ir siekdama šią problemą spręsti iš esmės, Teisingumo ministerija kreipėsi į Vidaus reikalų ministeriją ir Policijos departamentą atkreipdama dėmesį į būtinybę tobulinti asmenų, kurie turi būti pristatomi į arešto bausmės atlikimo vietas, sulaikymo praktiką/procedūrą. Atsižvelgiant į tai, kad šie asmenys praktikoje dažniausiai yra sulaikomi savo gyvenamojoje vietoje, jiems turėtų būti suteikiama pakankamai laiko pasiimti asmeninių daiktų, kurių jiems reikės visos arešto bausmės atlikimo metu. Teisingumo ministerija taip pat paprašė ir Lietuvos kalėjimų tarnybos užtikrinti, kad su asmenimis, kurie privalo savarankiškai atvykti atlikti arešto bausmės, telefonu derinant atvykimo klausimus, taip pat būtų primenama pasiimti visam bausmės laikui tinkamų drabužių ir avalynės.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
19.	4D-2024/ 1-239	Apsvarstyti galimybę sutrumpinti Lietuvos policijos generalinio komisaro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. 5-V-21 patvirtinto Administracinio nusižengimo bylos išrašo ir (ar) pažymos apie asmens padarytus administracinius nusižengimus išdavimo tvarkos aprašo 16 punkte nustatytus terminus prašymų pateikti administracinio nusižengimo bylos medžiagą nagrinėjimui, kad nebūtų sudaromos prielaidos varžyti asmenų teisę į teisminę gynybą, skundžiant teismui ne teismo tvarka priimtus nutarimus administracinių nusižengimų bylose.	Policijos departamentas, apsvaustęs rekomendaciją informavo, kad tokiems prašymams nagrinėti 15 darbo dienų terminas buvo nustatytas įvertinus ne tik teisinį reglamentavimą, bet ir turimus žmogiškuosius išteklius prašymams nagrinėti. Sutrumpinus 15 darbo dienų terminą, policijos darbuotojai nespėtų nustatytais terminais išnagrinėti prašymų, nes kiekvienu atveju jie yra vertinami individualiai. Policijos departamentas pabrėžė, kad stengiamasi prašymus išnagrinėti anksčiau, nei nustatyta teisės aktuose, kad nebūtų sudaromos prielaidos varžyti asmenų teisės į teisminę gynybą, skundžiant teismui ne teismo tvarka priimtus nutarimus administracinių nusižengimų bylose.
20.	4D-2024/ 1-232	Inicijuoti teisinio reglamentavimo tobulinimą, užtikrinant Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 1V-408 patvirtinto Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo tvarkos aprašo nuostatų atitiktį įstatymo viršenybės, teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo principams bei aiškiai numatant prašymų išduoti pabėgėlio kelionės dokumentą nagrinėjimo procedūrą, įvertinant ir tai, ar pagrįstai atliekamas papildomas užsieniečių vertinimas jiems kreipiantis su prašymu išduoti pabėgėlio kelionės dokumentą.	Vidaus reikalų ministerija informavo, kad, jų nuomone, teisinį reglamentavimą keisti netikslinga. Migracijos departamentą įpareigojo pabėgėlio kelionės dokumentų išdavimo procesą atskirti nuo kontrolės procesų.
21.	4D-2024/ 1-207	Imtis priemonių, kad Vilniaus kalėjimo Patariamosios komisijos nuteistųjų ir suimtųjų teisinės padėties pokyčių klausimais veikla būtų reglamentuota.	Lietuvos kalėjimų tarnyba informavo, jog buvo apsvaustytas klausimas dėl komisijų, patariamųjų kalėjimo viršininkui, darbo reglamento ir (ar) nuostatų parengimo. Po 2024 m. lapkričio 6 d. bendro pasitarimo Kalėjimų tarnybos direktorius priėmė sprendimą pavesti įvertinti patariamųjų komisijų reikalingumą ir pateikti darbo organizavimo metodus be patariamųjų komisijų. 2024 m. gruodžio mėn. priimtas sprendimas kalėjimuose panaikinti patariamąsias komisijas ir jų veiklą.
22.	4D-2024/ 1-162	Reglamentuoti naudojimosi riboto interneto prieiga tvarką ir tokiu būdu užtikrinti vienodos praktikos šiuo klausimu taikymą visuose kalėjimuose.	Kalėjimų tarnyba informavo, kad 2024 m. birželio 5 d. Kalėjimų tarnybos direktorius įsakymu Nr. V-446 patvirtino Lietuvos kalėjimų tarnybos kalėjimų Resocializacijos skyrių veiklos tvarkos aprašą, kurio XVI skyrius numato naudojimosi riboto interneto prieiga tvarką, tokiu būdu užtikrinant vienodos praktikos šiuo klausimu taikymą visuose kalėjimuose.

Eil. Nr.	Skundo numeris	Rekomendacija	Vykdymo komentaras
23.	4D-2024/1-92	Reglamentuoti aiškiai ir nedviprasmiškai patikrinimų / kratų / apžiūrų atlikimo naktį tvarką, nepažeidžiant proporcingumo principo, kad būtų tinkamai užtikrinama ir gerbiama nuteistojo teisė į privatumą, taip pat ir bendraujant su šeima (sutuoktiniu/-e).	Lietuvos kalėjimų tarnyba informavo, kad Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2024 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-481 buvo pakeistas Lietuvos kalėjimų tarnybos apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. V-1070, 50 punktas. Jame įtvirtinta, kad patikrinimai nakties metu gali būti atliekami tik neatidėliotinais atvejais, kilus įtarimui bei turint duomenų apie galimą nusikalstamą veiką, kitą teisės pažeidimą ar kilus pavojui asmens sveikatai ar gyvybei.
24.	4D-2024/1-39	Inicijuoti teisinio reglamentavimo tobulinimą, užtikrinant Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ ir vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1V-329 patvirtinto Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo nuostatų atitiktį įstatymo viršenybės, teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo principams kartu aiškiai numatant prašymų naujai įforminti leidimus nagrinėjimo procedūrą, kai atliekamas papildomas užsieniečių vertinimas.	Vidaus reikalų ministerija informavo, 2024 m. birželio 20 d. buvo priimti Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai, kuriais, be kita ko, buvo pakeistos įstatymo 33 straipsnio nuostatos. Minėtas straipsnis papildytas 31 dalimi, kurioje nustatyta, kad jeigu kyla pagrįstų įtarimų dėl užsieniečio keliamos grėsmės valstybės saugumui, Migracijos departamentas, nagrinėdamas prašymą pakeisti leidimą laikinai ar nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje arba naujai įforminti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, gali kreiptis į Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentą dėl grėsmės valstybės saugumui įvertinimo. Taip pat nustatyta, kad tokiu atveju prašymo nagrinėjimo terminas sustabdomas. Pagal pakeistą įstatymo 33 straipsnio 5 dalį Migracijos departamentas prašymo nagrinėjimo terminą sustabdo, iki bus gauta Valstybės saugumo departamento išvada, bet ne ilgiau kaip 2 mėnesiams. Apie prašymo nagrinėjimo termino sustabdymą užsienietis informuojamas raštu ne vėliau kaip per 2 darbo dienas nuo termino sustabdymo dienos.
25.	4D-2024/1-136	Imtis priemonių, kad laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose būtų užtikrinta vienoda, teisės aktų reikalavimus atitinkanti nuteistųjų laišku, siunčiamų valstybės, savivaldybių ir tarptautinėms institucijoms, priėmimo išsiųsti tvarka.	Lietuvos kalėjimų tarnyba informavo, kad Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2024 m. birželio 5 d. įsakymu Nr. V-446 patvirtino Lietuvos kalėjimų tarnybos kalėjimų Resocializacijos skyrių veiklos tvarkos aprašą, kuriame yra nustatyta vienoda, teisės aktų reikalavimus atitinkanti nuteistųjų (suimtųjų) laišku, siunčiamų valstybės, savivaldybių ir tarptautinėms institucijoms, priėmimo išsiųsti tvarka.
26.	4D-2023/2-1247	Imtis priemonių, kad raštu pateikti asmenų prašymai dėl pirminės teisinės pagalbos būtų nagrinėjami vadovaujantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nustatyta tvarka ir terminais – į juos atsakoma per 5 darbo dienas arba per šį laiką pranešama, kada pirminė teisinė pagalba bus suteikta.	Šiaulių miesto savivaldybės meras informavo, kad Šiaulių miesto savivaldybės direktoriaus 2024 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. A-216 „Dėl Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2019 m. vasario 25 d. įsakymo Nr. A-284 „Dėl pirminės teisinės pagalbos teikimo Šiaulių miesto savivaldybės administracijoje taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ buvo detaliau suformuluotas taisyklių 14 punktas, kuris numato pirminės teisinės pagalbos suteikimo tvarką.

II. SEIMO KONTROLIERIŲ VEIKLA VYKDANT NACIONALINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOS FUNKCIJAS

Nacionalinių žmogaus teisių institucijų (toliau – ir NŽTI) kilmė ir veiklos apimtis glaudžiai susijusi su tarptautiniu žmogaus teisių apsaugos mechanizmu. NŽTI veiklos koncepcija suformuluota JT Generalinės Asamblėjos 1993 m. gruodžio 20 d. rezoliucijoje Nr. 48/134, kurioje valstybės narės skatinamos steigti NŽTI, akcentuojama būtinybė tokioms institucijoms laikytis jų statusą apibrėžiančių principų, veiklos gairių ir pagrindinių reikalavimų (vadinamųjų Paryžiaus principų). NŽTI statusas šalies institucijoms suteikiamas, jeigu jos yra nepriklausomos bei geba užtikrinti, kad tarptautinėms žmogaus teisių organizacijoms bus teikiamos objektyvios išvalgos (nuomonė) apie žmogaus teisių pažeangą šalyje, nepriklausomai nuo valstybės vykdomosios valdžios bus dalyvaujama svarstant valstybės parengtus pranešimus apie JT žmogaus teisių apsaugos konvencijos nuostatų reikalavimų vykdymą.

Seimo kontrolierių įstaiga nacionaline žmogaus teisių institucija aukščiausiu A lygiu akredituota JT Nacionalinių žmogaus teisių institucijų koordinavimo komiteto 2017 m. kovo 23 d. sprendimu. Atsižvelgiant į tai, Seimo kontrolierių kompetencija buvo papildyta¹, nustatant, kad Seimo kontrolieriai, vykdydami NŽTI funkcijas:

- ♦ atlieka žmogaus teisių stebėseną Lietuvoje ir rengia žmogaus teisių padėties ataskaitas;
- ♦ inicijuoja tyrimus dėl esminių žmogaus teisių problemų;
- ♦ vykdo informacijos apie žmogaus teises sklaidą ir visuomenės švietimą žmogaus teisių klausimais;
- ♦ pristato žmogaus teisių padėties Lietuvoje vertinimą tarptautinėse organizacijose ir teikia joms informaciją pagal Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytus įsipareigojimus;
- ♦ teikia siūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms žmogaus teisių klausimais;
- ♦ siekia nacionalinių teisės aktų suderinimo su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais žmogaus teisių srityje.

Vykdam NŽTI funkcijas didelis dėmesys skiriamas universalių ir regioninių tarptautinių žmogaus teisių apsaugos mechanizmų formuojamiems žmogaus teisių apsaugos standartams, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau ir – EŽTT) jurisprudencijai, bendradarbiaujama su valdžios institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, įtraukiami įvairiose žmogaus teisių srityse dirbantys ekspertai, akademinės visuomenės atstovai.

¹ 2017 m. gruodžio 7 d. priimtas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo Nr. VIII-950 3, 19, 19¹ straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 19² straipsniu įstatymas, įsigaliojęs 2018 m. sausio 1 d.

1. SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGOS, KAIP NACIONALINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOS, REAKREDITACIJA

Seimo kontrolierių įstaiga, po penkerių metų darbo įgyvendinant NŽTI mandatą, Pasaulinio nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljanso (GANHRI) Akreditavimo pakomitečio sprendimu 2024 m. dar

kartą buvo pripažinta visiškai atitinkančia Jungtinių Tautų rezoliucijoje įtvirtintus Paryžiaus principus, kuriuose nustatyti nacionalinių žmogaus teisių institucijų veiklos standartai, įskaitant reikalavimus nepriklausomumui, įgaliojimams ir pliuralizmui, ir pakartotinai akredituota aukščiausiu A lygiu. Reakreditacijos proceso metu buvo vertinama Seimo

kontrolierių skyrimo tvarka ir jų atleidimo pagrindai, Seimo kontrolieriams teisės aktuose nustatytų nepriklausomumo garantijų pakankumas, organizacinė struktūra ir personalo įvairovė, išteklių pakankumas, įstaigos prieinamumas, įgaliojimų apimtis ir darbo metodai, veiklos veiksmingumas, rekomendacijų įgyvendinamumo priežiūra, santykiai su kitomis žmogaus teises ginančiomis institucijoms ir pilietine visuomene.

2024 m. birželio 7 d. paskelbtoje ataskaitoje² Akreditavimo pakomitetas Seimo kontrolierių įstaigai pateikė rekomendacijas, kuriomis būtų dar labiau sustiprintas Seimo kontrolierių įstaigos, kaip NŽTI, statusas ir veiklos nepriklausomumas. Atsižvelgęs į vertinimo proceso išvadą, Akreditacijos pakomitetas pateikė šias rekomendacijas:

- ♦ tobulinti Seimo kontrolierių **skyrimo procesą**, be kita ko, nustatyti, kad apie laisvas ar atsilaisvinančias Seimo kontrolierių pareigas būtų skelbiama viešai, būtų užtikrinta skaidri kandidatų atranka, formalizuotas pilietinės visuomenės vaidmuo Seimo kontrolierių skyrimo procese (pavyzdžiui, sudarant galimybes nevyriausybiniams organizacijoms siūlyti kandidatus ar dalyvauti kandidatų vertinimo procese);
- ♦ tobulinti Seimo kontrolierių **įgaliojimų nutūkimo anksčiau laiko** teisinį reglamentavimą – arba aiškiai apibrėžti, kokiais konkrečiais atvejais Seimas dėl nepasitikėjimo gali atleisti Seimo kontrolierių iš pareigų, arba iš viso atsakyti tokio neapibrėžto ir vien tik nuo Seimo diskrecijos priklausančio atleidimo iš pareigų nepasibaigus įgaliojimų laikui pagrindo, kaip neužtikrinančio pakankamo Seimo kontrolierių nepriklausomumo;
- ♦ tobulinti Seimo kontrolierių **įgaliojimų teisinį reguliavimą**, aiškiai įtvirtinant teisę teikti siūlymus dėl universalių ir regioninių tarptautinių sutarčių žmogaus teisių srityje ratifikavimo;
- ♦ skirti reikiamus išteklius Seimo kontrolieriams priskirtiems mandatams įgyvendinti.

Vykdydama NŽTI funkcijas 2024 m., Seimo kontrolierių įstaiga dėmesį skyrė pagalbos nuo nusikaltimų nukentėjusiems asmenims užtikrinimo, asmenų su negalia, nuteistųjų, prieglobsčio prašytojų, LGBT+ asmenų, nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių asmenų ir kitų pažeidžiamų asmenų grupių teisių užtikrinimo klausimams, organizavo mokymus socialinės globos įstaigų personalui apie žmogaus teisių standartų įgyvendinimą dirbant su šiose įstaigose gyvenančiais žmonėmis, taip pat prisidėjo prie Nacionalinio žmogaus teisių forumo, skirto Tarptautinei žmogaus teisių dienai paminėti, organizavimo.

2. ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES STEBĖSENA

Seimo kontrolierių įstaiga atlieka žmogaus teisių padėties stebėseną, rengia kasmetines ataskaitas, stebi ir kontroliuoja pateiktų rekomendacijų įgyvendinimą, prireikus, glaudžiai bendradarbiauja su suinteresuotomis institucijomis rekomendacijų įgyvendinimo ir kitais žmogaus teisių užtikrinimo klausimais.

Ataskaita dėl žmogaus teisių padėties. 2024 m. buvo parengta ir paskelbta 2023 m. žmogaus teisių padėties Lietuvoje stebėsenos ataskaita³, kurią pirmą kartą kartu su Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojais ir darbuotojais rengė skirtingų sričių eksperčių bei ekspertų komanda. Šioje ataskaitoje pateikti 2023 m. duomenys apie žmogaus teisių situaciją, teigiamus pokyčius ir naujas bei išliekančias problemas srityse, kurios yra neatšiejamos nuo pagarba kiekvieno žmogaus orumui grindžiamos demokratijos sampratos.

Ataskaitoje apžvelgtas platus lyčių lygybės ir lygių galimybių užtikrinimo temų spektras: apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje ir seksualinių nusikaltimų, LGBT+ asmenų, žmonių su negalia ir tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių užtikrinimas, Lietuvoje gyvenančių užsieniečių – Ukrainos ir Baltarusijos piliečių – integracija, religijos laisvė,

² GANHRI Sub-Committee on Accreditation Report – First Session SCA 2024, Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA), <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/nhri/ganhri/SCA-Report-Second-Session-2024-EN.pdf>

³ 2023 m. žmogaus teisių padėties Lietuvoje stebėsenos ataskaita, prieinama per: <https://www.lrski.lt/veiklos-sritys/nacionaline-zmogaus-teisiu-institucija/zmogaus-teisiu-padeties-stebesena-lietuvoje/>

neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba. Be šiose srityse kylančių iššūkių ir pasiektų pokyčių taip pat išanalizuota bausmių vykdymo politikos įgyvendinimo ir nuteistųjų teisių užtikrinimo situacija, saviraiškos ir susirinkimų laisvės problematika, socialinių teisių bei darbuotojų teisių užtikrinimo padėtis.

Ataskaita dėl teisės viršenybės principo įgyvendinimo. Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklui (ENNHRI) ir Europos komisijai teikiamoje Teisės viršenybės ataskaitoje už 2023 metus Seimo kontrolierės išreiškė susirūpinimą dėl tautinių mažumų, migrantų ir prieglobsčio prašytojų, moterų ir LGBT+ asmenų narių padėties. Seimo kontrolierės nurodė, jog šios grupės ir joms atstovaujantys žmogaus teisių gynėjai neretai susiduria su pasipriešinimu, diskriminacija, neapykantos apraiškomis ir net fiziniais išpuoliais.

Susirūpinimą kelia ir menkas pilietinės visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose, nulemtas tiek sprendimų priėmėjų vengimo konsultuotis su visuomene, tiek pačių nevyriausybinių organizacijų ribotų galimybių įsitraukti sumažėjus jų finansavimui. Seimo kontrolierės taip pat atkreipė dėmesį į pernelyg užsitęsusių EŽTT sprendimų vykdymą – ataskaitos teikimo 2024 m. metu vis dar nebuvo pakeista Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostata, kurią taikant diskriminaciniais pagrindais galėjo būti ribojama informacijos apie tos pačios lyties asmenų santykius sklaida.

Rekomendacijų, pateiktų atlikus tyrimą dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims užtikrinimo srityje kylančių esminių žmogaus teisių problemų⁴, įgyvendinimo stebėseną. 2023 m. Seimo kontrolierės E. Leonaitės iniciatyva buvo atliktas tyrimas dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims užtikrinimo srityje kylančių esminių žmogaus teisių problemų. Atsižvelgdama į tyrimo metu nusta-

tytas aplinkybes, Seimo kontrolierė pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims teikimo mechanizme dalyvaujančioms valstybės institucijoms ir savivaldybių administracijoms pateikė 21 rekomendaciją, kurių įgyvendinimo stebėseną buvo vykdoma 2024 m.

Vyriausybei, Policijos departamentui, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai pavyko įgyvendinti didžiąją dalį teiktų rekomendacijų (14 iš 19): imtasi priemonių pagalbos tarnybų veiklos finansavimui didinti, praplėstas tinkamų finansuoti išlaidų akredituotai pagalbai teikti sąrašas, jame numatant akredituotos pagalbos gavėjų laikino apgyvendinimo organizavimo išlaidas, pavėžėjimo arba palydėjimo į kitas įstaigas išlaidas; imtasi priemonių užtikrinant, kad pagalbos tarnybų teikiama pagalba būtų prieinama asmenims su judėjimo negalia; imtos organizuoti nacionalinės visuomenės informavimo ir sąmoningumo ugdymo kampanijos apie nukentėjusių asmenų teises ir jiems teikiamą pagalbą.

Kiek daugiau iššūkių įgyvendinant Seimo kontrolierės pateiktas rekomendacijas kilo savivaldybėms. Rekomendaciją užtikrinti, jog savivaldybėse, kaip pirmojo kontakto institucijose, būtų teikiama teisės aktuose nustatyta informacija nukentėjusiems asmenims, įgyvendino 34 iš 60 savivaldybių. Tačiau tik 19 savivaldybių ėmėsi priemonių visuomenės informavimo ir sąmoningumo ugdymo kampanijoms apie nukentėjusių asmenų teises ir jiems prieinamą pagalbą organizuoti. Sunkumų įgyvendinant Seimo kontrolierės rekomendacijas galėjo kelti tai, kad ne visos savivaldybės yra pakankamai susipažinusios su pagalbos tarnybų sąrašu, paskirtimi ir jų teikiama pagalba, taip pat su informacijos, kurią pirmojo kontakto institucijos privalo teikti nukentėjusiems asmenims, turiniu.

Dalyvavimas darbo grupėse, kuriose nagrinėjami su žmogaus teisių įgyvendinimu susiję klausimai. 2024 m. Seimo kontrolierių įstaigos atstovai dalyvavo valstybės institucijų sudarytose darbo grupėse dėl kompensuojamos ortopedinės avalynės kokybės klausimų ir dėl veiksmingo atsako į

⁴ Tyrimo dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims užtikrinimo srityje kylančių esminių žmogaus teisių problemų ataskaita, 2023 m. gruodžio 28 d., prieinama per: <https://www.lrski.lt/ataskaitos-del-esminiuzmogaus-teisiu-problemu/>

neapykantos nusikaltimus bei neapykantos kalbą Lietuvoje.

Sveikatos apsaugos ministro iniciatyva sudaryta darbo grupė, skirta kompensuojamos ortopedinės avalynės kokybės klausimams nagrinėti⁵, siekė išsiaiškinti konkrečias problemas, susijusias su pagal individualius užsakymus gaminamos valstybės lėšomis kompensuojamos ortopedinės avalynės kokybės užtikrinimu susijusias, išanalizuoti šių problemų priežastis bei pateikti galimus sprendimus identifikuotoms problemoms spręsti. Darbo grupės susitikimų metu identifikuotos 5 esminės šios avalynės saugos (kokybės) užtikrinimo probleminės sritys: ortopedinės avalynės projektavimas, ortopedinės avalynės gamintojų kompetencija, ortopedinės avalynės gamintojų kvalifikacijos kėlimas, nepakankama ortopedinės avalynės gamintojų kontrolė ir nepakankamas pacientų informuotumas. Kompetentingoms institucijoms pateiktos darbo grupės rekomendacijos.⁶

2024 m. taip pat įvyko trys vidaus reikalų ministro iniciatyva prieš keletą metų sudarytos darbo grupės veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti⁷ posėdžiai, kurių metu buvo svarstomi siūlymai

dėl Baudžiamojo kodekso nuostatų, susijusių su neapykantos nusikaltimais, pakeitimų, dėl administracinės atsakomybės už neapykantos kalbą nustatymo. 2024 m. birželio 20 d. darbo grupės posėdžio metu Seimo kontrolierė E. Leonaitė pristatė Seimo kontrolierių įstaigos atlikto tyrimo dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims užtikrinimo srityje kylančių esminių žmogaus teisių problemų rezultatus, taip pat pabrėžė būtinybę įgyvendinti pateiktas rekomendacijas, kuriomis, be kita ko, būtų prisidėta ir prie pagalbos nuo neapykantos nusikaltimų nukentėjusiems asmenims.

3. TYRIMAI SEIMO KONTROLIERIŲ INICIATYVA DĖL PAMATINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ UŽTIKRINIMO

Seimo kontrolierės, reaguodamos į iš žiniasklaidos ar kitų šaltinių gautą informaciją apie galimus žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus viešojo administravimo srityje, gali pradėti tyrimus savo iniciatyva, kuriuos atlikusios taip pat teikia rekomendacijas suinteresuotoms institucijoms.

3.1. DĖL LGBT+ ASMENŲ TEISĖS Į TAIKŲ SUSIRINKIMĄ NEUŽTIKRINIMO

Atsižvelgdama į viešojoje erdvėje pasirodžiusią informaciją ir vaizdo įrašus, Seimo kontrolierė E. Leonaitė atliko tyrimą savo iniciatyva dėl 2023 m. rugsėjo 28 d. vykusio asociacijos Lietuvos gėjų lyga organizuoto susirinkimo, kurio metu policijos pareigūnai nereagavo į priešiška nusiteikusių asmenų veiksmus ir dėl to susirinkimas buvo nutrauktas.⁸ Protesto dalyviai susirinko siekdami paraginti Seimo narius panaikinti LGBT+ asmenis diskriminuojančią Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatą ir taip įgyvendinti EŽTT sprendimą byloje *Macatė prieš*

⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2024 m. birželio 21 d. įsakymas Nr. V-668.

⁶ Siekiant užtikrinti kokybiškos ortopedinės avalynės prieinamumą, atitinkamoms institucijoms pateikti siūlymai. Sveikatos apsaugos ministerijai rekomenduota papildyti teisės aktus, kad pagal užsakymą gaminamą ortopedinę avalynę galėtų gaminti ir pritaikyti ortopedijos įmonė, kurioje dirba ortopedas technologas, kuris turi spaudos numerį, ir yra apmokytas tokią avalynę gaminti bei pritaikyti, o taip pat – spręsti dėl ortopedų technologų privalomos kvalifikacijos ir tobulinimo tvarkos nustatymo. Valstybinei ligonių kasai prie Sveikatos apsaugos ministerijai pasiūlyta peržiūrėti ir koreguoti Ortopedijos techninių priemonių ir medicinos priemonių funkcijų techninį aprašymą. Valstybinei akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos rekomenduota atlikti ortopedinės avalynės gamintojų tikrinimus, parengti informacines atmintines pacientams. Ortopedijos ir reabilitacijos paslaugų teikėjų asociacijos dėmesys atkreiptas į poreikį įvertinti ortopedinę avalynę gaminančių specialistų poreikį ir, bendradarbiaujant su Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centru, teikti siūlymus dėl standartų keitimo ir ortopedinės avalynės gamybos mokymų programų sudarymo. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2020 m. vasario 24 d. įsakymas Nr. 1V-162.

⁷ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2020 m. vasario 24 d. įsakymas Nr. 1V-162.

⁸ Seimo kontrolierės 2024 m. kovo 29 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1119, priinama per: <https://www.lrski.lt/documents/seimo-kontrolieriaus-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-policijos-departamento-prie-vidaus-reikalu-ministerijos-pareigunu-veiksmu-neveikimo-ir-asmenu-teises-i-gera-viesaji-administravima-uztikrinimo-paz/>

Lietuvą. Atlikusi tyrimą, Seimo kontrolierė konstatavo, kad dėl susirinkimui nepritariančių agresyvių provokatorių veiksmų susirinkimo dalyviai jautėsi nesaugūs ir susirinkimas buvo baigtas anksčiau laiko, nes renginyje budėję policijos pareigūnai nereagavo į susirinkimo organizatorių prašymus bei nesinėmė veiksmų, kad būtų užtikrintas jų saugumas. Konstatuota, kad policijos pareigūnai nebuvo pakankamai aktyvūs, užtikrindami susirinkimo dalyvių teisę naudotis susirinkimų laisve.

Akimirka iš Lietuvos gėjų lygos organizuoto susitikimo

Susirinkimų laisvė yra įtvirtinta tiek nacionaliniuose teisės aktuose, tiek tarptautiniuose dokumentuose bei jurisprudencijoje, kur akcentuojama, kad užtikrindama susirinkimų teisę valstybė turi užtikrinti ir susirinkimo dalyvių saugumą. EŽTT yra ne kartą konstatavęs, kad teisė laisvai rengti taikius susirinkimus apima ir pozityvią valstybės pareigą suteikti susirinkimų dalyviams atitinkamą apsaugą, o ši pareiga tampa ypač aktuali, kai šiomis teisėmis siekia pasinaudoti pažeidžiamoms visuomenės grupėms priklausantys asmenys.

Seimo kontrolierė policijos generaliniam komisariui rekomendavo imtis priemonių, kad ateityje gausiems leidimą organizuoti susirinkimą dalyviams visais atvejais būtų užtikrinama praktinė ir veiksminga jų teisė į taikų susirinkimą, ypač kai vykstant susirinkimui dėl provokatorių ar priešiška nusiteikusių asmenų veiksmų kyla grėsmė visaverčiam teisės į taikų susirinkimą įgyvendinimui.

Atsakydamas į rekomendacijas policijos generalinis komisaras informavo, kad policijos pareigū-

nai, reaguodami į iškilusias grėsmes, pirmenybę teikia asmens sveikatai ir gyvybei užtikrinti, o tik tada kitoms vertybėms. Siekiant, kad tokie atvejai nepasikartotų, su Seimo kontrolierės tyrimu supažindinti policijos pareigūnai, kurie atsakingi už visuomenės saugumą susirinkimų ir kitų masinių renginių metu. Ši situacija taip pat aptariama per policijos pareigūnų mokymus, pasitarimus ir instruktažų metu.

3.2. DĖL AREŠTO BAUSMĘ ATLIEKANČIŲ NUTEISTŲJŲ TEISIŲ RIBOJIMO

Seimo kontrolierės E. Leonaitės iniciatyva pradėta tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, ar arešto bausmę atliekantiems asmenims taikomi griežtesni nei laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims taikomi teisių susirašinėti ar kitaip bendrauti su artimaisiais ir kitais asmenimis, apsipirkti, prenumeruoti spaudos leidinius ribojimai neprieštarauja bausmių vykdymo tikslams.⁹

Tyrimo metu nustatyta, kad arešto bausmės atlikimo specifika ir jos metu taikomos bausmės atlikimo sąlygos bei tvarka yra susijusios su trumpu arešto bausmės atlikimo terminu, kuris lemia tam tikrus didesnius teisių ribojimus, lyginant su laisvės atėmimo bausme. Įvertinus tai, kad realus arešto bausmės trukmės vidurkis nesiekia dviejų mėnesių, tam tikrų teisių įgyvendinimas (pavyzdžiui, teisės prenumeruoti spaudos leidinius) praktiškai tampa neįmanomas. Tačiau net ir trumpas bausmės atlikimo terminas daro didelę neigiamą įtaką arešto bausmę atliekančio asmens socialinei aplinkai, apriboja bendravimo, savišvietos ir kitas galimybes, todėl neprarasti ryšio su išoriniu pasauliu yra ne mažiau svarbu ir arešto bausmę atliekantiems nuteistiesiems.

Seimo kontrolierė taip pat atkreipė dėmesį, kad skirtingas bausmes atliekantiems nuteistiesiems

⁹ Seimo kontrolierės 2024 m. gruodžio 10 d. pažyma Nr. 4D-2024/1-508, prieinama per: <https://www.lrski.lt/documents/seimo-kontrolieriaus-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-aresto-bausme-atliekanciu-nuteistuju-teisiu-ribojimo-pagristumo-ivertinimo-pazyma/>

suteiktos nevienodos galimybės savarankiškai papildyti maisto racioną: atliekantiems laisvės atėmimo bausmę įprastai sudaromos galimybės papildomai nusipirkti maisto produktų, o atliekantiems arešto bausmę – ne. Įvertinus galinčias kilti maitinimo organizavimo ir pakankamo maisto kiekio užtikrinimo problemas, leidimas nuteistiesiems arešto bausmę įsigyti maisto prekių kalėjimų parduotuvėse, leistų pajvairinti kasdienį valgiaraštį, patenkintų mitybos poreikius bei eliminuotų nepagrįstus ribojimus lengvesne bausmės rūšimi nuteistiems asmenims. Pastebėta ir tai, kad draudimas perduoti drabužius areštantams, kurie atlieka 30 dienų ir trumpesnę arešto bausmę, praktikoje lemia situacijas, kai nuteistieji neturi oro sąlygas atitinkančios aprangos.

Seimo kontrolierė konstatavo, kad matomas teigiamas pokytis siekiant gerinti nuteistųjų arešto bausmę laikymo sąlygas, tačiau didesnis nuteistųjų arešto bausmę kai kurių teisių ribojimas, lyginant su laisvės atėmimo bausmės atliekančiais nuteistaisiais, yra nesuderinamas su proporcingumo, teisingumo principais, prieštarauja nuteistųjų diferenciacijos ir bausmės tikslams.

Atsižvelgdama į tai, Seimo kontrolierė teisingumo ministruį rekomendavo apsvarstyti galimybę tobulinti teisinį reglamentavimą pagal identifikuotas problemas. Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriui Seimo kontrolierė rekomendavo apsvarstyti galimybę nuteistiesiems arešto bausmę leisti naudotis riboto interneto prieiga ir imtis priemonių, kad bibliotekose taip pat būtų užtikrinta galimybė rasti aktualių periodinių leidinių.

Atsakydamas į rekomendacijas teisingumo ministras informavo, kad atsižvelgdama į tai, jog poreikis arešto bausmę atliekantiems nuteistiesiems įsigyti maisto produktų iš esmės kyla iš galimo nepakankamo jų maitinimo, Teisingumo ministerija kartu su Lietuvos kalėjimų tarnyba organizuos visapusišką sisteminių šios galimos problemos įvertinimą. Dėl galimybės gauti sezoną atitinkančių drabužių pažymėta, kad bet kokių daiktų perdavimas nuteistiesiems didina draudžiamų daiktų (ypač – narkotinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų) patekimo į laisvės atėmimo vietas riziką.

Kartu pripažinta praktikoje pasitaikanti problema, kai atlikti arešto bausmės asmenys pristatomi jiems neleidus susirinkti visai bausmės atlikimo trukmei reikalingų daiktų (įskaitant ir konkrečiam sezonui pritaikytų drabužių ir avalynės). Siekiant šią problemą spręsti iš esmės, atkreiptas Vidaus reikalų ministerijos ir Policijos departamento dėmesys į būtinybę tobulinti asmenų, kurie turi būti pristatomi į arešto bausmės atlikimo vietas, su laikymo praktiką (procedūrą). Lietuvos kalėjimų tarnyba taip pat informavo, kad bus siekiama sudaryti galimybę riboto interneto prieiga naudotis ir arešto bausmę atliekantiems asmenims, tačiau pažymėta, kad tokią galimybę apsunkina personalo, turinčio palydėti nuteistąjį iki kompiuterio patalpos, stoka.

3.3. DĖL INFORMACIJOS TEIKIMO NUTEISTIEMSIEMS (SUIMTIESIEMS), NEKALBANTIEMS LIETUVIŲ, ANGLŲ AR RUSŲ KALBOMIS

Į Lietuvos žmogaus teisių centrą kreipėsi Lietuvos kalėjimų tarnybos Pravieniškių 2-ajame kalėjime laisvės atėmimo bausmę atliekantis Kolumbijos pilietis. Jis teigė, kad jam nėra užtikrinama galimybė gauti informaciją (jam adresuojamus raštus) suprantama kalba (ispanų). Atsižvelgusi į tai ir savo iniciatyva pradėjusi tyrimą, Seimo kontrolierė E. Leonaitė siekė išsiaiškinti, kaip kalėjimuose pareigūnai bendrauja su nuteistaisiais (suimtaisiais), nekalbančiais lietuvių, anglų ar rusų kalbomis, kaip jiems teikiama informacija. Tyrimo metu Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojos buvo nuvykę į Pravieniškių 2-ąjį kalėjimą ir bendravo su nuteistaisiais užsieniečiais, nekalbančiais anglų ar rusų kalbomis.

Atlikusi tyrimą Seimo kontrolierė konstatavo, kad Lietuvos kalėjimų tarnybos padalinuose nėra tinkamai užtikrinamos nuteistųjų (suimtųjų) užsieniečių, nesuprantančių rusų ir anglų kalbų, teisės būti supažindintiems su jų teisėmis ir pareigomis bei taikomais draudimais kalba, kurią jie suprantą. Pravieniškių 2-ajame kalėjime nuteistiesiems (suimtiesiems) užsieniečiams buvo pateikiami tik neoficialūs vidaus tvarkos taisyklių ir BVK vertimai į anglų ir rusų kalbas, į kitas kalbas vertimų

nebuvo. Tokia situacija lėmė ir ribotas užsieniečių galimybes apskųsti galimai netinkamus pareigūnų veiksmus bei gauti atsakymus į prašymus ar skundus suprantama kalba (išskyrus rusų ir anglų). Kai kuriais atvejais jos buvo daugiau teorinės arba sudaromos tik kitų nuteistųjų ir pareigūnų geranoriškumo pagrindu. Teikdami skundus užsieniečiai turėjo naudotis kitų nuteistųjų pagalba surašant skundą lietuvių kalba. Su nuteistųjų teisėmis ir pareigomis baudmės atlikimo metu susijusius oficialius dokumentus bei atsakymus į skundus pareigūnai geranoriškumo pagrindais išversdavo žodžiu, naudojantis internetinėmis automatinio vertimo priemonėmis, raštu ne visuomet fiksuojant, kas buvo išversta ir ar nuteistasis su vertimu susipažino bei jį suprato.

Seimo kontrolierė Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriui rekomendavo užtikrinti, kad visuose kalėjimuose: 1) nuteistieji ir suimtieji būtų tinkamai supažindinami su baudmės atlikimo tvarka, teisėmis, pareigomis ir draudimais jiems suprantama kalba, kaip to reikalauja Bausmių vykdymo kodekso nuostatos ir tarptautiniai teisės aktai; 2) būtų užtikrinta nuteistųjų ir suimtųjų užsieniečių teisė gauti dėl jų priimtų administracinių sprendimų vertimą į jiems suprantamą kalbą ir galimybė apskųsti šiuos sprendimus, organizuojant oficialų sprendimų vertimą, o nesant tokios galimybės – atliekant vertimą pasitelkiant internetines vertimo priemones; 3) būtų sudarytos sąlygos nuteistiesiems ir suimtiesiems užsieniečiams rašytinius skundus ir prašymus pateikti jiems suprantama kalba.¹⁰

Atsakydama į rekomendacijas Lietuvos kalėjimų tarnyba informavo, kad informacija apie kalėjimų vidaus tvarką, apie suimtųjų, asmenų, atliekančių laisvės atėmimo ir arešto bausmes, asmens teises ir pareigas buvo išversta į anglų, rusų, ukrainiečių, ispanų, prancūzų, rumunų, latvių, arabų, farsi, turkų

ir kartvelų kalbas. Taip pat kuriamas nuteistųjų atžvilgiu priimtų administracinių sprendimų vertimo atlikimo naudojant internetines vertimo priemones procesas (svarstomos naudotinos priemonės, atsakingi asmenys, pateikimo būdas ir kt.).

4. VEIKLA SIEKIANČI NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ SUDERINIMO SU LIETUVOS RESPUBLIKOS TARPTAUTINIAIS ĮSIPAREIGOJIMAIS ŽMOGAUS TEISIŲ SRITYJE

Pozicija ir pasiūlymai Seimo Užsienio reikalų komitetui dėl įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo projekto, kuriuo siekta susiaurinti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą prieglobsčio prašytojams. Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto siūlymu siekta nustatyti, kad prieglobsčio prašytojai turėtų teisę naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba tik teikimo sulauktyti užsienietį arba skirti jam alternatyvią sulaikymui priemonę nagrinėjimo teisme metu bei skųsdami pirmosios instancijos teismui sprendimus, susijusius su prašymu suteikti prieglobstį.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė atkreipė dėmesį į tai, kad, pagal tuo metu galiojusį teisinį reglamentavimą, prieglobsčio prašytojams valstybės garantuojama teisinė pagalba buvo teikiama abiejų instancijų teismuose, todėl siūlomi pakeitimai būtų reikšmingai apriboję tuo metu prieglobsčio prašytojams prieinamos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos apimtį ir sudarytų kliūtis patikrinti pirmosios instancijos teismų sprendimus, susijusius su prašymu suteikti prieglobstį, apeliacine tvarka. Seimo kontrolierė taip pat pabrėžė, kad prieglobsčio prašytojai nekalba valstybine lietuvių kalba, dalis jų yra pažeidžiami, todėl susiaurinus galimybę gauti teisinę pagalbą tik iki prieglobsčio bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme, teisė apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismui daliai prieglobsčio prašytojų taptų deklaratyvi, ir taip būtų pažeista konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą, kurios neatskiiriama dalis yra teisė pateikti apeliacinį skundą.

¹⁰ 2024 m. gruodžio 30 d. pažyma Nr. 4D-2023/1-1100, prieinama per: <https://www.lrski.lt/documents/seimo-kontrolieres-iniciatyva-del-lietuvos-kalejimu-tarnybos-pareigunu-bendravimo-su-nuteistaisiais-suimtaisiais-kalbanciais-kitomis-nei-anglu-ir-rusu-kalbomis-informacijos-jiems-teikimo-pazyma/>

Seimo kontrolierė neigiamai vertino siūlomą įstatymo pakeitimą, kadangi juo būtų sudarytos prielaidos pažeisti konstitucinius, tarptautinius ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisėje įtvirtintus žmogaus teisių apsaugos standartus teisės į veiksmingą teisminę gynybą, teisės prašyti prieglobsčio ir teisės į laisvę srityse.

Trečiosios šalies intervencija Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje C.O.C.G. ir kiti prieš Lietuvą. EŽTT nagrinėjama byla pagal pareiškėjų keturių Kubos piliečių peticiją dėl jų neįsileidimo ir patekimo į Lietuvos Respubliką aplinkybių, jų laisvės apribojimo ir prieglobsčio procedūrų. Anot pareiškėjų, Lietuva pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau ir – Konvencija) ketvirtojo protokolo 4 straipsnį, draudžiantį kolektyviai išsiųsti užsieniečius, bei Konvencijos 13 straipsnį dėl veiksmingos teisinės gynybos priemonės nesuteikimo. Be to, anot pareiškėjų, jiems pateikus prieglobsčio prašymus bei apgyvendinus juos pasienio užkardoje, o vėliau Užsieniečių registracijos centre apribojant judėjimo laisvę, buvo atimta jų laisvė, taip galimai pažeidžiant Konvencijos 5 straipsnį (teisė į laisvę ir saugumą).

Seimo kontrolierė EŽTT trečiosios šalies intervencijos teise pateiktoje pozicijoje rėmėsi Seimo kontrolierių įstaigos atliktų patikrinimų užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose metu nustatytomis aplinkybėmis ir teisiniu reguliavimu bei akcentavo, kad, pagal pareiškėjų laikino apgyvendinimo metu galiojusį teisinį reguliavimą, visų prieglobsčio prašytojų, apgyvendintų apribojant judėjimo laisvę užsieniečių registracijos centruose, laikymo sąlygų ir jiems taikomų faktinių apribojimų lygis bei pobūdis prilygo *de facto* sulaikymui. Be to, remiantis tuo metu galiojusiu teisiniu reguliavimu, visi prieglobsčio prašytojai buvo apgyvendinti nesuteikiant jiems teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje nesant kompetentingos institucijos sprendimo, kuris galėtų būti apskūstas kreipiantis į teismą, remiantis vien tuo, kad jie yra Lietuvos Respublikoje ir jų prašymai suteikti prieglobstį dar nebuvo išnagrinėti iš esmės. Taip pat pažymėta, kad prieglobsčio prašytojai susidūrė su informacijos

apie jų teisinį statusą Lietuvoje bei galimybes užginčyti laisvės atėmimo teisėtumą trūkumu, o jų teisė gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą buvo užtikrinama tik formaliai.

5. INFORMACIJOS APIE ŽMOGAUS TEISES SKLAIDA, MOKYMAI, BENDRADARBIAVIMAS SU NACIONALINĖMIS INSTITUCIJOMIS IR PILIETINE VISUOMENE

Seimo kontrolierių įstaiga, kaip nacionalinė žmogaus teisių institucija, siekia gerinti žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, didinti institucijų ir visuomenės sąmoningumą apie žmogaus teisių situaciją ir šioje srityje kylančias problemas. Tuo tikslu viešinami Seimo kontrolierių atlikti tyrimai ir jų rezultatai, Seimo kontrolierių įstaigos atstovai glaudžiai bendradarbiauja su kitomis valstybės institucijomis ir įstaigomis, organizuojami mokymai apie žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį laisvės apribojimo vietų, tokių kaip socialinės globos įstaigos, darbuotojams (-oms) ir įvairių sričių ekspertams, aktyviai dalyvaujama diskusijose aktualiomis žmogaus teisių temomis.

5.1. LGBT+ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA

Diskusija dėl LGBTQ+ asmenų teisių stiprinimo Lietuvoje. Augusto Didžgalvio nuotr.

Seimo kontrolierių įstaiga kartu su nacionaline LGBT+ teisių organizacija Lietuvos gėjų lyga, Kauno technologijos universitetu ir Vilniaus miesto savivaldybe 2024 m. įgyvendino Socialinės

apsaugos ir darbo ministerijos finansuojamą projektą „Efektyvesnė LGBTI teisių apsauga stiprinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą“, kuriuo siekta identifikuoti esmines LGBTI teisių užtikrinimo problemas, atskleisti jų specifiškumą nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu, mažinti diskriminaciją LGBTI asmenų atžvilgiu, stiprinti lygias galimybes ir žmogaus teisių standartus, įgyvendinant analitines, advokacijos bei šviečiamąsias veiklas, tuo pačiu keliant atskaitomybės ir pasitikėjimo kultūrą tarp LGBTI bendruomenės ir institucijų.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė 2024 m. birželio mėn. vykusioje tarptautinėje konferencijoje „LGBTIQ+ įtraukus švietimas pokyčiams įvairovės visuomenėje“ kalbėjo apie poreikį pripažinti, kad LGBT+ jaunuoliai Lietuvos mokyklose yra realybė, todėl visi – valstybės ir savivaldos institucijų, mokytojų, savanorių ir pilietinės visuomenės atstovai – privalo imtis atsakomybės kartu siekti, kad LGBT+ vaikai mokykloje turėtų saugią ir įtraukią aplinką, gebėtų priimti savo lytiškumą ir seksualumą, augti ir tobulėti kaip asmenybės.

Savivaldos pareiga ginti LGBT+ asmenų teises kildinama iš Konstitucijos, pagal kurią savivaldybės turi regioniniu lygmeniu užtikrinti asmens apsaugą nuo savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį gyvenimą, kėsinosi į jo garbę ir orumą.

Įgyvendinant šį projektą 2024 m. rugpjūčio 30 d. Seimo kontrolierių įstaigoje taip pat vyko diskusija „Faktai gali įveikti neapykantą: LGBTIQ+ asmenų teisių stiprinimas Lietuvoje“. Joje Seimo kontrolierės, valstybės institucijų, įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų atstovai (-ės) aptarė LGBT+ asmenų teisių padėtį Lietuvoje bei įvairių institucijų ir organizacijų vaidmenį kovoje su neapykantos nusikaltimais prieš LGBT+ asmenis. Diskusijos metu institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovai pasidalino informacija apie svarbiausius iššūkius, vykdomas ir planuojamas priemones, nukreiptas į LGBT+ asmenų teisių užtikrinimą ir įtraukios aplinkos kūrimą švietimo,

visuomenės informavimo, sveikatos apsaugos ir apsaugos nuo neapykantos nusikaltimų srityse.

Kasmetinio Nacionalinio žmogaus teisių forumo metu projekto tyrimo rezultatai pristatyti diskusijoje „Ar LGBTIQ asmenims yra vietos savivaldybėse?“. Diskusijoje dalyvavusi Seimo kontrolierė J. Miliuvienė pažymėjo, kad nors teisės aktais reglamentuojant savivaldos institucijų kompetenciją, nėra aiškiai nustatyta, jog viena iš savivaldos funkcijų yra LGBT+ asmenų teisių gynimas, tokia pareiga joms kyla iš Konstitucijos, tad tai, kad į savivaldos institucijas šios asmenų grupės atstovai nedažnai kreipiasi dėl pažeistų savo teisių, labiau lemia nusivylimas ir nepasitikėjimas veikiančiomis institucijomis. Savivaldos darbuotojų kompetencijų kėlimas, visuomenės informuotumo didinimas, atsparumo neigiamoms nuostatomis skatinimas, įvairių organizacijų teikiamų rekomendacijų dėl LGBT+ asmenų teisių padėties savivaldoje įgyvendinimas galėtų prisidėti prie šių asmenų teisių stiprinimo.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė Nacionalinio žmogaus teisių forumo diskusijoje. Jono Petronio nuotr.

5.2. DALYVAVIMAS DISKUSIJOSE ŽMOGAUS TEISIŲ TEMOMIS

5.2.1. Nacionalinis žmogaus teisių forumas

Seimo kontrolierių įstaiga kasmet prisideda prie žmogaus teisių srityje veikiančių institucijų ir organizacijų rengiamo jau tradiciniu tapusio Nacionalinio žmogaus teisių forumo organizavimo. 2024 m. gruodžio 10 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje įvyko septintasis Nacionalinis

žmogaus teisių forumas „Skirtingi, bet lygūs“. Kaip ir kasmet, forumas suvienijo akademinę, valstybinio ir nevyriausybinių sektoriaus bei tarptautinę bendruomenes bei suteikė platformą skirtingiems balsams, siekiant užtikrinti geresnę gyvenimo kokybę visiems Lietuvos gyventojams, nepriklausomai nuo jų tautybės, rasės, tikėjimo, lyties, socialinės padėties ar požiūrių. 2024 m. forumas buvo skirtas Lietuvos narystės ES 20-mečiui paminėti. Iš forumo metu vykusių dešimties diskusijų, dviejose dalyvavo ir Seimo kontrolierės.

Diskusijoje „Lietuva tarptautinėse organizacijose. Ką nuveikėme žmogaus teisių srityje?“, kurią bendrai organizavo Užsienio reikalų ministerija ir Vyriausybės strateginės analizės centras, Seimo kontrolierė E. Leonaitė dalinasi mintimis apie Lietuvos narystės tarptautinėse organizacijose reikšmę stiprinant žmogaus teisių apsaugą Lietuvoje ir būtinybę įgyvendinti tarptautinius žmogaus teisių apsaugos standartus, nepalikant nuošalyje nei politinių, nei socialinių teisių.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė Nacionalinio žmogaus teisių forumo diskusijoje. Jono Petronio nuotr.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė, kaip minėta, dalyvavo Seimo kontrolierių įstaigos kartu su partneriais rengtoje diskusijoje „Ar LGBTIQ asmenims yra vietos savivaldybėse?“.

5.2.2. Lietuvos pirmininkavimo Europos Tarybos Ministrų komitetui renginiai

Lietuvos pirmininkavimo Europos Tarybos (toliau – ET) Ministrų komitetui laikotarpiu (2024 m.

gegužės–lapkričio mėn.) vienas iš Lietuvos prioritetų buvo žmogaus teisių apsauga ir teisės viršenybė šalyje ir pasaulyje.

Įsitraukdamos į diskusijas, Seimo kontrolierės dalyvavo gegužės 30 d. Strasbūre vykusioje konferencijoje „Susivieniję dėl lyčių lygybės: suteikime erdvės moterims ir mergaitėms“. Konferencija buvo skirta pristatyti naująją Europos Tarybos 2024–2029 m. lyčių lygybės strategiją, taip pat paminėti Stambulo konvencijos įsigaliojimo 10-ąją sukaktį. Renginyje taip pat pabrėžtas Europos Tarybos narių politinis įsipareigojimas spręsti gausius ir daugialypius lyčių lygybės iššūkius, išreikštus Reikjaviko deklaracijoje.

Konferencija „Susivieniję dėl lyčių lygybės: suteikime erdvės moterims ir mergaitėms“.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė 2024 m. birželio 18 d., minint tarptautinę kovos su neapykantos kalba dieną, dalyvavo Europos Tarybos Kovos su diskriminacija departamento Strasbūre organizuotame renginyje „Savaitė be neapykantos kalbos“ (angl. „The No Hate Speech Week“). Renginio atidarojimo kalboje E. Leonaitė pabrėžė, jog Lietuvoje ir Europoje girdint politikų, socialinių judėjimų ir asmenų balsus, sklaidžiančius ksenofobiškas, homofobiškas, seksistines, islamofobiškas ar antisemitines idėjas, svarbu susitelkti bendram tikslui – kovoti su neapykantos naratyvais didinant sąmoningumą, teikti kokybišką pagalbą neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos aukoms, siekti kaltininkų atskaitomybės ir atsakomybės.

Seimo kontrolierės E. Leonaitė ir J. Miliuvienė oficialiai pasveikino Lietuvos pirmininkavimo ET

laikotarpiu rengtos Europos socialinės chartijos aukšto lygmens konferencijos paraštėse 2024 m. liepos 1 d. Vilniuje vykusio keturiolikto COE-FRA-ENNHRI-EQUINET organizacijų bendradarbiavimo platformos socialinių ir ekonominių teisių klausimais susitikimo dalyvius. Šiame susitikime buvo priimtas dalyvavusių organizacijų pareiškimas, skirtas Europos Tarybos valstybių narių atstovams.

5.2.3. Kitos nacionalinės ir tarptautinės diskusijos žmogaus teisių temomis

Seimo kontrolierės ir kiti įstaigos atstovai ir atstovės aktyviai dalyvauja kitų institucijų renginiuose, susijusiuose su žmogaus teisių ir laisvių apsaugos stiprinimu, įvairiose srityse kylančių problemų identifikavimu ir sprendimų paieška.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė Lietuvos Aukščiausiame Teisme vykusioje diskusijoje.

Europos Tarybos Kovos su diskriminacija departamento renginys dėl neapykantos kalbos.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė moderavo Vilniuje spalio 25 d. vykusios tarptautinės konferencijos „Konstitucinis dialogas: kas lemia žmogaus teisių raidos tendencijas?“ sesiją, skirtą Lietuvos pažangai įgyvendinant įsipareigojimus pagal Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvenciją aptarti. Seimo kontrolierė diskusijos metu pabrėžė, kad kalbant apie įsipareigojimų žmogaus teisių srityje įgyvendinimą, negali būti daromi jokie politiniai kompromisai.

2024 m. kovo 13 d. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė dalyvavo Lietuvos Aukščiausiame Teisme vykusioje ir Mykolo Romerio universiteto rengtoje diskusijoje, kurioje aptarti praėjusių metų Lietuvos teisės sistemos pokyčiai. Diskusijoje Seimo kontrolierė kalbėjo apie Konstituciniame Teisme nagrinėjamą bylą dėl Stambulo konvencijos atitikties Konstitucijai. Seimo kontrolierė pabrėžė, kad Konstituciniam Teismui nusprendus, kad Stambulo konvencijos nuostatos neprieštarauja Konstitucijai, be kita ko, dėl to, kad jomis ginamos tos pačios vertybės, kurios yra įtvirtintos ir Konstitucijoje – lygiateisiškumas, nediskriminavimas jokiais pagrindais, pagarba kiekvieno žmogaus orumui ir teisė į asmens neliečiamumą, turėtų nebeklikti svarių teisinių argumentų Stambulo konvencijos ratifikavimo skeptikams.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė Teisingumo ministerijoje 2024 m. kovo 15 d. vykusioje tarptautinėje konferencijoje, rengtoje įgyvendinant projektą „Counter Hate“, skirtoje pagalbos asmenims, nukentėjusiems nuo neapykantos nusikaltimų, priemonėms aptarti, pristatė išvalgas dėl pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims užtikrinimo ir priminė apie skiriamus

nepakankamus išteklius pagalbos tarnyboms, kurios siekia suteikti pagalbą nuo nusikalstamos veikos, įskaitant, be kita ko, ir nuo neapykantos nusikaltimų nukentėjusiems asmenims, bei kitus iššūkius, su kuriais susiduria akredituotą pagalbą teikiančios organizacijos.

2024 m. balandžio 5 d. Teisingumo ministerijoje vykusioje diskusijoje „Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistema: realybė, siekiamybė ar tuščias lūkestis?“, kurioje buvo aptartas Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistemos efektyvumas, bendradarbiavimas tarp pilietinės visuomenės ir valstybės institucijų bei sistemos tobulinimo poreikis, Seimo kontrolierė E. Leonaitė akcentavo vieningos ir aiškios žmogaus teisių užtikrinimo vizijos bei strategijos Lietuvoje poreikį ir itin svarbų valstybės pareigūnų vaidmenį, vykdamas kasdienes darbo procesus, kuriais, vadovaujantis žmogaus teisėmis grįstais principais, pareigūnai turi siekti užtikrinti asmens teisę į gerą viešąjį administravimą.

Diskusija „Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistema: realybė, siekiamybė ar tuščias lūkestis?“. Teisingumo ministerijos nuotr.

2024 m. balandžio 25 d. Seimo kontrolierė E. Leonaitė dalyvavo „Žmonių su negalia teisės, laisvės ir atsakomybės institucinėje priežiūroje“ forume, kurio metu pristatė Seimo kontrolierių įstaigos vaidmenį ginant žmogaus orumą deinstitutionalizacijos procese. Pristatymo metu Seimo kontrolierė aptarė svarbiausius Nacionalinio kankinimų prevencijos mandato kontekste vykdomų patikrinimų metu vertinamus aspektus. Taip pat aptarti globos įstaigų pertvarkos iššūkiai, pereinant nuo globos

institucijose prie paslaugų teikimo bendruomenėje, ypač strateginio požiūrio į socialinės globos įstaigų pertvarką stygius, socialinių būstų ir paslaugų Lietuvos savivaldybėse trūkumas. Seimo kontrolierė taip pat atkreipė dėmesį į socialinės globos namų gyventojų savarankiškumo įgūdžių ugdymo svarbą, ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė „European Life Science & Knowledge Institute“ (ELSKI) kvietimu dalyvavo diskusijoje „Lietuvos sveikatos sistema: dabartis ir perspektyvos“. Kartu su socialinės apsaugos ir darbo ministru, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriumi, medikų profesinių organizacijų atstovais ir kitais klausytojais diskutuota apie būtinybę viešajame sektoriuje klaidos baimę ir perdėtą formalizmą bei neveikimą keisti asmenine iniciatyva ir atsakomybe, tapti atviresniais socialinių partnerių idėjoms ir pastaboms. E. Leonaitė, remdamasi konkrečiais pavyzdžiais, kalbėjo apie poreikį asmenų aptarnavime daugiau dėmesio skirti informacijos teikimui paprasta kalba, pateikiant žmogui rūpimus atsakymus, o ne abstrakčias teisės aktų citatas. Ji taip pat akcentavo būtinybę į teisinio reguliavimo procesus įtraukti konkrečiose srityse veikiančių organizacijų, profesinių asociacijų atstovus ir ekspertus, kad būtų galima geriau įvertinti sprendžiamas problemas, planuojamų sprendimų poveikį pacientų ir kitų asmenų teisėms.

Seimo kontrolierės E. Leonaitė ir J. Miliuvienė kartu su Advokatūros tarybos pirmininku Mindaugu Kukaičiu dalyvavo Žinių radijo „Atvirame pokalbyje“ apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, kylančias aktualiausias problemas ir galimus jų sprendimo būdus. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė kartu su Prezidentūros, Vidaus reikalų ministerijos, Seimo atstovais LRT aktualijų studijos laidoje diskutavo apie neteisėtai kirtusių sieną asmenų reikalavimus ir galimybes gauti žalos atlyginimą iš Lietuvos dėl buvusio ilgo sulaikymo. Seimo kontrolierė E. Leonaitė LRT radijo laidoje „10–12“ diskutavo apie mirties bausmės panaikinimą ir visuomenėje vis dar gana gajų šios bausmės palaikymą, nepaisant įrodyto jos neveiksmingumo atgrasant nuo sunkių nusikaltimų, nesuderinamumo su humanizmo principais ir įtakos keršto bei žiaurumo normalizavimui.

5.3. MOKYMAI ŽMOGAUS TEISIŲ TEMOMIS

Rengiantis Europos Sąjungos migracijos ir prieglobsčio paktą – 2024 m. birželio mėnesį priimtų teisės aktų, kuriais siekiama harmonizuoti migracijos ir prieglobsčio politiką visoje ES – įgyvendinimui ir siekiant geriau suprasti iš ES nustatyto teisinio reguliavimo kylančius įpareigojimus valstybių narių institucijoms, 2024 m. rugsėjo 5 d. Seimo kontrolierių įstaigoje surengti specializuoti mokymai šia tema. Migracijos paktas įsigalios ir turės būti taikomas ES valstybėse narėse nuo 2026 m. birželio 12 d. Mokymus, kuriuose dalyvavo Seimo kontrolierių įstaigos atstovai, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ir nevyriausybinių organizacijų atstovai, vedė Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros patarėjas teisės klausimais Vladimiras Siniovas. Mokymų metu išsamiai pristatytas naujas ES teisinis reguliavimas, susijęs su pasienio procedūrų taikymu. Mokymais stiprinamos dalyvių kompetencijos, siekiant padėti valstybei tinkamai pasirengti pakto įgyvendinimui ir kuriant veiksmingą sistemą, kurioje laikomasi ES teisės, įskaitant Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją.

Daug dėmesio mokymų metu buvo skiriama Tikrinimo reglamentui, kurio tikslas – užtikrinti, kad būtų greitai nustatyta užsieniečių, kuriems turi būti atliktas tikrinimas, tapatybė, bet kokia rizika sveikatai ir saugumui. Šiame reglamente, siekiant užtikrinti, kad būtų išvengta žmogaus teisių pažeidimų, įtvirtintas pagrindinių teisių stebėsenos mechanizmas, kuriame dalyvauja ir Seimo kontrolierių įstaiga, kaip nacionalinė žmogaus teisių institucija, taip pat vykdanči ir nacionalinę kankinimų prevenciją.

Mokymai dėl Europos Sąjungos migracijos ir prieglobsčio paktą.

2024 m. spalio 23 ir 28 d. Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai (-os) ir lengvai suprantamos kalbos (angl. „easy-to-read“) ekspertė surengė mokymus tema „Žmogaus teisėmis grįsta asmenų priežiūra socialinės globos namuose: standartai, iššūkiai, praktika“ socialinės globos įstaigų specialistams. Su šių mokymų dalyviais kalbėtasi apie tarptautinius standartus, kuriais remiantis turėtų būti sudaromos žmogaus teisėmis grįstos gyvenimo socialinės globos namuose sąlygos. Taip pat didelis dėmesys buvo skirtas būtinybei naudoti lengvai suprantamą kalbą teikiant informaciją socialinės globos namų gyventojams, bei empatijos skatinimo ir nediskriminacinės aplinkos kūrimo globos namuose svarbai. Mokymų metu vykusiose praktinėse dirbtuvėse buvo pateiktos ir analizuojamos kasdienės situacijos bei diskutuojama apie globos namų specialistų vaidmenį, remiant ir skatinant įstaigų gyventojų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus svarbą bei savarankiškumo įgūdžių palaikymą ir ugdymą, ruošiant juos gyvenimui bendruomenėje.

Akimirkos iš mokymų socialinės globos įstaigų specialistėms ir specialistams.

Mokymai vyko tiek nuotoliniu būdu, tiek gyvai. Nuotoliniu būdu vykę mokymai susilaukė rekordinio dalyvių skaičiaus – juose dalyvavo net 750 asmenų iš 41 socialinės globos įstaigos. Mokymai gyvai vyko Lietuvos audiosensorinėje bibliotekoje, juose dalyvavo 43 darbuotojai iš 20 Vilniaus apskrityje veikiančių socialinės globos įstaigų. Mokymų dalyviai taip pat turėjo galimybę sudalyvauti Lietuvos audiosensorinės bibliotekos darbuotojų surengtoje ekskursijoje: apžiūrėti ir įvertinti sprendimus, padedančius asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, užtikrinti lygiateisišką ir visapusišką prieigą prie informacijos ir žinių. Po mokymų atliktos anoniminės apklausos duomenimis, mokymų dalyviai itin teigiamai įvertino mokymų kokybę bei temų aktualumą.

5.4. BENDRADARBIAVIMAS SU NACIONALINĖMIS INSTITUCIJOMIS SIEKIANT GERINTI ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTĮ

Tirdamos asmenų skundus dėl žmogaus teisių pažeidimų viešojo administravimo srityje, vykdant nacionalinę kankinimų prevenciją bei žmogaus teisių padėties stebėseną, Seimo kontrolierės neretai nustato problemas, kurių sprendimui reikalingi teisinio reguliavimo pokyčiai ar kitos priemonės, kurios turi būti įgyvendintos aukštesniu nei institucijos, dėl kurios pareigūnų ar tarnautojų veiksmų buvo atliekamas tyrimas, lygiu. Siekiant ieškoti optimalių nustatytų problemų sprendimų itin svarbus konstruktyvus dialogas su nacionalinėmis institucijomis, kuris atveria galimybę įvertinti skirtingus situacijos aspektus ir galimus sprendimo būdus. Seimo kontrolierės taip pat palaiko draugiško ir konstruktyvaus bendradarbiavimo santykius su kitomis žmogaus teisių srityje veikiančiomis institucijomis. Susitikimai su jų atstovais leidžia kartu ieškoti kilusių iššūkių sprendimų, susitarti dėl bendrų veiksmų bei projektų įgyvendinimo.

Metų pradžioje Seimo kontrolierės E. Leonaitė, J. Miliuvienė ir Žmogaus teisių biuro darbuotojai (-os) susitiko su Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija prie Lygių galimybių kontrolieriaus

tarnybos, kuri vykdo Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną. Pabrėždama bendradarbiavimo su Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija svarbą Seimo kontrolierių įstaigos vadovė E. Leonaitė susitikime pristatė Seimo kontrolierių mandatus bei veiklos sritis, atkreipė dėmesį į Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos įgyvendinimo problemas. Susitikimo metu sutarta tęsti ir stiprinti komisijos ir Seimo kontrolierių įstaigos bendradarbiavimą kankinimų prevencijos ir nacionalinės žmogaus teisių institucijos veiklos srityse. Susitikime taip pat buvo aptartos naujos įtraukiojo švietimo programos atšaukimo iniciatyvos Seime bei iniciatyvos keisti Policijos įstatymą, kuriame praplečiamas rizikos asmenų grupės sąrašas. Taip pat kalbėta apie poreikį stiprinti žmonių su negalia teisių užtikrinimo stebėseną bei šiai sričiai skiriamų žmogiškųjų bei finansinių išteklių trūkumą.

Susitikimas su Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija.

Atsižvelgiant į tai, kad didelę skundų dalį sudaro laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skundai, svarbus vaidmuo tenka bendradarbiavimui su bausmių vykdymo politiką formuojančiomis ir įgyvendinančiomis institucijomis. Seimo kontrolierė E. Leonaitė ir Trečiosios patarėjų grupės vadovė L. Baronaitienė 2024 m. rugpjūčio 23 d. susitiko su Teisingumo ministerijos ir Lietuvos kalėjimų tarnybos atstovais. Susitikimo metu aptarti nuteistiesiems laisvės atėmimo bausmė aktualūs klausimai, be kita ko, nuteistųjų galimybė susipažinti su Lietuvos ir pasaulio aktualijomis internete (nes kokybiškų popierinės spaudos variantų pasirinkimas

labai mažas), galimybės dalyvauti šeimos nario laidotuvėse užtikrinimas visiems nuteistiesiems, arešto baudmės humanizavimas.

Susitikimas su Teisingumo ministerijos ir Lietuvos kalėjimų tarnybos atstovais.

Seimo kontrolierių įstaigos vadovė E. Leonaitė ir Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai 2024 m. lapkričio 7 d. susitiko su Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus pavaduotoju žmogaus teisių klausimais Karoliu Liutkevičiumi. Susitikimo metu buvo aptarti teigiami pokyčiai, kurie jau įgyvendinti ar vykdomi siekiant tinkamai užtikrinti nuteistųjų teises, ypač – sprendžiant jautrią smurto kalėjimuose problemą. Įgyvendinus Seimo kontrolierės rekomendacijas, nuteistieji dabar jau gali susipažinti su Lietuvos ir pasaulio naujienomis internete, išplėstas pasiekiamų interneto svetainių sąrašas, tai leidžia neatitrūkti nuo išorinio pasaulio ir prisideda prie rehabilitacijos ir reintegracijos tikslų. Susitikimo metu taip pat buvo aptarti besitęsiantys iššūkiai, kurių sprendimų paieškoms reikia nuolatinio dėmesio ir bendradarbiavimo.

Tarptautinės žmogaus teisių dienos išvakarėse gruodžio 9 d. Seimo kontrolierės E. Leonaitė ir J. Miliuvienė prisijungė prie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo surengtos diskusijos apie žmogaus teises administracinėje justicijoje. Kartu su kitomis nepriklausomomis stebėsenos institucijomis ir advokatūros atstovais keistasi patirtimi, kaip stiprinti žmogaus teisių apsaugą. Siekdamos to paties tikslo – kuo geresnio žmogaus teisių užtikrinimo ir gynimo – teisminės ir nepriklausomos ombudsmenų institucijos dažnai yra įkvėpimu viena kitoms. Dis-

kusijoje E. Leonaitė kalbėjo apie bendras teises į gerą viešą administravimą problemas, sprendžiamas tiek Seimo kontrolierių įstaigoje, tiek administraciniuose teismuose, akcentavo būtinybę laikytis vienodo požiūrio į žmogaus teisių gynimą. J. Miliuvienė pabrėžė, jog žmogaus teisėms skirtos teisės aktų normos turi būti aiškinamos plačiai tam, kad būtų galima užtikrinti vienodą visų asmenų teisių gynimą.

5.5. PILIETINĖS VISUOMENĖS ĮSITRAUKIMO INICIATYVOS

Praejusiais metais Seimo kontrolierių įstaiga įsitraukė į socialinę iniciatyvą „DUOday“, kurios tikslas paskatinti įvairias organizacijas atverti duris asmenims su negalia, kviečiant juos išbandyti naujas profesijas bei darbo vaidmenis. Darbą Seimo kontrolierių įstaigoje išbandė regos negalią turinti Glorija, kuri susipažino su skundų nagrinėjimo, siekiant užtikrinti gerą viešąjį administravimą, nacionalinės žmogaus teisių institucijos ir nacionalinės kankinimų prevencijos įgyvendinimo procesais. Viešnia pasidalino savo asmenine patirtimi ir kylančiais iššūkiais naudojantis kasdienėmis paslaugomis turint regos negalią, suteikė naudingų patarimų, kaip pagerinti aplinkos prieinamumą, atkreipė dėmesį į sisteminius sunkumus savivaldybėse gaunant asmeninio asistento paslaugą. Taip pat pasidalino naudingomis įžvalgomis, galima perspektyva ir prieiga prie aktualių klausimų atliekant patikrinimus laisvės apribojimo vietose.

Socialinės iniciatyvos „DUOday“ susitikimas.

6. BENDRADARBIAVIMAS SU TARPTAUTINĖMIS ORGANIZACIJOMIS IR INSTITUCIJOMIS, KITŲ VALSTYBIŲ OMBUDSMENAIŠ IR NACIONALINĖMIS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOMIS

Seimo kontrolierių įstaiga nuolat bendradarbiauja su tarptautinėmis žmogaus teisių ir laisvių srityje veikiančioms organizacijomis ir įvairių tarptautinių institucijų atstovais (-ėmis), teikdama informaciją apie išvengiamus svarbiausius žmogaus teisių srityje kylančius iššūkius Lietuvoje, pokyčius nacionaliniuose teisės aktuose ir tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimą, problemas, identifikuotas vykdant nacionalinę kankinimų prevenciją, keisdamosi patirtimi su kitų valstybių ombudsmenų ir nacionalinėmis žmogaus teisių institucijomis, įskaitant dalyvavimą pasaulio ir Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklo veikloje.

6.1. BENDRADARBIAVIMAS SU TARPTAUTINĖMIS ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJOMIS IR ORGANIZACIJOMIS

2024 m. balandžio 19 d. būsimos Lietuvos pirminkavimo Europos Tarybos Ministrų komitetui proga Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi Europos Tarybos generalinė sekretorė Marija Pejčinović Burić. Susitikimo metu kartu su Seimo kontrolierėmis E. Leonaite, J. Miliuviene ir vaiko teisių apsaugos kontroliere Edita Žiobiene kalbėta apie ombudsmenų (-ių) vaidmenį siekiant užtikrinti europinių žmogaus teisių standartų laikymąsi, pozityvius ir susirūpinimą keliančius žmogaus teisių padėties Lietuvoje klausimus. Kaip vieną iš susirūpinimą keliančių aspektų Seimo kontrolierė E. Leonaitė paminėjo iššūkius įgyvendinant EŽTT sprendimus, ypač susijusius su LGBT+ ir netradicinių religinių bendrijų teisių užtikrinimu. Taip pat kalbėta apie atvejus, kai dėl krizinių situacijų ar politikų siekio atliepti visuomenės daugumos lūkesčius žmogaus teisės yra nustumiamos į antrą planą. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė aptarė su įstrigusių Stambulo konvencijos ratifikavimu susijusius teisinius ir socialinius procesus.

Susitikimas su Europos Tarybos generaline sekretore Marija Pejčinović Burić.

2024 m. balandžio 30 d. Seimo kontrolierės bei Žmogaus teisių biuro darbuotojai (-os) Seimo kontrolierių įstaigoje susitiko su Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (toliau – UNHCR) biuro vadove Šiaurės ir Baltijos šalims Annika Sandlund bei UNHCR atstovais. Susitikimo metu buvo aptarti pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų teisių užtikrinimo iššūkiai Lietuvoje, kalbėta apie Seimo kontrolierių įstaigoje nagrinėtus skundus dėl prieglobsčio suteikimo proceso ir problemas, išryškėjusias vykdant nacionalinę kankinimų prevenciją.

Susitikimas su Europos Žmogaus Teisių Teismo delegacija.

2024 m. spalio 25 d. pirmą kartą istorijoje Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi EŽTT delegacija – šio teismo vicepirmininkas Arnfinn'as Bårdsen'as, EŽTT teisėjai Mykola Gnatovskyy'is, Artūrs'as Kučs'as, Gediminas Sagatys ir teismo II sekcijos kancleris Hasan'as Bakırcı. Svečiai susitiko su

Seimo kontrolierėmis E. Leonaite ir J. Miliuviene. Susitikimo metu buvo diskutuota apie nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmenį ginant žmogaus teises ir užtikrinant žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintų vertybių apsaugą, apie šių institucijų reikšmingą ombudsmenų institucijų veiklą ir priimami sprendimai, glaudus bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis, kurioms skiriamos kontrolierių rekomendacijos, ir šių rekomendacijų įgyvendinimas galėtų padėti išvengti bylų EŽTT, taip užtikrinant deramą žmogaus teisių ir laisvių apsaugą Lietuvoje.

Europos Žmogaus Teisių Teismo atstovų teigimu, aktyvi ombudsmenų institucijų veikla galėtų padėti ateityje išvengti EŽTT bylų ir užtikrinti deramą žmogaus teisių bei laisvių apsaugą Lietuvoje.

2024 m. lapkričio 25 d. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė ir Žmogaus teisių biuro darbuotojos susitiko su Jungtinių Tautų Priverstinių ar nesavanoriškų dingimų darbo grupės pirmininke Gabriella Citroni ir šios grupės atstovais Gražyna Baranowska, Gabriela Guzman ir Sergij Kurnosenko. Su darbo grupe buvo aptartos galimo priverstinio dingimo rizikos, kylančios dėl Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme įtvirtintą tarptautinę teisę pažeidžiančios migrantų „apgręžimo“ politikos, ypač dėl neaiškios duomenų apie prie Lietuvos sienos atsidūrusius asmenis rinkimo procedūros, ir sunkumai, su kuriais gali susidurti artimieji, ieškantys migracijos kelyje dingusių artimųjų. Darbo grupės nariai taip pat domėjosi, kaip Lietuvai sekasi įgyvendinti EŽTT sprendimus dėl asmenų, neteisėtai kalintų slaptuosiuose JAV Centrinės žvalgybos agentūros kalėjimuose, ir pagal kokias teisine procedūras neteisėtai kalinti asmenys galėtų būti pripažinti aukomis nacionalinės teisės prasme.

6.2. RYŠIAI SU PASAULINIŲ NACIONALINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJŲ ALJANSU (GANHRI)

2024 metais pavyko atnaujinti ryšius su Pasauliniu nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljansu.

Gegužės mėn. Seimo kontrolierės E. Leonaitė ir J. Miliuvienė dalyvavo Ženevoje vykusiame kasmetiniame nacionalinių žmogaus teisių institucijų susitikime ir tarptautinėje konferencijoje, skirtoje aptarti globalius žmogaus teisių apsaugos ir užtikrinimo klausimus bei bendradarbiavimo galimybes. Konferencijos metu vykusiuose susitikimuose dalyvavo daugiau nei 200 lyderių iš nacionalinių žmogaus teisių institucijų, Jungtinių Tautų partneriai ir pilietinės visuomenės nariai. Minint Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį, ar baudimą 40 metų, susitikimų metu itin didelis dėmesys skirtas nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmens stiprinimui, siekiant veiksmingai reaguoti ir užkardyti kankinimą ar kitokį žiaurų elgesį.

6.3. BENDRADARBIAVIMAS SU EUROPOS NACIONALINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ INSTITUCIJŲ TINKLU (ENNHRI)

Seimo kontrolierių įstaiga aktyviai įsitraukia į regioninių nacionalinių žmogaus teisių institucijas vienijančių organizacijų veiklas.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė 2024 m. sausio 22–25 d. dalyvavo ENNHRI lyderystės forume Briuselyje, kuriame nacionalinių žmogaus teisių institucijų vadovai dalinasi patirtimi ir kilusiais iššūkiais silpnėjant teisinės valstybės principų laikymuisi, vis dažniau nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms patiriant spaudimą. Forume siekta sukurti saugią erdvę atviroms diskusijoms tarp kolegų, skatinti tarpusavio mokymąsi ir stiprinti lyderystės kompetencijas, siekiant veiksmingesnio institucijų darbo žmogaus teisių srityje.

Kasmetinis nacionalinių žmogaus teisių institucijų susitikimas ir konferencija Ženevoje.

2024 m. liepos 2 d. Seimo kontrolierių įstaigoje vyko ENNHRI ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių darbo grupės susitikimas. Susitikimo metu Seimo kontrolierė J. Miliuvienė atkreipė dėmesį į nepalankioje padėtyje esančių visuomenės grupių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių užtikrinimo iššūkius. Susitikimo dalyviai pasidalino įvairiomis įžvalgomis ir diskutavo apie kliūtis, su kuriomis susiduria nepalankioje padėtyje esančios visuomenės grupės, pavyzdžiui, moterys, skurdą patiriantys asmenys, romai, vaikai, žmonės su negalia, migrantai ir pabėgėliai, LGBT+ asmenys ir vyresnio amžiaus žmonės, siekdami gauti socialinę pagalbą ir apsaugą.

ENNHRI ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių darbo grupės susitikimas Seimo kontrolierių įstaigoje.

Seimo kontrolierė J. Miliuvienė 2024 m. spalio 27–29 d. dalyvavo Briuselyje vykusioje ENNHRI Generalinėje asamblėjoje. Susitikimo metu dalyvaujančių valstybių NŽTI atstovai grupėmis diskutavo apie pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria institucijos savo veikloje, galimus rastus sprendimus ir ENNHRI galimą indėlį, sprendžiant

iškilusius iššūkius. Antroji diskusijų sesija buvo skirta aptarti, kokį poveikį valstybėse žmogaus teisėms turi saugumo situacija ir kokios galėtų būti priemonės, reaguojant į siaurinamą žmogaus teisių gynimo apimtį. Diskusijų metu Seimo kontrolierė J. Miliuvienė kalbėjo apie pokyčius po vykusių Seimo rinkimų sprendimus priimančiose institucijose, supažindino dalyvius su Lietuvoje priimtais sprendimais, sprendžiant migracijos krizę ir Seimo kontrolierių institucijos veiklą, dalyvaujant teisėkūros procese ir reaguojant į pokyčius valstybėje.

6.4. BENDRADARBIAVIMAS SU UŽSIENIO ŠALIŲ OMBUDSMENŲ INSTITUCIJOMIS IR UŽSIENIO ŠALIŲ ATSTOVYBĖMIS

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga reguliariai dalyvauja Baltijos ir Šiaurės šalių ombudsmenų susitikimuose, kuriuose diskutuojama apie Baltijos šalių regiono valstybėse kylančius žmogaus teisių klausimus. Susitikimai vyksta kasmet vis kitoje valstybėje.

2024 m. birželio mėn. Baltijos ir Šiaurės šalių ombudsmeno tipo institucijų atstovai rinkosi Helsinkyje. Seimo kontrolierių įstaigai susitikime atstovavo Seimo kontrolierė J. Miliuvienė. Susitikimo metu daug dėmesio buvo skiriama nacionalinio saugumo ir žmogaus teisių užtikrinimo pusiausvyros paieškai. J. Miliuvienė dalijosi Seimo kontrolierių įstaigos įdirbiu sprendžiant migrantų krizę. Atsižvelgiant į išliekantį problemos aktualumą ir aptariant tai, kad Suomija kaip tik ruošėsi nustatyti panašų teisinį reguliavimą į tą, kuris buvo priimtas Lietuvoje, J. Miliuvienė atkreipė dėmesį, kad ne visas teisės aktų nuostatas, skirtas migracijos krizei suvaldyti, reikėtų vertinti pozityviai, ypač žinant, kad kai kurias jų Konstitucinis Teismas yra pripažinęs prieštaraujančiomis Konstitucijai. Kasmetiniai susitikimai su artimiausių valstybių giminingomis institucijomis leidžia suprasti, kad dauguma jų susiduria su labai panašiais iššūkiais. Susitikimo metu buvo kalbama apie ombudsmenų institucijų santykius su valstybės valdžios institucijomis – įstatymų leidžiamąja ir vykdomąja, apie būtinybę užtikrinti ombudsmenų nepriklausomumą ir sudaryti prielaidas užkirsti keliui bet kokiam kišimuisi į jų veiklą, ombudsmenų skyrimo ir atleidimo tvarką.

2024 m. spalio 10 d. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė dalyvavo Jungtinių Tautų plėtros programos ir Ukrainos žmogaus teisių komisaro Kyjive surengtoje tarptautinėje konferencijoje, skirtoje teisei gauti ir skleisti informaciją karo ar nepaprastosios padėties sąlygomis užtikrinti. Konferencijoje diskutuota apie tai, kaip karo ar nepaprastosios padėties paskelbimas lemia teisės gauti oficialią informaciją iš valstybės valdžios institucijų ribojimo apimtį, akcentuota, kad net ir paskelbus karo ar nepaprastą padėtį, teisės į informaciją ribojimas turi atitikti trijų žingsnių – teisėtumo, pagrįstumo ir proporcingumo – testą. Seimo kontrolierė J. Miliuvienė savo pranešime akcentavo ir tai, kad valstybės institucijų turima informacija, susijusi su žmogaus teisių pažeidimais ar neteisėta valstybės institucijų veikla, apskritai negali būti ribojama, o viešojo valdymo kultūra, net ir krizės sąlygomis, turėtų būti grįsta skaidrumo, atsakomybės ir atvirumo visuomenei principais.

Jungtinių Tautų plėtros programos ir Ukrainos žmogaus teisių komisaro surengta tarptautinė konferencija.

Seimo kontrolierių įstaiga palaiko draugiškus ryšius su kai kuriomis kitų valstybių atstovybėmis ir kitų valstybių institucijomis, veikiančiomis žmogaus teisių srityje. Tuo tikslu 2024 m. vasario 15 d. Seimo kontrolierė E. Leonaitė susitiko su Kanados ambasados patarėja Agne Pust. Susitikimo metu buvo aptarti probleminiai žmogaus teisių klausimai Lietuvoje, Lietuvos pastangos sprendžiant LGBT+ asmenų, asmenų su negalia klausimus, diskutuota apie socialinės nelygybės problemas. 2024 m. gruodžio 4 d. Seimo kontrolierių įstaigoje lankėsi delegacija iš JAV valstybės departamento Europos ir Eurazijos reikalų biuro Šiaurės Europos, Baltijos ir Arkties sau-

gumo reikalų tarnybos. Tarnybos atstovės domėjosi aktuali žmogaus teisių padėtimi Lietuvoje, naujai išrinkto Seimo žmogaus teisių prioritetais ir darbotvarke. Seimo kontrolierė E. Leonaitė aptarė įvairius žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvoje probleminius aspektus, Stambulo konvencijos neratifikavimo priežastis. Tarnybos atstovės sutiko bendradarbiauti ateityje bei pasiūlė pasidalinti gerą patirtimi dėl ilgalaikių smurto artimoje aplinkoje aukų apsaugos priemonių ir kita aktuali informacija.

Seimo kontrolierė E. Leonaitė ir JAV žurnalistas Pat Duggins.

2024 m. rugsėjo 20 – spalio 8 d. Seimo kontrolierė E. Leonaitė dalyvavo JAV valstybės departamento finansuojamoje, Tarptautinio švietimo instituto (Institute of International Education) organizuojamoje „Distinguished Humphrey Fellowship“ lyderystės programoje, skirtoje vadovaujančias pozicijas užimantiems skirtingų valstybių pareigūnams. Stažuotės metu E. Leonaitė kartu su kitais programos dalyviais išklausė savaitės trukmės lyderystės kursą Harvardo universitete, taip pat lankėsi Alabamos valstijos Hantsvilio bei Birmingamo miestuose, taip pat Vašingtone, kur susitiko su vietos institucijų ir nevyriausybinė organizacijų atstovais. Susitikimų su policijos, vietos savivaldos, vietos žiniasklaidos, žmogaus teisių srityje veikiančių nevyriausybinė organizacijų atstovais metu buvo diskutuojama ir keičiamasi patirtimi probleminiais žmogaus teisių užtikrinimo klausimais, įskaitant dėl didesnio visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus, perteklinio policijos jėgos naudojimo mažinimo, veiksmingų kovos su smurto artimoje aplinkoje ir prekyba žmonėmis būdų, pabėgėlių integracijos, socialinės globos paslaugų senjorams teikimo, korupcijos prevencijos valstybiniame sektoriuje ir kt.

III. NACIONALINĖS KANKINIMŲ PREVENCIJOS VYKDYMO ATASKAITA

Nuo 2014 metų Seimo kontrolieriai vykdo nacionalinės kankinimų prevencijos funkciją pagal Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį, ar baudimą fakultatyvų protokolą. Siekdami užkirsti kelią neleidžiamam elgesiui, Seimo kontrolieriai reguliariai lankosi įstaigose, kuriose asmenų laisvė yra arba gali būti apribota valdžios įstaigos sprendimu, pavyzdžiui, įkalinimo ir kitose laisvės atėmimo vietose, areštinėse, psichiatrijos, užkrečiamųjų ligų gydymo įstaigose, globos namuose, pasienio kontrolės punktuose, užsieniečių laikymo arba apgyvendinimo ir kitos laisvės apribojimo vietose.

Vykdydami šią funkciją, Seimo kontrolieriai turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra, kalbėtis be liudininkų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kuriuos kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos. Laisvės apribojimo vietų patikrinimui gali būti pasitelkiami pasirinkti ekspertai.

Kankinimų ir kitų žmogaus teisių pažeidimų prevencijos veikla yra svarbi, nes ja siekiama išvengti pamatinių žmogaus teisių pažeidimo ir žmogaus orumo žeminimo. Atlikus patikrinimą, įstaigai teikiamos tarptautinius ir nacionalinius žmogaus teisių standartus atitinkančios rekomendacijos, kaip galėtų būti pagerinta laisvės apribojimo įstaigose esančių asmenų padėtis. Vykdamas šią funkciją, skatinamas pagarbus požiūris į laisvės netekusius asmenis, siekiant ilgalaikio tikslo – užtikrinti, kad nebūtų pažeidžiamos laisvės apribojimo vietose laikomų asmenų teisės.

Įgyvendinant nacionalinės kankinimų prevencijos institucijos mandatą 2024 m. buvo atlikti penki patikrinimai dėl žmogaus teisių ir laisvių padėties skirtingo tipo laisvės apribojimo vietose: vienas – laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietoje (kalėjime), du – socialinės globos įstaigose, vienas – pasienio užkardoje ir vienas – psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje. Šioje metinės veiklos ataskaitoje pristatomi 2024 m. parengtų ataskaitų rezultatai, todėl patikrinimo psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje – Rokiškio psichiatrinėje ligoninėje – ataskaita, kuri parengta ir paskelbta 2025 m., nebus aptariama.

Siekiant didinti laisvės apribojimo vietų darbuotojų kompetencijas žmogaus teisių užtikrinimo ir netinkamo elgesio prevencijos srityse, 2024 m. socialinės globos įstaigų darbuotojams buvo organizuoti dveji mokymai (plačiau žr. šios ataskaitos 81 p.). Taip pat, siekiant stiprinti ekspertų ir pilietinės visuomenės kompetencijas, be kita ko, ir dėl netinkamo elgesio užkardymo užsieniečių laikymo vietose, Seimo kontrolierių įstaigoje buvo surengti mokymai apie Europos Sąjungos migracijos ir prieglobsčio paktą, kuriuos vedė Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos (UNHCR) biuro Lietuvoje patarėjas teisės klausimais V. Siniovas.

2024 m. taip pat vyko susitikimai su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA),

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos, Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (FRONTEX) atstovais, Lietuvos kalėjimų tarnybos vadovybe, Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovais, taip pat su pilietinės visuomenės organizacijomis, kurių veikla apima klausimus, aktualius Seimo kontrolieriams vykdamas nacionalinę kankinimų prevenciją.

Pastebėtina, kad netinkamo elgesio su laisvės apribojimo vietose esančiais asmenimis prevencijai aktualūs klausimai taip pat yra nagrinėjami tiriant laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų skundus bei atliekant tyrimus Seimo kontrolierės iniciatyva (plačiau apie atliktus tyrimus žr. šios ataskaitos II skyriuje).

1. PATIKRINIMAS LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĖS ATLIKIMO VIETOJE

2024 m. sausio 9–11 d. Seimo kontrolierė E. Leonaitė kartu su Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojais atliko patikrinimą Panevėžio kalėjime, kuriame laikomos laisvės atėmimo bausmę atliekančios moterys. Ši laisvės atėmimo bausmės atlikimo vieta patikrinimui pasirinkta, be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad Jungtinių Tautų taisyklėse dėl elgesio su nuteistosiomis moterimis ir su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taikymo nuteistoms moterims pripažįstama, kad laisvės atėmimo bausmę atliekančios moterys yra viena iš pažeidžiamų grupių, turinčių specialių poreikių.

Patikrinimo metu šiame kalėjime, oficialiai turinčiame 425 vietas, laisvės atėmimo bausmę atliko 169 moterys, 26 moterys buvo suimtos, 6 – atliko arešto bausmę. Panevėžio kalėjimo teritorijoje esančiuose Motinos ir vaiko namuose buvo 6 motinos su vaikais, o Motinos ir vaiko namuose už Panevėžio kalėjimo teritorijos ribų – 4 motinos su vaikais bei 1 nėščioji.

Patikrinimo metu vertinti klausimai, susiję su nuteistųjų skunduose Seimo kontrolierei keltomis problemomis – resocializacijos organizavimu, užimtumo užtikrinimu, sveikatos priežiūros paslaugų ir psichologinės pagalbos nuteistosioms prieinamumu, nuteistųjų ryšių su išorės pasauliu palaikymo užtikrinimu, taip pat maitinimo organizavimu.

Po patikrinimo parengtoje ataskaitoje „Dėl žmogaus teisių padėties Lietuvos kalėjimų tarnybos Panevėžio kalėjime“¹ Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad Panevėžio kalėjimo administracija aktyviai siekia užtikrinti nuteistųjų užimtumą ir resocializaciją, be kita ko, stengdamasi pritraukti užimtumo veiklas vedančius savanorius. Teigiamai įvertinta tai, kad nuteistosioms sudaryta galimybė atsakingiems kalėjimo darbuotojams ir (ar) Nuteistųjų tarybai pasiūlyti pageidaujamas

užimtumo veiklas ir, įvertinus nuteistosios galimybes, šias veiklas vesti. Nuteistosios buvo motyvuojamos siekti išsilavinimo, atsakingi pareigūnai atsižvelgė į nuteistųjų poreikius dėl reikiamo mokslo organizavimo.

Kita vertus, buvo identifikuoti iššūkiai, susiję su žmoniškųjų išteklių trūkumu ir sunkumais pritraukiant reikiamus skirtingų sričių specialistus, pavyzdžiui:

- ♦ Dėl resocializacijos darbuotojų trūkumo užsiėmimai buvo vedami tik nedideliame nuteistųjų skaičiui, nemažai nuteistųjų neturėjo galimybių patekti į pageidaujamas užsiėmimus. Be to, kadangi vykdomi užsiėmimai didžiąja dalimi priklausė nuo savanorių galimybių ir įsitraukimo, Resocializacijos skyriaus darbuotojai neturėjo galimybių sudaryti ir patvirtinti laisvalaikio, kultūrinių, saviugdų, dvasinių užimtumo veiklų sąrašo ir šių veiklų vykdymo grafikų, kurie būtų iš anksto prieinami ir pristatomi nuteistosioms, kad jos galėtų planuoti įsitraukti į šias veiklas, derinti jas su darbine veikla.
- ♦ Kalėjime nebuvo Reabilitacijos centro, skirto nuteistosioms, motyvuotoms gydytis priklausomybę nuo alkoholio ar kitų psichoaktyviųjų medžiagų. Taip pat, trūkstant atitinkamo specialisto, nebuvo vykdoma priklausomų nuo psichiką veikiančių medžiagų asmenų reabilitacijos programa. Nors kalėjime veikė metadono programa, nuteistosioms, norinčioms visiškai atsakyti priklausomybę sukeliančių žalingų medžiagų, alternatyvi specialistų pagalba nebuvo prieinama.
- ♦ Kvalifikuotų psichologų stoka lėmė nepakankamą psichologo paslaugų prieinamumą, ribotas galimybes dalyvauti psichoterapijos užsiėmimuose. Psichologinės būklės vertinimas buvo atliekamas tik naujai į kalėjimą atvykusioms nuteistosioms, o pakartotinis nuteistųjų psichologinės (emocinės) būsenos ir psichologinių paslaugų poreikio vertinimas buvo atliekamas tik nustačius, kad nuteistoji save žalojo ar bandė žudyti.
- ♦ Galimybė gauti kontaktinę (ne telefonu ar per kalėjimo darbuotoją) konsultaciją su šeimos gydytoja buvo ribota, o nuteistosios teigė kartais besižalojančios tam, kad galėtų pas šeimos gydytoją patekti nedelsiant.

¹ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2024 m. birželio 14 d. ataskaita Nr. NKP-2024/1-1 „Dėl žmogaus teisių padėties Lietuvos kalėjimų tarnybos Panevėžio kalėjime“. Prieinama per: <https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2024/06/ATASKAITA-Panevezio-kalejimas.pdf>

- ♦ Kalėjimo parduotuvėje dirbo viena darbuotoja, todėl jos nesant (pvz., sergant, atostogaujant) nuteistosios neturėjo galimybių įsigyti papildomų maisto produktų.

Ataskaitoje buvo atkreiptas dėmesys ir į kitus iššūkius bei tobulintinas sritis:

- ♦ Dėl užsakovų, su kuriais yra sudarytos darbinės veiklos organizavimo sutartys, pateiktų užsakymų mažos apimties arba užsakymų stygiaus, nuteistosioms, užsiimančioms darbine veikla kalėjime esančiame gamybos ceche, dažnai nebuvo darbo, o tai tiesiogiai lėmė neįgyvendinamas Bausmių vykdymo kodekso nuostatas dėl nuteistųjų įtraukimo į darbinę veiklą apimčių, o kartu ir nuteistųjų galimybes gauti užmokestį už darbinės veiklos rezultatus.
- ♦ Dėl pedagogų iš Profesinio mokymo centro, su kuriuo buvo sudaryta bendradarbiavimo sutartis, trūkumo nuteistosioms buvo prieinamos tik 2 profesinio ugdymo programos (siuvėjo-operatoriaus ar kirpėjo).
- ♦ Nė viena bausmės atlikimo vietos pastatų viduje buvusi užimtumo erdvė nebuvo pritaikyta asmenims su judėjimo negalia.
- ♦ Taksofonų aparatai įstaigoje buvo pakabinti neizoliuoti ir nuteistųjų pokalbių su jų artimaisiais ir advokatais privatumo neužtikrinančiomis sąlygomis. Nuotoliniai pasimatymai vyko trumpalaikių pasimatymų, telefoninių pokalbių patalpoje, kurioje įrengtose 3 kabinose garsas izoliuotas minimaliai ir jose esančių asmenų pokalbiai aplinkiniams taip pat galėjo būti girdimi. Dalis nuteistųjų skundėsi ir trumpalaikių pasimatymų, kurie vyko prižiūrint įstaigos darbuotojams, konfidencialumo trūkumu.

Neizoliuotas taksofono aparatas.

- ♦ Nuteistosioms trūko informacijos apie galimybę naudotis riboto interneto prieiga, leidžiamas lankyti interneto svetaines.
- ♦ Nors nuteistosioms buvo sudaryta formali galimybė skambinti nemokamą anoniminę emocinę pagalbą teikiančioms organizacijoms (vilties linija, jaunimo linija, sidabrinė linija ir pagalbos moterims linija), tačiau joms skambinti privatumą užtikrinančiomis sąlygomis galimybė nebuvo užtikrinta, o šių pokalbių laikas buvo įskaičiuojamas į bendrą nuteistosioms leistiną skambučių laiko limitą.
- ♦ Nebuvo užtikrinama, kad visoms nuteistosioms tiekiamos porcijos atitiktų valgiaraščiuose numatytus porcijų dydžius, todėl kai kurios nuteistosios maisto gaudavo mažiau, nei joms priklausė pagal teisės aktuose nustatytas normas.

Patikrinimo metu nustatyti maisto svorio neatitikimai.

Įvertinusi patikrinimo metu nustatytas aplinkybes Seimo kontrolierė konstatavo, kad Panevėžio kalėjime buvo imamasi priemonių siekiant užtikrinti nuteistųjų švietimo ir užimtumo galimybes, ryšių su artimaisiais ir išoriniu pasauliu palaikymą, asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, tačiau sunkumai pritraukiant resocializacijos darbuotojus, psichologus ir kitų sričių specialistus, nustatyti materialinių sąlygų ir informacijos teikimo nuteistosioms trūkumai lėmė poreikį imtis papildomų priemonių, kad būtų išvengta pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą draudžiamo žmogaus orumą žeminančio elgesio rizikos.

Atsižvelgusi į nustatytus trūkumus, Seimo kontrolierė Lietuvos kalėjimų tarnybai pateikė 33 rekomendacijas jiems šalinti. Didžioji dalis rekomendacijų

buvo įgyvendintos, įskaitant tai, kad: užimtumo specialistų, organizuojančių užimtumo veiklas nuteistosioms, gretas papildė dar vienas užimtumo specialistas; renginiai ir kitos užimtumo veiklų programos pradėtos derinti su kitais kalėjimo skyriais bei elektroninėmis priemonėmis apie veiklas yra informuojami kontaktiniai pareigūnai ir kiti kalėjimo darbuotojai, kontaktuojantys su nuteistosiomis; papildytas užimtumo veiklų pasirinkimas po nuteistųjų darbinės veiklos ar darbo valandų; imtasi organizuoti tikslines užimtumo veiklas kitos tautybės ir pilietybės nuteistosioms; organizuotas susitikimas su Panevėžio mokymo centro Paslaugų mokymo skyriaus vedėja, kurio metu buvo aptarta profesinio mokymo nuteistosioms paslaugų plėtimo galimybė; imtos planuoti lėšos, skirtos gamybos cecho patalpoms bei nesandariems langams taisyti 2025 metais; psichologines paslaugas kalėjime teikiantiems specialistams nuo 2024 m. rugsėjo mėnesio pradėtos vykdyti supervizijos su išoriniu specialistu; siekiant užtikrinti nuolatinį bendradarbiavimą tarp kalėjimo skyrių ir suteikti prevencinę bei intervencinę pagalbą nuteistosioms, sudaryta Krizių įveikos komanda, kurios veikloje dalyvauja sveikatos priežiūros specialistas ir psichologas; siekiant užtikrinti profilaktinių ir prevencinių asmens sveikatos priežiūros tyrimų atlikimą nuteistosioms, buvo įdarbinta nauja šeimos gydytoja. Panevėžio kalėjimas taip pat nurodė, kad yra nuolat dedamos pastangos, siekiant įdarbinti trūkstantus specialistus ir darbuotojus.

Pastebėtina, kad įgyvendinant kai kurias rekomendacijas, susijusias su patalpų pritaikymu asmenims su negalia, iškilo kliūčių dėl to, kad Panevėžio kalėjimo pastatų kompleksas yra pripažintas saugomu kultūros paveldo objektu, todėl vidinės ir išorinės infrastruktūros pokyčiai yra negalimi. Dėl šios priežasties Panevėžio kalėjimo administracija užimtumo veiklas organizuoja patalpose, esančiose arčiau nuteistųjų su judėjimo negalia gyvenamųjų patalpų, ar erdvėse, į kurias patekimas nėra ribojamas slenksčių ar laiptų.

Siekiant, kad visos Seimo kontrolierės rekomendacijos būtų visiškai įgyvendintos, numatytas tolesnis bendradarbiavimas su Lietuvos kalėjimų tarnyba 2025 m.

Minėtoje ataskaitoje surinkti duomenys buvo panaudoti 2024 m. Seimo kontrolierių įstaigai prisidedant prie pasaulinės Kankinimų prevencijos asociacijos (*Association for the Prevention of Torture, APT*) ataskaitos apie moterų padėtį kalėjimuose rengimo. Duomenis šiai ataskaitai iš viso pateikė 45 valstybės. Atsižvelgusi į nuteistųjų moterų padėtį laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose įvairiose šalyse, nacionalinę kankinimų prevenciją vykdančioms mechanizmams APT pateikė rekomendacijas, nukreiptas į sisteminių pokyčių poreikį bausmių vykdymo politikoje ir kalėjimuose esančių moterų atžvilgiu: įgyvendinti alternatyvas moterų įkalinimui, atsižvelgiant į lyčių lygybę, ypač už nesmurtinius nusikaltimus; užtikrinti galimybę gauti lyčiai pritaikytą (angl. gender-specific) sveikatos priežiūrą ir psichikos sveikatos priežiūrą; stiprinti šeimos ryšius taikant lanksčią pasimatymų tvarką ir bendravimo galimybes; gerinti darbuotojų švietimą apie lyčių lygybės aspektus; atsižvelgti į specifinius moterų, kurios patiria didesnę netinkamo elgesio riziką, įskaitant nėščias moteris, LGBTIQ+ moteris ir užsienietes, poreikius.²

2. PATIKRINIMAI SOCIALINĖS GLOBOS ĮSTAIGOSE

2.1. ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ PADĖTIS PRŪDIŠKIŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE

Prūdiškių socialinės globos namai yra viena didžiausių socialinės globos įstaigų Lietuvoje, turinti pagrindinį padalinį ir dvejus Vilniaus mieste įkurtus grupinio gyvenimo namus. 2024 m. birželio 3–5, 11 d. vykusio patikrinimo metu pagrindiniame šios globos įstaigos padalinyje ilgalaikė socialinė globa buvo teikiama 190 asmenų, trumpalaikė globa – 3 asmenims ir 1 asmeniui buvo teikiama atokvėpio paslauga. Vienuose grupinio gyvenimo namuose gyveno 10 moterų, o kituose – 8 moterys.

² Association for the Prevention of Torture (APT), Global Report on Women in Prison Analysis from National Preventive Mechanisms, 2024: Women in Prison - APT.pdf.

Patikrinimo Prūdiškių socialinės globos namuose metu buvo vertinami klausimai, susiję su globos namų struktūra ir personalo sudėtimi, aplinkos ir informacijos pritaikymu asmenims su negalia bei pagalbos kvietimo sistemos įrengimu, gyventojų privatumo užtikrinimu, gyventojų judėjimo laisvės užtikrinimu, savarankiškumo skatinimu, užimtumo organizavimu, psichologinių paslaugų gyventojams prieinamumu, fizinio suvaržymo priemonių taikymu gyventojams, psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimu, smurto prevencijos, intervencijos ir postvencijos užtikrinimu.

Po patikrinimo parengtoje ataskaitoje „Dėl žmogaus teisių padėties Prūdiškių socialinės globos namuose“³ Seimo kontrolierė E. Leonaitė pažymėjo, kad įstaigoje nebuvo nustatyta esminių netinkamo, teisės aktus pažeidžiančio darbo organizavimo požymių, kurie darytų didelę neigiamą įtaką gyventojų gerovei ir lemtų galimus jų žmogaus teisių pažeidimus, taip pat akcentavo, kad globos namuose įgyvendinamos priemonės, skirtos juose apgyvendintų asmenų užimtumui, privatumui, psichologinių paslaugų teikimui, judėjimo laisvei, taip pat aplinkos ir informacijos pritaikymui asmenims su negalia užtikrinti, asmenų savarankiškumui skatinti.

Kita vertus, atkreiptas dėmesys į psichologinių paslaugų globos įstaigos gyventojams teikimo, fizinio suvaržymo priemonių taikymo ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugų trūkumus. Seimo kontrolierė taip pat identifikavo tobulintinus aspektus pagalbos, paramos, paslaugų ar švietimo priemonių ir veiksmų, skirtų globos įstaigos gyventojams ir darbuotojams apsaugoti nuo bet kokios formos išnaudojimo, smurto, prievartos ar priekabiavimo, įgyvendinimo ir užtikrinimo srityse. Seimo kontrolierė taip pat pastebėjo, kad globos įstaiga (įskaitant grupinio gyvenimo namus), kaip ir visos ilgalaikę socialinę globą teikiančios įstaigos, dėl atokumo nuo bendruomenės, centralizuotai tei-

kiamų paslaugų, standartizuotos priežiūros nėra palanki erdvė skatinti gyventojų savarankiškumą ir ruošti asmenis gyventi bendruomenėje.

Pastebėtini šie patikrinimo Prūdiškių socialinės globos namuose metu nustatyti trūkumai:

- ♦ Ne visos lauko infrastruktūros erdvės buvo prieinamos asmenims su judėjimo negalia, taip pat ne visur globos įstaigoje veikė ar buvo įrengti pagalbos kvietimo sistemos mygtukai.

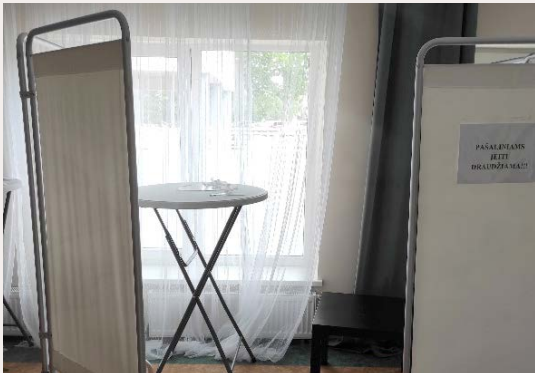
Asmenims su negalia nepritaikyta informacinė lenta.

- ♦ Ne visa globos įstaigos informaciniuose stenduose skelbta informacija buvo pateikta tvarkingai, dideliu šriftu ir (ar) lengvai suprantama kalba, o globos įstaigos gyventojams (-oms) aktualūs vidaus dokumentai nebuvo parengti lengvai suprantama kalba. Be to, globos įstaigos Socialinių paslaugų padalinio ir Sveikatos priežiūros padalinio darbuotojams (-oms) nebuvo numatytų kvalifikacijos kėlimo veiklų, susijusių su žinių gilinimu apie alternatyvią komunikaciją ir jos taikymo metodus.
- ♦ Darbuotojai (-os) ne visuomet pasibeldavo prieš įeidami (-os) į gyventojų kambarius ar pasibeldę (-usios) ne visada palaukdavo keletą akimirky.
- ♦ Globos įstaigoje trūko erdvių, skirtų laikui praleisti individualiai, tyloje ir ramybėje, dalis savarankiškesnių gyventojų neturėjo galimybės laikyti asmeninius daiktus rakinamoje spintelėje, o grupinio gyvenimo namuose, esančiuose L. Palevičiaus g. 20, Vilniuje, buvo draudžiama užsirakinti asmens higienos patalpose.
- ♦ Globos įstaigoje gyventojams (-oms) su sunkia negalia, kurie (-ios) savarankiškai negali judėti,

³ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2024 m. rugsėjo 19 d. ataskaita Nr. NKP-2024/1-2 „Dėl žmogaus teisių padėties Prūdiškių socialinės globos namuose“. Prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2024/09/FINAL_Ataskaita_2024-1.pdf

nebuvo sudaromos sąlygos pabūti lauke, o vidiniuose globos įstaigos teisės aktuose ir ant korpusų skyrių durų nebuvo nurodytas aiškus durų rakinimo laikas.

- ♦ Europos Parlamento rinkimų dieną dalies savarankiškiausių gyventojų įstaigoje nebuvo, nes jie buvo išvykę į iš anksto suplanuotą poilsinę kelionę, tačiau administracija nurodė, kad išvykoje dalyvavusiems asmenims, kurie norėjo balsuoti, tokia galimybė buvo sudaryta juos nuvežus į artimiausią rinkimų apylinkę. Taip pat globos namų patalpose, kuriose buvo organizuojami rinkimai, erdvės balsavimui nebuvo tinkamai pritaikytos balsuoti asmenims su judėjimo negalia.

Balsavimui netinkamai pritaikyta erdvė.

- ♦ Grupinio gyvenimo namų gyventojams nebuvo užtikrinama galimybė su savimi turėti asmenines banko korteles.
- ♦ Globos įstaigos gyventojams (-oms) nebuvo proaktyviai teikiama informacija apie mokymosi bendruomenėje galimybes, naudojimąsi viešuoju transportu, buitine technika ir kt.
- ♦ Dauguma gyventojų per pastaruosius pusantrų metų prieš globos įstaigos patikrinimą išvykose nedalyvavo nė karto arba tik kelis kartus, taip pat užimtumo veiklos gyventojams (-oms) nebuvo vykdomos darbo dienomis po 16.15 val. ir savaitgaliais, o grupinio gyvenimo namų gyventojams trūko įvairesnės užimtumo laisvalaikio veiklos.
- ♦ Globos įstaigoje nebuvo užtikrintas minimalus psichologo pareigybės skaičius. Be to, gyventojams (-oms) nebuvo suteikta aktuali

informacija apie psichologinių paslaugų teikimo tvarką.

- ♦ Izoliaciją stebėjimo kambaryje taikė ne tik įstaigos direktoriaus patvirtintu įsakymu ir kitais nacionaliniais teisės aktais įgalioji (-os) darbuotojai (-os).
- ♦ Prūdiškių socialinės globos namų budėjimo žurnale ir greitosios pagalbos kvietimo registre pateikta vaistų davimo ir vartojimo informacija nesutapo su gydytojo paskyrimuose ir medicininių dokumentų išrašuose pateikta informacija.
- ♦ Globos įstaigoje nebuvo vykdomas nuoseklus ir reguliarus gyventojų švietimas smurto prevencijos temomis ir nebuvo patvirtintos gyventojų švietimą, apsaugą ir pagalbos suteikimo patyrus smurtą apimančios tvarkos ar darbuotojų veiksmų algoritmo.

Atsižvelgusi į nustatytus tobulintinus aspektus, Seimo kontrolierė atsakingoms valstybės institucijoms ir įstaigoms (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Prūdiškių socialinės globos namams) pateikė 66 rekomendacijas dėl žmogaus teisių padėties Prūdiškių socialinės globos namuose gerinimo.

Informuodami apie šių rekomendacijų įgyvendinimą, Prūdiškių socialinės globos namai pateikė rekomendacijų vykdymo planą ir papildomą informaciją dėl jo vykdymo. Globos įstaiga nurodė, kad daugelis pateiktų rekomendacijų yra įgyvendinta, įskaitant įstaigos lauko ir vidaus infrastruktūros asmenims su judėjimo negalia pritaikymą; buvo atliktas elektra varomų pagalbinių priemonių (keltuvų) patikrinimas, pašalinti gedimai, o įstaigos darbuotojams buvo organizuojami mokymai dėl saugaus naudojimosi šiomis priemonėmis; globos įstaigos darbuotojai dalyvavo alternatyvios komunikacijos praktinių įgūdžių tobulinimo mokymuose; prie valgyklos patalpų buvo įrengtas ekranas, kuriame nuotraukomis ir tekstu pateikiamas dienos valgiaraštis ir kiti aktualūs skelbimai, taip pat globos įstaigos informaciniuose stenduose informacija buvo atnaujinta į lengvai suprantamą kalbą. Lengvai suprantama kalba buvo parengta

gyventojų teisių ir smurto prevencijos atmintinė; parengtos atmintinės, siekiant gyventojus šviesti lytiškumo klausimais. Seimo kontrolierių įstaiga kreipėsi į Lietuvos negalios organizacijų forumą dėl nuomonės pateikimo klausimais, susijusiais su informacijos prieinamumo Prūdiškių socialinės globos namuose atitikties asmenų su negalia poreikiams. Įvertinus gautas įžvalgas, Prūdiškių socialinės globos namams bus teikiamos tolimesnės rekomendacijos dėl informacijos pritaikymo tobulinimo.

Prūdiškių socialinės globos namų pateikta informacija dėl Seimo kontrolierės rekomendacijų įgyvendinimo.

Įgyvendinant Seimo kontrolierės rekomendacijas taip pat buvo įrengta nauja pagalbos kvietimo sistema visuose globos įstaigos gyvenamuosiuose kambariuose ir higienos patalpose, modernizuotas iškvietimų gavimas; grupinio gyvenimo namuose darbuotojams ir gyventojams buvo priminta dėl poreikio gerbti gyventojų privatumą, neiti į kambarius nesibeldus; pradė-

tas pildyti gyventojų su sunkia judėjimo negalia (negalinčių savarankiškai judėti) išvežimo į lauką grafikas; imtasi priemonių šviečiant gyventojus (-as) apie jų teises, tarp jų – teisę gyventi savarankiškai; imtasi priemonių gyventojų savarankiškumui buities darbuose ugdyti; pradėtas vykdyti reguliarius informacinių technologijų raštingumo būrelis; atsižvelgiant į Seimo kontrolierės rekomendaciją dėl rinkimų organizavimo globos įstaigoje trūkumų, nustatytų rinkimų į Europos Parlamentą metu, organizuojant balsavimą Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose balsavimo vietas buvo pritaikytos asmenims su judėjimo negalia, taip pat rinkimų metu neorganizuotos globos namų gyventojų išvykos; įdarbintas visu etatu dirbantis psichologas.

Dalies rekomendacijų įgyvendinimas suplanuotas 2025 m. Numatyta, kad per šiuos metus globos įstaiga kartu su įstaigos psichologu parengs Gyventojų smurto prevencijos globos įstaigoje tvarką, taip pat krizę patiriančių gyventojų deeskalacijos algoritmą, kuriame bus įtvirtintos skirtingų pareigybių darbuotojų elgesio taisyklės; bendrosios praktikos slaugytojai bus įtraukiami į psichikos sveikatos slaugos kvalifikacijos mokymus; grupinio gyvenimo namų gyventojoms bus organizuojami finansinio raštingumo mokymai; globos įstaigos vidaus tvarkos taisyklės bus parengtos lengvai suprantama kalba ir jos bus išverstos į rusų bei lenkų kalbas; bus organizuojami reguliarius pristatymai, užsiėmimai ir mokymai žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo temomis atsižvelgiant į skirtingus gyventojų savarankiškumo gebėjimus, taip pat bus bendradarbiaujama su Visuomenės sveikatos biuru dėl gyventojų švietimo lytiškumo temomis. Atitinkamai, Seimo kontrolierių įstaiga 2025 m. vykdė šių rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną.

2.2. ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ PADĖTIS AKNYSTOS SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE

Aknystos socialinės globos namuose pirmą kartą Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro darbuotojai patikrinimą atliko 2020 m. Šio patikrinimo metu buvo nustatyti trūkumai, susiję su nepakankamu žmogaus teisių ir laisvių apsaugos

standartų laikymusi globos namuose. Atsižvelgiant į tai, 2020 m. ataskaitoje buvo pateikta 61 rekomendacija nustatytiems trūkumams šalinti.⁴ Seimo kontrolierė E. Leonaitė, siekdama išsiaiškinti, kaip praktiškai buvo įgyvendintos minėtoje ataskaitoje pateiktos rekomendacijos, Žmogaus teisių biuro darbuotojams pavedė 2024 m. rugpjūčio 12–14 d. atlikti pakartotinį patikrinimą Aknystos socialinės globos namuose.

Pakartotinio patikrinimo metu buvo vertinti klausimai, susiję su aplinkos ir informacijos pritaikymu asmenims su negalia bei pagalbos kvietimo sistemos įrengimu, gyventojų privatumo užtikrinimu, gyventojų judėjimo laisvės užtikrinimu, savarankiškumo skatinimu, užimtumo organizavimu, fizinio suvaržymo priemonių taikymu ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimu.

Pakartotinio patikrinimo metu globos įstaigoje iš viso buvo 273 gyventojai (-os), iš jų 269 buvo teikiamos ilgalaikės globos paslaugos ir 3 – trumpalaikės globos paslaugos. Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose buvo 10 gyventojų. Po atlikto patikrinimo nustatyta, kad dauguma rekomendacijų buvo įgyvendintos visiškai arba iš dalies.

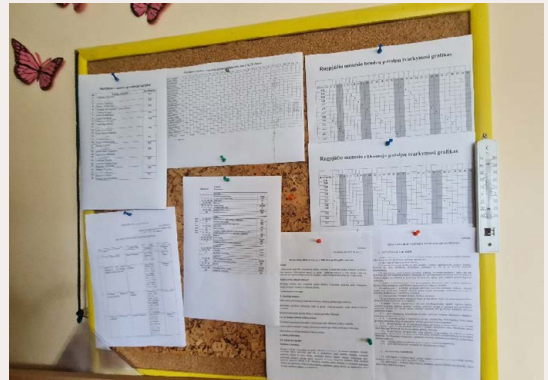
Pastebėtina, kad globos įstaiga ėmėsi atitinkamų priemonių dėl gyventojų judėjimo laisvės ir aplinkos prieinamumo užtikrinimo: globos namuose savarankiškesniems (-ėms) gyventojams (-oms) buvo užtikrinta galimybė laisvai judėti po įstaigos teritoriją ir už jos ribų, o apie šią galimybę gyventojai (-os) buvo tinkamai informuoti (-os); įstaigos vidaus tvarką numatančiuose teisės aktuose buvo apibrėžta gyventojų apgyvendinimo įstaigos filialuose tvarka; gyventojams (-oms) buvo užtikrinta galimybė tiesiogiai bendrauti su globos įstaigos administracija; globos įstaigos filialuose buvo įrengti informaciniai stendai.

Taip pat pasiekta teigiamų pokyčių siekiant užtikrinti gyventojų teisę į privatumą: gyventojų kambariuose pakabintos užuolaidos (arba įrengtos

ritinės užuolaidos), visose higienos patalpose įstatytos durys su galimybe užsirakinti iš vidaus, įsi-gyotos širmos filialuose, kuriuose ankstesnio patikri-nimo metu jų nebuvo. Savarankiškumo užtikrinimo srityje įstaiga įgyvendino rekomendaciją dėl gyven-tojų drabužių individualizavimo, sudarė galimybes gyventojams (-oms) apsipirkti patiems (-čioms) ar su darbuotojų pagalba, suteikė galimybes gyvento-jams (-oms), atsižvelgus į jų savarankiškumą, pa-tiems (-čioms) laikyti savo banko korteles.

Kartu patikrinimo metu buvo identifikuoti ir taisy-tini trūkumai:

- ♦ Sunkią negalią turintys (gulintys) asmenys nebuvo išvežami į lauką, nes globos namuose esantys keltuvai nebuvo pritaikyti lovoms transportuoti.
- ♦ Ne visi elektros jungikliai globos įstaigos filia-luose buvo asmenims su judėjimo negalia pa-siekiamame aukštyje, taip pat ne visi elektros jungikliai gyvenamuosiuose kambariuose buvo įrengti gyventojų kambarių viduje.
- ♦ Ne visuose globos įstaigos filialuose buvo įrengta pagalbos kvietimo sistema arba ji buvo sugedusi ar išjungta.

Asmenims su negalia nepritaikyta informacinė lenta.

- ♦ Dalis informacijos globos namų filialų infor-macinėse lentose buvo pateikta sudėtingais, formalios sandaros sakiniiais ir uždengta kitų informacijos leidinių, taip pat ne visos infor-macinės lentos buvo asmenims su judėjimo nega-lia pasiekiamame aukštyje.
- ♦ Gyventojams (-oms) buvo sudaryta galimybė iš vidaus užsirakinti savo gyvenamąsias patalpas,

⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2020 m. rugsėjo 22 d. ataskaita Nr. NKP-1-3/2020 „Dėl žmogaus teisių padėties Aknystos socialinės globos namuose“. Priinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2020/11/NKP-2020-1-3_2020-09-22.pdf

taču ne visi (-os) apie šią galimybę žinojo. Be to, tik nedaugelis savarankiškiausių gyventojų turėjo asmeninės spintelės (spintos), kurioje laikomi asmeniniai gyventojų (-os) daiktai, raktus, kiti (-os) gyventojai (-os) apie šią galimybę nebuvo informuoti (-os) ir jų spintelės (spintos) buvo nerakinamos.

- Visuose globos įstaigos filialuose buvo higienos patalpų, kurių duryse esantys užraktai neužtikrina gyventojų saugumo (prireikus, darbuotojai (-os) jų negalėtų atrakinti).
- Globos įstaigai panaikinus Privatumo laikymosi taisykles, didelė dalis svarbių nuostatų dėl gyventojų teisės į privatumą užtikrinimo liko neperkelta į jokių kitus globos įstaigos vidaus teisės aktus.
- Ne visi (-os) globos įstaigos darbuotojai (-os) prieš užeidami (-os) į gyventojų gyvenamuosius kambarius laikėsi taisyklės pasibelsti į duris.
- Mažiau savarankiškai (-os) globos įstaigos pagrindinio filialo įstaigos gyventojai (-os) nebuvo proaktyviai mokomi (-os) savarankiškai naudoti skalbimo mašiną.
- Ne visuose nuo globos įstaigos pagrindinio filialo nutolusiuose filialuose buvo gyventojų reikmėms skirtų bendrojo naudojimosi kompiuterių, o kai kuriuose filialuose nešiojamieji kompiuteriai ir planšetės buvo laikomi socialinių darbuotojų kabinetuose, todėl gyventojams (-oms) buvo prieinami ribotai.
- Įstaigos gyventojams (-oms) buvo draudžiama naudotis globos įstaigos pagrindiniame filiale esančiais liftais ar keltuvais.
- Ne visos globos įstaigų filialų higienos patalpos (sanitariniai mazgai) buvo pritaikytos asmenų su judėjimo negalia poreikiams, taip pat kai kurios sanitarinio mazgo patalpų durys buvo per siauros tam, kad pro jas galėtų savarankiškai įvažiuoti asmenys, naudojantys vežimėlius.
- Nustatytas užimtumo veiklų ir išvykų bei jų organizavimo trūkumas.
- Ne visų gyventojų socialinėse bylose buvo įsegtos konkrečių poreikių vertinimo formos ir Gyventojų individualūs socialinės globos planai, kurie būtų sudaryti praėjus metams ar anksčiau po paskutinio tokio dokumento sudarymo datos.

Aknystos socialinės globos namų pateikta informacija dėl Seimo kontrolierės rekomendacijų įgyvendinimo.

- Mažiau savarankiškiems (-oms) ir sunkiau judantiems (-čioms) gyventojams (-oms) užimtumo veiklos ir jų organizavimas patikrinimo metu nebuvo vykdomas.
- Pertraukos tarp Gyventojų tarybos susirinkimų buvo ilgesnės nei trys mėnesiai ir nevyko pagal Globos namų tarybos nuostatuose numatytus laiko tarpus.

Patikrinimo metu taip pat atkreiptas dėmesys, kad globos įstaigos darbuotojai paminėjo, jog jei teismo sprendimuose, kuriais gyventojas yra pripažįstamas neveiksniu ar ribotai veiksniu tam tikroje ar tam tikroje srityse, nėra aiškiai įvardinta, kad asmeniui yra paliekamas veiksnumas pilietinių teisių srityje (teisė dalyvauti rinkimuose), tuomet įstaigos darbuotojai laiko, kad konkretus asmuo neturi teisės balsuoti, ir tokiems įstaigos gyventojams ši teisė nėra užtikrinama.

Atsižvelgusi į nustatytus trūkumus, Seimo kontrolierė E. Leonaitė Aknystos socialinės globos namų direktoriui pateikė 54 rekomendacijas dėl žmogaus teisių padėties gerinimo Aknystos

socialinės globos namuose.⁵ Atsakydami į rekomendacijas, Aknystos socialinės globos namai informavo, kad buvo imtasi priemonių siekiant įgyvendinti dalį pateiktų rekomendacijų, įskaitant vidinės ir išorinės infrastruktūros korekcijas, kad įstaigos infrastruktūra būtų geriau pritaikyta asmenų su judėjimo negalia poreikiams, taip pat dėtos pastangos gerinti gyventojų privatumo sąlygas. Seimo kontrolieriui taip pat buvo suteikta informacija, kad buvo permontuotos skundų ir pageidavimų anoniminės dėžutės tuose įstaigos filialuose, kuriuose jos buvo neprieinamos arba sunkiai prieinamos asmenims su judėjimo negalia; informacija ant informacinių stendų buvo sutvarkyta, kad atitiktų gyventojų poreikius, dalis jos pateikta lengvai suprantama kalba.

Siekiant, kad visos Seimo kontrolierės rekomendacijos būtų visiškai įgyvendintos, numatytas tolesnis bendradarbiavimas su Aknystos socialinės globos namais 2025 m.

3. PATIKRINIMAS PASIENIO UŽKARDOJE

2024 m. kovo 18 d. Seimo kontrolierę E. Leonaitę pasiekė informacija, kad į Valstybės sienos apsaugos tarnybos Varėnos pasienio rinktinės Druskininkų pasienio užkardą (toliau – Druskininkų PU, užkarda) yra atvežti Lietuvos Respublikos teritorijoje sulaukyti 8 Afganistano piliečiai, į Lietuvą neteisėtai tranzitu atvykę iš Latvijos Respublikos. Atsižvelgusi į tai, kad ne viena nevyriausybinių organizacijų anksčiau yra atkreipusi Seimo kontrolierės dėmesį į galimai netinkamas iš Latvijos Respublikos į Lietuvos Respubliką atvykusių sulaukytų užsieniečių apgyvendinimo pasienio užkardose sąlygas, ribojamas galimybes jiems susisiekti su artimaisiais bei tarptautinėmis ir vietinėmis nevyriausybėmis organizacijomis ir gauti teisinę pagalbą, 2024 m. kovo 20 d. buvo atliktas patikrinimas Druskininkų PU.

Patikrinimo metu vertinti klausimai, susiję su užsieniečių apgyvendinimo sąlygomis, užsieniečių galimybe susisiekti su artimaisiais ir tarptautinių ir vietinių organizacijų atstovais, taip pat humanitarine pagalba, kuri yra teikiama asmenims, kirtusiems Lietuvos Respublikos sieną su Baltarusijos Respublika tam nenustatytose vietose ir kurie yra neįleidžiami į Lietuvos Respublikos teritoriją (toliau – apgręžiami asmenys), bei apie šiuos apgręžiamus asmenis renkama informacija.

Patikrinimo Druskininkų PU metu paaiškėjo, kad minėti Afganistano piliečiai, pareigūnų teigimu, vadovaujantis 1995 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartimi „Dėl nelegaliai gyvenančių asmenų grąžinimo“, jau buvo perduoti Latvijos Respublikai.

Užsieniečių apgyvendinimo patalpa Druskininkų PU.

Sausas maisto daviny s laikinai sulaukytiems asmenims.

Pasiteiravus dėl užsieniečių galimybės naudotis išorinio susisieki mo priemonėmis, sužinota, kad,

⁵ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2024 m. lapkričio 15 d. Pakartotinio vizito į Aknystos socialinės globos namus ataskaita. Prieinama per: <https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2024/11/Aknystos-pakartotinio-patikrinimo-ataskaita.pdf>

pasak Druskininkų PU pareigūnų, Afganistano piliečiai į užkardą buvo atvežti be telefonų, tačiau užsieniečiams nebuvo ribojamos galimybės susisiekti su artimaisiais ir kitais asmenimis, pasinaudojant Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos suteiktu telefonu. Vis dėlto minėtas telefonas buvo laikomas administracinėse patalpose, priimanose tik įstaigos darbuotojams, o užkardoje nebuvo pateiktos informacijos apie galimybę šiuo telefonu pasinaudoti, ir užsieniečiai apie šią galimybę nebuvo informuoti žodžiu.

Patikrinimo metu pastebėta, kad užkardos pareigūnų tarnybinuose pranešimuose daryti įrašai su informacija apie apgręžtus asmenis, jų lytį, apytikslį amžių, jų pačių nurodytą jų pilietybę, tačiau nebuvo pažymėti šių asmenų vardai ir pavardės. Aplinkybė, kad Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai renka pakankamai išsamią informaciją apie apgręžiamus asmenis, buvo vertinama teigiamai. Tai ypač aktualu atsižvelgiant į tai, kad nevyriausybinių organizacijų Lietuvoje yra informavusios, jog gauna nemažai užklausų apie dingusius į Europos Sąjungą nereguliarium būdu bandžiusius patekti asmenis, tačiau jų paieškos yra sudėtingos, nes valdžios institucijos nenoriai dalinasi informacija.

Atsižvelgusi į nustatytas aplinkybes, Seimo kontrolierė E. Leonaitė Valstybės sienos apsaugos tarnybai pateikė rekomendacijas, susijusias su rašytinės informacijos užsieniečiams suprantama kalba apie jų teises ir pareigas, kuri apimtų informaciją apie galimybę užkardose esančiu mobiliuoju telefonu susisiekti su teisiniais atstovais, šeimos nariais ir kompetentingomis konsulinėmis įstaigomis, taip pat su atitinkamomis kompetentingomis nacionalinėmis, tarptautinėmis ir nevyriausybėmis organizacijomis, platinimu užkardose. Taip pat rekomenduota sisteminti informacijos apie apgręžiamus asmenis rinkimą taip, kad dingusių žmonių paieškas vykdančioms jų artimiesiems ir jiems talkinančioms nacionalinėms ir tarptautinėms organizacijoms būtų teikiama visa dingusių žmonių paieškoms reikalinga informacija; kartu su nevyriausybėmis organizacijomis sukurti mechanizmą, kuris padėtų saugiai ir gerbiant asmens duomenų apsaugą informaciją

apie ieškomus dingusius asmenis teikti dingusių asmenų artimiesiems ir (arba) atitinkamoms tarptautinėms ir nacionalinėms nevyriausybiniams organizacijoms.⁶

Valstybės sienos apsaugos tarnyba pateikė informaciją apie rekomendacijų įgyvendinimą, nurodydama, kad buvo parengta informacija apie užsieniečių teises ir pareigas, su kuria jie galės susipažinti, taip pat kad užsieniečiai bus informuojami apie galimybę susisiekti su savo kilmės valstybės konsuline įstaiga, šeimos nariais bei artimaisiais. Taip pat, bendradarbiaujant su Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos atstovais, buvo parengta informacija apie galimybę užsieniečiams pasinaudoti šios organizacijos išduotu telefonu. Visa aktuali informacija buvo pateikiama Valstybės sienos apsaugos tarnybos struktūriniuose padalinuose, iškabinta užsieniečiams matomoje vietoje ir jų apgyvendinimo patalpoje.

Pastebėtina, kad pasisakydama dėl kitų Seimo kontrolierės rekomendacijų įgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyba pateikė informaciją, kad neturi galimybės sisteminti duomenų apie apgręžiamus užsieniečius, taip pat kad, vadovaujantis bendradarbiavimo susitarimu, Valstybės sienos apsaugos tarnyba bendradarbiauja su Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos atstovais šeimos ryšio atkūrimo klausimais ir yra nusistovėjęs aiškus bendradarbiavimo mechanizmas.

Įvertinusi Valstybės sienos apsaugos tarnybos pateiktą atsakymą ir 2024 m. liepos 19 d. Seimo kontrolierių įstaigą pasiekusią informaciją apie Lietuvos Respublikos pasienyje su Baltarusijos Respublika dingusius Kubos piliečius, Seimo kontrolierė S. Leonaitė, siekdama padėti Lietuvos Respublikai įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus pagal, be kita ko, Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, Tarptautinę konvenciją dėl asmenų

⁶ 2024 m. gegužės 22 d. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos vizito į Valstybės sienos apsaugos tarnybos Varėnos pasienio rinktinės Druskininkų užkardą ataskaita. Prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2024/05/Rastas-del-Druskininku-PU_red-Adoc-nuorasas.pdf

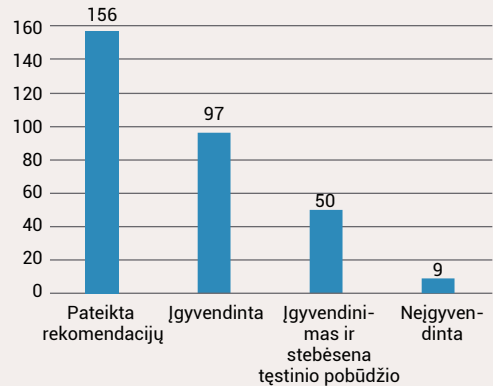
apsaugos nuo priverstinio dingimo, surengė susitikimą su Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos biuro Lietuvoje, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos ir Tarptautinės migracijos organizacijos atstovais. Susitikime buvo aptarti žmonių dingimo atvejai ir diskutuota apie šiuo metu įtvirtinto mechanizmo tobulinimo galimybes, siekiant užkirsti kelią tolimesniems žmogaus teisių pažeidimams.

4. REKOMENDACIJŲ VYKDYMO KONTROLĖ

Vykdamt nacionalinės kankinimų prevencijos funkcijas 2024 m. naudoti įvairūs Seimo kontrolierės ataskaitose pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo priežiūros metodai. Atsakingos institucijos buvo konsultuojamos telefonu, elektroniniu paštu bei kitomis ryšio priemonėmis, o išanalizavus Seimo kontrolierių įstaigai pateiktus rekomendacijų įgyvendinimo planus, tikrintoms įstaigoms buvo teikiami pasiūlymai dėl rekomendacijų įgyvendinimo planų tobulinimo ir jų vykdymo, trūkstant informacijos buvo prašoma šiuos planus patikslinti. Siekiant nuoseklaus ir tinkamo rekomendacijų įgyvendinimo, esant poreikiui buvo konsultuojamasi su pilietinės visuomenės atstovais bei atitinkamų sričių ekspertais.

Vertinant po patikrinimų laisvės apribojimo vietose pateiktų rekomendacijų įgyvendinimą, pažymėtina, kad 2024 m. atitinkamoms valdžioms įstaigoms dėl žmogaus teisių ir laisvių padėties gerinimo Panevėžio kalėjime, Prūdiškių socialinės globos namuose, Aknystos socialinės globos namuose ir Druskininkų PU iš viso buvo pateiktos 156 rekomendacijos, iš kurių didžiąją dalį sudarė rekomendacijos dėl patalpų, infrastruktūros ir informacijos pritaikymo asmenims su (judėjimo)

negalia, įvairesnio ir asmenų individualius poreikius atitinkančio užimtumo organizavimo, teisės į informaciją ir privatumo užtikrinimo, taip pat socialinės globos įstaigose – asmenų savarankiško skatinimo.

Po patikrinimų laisvės apribojimo vietose pateiktų rekomendacijų įgyvendinimas.

Iš visų 2024 m. nacionalinės kankinimų prevencijos metu pateiktų rekomendacijų 62 proc. buvo įgyvendintos, 32 proc. rekomendacijų yra tęstinio pobūdžio, kurių stebėsena bus vykdoma 2025 m., o neįgyvendinta buvo 6 proc. rekomendacijų. Įgyvendinti dalį pateiktų rekomendacijų, susijusių su patalpų pritaikymu asmenims su judėjimo negalia, kliudė finansinių išteklių trūkumas, taip pat kiti teisinio reguliavimo numatyti apribojimai (patalpos laikomos saugomu kultūros paveldu ir pan.). Rekomendacijų įgyvendinimą taip pat apsunkino iššūkiai, susiję su darbuotojų į tam tikras pareigybės pritraukimu bei įstaigų ir institucijų, kurioms skirtos rekomendacijos, nenoras keisti nusistovėjusią praktiką. Neįgyvendintų ir pradėtų įgyvendinti rekomendacijų vykdymo stebėseną numatyta tęsti 2025 m.

IV. PASIRENGIMAS ĮGYVENDINTI NACIONALINIO PRANEŠĖJO DĖL PREKYBOS ŽMONĖMIS FUNKCIJĄ

Seimas 2024 m. lapkričio 7 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo Nr. VIII-950 1, 3, 4, 24 straipsnių, III skirsnio pavadinimo pakeitimo ir įstatymo papildymo 19³ straipsniu ir priedu įstatymą¹, kuriuo Seimo kontrolierių įstatymas buvo papildytas nauju 193 straipsniu, nustatančiu, kad Seimo kontrolierių įstaiga yra institucija, vykdanči nacionalinio pranešėjo dėl prekybos žmonėmis funkciją. Šis įstatymas įsigaliojo 2025 m. sausio 1 d. Įsigaliojus Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimams, nacionalinio pranešėjo funkcija, kurią anksčiau vykdė Vidaus reikalų ministerija, perduota Seimo kontrolierių įstaigai. Šiai funkcijai įgyvendinti Seimo kontrolierių įstaigai skirtas papildomas finansavimas iš valstybės biudžeto lėšų.

Kiekvienais metais visoje ES oficialiai registruojama apie 10 tūkst. prekybos žmonėmis aukų.

Šiais teisės akto pakeitimais įgyvendinta Europos Tarybos Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupės (GRETA) 2019 m. birželio 21 d. ataskaitoje „Dėl Lietuvos veiksmų įgyvendinant Europos Tarybos Konvenciją prieš prekybą žmonėmis“ (antrasis vertinimas) pateikta rekomendacija Lietuvai įsteigti nacionalinio pranešėjo kovai su prekyba žmonėmis funkciją atliksiančią nepriklausomą nuo kovos su prekyba žmonėmis politiką formuojančių, planuojančių, koordinuojančių ir įgyvendinančių atitinkamas veiklas institucijų atskirtą subjektą, siekiant užtikrinti efektyvią kovos su prekyba žmonėmis valstybės institucijų veiklos stebėseną ir rekomendacijų joms teikimą.

Nacionalinis pranešėjas yra atsakingas už kovos su prekyba žmonėmis situacijos stebėseną, kurios rezultatai bus skelbiami metinėje apžvalgoje.

Tam nacionalinis pranešėjas:

- ♦ analizuoja ir vertina prekybos žmonėmis tendencijas ir kovos su prekyba žmonėmis rezultatus;
- ♦ renka statistinius duomenis ir kitą informaciją apie prekybos žmonėmis padėtį ir kovos su prekyba žmonėmis priemones bei veiksmus, bendradarbiaudamas su šioje srityje veikiančiomis valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis, nevyriausybiniomis organizacijomis;
- ♦ teikia informaciją apie kovos su prekyba žmonėmis padėtį Lietuvos Respublikoje Europos Sąjungos kovos su prekyba žmonėmis koordinatoriui, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms organizacijoms;
- ♦ gali teikti pasiūlymus dėl Lietuvos pažangos kovoje su prekyba žmonėmis Seimui, Vyriausybei ir jos sudaromai Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijai.

Prekyba žmonėmis yra nusikaltimas, kurio metu pasitelkiant prievartą, apgaulę ar manipuliacijas asmenys prieš jų valią išnaudojami įvairiems darbams ar paslaugoms, siekiant gauti ekonominės naudos. Kiekvienais metais visoje ES oficialiai registruojama apie 10 tūkst. prekybos žmonėmis aukų. Tikėtina, kad realūs šio nusikaltimo skaičiai yra ženkliai didesni. Skurdo, nelygybės, didėjančio pigaus darbo poreikio ir kitų priežasčių nulemta prekyba žmonėmis, pasireiškianti, be kita ko, seksualiniu išnaudojimu, prievartiniu darbu ar priverstiniu įtraukimu į nusikalstamas veikas, yra vienas grėsmingiausių žmogaus teisių pažeidimų. Šis nusikaltimas turi ilgalaikių pasekmių – aukos dažnai patiria fizinį ir psichologinį smurtą, praranda pasitikėjimą savimi ir visuomene, jaučiasi pažemintos, o jų integracija tampa sudėtinga.

Siekiant veiksmingai kovoti su prekyba žmonėmis itin svarbu pakankamą dėmesį skirti prevencijai, kuri apima visuomenės švietimą ir informavimą apie prekybos žmonėmis grėsmes. Tai padeda žmonėms atpažinti pavojus ir apsaugoti nuo galimų manipuliacijų. Taip pat svarbus tinkamas teisinis

¹ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=f67f74c2a58b11ef90b5ee8931e5ce5e>

reguliuojamas ir efektyvus galiojančių teisės aktų taikymas, kad būtų užtikrinta, jog nusikaltėliai sulauks teisingumo, o aukos – reikiamos pagalbos. Tarptautinis bendradarbiavimas yra dar viena pakankamai svarbi kovos su prekyba žmonėmis priemonė, nes ši problema dažnai peržengia valstybių sienas. Be to, labai svarbu užtikrinti aukų apsaugą ir reintegraciją į visuomenę, suteikiant joms psichologinę, teisinę ir socialinę pagalbą. Tik sujungus prevencijos, teisėsaugos ir pagalbos priemones galima efektyviai kovoti su prekyba žmonėmis ir užkirsti kelią šiam sunkiam nusikaltimui. Todėl vykdydama naujas funkcijas, Seimo kontrolierių įstaiga tikisi glaudaus bendradarbiavimo su šioje srityje veikiančiomis valstybės ir savivaldybių institucijomis, įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis.

Rengdamasi įgyvendinti naująją funkciją, Seimo kontrolierių įstaiga jau 2024 metais įsitraukė į veiklas, padėsiančias sklandžiai perimti nacionalinio pranešėjo pareigas iš Vidaus reikalų ministerijos ir prisidėti prie šioje srityje kylančių problemų sprendimo.

2024 m. gegužės 23 d. ir birželio 21 d. Žmogaus teisių biuro darbuotojai (-os) kartu su VŠĮ Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro (KOPŽI), Tarptautinės migracijos organizacijos, VŠĮ Sienos grupės, Lietuvos profesinių sąjungų aljanso, Nacionalinės asociacijos prieš prekybą žmonėmis, VŠĮ Nacionalinio socialinės integracijos instituto, Lietuvos vežėjų profesinės sąjungos bei Užimtumo tarnybos atstovais dalyvavo diskusijoje „Migrantai darbinėje vergovėje – kaip galime jiems padėti?“. Diskusijos metu vertinta, kokią pagalbą, įskaitant materialinę, teisinę, nakvynės, asmens sveikatos priežiūros, Lietuvoje gauna asmenys, kurie pakliuvo į darbinio išnaudojimo spąstus, diskutuota, ar reikalinga šią pagalbą koordinuoti, kaip ir kur apie ją gali sužinoti nukentėję, bet teisėsaugos dar nepripažinti tokiais, asmenys. Diskusijos dalyviai priėjo prie išvados, kad pagalba dažniausiai teikiama savanoriškais pagrindais, tačiau tai nėra ilgalaikis sprendimas, todėl šis klausimas turi būti sprendžiamas valstybės mastu. Lapkričio 12 d. Seimo kontrolierių įstaigos atstovai klausėsi KOPŽI organizuotos diskusijos „Kova su prekyba žmonėmis ir seksualine prievarta: bendruomenės ir profesionalų atsakas“, kurioje, be kitų temų, kalbėta apie tar-

pinstitucinio bendradarbiavimo būtinybę, prekybos žmonėmis prevencijos galimybes, naujausias priemonių kovai su prekybos žmonėmis tendencijas.

Diskusijos „Kova su prekyba žmonėmis ir seksualine prievarta: bendruomenės ir profesionalų atsakas“ dalyviai, Seimo kanceliarijos nuotr.

Gruodžio 2–3 d. Seimo kontrolierė E. Leonaitė kartu su Vidaus reikalų ministerijos vyresniąja patarėja Sonata Mickute dalyvavo ES Nacionalinių koordinatorių ir pranešėjų kovai su prekyba žmonėmis tinklo bei šioje srityje dirbančių NVO susitikime Briuselyje. Susitikime diskutuota apie naujausias prekybos žmonėmis tendencijas ir kovos su prekyba žmonėmis bei pagalbos aukoms prioritetus, sąsajas tarp nelegalios migracijos ir prekybos žmonėmis Europoje, daug dėmesio skirta Ukrainos situacijai. Susitikimo dalyviai pripažino, kad Laikinos apsaugos direktyvos aktyvavimas itin daug prisidėjo prie to, kad nors į ES nuo karo pabėgo daugiau nei 6 mln. Ukrainos piliečių, santykinai labai nedaug žmonių tapo išnaudojimo aukomis.

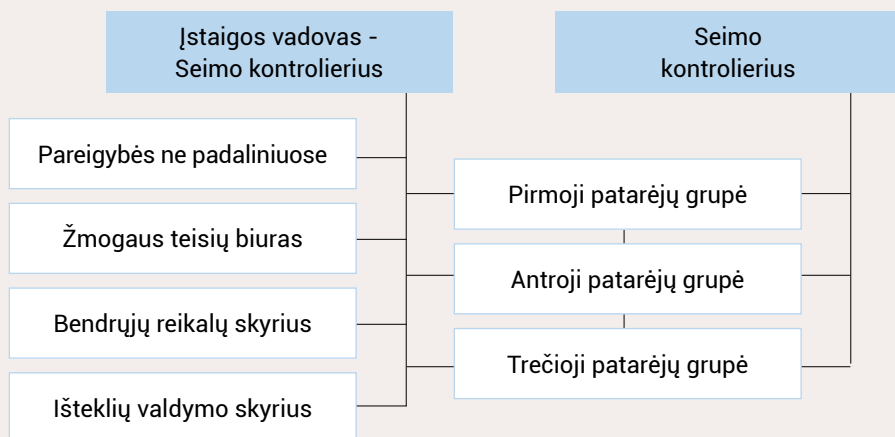
Vidaus reikalų ministerijos vyresnioji patarėja S. Mickutė Seimo kontrolierė E. Leonaitė.

2024 m. gruodžio 17 d. Seimo kontrolierių iniciatyva įstaigoje vyko Seimo kontrolierių ir Žmogaus teisių biuro darbuotojų susitikimas su nevyriausybinų organizacijų, veikiančių šioje srityje, – Nacionalinės asociacijos prieš prekybą žmonėmis, Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro, Dingusių žmonių šeimų paramos centro, Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centro, Moterų veiklos inovacijų centro, atstovais. Susitikimo metu Seimo kontrolierės domėjosi pagalbos nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems asmenims poreikiais ir pagrindinėmis problemomis, su kuriomis susiduria tokią pagalbą teikiančios nevyriausybinių organizaci-

jos. Nevyriausybinių organizacijų atstovai akcentavo neaiškų ir per siaurą teisinį reguliavimą dėl nukentėjusiojo (aukos) statuso apibrėžimo, įrodymų pakankamumo problemą, kuri dažnai lemia, jog ikiteisminiai tyrimai nepradedami, o pradėti – nutraukiami, specialiųjų žinių turinčių tarnautojų trūkumą regionuose (tik maždaug pusėje savivaldybių yra pareigūnas, atsakingas už kovą su prekyba žmonėmis), būtinybę didinti teisėsaugos pareigūnų kompetencijas, institucijų keitimosi ir dalinimosi informacija neišvengiamumą, specializuotos teisinės pagalbos poreikį, kad nusikaltimų aukos galėtų būti tinkamai atstovaujamos sudėtinguose teisiniuose procesuose.

V. SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGOS KOMANDA

2024 m. pabaigoje Seimo kontrolierių įstaigoje dirbo 36 darbuotojai: dvi Seimo kontrolierės, 25 valstybės tarnautojai ir 9 darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis.

Seimo kontrolierių įstaigos struktūra 2024 m.

2024 m. Įstaigoje dirbo 31 moteris ir 5 vyrai.

34 darbuotojai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 24 iš jų – teisinį, 2 darbuotojai įgiję daugiau nei vieną aukštąjį išsilavinimą, abi Seimo kontrolierės turi socialinių mokslų (teisės) daktaro laipsnį.

Teisė	Matematika
Politikos mokslai	Ekonomika
Istorija	Buhalterinė apskaita
Edukologija	Informacinės technologijos
Sociologija	Mechanika
Lietuvių filologija	Pedagogika

Darbuotojų išsilavinimo įvairovė.

32 įstaigos darbuotojai kalba daugiau nei viena užsienio kalba: 30 – anglų, 27 – rusų, 10 – vokiečių, 6 – prancūzų, 4 – ispanų, po 1 – arabų, lenkų, kalbomis.

Įstaigos darbuotojai 2024 metais 732 val. skyrė kvalifikacijai kelti: darbuotojai dalyvavo dirbtinio intelekto panaudojimo, finansų, korupcijos prevencijos, viešųjų pirkimų, viešojo administravimo teisinių naujovių, teisinių dokumentų kūrimo, strateginio valdymo ir kituose mokymuose.